



Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyoloji Anabilim Dalı

**ANNESİ ERKEN YAŞTA EVLENEN ÇOCUKLARIN 'ERKEN  
EVLİLİĞE' BAKIŞLARI ÜZERİNE NİTEL BİR ARAŞTIRMA**

Filiz YILDIRIM

Doktora Tezi

Ankara, 2023



ANNESİ ERKEN YAŞTA EVLENEN ÇOCUKLARIN 'ERKEN EVLİLİĞE' BAKIŞLARI  
ÜZERİNE NİTEL BİR ARAŞTIRMA

Filiz YILDIRIM

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü  
Sosyoloji Anabilim Dalı

Doktora Tezi

Ankara, 2023

## KABUL VE ONAY

Filiz YILDIRIM tarafından hazırlanan "Annesi Erken Yaşta Evlenen Çocukların 'Erken Evliliğe' Bakışları Üzerine Nitel Bir Araştırma" başlıklı bu çalışma 16.06.2023 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

---

Prof.Dr.Emine Feryal TURAN (Başkan)

---

Prof.Dr.Esra BURCU SAĞLAM (Danışman)

---

Prof.Dr.Gonca BAYRAKTAR DURGUN (Üye)

---

Doç.Dr.Aslıhan ÖĞÜN BOYACIOĞLU (Üye)

---

Doç.Dr.Aslıhan AYKARA (Üye)

Bu tez çalışmasında Sayın (Unvanı, Adı ve Soyadı) Ortak Danışman olarak görev almıştır.

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Prof.Dr. Uğur ÖMÜRGÖNÜLŞEN

Enstitü Müdürü

## YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan "**Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge**" kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. <sup>(1)</sup>
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ..... ay ertelenmiştir. <sup>(2)</sup>
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. <sup>(3)</sup>

16/06/2023

**Filiz YILDIRIM**

"*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*"

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanın** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanın** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir \*. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.  
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

\* Tez **danışmanın** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.**

## ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, **Prof.Dr. Esra BURCU SAĞLAM** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

**Filiz YILDIRIM**

## ÖZET

YILDIRIM, Filiz. *Annesi Erken Yaşta Evlenen Çocukların 'Erken Evliliğe' Bakışları Üzerine Nitel Bir Araştırma*. Doktora Tezi, Ankara, 2023.

Bu araştırmanın temel amacı annelerinin erken evliliği ile kurulan ailedeki çocukların erken evliliğe ilişkin değerlendirmelerini annelerinin bu deneyimi bağlamında keşfetmektir. Nitel araştırma deseni kullanılan bu araştırmanın katılımcıları kartopu tekniği ile ulaşılan, annesi erken yaşta evlenmiş 14-17 yaş aralığındaki 15 çocuktan oluşmaktadır. Araştırmada veri toplama tekniği olarak çevrimiçi(online) ve yüzyüze derinlemesine görüşme; veri toplama aracı olarak ise yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Katılımcılarla görüşmeler 13 katılımcı ile çevrimiçi ortamda kamera açılmadan, iki katılımcı ile ise uygun buldukları mekanda yüzyüze gerçekleştirilmiştir. Derinlemesine görüşmeler, analitik ve yansıtıcı notlar ile katılımsız gözlem notları verilerin tematik analizinde kullanılmıştır. Analiz sonucunda çocuğun, erken evliliği tarif etmesine; annesinin erken evliliğini anlamlandırmasına; annesinin evliliğini erken olması bağlamında değerlendirmesine ilişkin temalara ulaşılmıştır. Ayrıca annesinin evliliğinin nedenlerini ve sonuçlarını; kendisine, annesinin tavsiye verme(me)sini; çocuğun, böyle bir evlilik yapmayı kendisi açısından değerlendirmesini içeren temalar keşfedilmiştir. Bunun yanı sıra günümüzde bu evliliklerin varlığına ve sürmesine; böyle evlilikleri önlemeye ve önerme(me)ye ilişkin çocukların görüşlerini içeren temalar belirlenmiştir. Sonuç olarak erken evlilik ile kurulan ailedeki çocukların, böyle bir evlilik pratiğini sürdürmeyen ve ailelerine bağımlı bireyler olmadıkları ifade edilebilir. Bu araştırma ailelerinin/annelerinin ise çocuklarının erken yaşta evlenmeleri yerine hayallerini ve hedeflerini başarmalarına destek olduklarını örneklendirmiştir. Bu bağlamda annenin erken evliliği ile kurulan ailedeki çocuğun ve çocuğun gözünden annesinin/ailesinin çocuk olmaya yüklediği anlam, erken evliliğin sosyal problem olarak görülmesinde ve benimsenmemesinde önemlidir. Bir çocukluk deneyimi olan annelerinin erken evliliğinin inşasında çocuk olmaya ve dolayısıyla çocukluğa atfedilen anlamı sorgulama, eleştirme, evlilik için ideal olanı tarif etme, erken evlilikleri önermeme ve engellenmesi gerektiğini düşünme bağlamında bu çocuklar kendi yaşamlarının ve toplumun önemli bir faili olarak görülebilir.

**Anahtar Sözcükler:** Annelik, çocuk, çocukluk, erken evlilik, faillik

## ABSTRACT

YILDIRIM, Filiz. *A Qualitative Study of the Views of Children on 'Early Marriage' whose Mothers Married Early*. Doctoral Dissertation, Ankara, 2023.

The primary purpose of this study is to investigate the perspectives of children growing up in families where their mothers entered into early marriages about early marriages, in light of their mothers' lived experiences. In this qualitative study, the snowball sampling technique was employed to identify the participants, who were 15 children between the ages of 14 and 17, whose mothers married at an early age. During the research, online and face-to-face in-depth interviewing was used as data collection technique, and a semi-structured interview form were used as the data collection tool. Interviews were conducted with 13 participants online without turning on the camera, and with two participants face-to-face in a place of their choice. In-depth interviews, analytical and reflective notes, and non-participant observation notes were used in the thematic analysis of the data. The analysis revealed the following themes: the children's understanding of their mother's early marriage, their description of an early marriage, their views on the mother's early marriage, their views on the causes and consequences of this marriage, whether or not the mother gave advice to them on such a marriage, their own consideration of making such a marriage, the existence, continuation and prevention of such marriages, and their (dis)approval of early marriages. It can be concluded that the children in the family established by early marriage do not adopt this practice and are not dependent on their families. This study also shows that parents/mothers support their children in achieving their dreams and goals instead of getting married at an early age. Therefore, the meaning attributed to being a child by the child and his/her mother/family in the family established by the early marriage of the mother is important in viewing early marriage as a social problem and not being adopted. These children can be considered as an important agent of their own lives and society in terms of questioning the meaning attributed to being a child and therefore childhood in the construction of their mothers' early marriage, describing the ideal for marriage, not suggesting early marriages and thinking that they should be prevented.

**Key Words:** Motherhood, child, childhood, early marriage, agency



## İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY .....	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	ii
ETİK BEYAN .....	iii
ÖZET .....	iv
ABSTRACT .....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar DİZİNİ.....	x
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xi
GİRİŞ .....	1
1.BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE METODU .....	6
1.1 ARAŞTIRMANIN KONUSU .....	6
1.2 ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ .....	8
1.3 ARAŞTIRMANIN PROBLEM CÜMLELERİ.....	11
1.4 LİTERATÜR TARAMASI VE TANITIMI.....	12
1.5 ARAŞTIRMANIN METODU .....	20
1.5.1 Araştırmanın Tasarımı.....	20
1.5.2 Veri Toplama Tekniği ve Süreci .....	21
1.5.3 Veri Analizi Tekniği ve Süreci.....	24
1.5.4 Katılımcılar: Sosyo-Demografik Özellikler .....	27

1.5.5 Sahada Karşılaşılan Güçlükler ve Sınırlılıklar .....	28
<b>2.BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL VE KURAMSAL ARKA PLANI ..</b>	<b>31</b>
<b>2.1 KAVRAMSAL ARKA PLAN .....</b>	<b>31</b>
2.1.1 Çocuk(lar) ve Çocukluk(lar).....	31
2.1.2 Biyolojik ve Sosyal Yaş Bağlamında Çocuk(lar) ve Çocukluk(lar) .....	37
2.1.3 Çocuklar ve Erken Evlilik.....	40
2.1.4 Erken Evlilik.....	43
2.1.5 Ailede Toplumsal Cinsiyetlendirilmiş Çocukluk ve Annelik .....	47
2.1.6 Uluslararası Veriler ve Mevzuat Bağlamında Erken Evlilikler.....	55
2.1.7 Ulusal Veriler ve Mevzuat Bağlamında Erken Evlilikler.....	58
<b>2.2 KURAMSAL ARKA PLAN.....</b>	<b>63</b>
2.2.1 Çocukluk Sosyolojisi: Sosyal İnşa Olarak Çocuklar ve Çocukluklar ..	63
2.2.2 Çocuk-Yetişkin İlişkilerine Kuşaksal Bir Bakış ve Erken Evlilik .....	67
2.2.3 Çocukların Kültürü: Yorumlayıcı Yeniden Üretim ve Erken Evlilik .....	69
2.2.4 Erken Evlilik Bağlamında Çocukların Failliği .....	73
<b>3.BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN BULGULARI.....</b>	<b>77</b>
<b>3.1 KATILIMCILARIN AİLELERİNİ TANITICI BİLGİLER .....</b>	<b>79</b>
3.1.1 Katılımcıların Ailelerinin Sosyo-Demografik Özellikleri.....	79
3.1.2 Katılımcıların Aile Bireylerinin Sosyo-Demografik Özellikleri .....	81

<b>3.2 ÇOCUĞUN BAKIŞ AÇISINDAN ANNESİNİN ERKEN EVLİLİĞİ .....</b>	<b>85</b>
<b>3.3 ERKEN EVLENMEYİ ÇOCUĞUN GÖZÜNDEN TARİF ETMEK.....</b>	<b>89</b>
<b>3.4 ANNENİN EVLİLİĞİNİN ERKEN OLMASINI ÇOCUĞUNDAN DİNLEMEK .....</b>	<b>93</b>
<b>3.5 ÇOCUĞUN GÖZÜNDEN ANNESİNİN EVLİLİĞİNİN NEDENLERİ.....</b>	<b>97</b>
3.5.1 Annenin Erken Evliliğini, Kendisi ve Ailesi Üzerinden Anlamak .....	98
3.5.2 Annenin Erken Evliliğini, Yakın Çevre(si) Üzerinden Anlamak .....	103
<b>3.6 ÇOCUĞUN GÖZÜNDEN ANNESİNİN EVLİLİĞİNİN SONUÇLARI .....</b>	<b>106</b>
3.6.1 Yeni Kurulan Ailede Erken Evlenen “ <i>Annem</i> ”: Bir Çocukluk Deneyimi .....	107
3.6.2 Erken Evlilik İle Kurulan Ailede Güçlü Yönler: “ <i>Annem</i> ” ve “ <i>Babam</i> ” .....	114
3.6.3 Annenin Pişmanlıkları Üzerinden Erken Evliliği Anlamlandırmak ....	117
<b>3.7 ANNENİN ERKEN EVLİLİK KONUSUNDAKİ TAVSİYELERİNİ ÇOCUĞUNUN GÖZÜNDEN ANLAMAK.....</b>	<b>119</b>
<b>3.8 ANNENİN EVLİLİĞİ GİBİ BİR EVLİLİK YAPMAYI ÇOCUĞUNUN BAKIŞ AÇISINDAN KEŞFETMEK .....</b>	<b>123</b>
3.8.1 “ <i>Annemin Yaşında Evlenmek Mi!!</i> ”: “ <i>Tabii Ki Hayır, Karşı Çıkar(d)ım</i> ” .....	124
3.8.2 Ne Zaman Evlenmek Uygun: “ <i>Şart Değil Bence Evlilik</i> ” .....	127
<b>3.9 ÇOCUĞUN BAKIŞ AÇISINDAN GÜNÜMÜZDE ANNESİNİN YAŞINDAKİ EVLİLİKLER.....</b>	<b>130</b>
3.9.1 Günümüzde Annenin Evlendiği Yaştaki Evliliklerin Varlığı ve Sürdürülmesi.....	131

3.9.2 Günümüzde Annenin Evlendiği Yaştaki Evlilikler Önlenmeli: “ <i>Ama Nasıl Bilmem Ki</i> ” .....	137
3.9.3 Günümüzde Annenin Evlendiği Yaştaki Evlilikleri Önermem .....	139
<b>SONUÇ VE TARTIŞMA.....</b>	<b>144</b>
<b>KAYNAKÇA .....</b>	<b>159</b>
<b>EK 1. ORJİNALLİK RAPORU.....</b>	<b>204</b>
<b>EK 2. ETİK KURUL BELGESİ .....</b>	<b>206</b>
<b>EK 3. GÖRÜŞME SORULARI.....</b>	<b>207</b>

## TABLÖLAR DİZİNİ

<b>Tablo 1.</b> Katılımcıların sosyo-demografik özellikleri .....	27
<b>Tablo 2.</b> Katılımcıların ailelerinin sosyo-demografik özellikleri .....	80
<b>Tablo 3.</b> Katılımcıların annelerinin sosyo-demografik özellikleri.....	82
<b>Tablo 4.</b> Katılımcıların babalarının sosyo-demografik özellikleri .....	83
<b>Tablo 5.</b> Katılımcıların kardeşlerinin sosyo-demografik özellikleri.....	84

## ŞEKİLLER DİZİNİ

- Şekil 1.** Annesi erken evlenen çocuklar için “annenin erken evlenmesini anlamlandırmak” temasına ilişkin model (hiyerarşik kod-alt kod ilişkileri ve kod ilişkileri modeli) .....86
- Şekil 2.** Annesi erken evlenen çocuklar için “bana göre erken evlilik” temasına ilişkin model (hiyerarşik kod-alt kod ilişkileri ve kod ilişkileri modeli).....91
- Şekil 3.** Annesi erken evlenen çocuklar için “*annemin evliliği erken*”: o dönemde çocuk yaşta yetişkin” temasına ilişkin model (hiyerarşik kod-alt kod ilişkileri ve kod ilişkileri modeli) .....94
- Şekil 4.** Annesi erken evlenen çocuklar için “annenin evliliğini kendisi ve ailesi üzerinden anlamak” temasına ilişkin model (hiyerarşik kod-alt kod ilişkileri ve kod ilişkileri modeli) ..... 100
- Şekil 5.** Annesi erken evlenen çocuklar için “annenin erken evliliğini yakın çevre(si) üzerinden anlamak” temasına ilişkin model (hiyerarşik kod-alt kod ilişkileri ve kod ilişkileri modeli)..... 104
- Şekil 6.** Annesi erken evlenen çocuklar için “yeni kurulan ailede erken evlenen “annem”: bir çocukluk deneyimi” temasına ilişkin model (hiyerarşik kod-alt kod ilişkileri ve kod ilişkileri modeli) ..... 108
- Şekil 7.** Annesi erken evlenen çocuklar için “erken evlilik ile kurulan ailede güçlü yönler: “*annem*” ve “*babam*” temasına ilişkin model (hiyerarşik kod-alt kod ilişkileri ve kod ilişkileri modeli)..... 116
- Şekil 8.** Annesi erken evlenmiş çocuklar için “annenin pişmanlıkları üzerinden erken evliliği anlamlandırmak” temasına ilişkin model (hiyerarşik kod-alt kod ilişkileri ve kod ilişkileri modeli) ..... 119

- Şekil 9.** Annesi erken evlenen çocuklar için “annemin bana tavsiyeleri: “*evlilikten daha önemli şeyler var*”-“*haklı*” temasına ilişkin model (hiyerarşik kod-alt kod ilişkileri ve kod ilişkileri modeli)..... 120
- Şekil 10.** Annesi erken evlenen çocuklar için “*annemin yaşında evlenmek mi!!!*”: “*tabii ki hayır karşı çıkar(d)ım*” temasına ilişkin model (hiyerarşik kod-alt kod ilişkileri ve kod ilişkileri modeli)..... 125
- Şekil 11.** Annesi erken evlenen çocuklar için “ne zaman evlenmek uygun: “*şart değil bence evlilik*” temasına ilişkin model (hiyerarşik kod-alt kod ilişkileri ve kod ilişkileri modeli) ..... 128
- Şekil 12.** Annesi erken evlenen çocuklar için “günümüzde annenin evlendiği yaştaki evliliklerin varlığı ve sürdürülmesi” temasına ilişkin model (hiyerarşik kod-alt kod ilişkileri ve kod ilişkileri modeli) ..... 132
- Şekil 13.** Annesi erken evlenen çocuklar için “günümüzde annenin evlendiği yaştaki evlilikler “*önlenebilir*”: “*ama nasıl bilmem ki*” temasına ilişkin model (hiyerarşik kod-alt kod ilişkileri ve kod ilişkileri modeli) ..... 138
- Şekil 14.** Annesi erken evlenen çocuklar için “günümüzde annenin evlendiği yaştaki evlilikleri “*önermem*” temasına ilişkin model (hiyerarşik kod-alt kod ilişkileri ve kod ilişkileri modeli) ..... 140
- Şekil 15.** Annesi erken evlenen çocukların erken evliliğe ilişkin görüşlerinin inşasında annelerinin evliliğinin rolüne ilişkin model ..... 142

## GİRİŞ

Erken evlilikler dünyanın pek çok ülkesinde bireysel ve toplumsal bazı değerleri tehdit eden bir süreç ve durum olmasının (Burcu, Yıldırım, Sırma ve Sanıyaman, 2015) yanında ulusal ve uluslararası düzeyde girişimleri ve müdahaleleri de gerektiren önemli bir sosyal problemdir. Bu evliliğe karşı çocukları korumaya yönelik pek çok uluslararası anlaşma ve sözleşmelere (CEDAW, 16. madde, 1979; Convention on Consent to Marriage, Minimum Age for Marriage and Registration of Marriages, 1964; Convention on the Rights of the Child, 1989, 1. madde; UN Women, 2014; Universal Declaration of Human Rights, 1948, 16. madde), ulusal düzeydeki mevzuata (Çocuk Koruma Kanunu, 2005, 3. madde; Türk Ceza Kanunu, 2004, 103. ve 104. madde; Türk Medeni Kanunu, 2001, 124. madde; Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982, 10. ve 42. Maddeler), eylem planına (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü, 2016), komisyon (Türkiye Büyük Millet Meclisi Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu, 2009) ve gölge raporlarına (Kadın ve Demokrasi Derneği, 2016) rağmen bu evlilikler varlığını sürdürmektedir. Diala'nın (2019) da vurguladığı gibi pek çok ülkede hem çocuğun tanımındaki farklılıklar, hem çocuklara yönelik örf ve adet hukuku, ulusal kanunlar ve uluslararası anlaşmalar arasındaki uçurum, bu evliliklerin varlık göstermesindeki ve sürdürülmesindeki en önemli etkenlerdir. Dolayısıyla dünyada ve Türkiye'de bu evlilikler; halk sağlığı, çocukluk ve gençlik çalışmaları, ebelik, hemşirelik, antropoloji, adli tıp, sosyal tıp, sosyal pediatri, sosyal hizmet, demografi, istatistik, kalkınma, ekonomi, kamu yönetimi, sosyal politika, eğitim, psikoloji, felsefe, hukuk, aile tarihi, islami bilimler, kültürel coğrafya, nüfus bilimleri ve sosyoloji alanının gündeminde farklı boyutlarıyla tartışılmaktadır.

Belirtilmelidir ki erken evlilikler Batılı olmayan sosyal bir problem değildir. Ancak sosyal bilimcilerin, bu evliliklerin yoğunlaştığı Küresel Güney olarak da ifade edilen ülkelerde araştırmalarını yürütmesi, bu sorunun Batılı olmayan bir sosyal problem olarak görülmesinde etkili olmuştur (O'Quinn, 2019; O'Quinn, 2021).



Oysa dünyada ve Türkiye’de bu evliliklerin fiilen uygulanmasını sağlayan kültürel pratikler (Burcu vd., 2015) ve bu pratiklerin devam etmesine neden olan mevzuatlar (Arthur vd. 2018; Ebetürk, 2021; Sungurtekin-Özkan, 2013;) özellikle bu sosyal problemin inşasında yeni tartışmaları beraberinde getirmekle birlikte bu sorun küreseldir. Dolayısıyla bu evliliklerin Küresel Kuzey olarak da belirtilen gelişmiş ülkelerde de araştırılması önemlidir. Zira bu evlilikleri sona erdirmek, küresel bir sorumluluktur (Indira vd., 2023).

Öncelikle belirtmelidir ki bir çocukluk deneyimi olarak erken evliliklerin sosyolojik dinamikleri; bu döneme özgü çocukların deneyimlerinde ve anlam dünyalarında gizlidir. Dolayısıyla erken evlilikleri çocukluklar bağlamında anlamlandırabilmek için bu deneyimin aktörü olan çocuklarla çalışmak gerekir. Zira aynı kültür içinde bile olsa engellilik durumu (Emerson ve Llewellyn, 2022), göçmen ya da yerinden edilme (Buckman, 2018; Elnakib, Hunersen vd., 2021; Elnakib, Hussein vd., 2021; Gül, 2022; Hamad vd., 2021; Hunersen vd., 2021; Hopancı, Koç ve Özkoçak, 2019; Melnikas vd., 2020), silahlı çatışma alanında olma (Mazurana, Marshak ve Spears, 2019) gibi pek çok özelliklere göre bu evliliklerin anlamı farklılaşabilir. Bu farklılıkları gözetmek çocuk olarak bu evlilikleri deneyimlemiş ya da deneyimleme riski altında olan ya da bu deneyimin tanığı/aktörü olan çocukların da yaşadıkları dönemde kendi içinde çeşitlenen sesini duyurmaya hizmet edebilir. Bu bağlamda 18 yaş altı evlilikleri, zorunlu ya da gönüllü olarak kabullenen çocuğun gözünden anlamak, çocukların yaşam kalitesini artırmaya ya da evlenme riski altındaki çocuklara yönelik politika girişimlerine seslerini duyurarak katılmalarını sağlayabilir.

Diğer yandan erken evliliğe hazırlayan, bu evliliği normalleştirerek meşru hale getiren, dolayısıyla evliliğin sürdürülmesine ya da evliliklere karşı direnç gösterilmesine temel oluşturan sosyolojik zemini anlamada çocukların ailesi bağlamında değerlendirme yapmak önemlidir. Dolayısıyla her ne kadar sosyolojik tartışmaların temelinde çocukların sosyal ilişkilerinin ve kültürünün

yetişkinlerden bağımsız kendi başına çalışılmaya değer olduğu vurgulansa (Prout ve James, 2005) da annenin erken evliliğini çocuğunun gözünden incelerken çocuğun birlikte yaşadığı aileden ve dolayısıyla iki farklı kuşak olarak çocuk-yetişkin ve dolayısıyla çocuk-aile ilişkilerinden bağımsız olarak değerlendirmek mümkün görünmemektedir. Zira sosyolog Morrow'un (2011) da belirttiği üzere çocukların yetişkinlerle aile bağları aracılığıyla nasıl ilişkilendiği dikkate alındığında bir çocukluk deneyimi olarak erken evliliğin ilişkisel yönü aileler ve dolayısıyla ebeveynleri üzerinden de yorumlanabilir. Ancak annesi erken evlenen her bir ailenin erken evlilik bağlamında kültürel beklentilerinin, değerlerinin ve geleneksel uygulamalarının değişime açık olduğunu dikkate almak önemlidir. Bu noktada özellikle belirtilmelidir ki araştırma, böyle bir değerlendirmeyi yaparken sosyal inşa olarak çocuğun; aile yaşamının bağımlı bir parçası olarak değil, toplumsallaşma sürecinde annesi babası başta olmak üzere yetişkinlerle ve pek çok sosyalleşme araçlarıyla toplumsal etkileşime giren, toplumun önemli bir aktörü olarak konumlandırılması gerektiğini savunur. Bu bağlamda araştırma, çocukluk sosyalizasyonuna alternatif olarak yorumlayıcı yeniden üretim yaklaşımı bağlamında Corsaro'nun çalışmalarını (Corsaro, 1997; Corsaro, 2009) temel alır. Araştırmanın katılımcıları annenin erken evliliği ile kurulan ailedeki çocuklar olduğu için çocuk-yetişkin ilişkileri bağlamında çocukların kuşaksal konumu olduğunu savunan çocukluk sosyolojisi teorisyenlerinden Mayall'ın (Alanen ve Mayall, 2001; Mayall, 2000b; Mayall, 2002), Alanen'in (Alanen, 2009; Alanen, 2001a; Alanen, 2001b) ve Leonard'ın (Leonard, 2009; Leonard, 2016) çalışmalarından da yararlanılmıştır. Dolayısıyla araştırma çocukların bireysel failliklerinin; toplumsal etkileşime girdikleri akranlarının ve yetişkinlerin kültürünün kesişimselliğinde olduğunu kabul eder.

Belirtmelidir ki annesi erken evlenmiş olan; ancak erken evlilik deneyimi olmayan çocuklarla herhangi bir çalışmaya literatürde rastlanmamıştır. Bu bağlamda erken evliliğin önemli bir aktörü olan ailelerdeki çocukların erken evliliklere dair görüşleri toplumsal etkileşim sürecindeki fırsatları, yaşam koşulları, hayalleri, hedefleri ile ilişkili olarak keşfedilmeyi beklemektedir. Literatürdeki boşluk dikkate alınarak bu

araştırmada annesi erken evlenmiş çocukların erken evliliği nasıl anlamlandırdıkları ve bu anlam dünyasında annelerinin erken evlilik deneyiminin rolü çocukların gözünden keşfedilmek istenmiştir.

Birinci bölüm araştırmanın kapsamından ve metodundan oluşmaktadır. Araştırmanın konusuna, amacına ve önemine, problem cümlelerine, ulusal ve uluslararası erken evlilik çalışmalarına bu kapsamda yer verilmiştir. Ayrıca araştırmanın tasarımı, veri toplama teknikleri ve süreci, verilerin analiz tekniği ve süreci, araştırmada karşılaşılan güçlükler ile katılımcıların sosyo-demografik özellikleri ise metod kapsamında açıklanmıştır.

İkinci bölüm araştırmanın kavramsal ve kuramsal arka planını içermektedir. Bu bağlamda öncelikle araştırmanın kavramsal çerçevesini oluşturan çocuğun ve çocukluğun biyolojik ve sosyal yaş bağlamını da içerecek şekilde tanımlarına yer verilmiştir. Ayrıca kavramsal çerçevede çocuk(lar) ve çocukluk(lar) tanımlanarak çocuklar bağlamında ve sosyal problem olarak erken evlilik tarif edilmiştir. Ayrıca bazı ulusal ve uluslararası erken evlilik araştırmalarında öne çıkan ataerkillik; ailede toplumsal cinsiyetlendirilmiş çocukluk ve annelik kesişimselliğinde açıklanmıştır. Günümüzdeki erken evlilikler, ulusal ve uluslararası mevzuat ve veriler bağlamında irdelenmiştir. Kuramsal arka plan kapsamında ise çocukluk sosyolojisinde sosyal inşa olarak çocukluklara ve çocuklara yer verilmiştir. Ayrıca erken evlilik bağlamında çocuk-yetişkin ilişkileri ve kuşaksal konum, yorumlayıcı yeniden üretim ve faillik konusunda benimsenen sosyolojik yaklaşımlar açıklanmıştır.

Üçüncü bölümde dokuz alt başlıktan oluşan araştırmanın bulguları yer almaktadır. Bu bölümde öncelikle çocuğun ailesini (genel olarak aileyi, annelerini, babalarını ve kardeşlerini) tanıtıcı bilgilere yer verilmiştir. Ayrıca araştırmanın tematik analizi sonucunda ortaya çıkan çocuğun bakış açısından annesinin erken

evlenmesi, erken evliliğin tarifi, annenin evliliğinin erken olması, bu evliliğin nedenleri ve sonuçları yorumlanmıştır. Bunun yanısıra annenin, erken evlilik konusunda tavsiyeleri, annenin evliliği gibi bir evlilik yapma, annenin yaşındaki günümüz evliliklerinin varlığı, sürdürülmesi, bu evlilikleri önleme ve önerme çocuğun bakış açısından irdelenerek sosyolojik açıdan yorumuna yer verilmiştir.

Dördüncü bölümde ise araştırmanın kavramsal ve kuramsal yaklaşımı temel alınarak bulgulardan ulaşılan sonuçlar tartışılmıştır.

# 1. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE METODU

## 1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU

Dünyanın hemen her ülkesinde görülen sosyal problemlerden biri 18 yaş altı evliliklerdir. Son yıllarda 18 yaş altı evlilikler için çoğunlukla çocuk evliliği kavramı kullanılmaktadır. Ayrıca reşit olmayan birlikteliklerle ilgili “çocuk, erken ve zorla evlilik” terimi kısa adı ile ÇEZE (Birleşmiş Milletler Kadın Birimi, 2021; Ergöçmen, Keskin ve Yüksel-Kaptanoğlu, 2020) çatı kavramı kullanılmaktadır. Ancak sosyolojik perspektiften değerlendirildiğinde özellikle bu evlilik için “çocuk evliliği” kavramının kullanılması, çocuklar için evlilikleri normalleştiren, hatta inşa eden söylem ve dile hizmet etme bağlamında kaygı uyandırmaktadır. Dolayısıyla araştırmada bu kaygının yanısıra çocuk evliliği kavramının duygusal çağrışımlarından kaçınmak (Miedema vd. 2020) istenmiştir. Bu evliliklerin severek/kaçarak/isteyerek gerçekleşmesi ve dolayısıyla çocuk liderliğinde olduğu öne sürülen çalışmalar (Kenny vd., 2019; Lokot vd., 2022) dikkate alınarak zorla olmayabileceği de dikkate alınmıştır. Bu nedenle araştırmada Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu’nun (UNICEF, 2005) 18 yaş altı resmi ya da imam nikahı gibi gayri resmi evlilikleri ya da birliktelikleri tanımlamak için kullandığı erken evlilik kavramı tercih edilmiştir.

Sosyolojik perspektiften erken evlilikler incelenirken çocukluğun ve çocuğun ne olduğunu anlamak önemlidir. Bu bağlamda katılımcıları belirlemede Birleşmiş Milletler’in (Convention on the Rights of the Child, 1989) çocuk tanımı (18 yaş altı her birey çocuktur) ve ayrıca Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu’nun (UNICEF, 2005) erken evlilik tanımı (18 yaş altı resmi evlilik ya da resmi olmayan birliktelik) ile Türk Medeni Kanunu’ndaki (2001) evlilik yaşı ve uluslararası sözleşmelerdeki (Committee on the Convention of the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, 1994; Committee on the Rights of the Child, 2003) evlilik yaşı (18 yaş) temel alınarak çocuklar için üst sınır olan 17

yaş temel alınmıştır. Bu noktada özellikle vurgulanmalıdır ki çocuklarla yapılacak görüşmelerde öncelikle onların psikolojik, ruhsal ve sosyal açılardan zarar görmemeleri önemsenmiştir. Bu nedenle araştırmaya dahil edilecek çocukların alt yaş sınırının belirlenmesi için çocuklarla araştırma yürütmede etik konulara odaklanan çalışmalar (Biglia ve Serrano, 2020; Christensen ve Prout 2002; Morrow ve Richards, 1996) dikkate alınmıştır. Ayrıca 18 yaş altındaki bireylerin aynı zamanda ergen olduğu (UNICEF, 2023) ve ergenlerin gelişimsel özellikleri bağlamında Yavuzer'in çalışması (2014) referans alınmıştır. Böylece Yavuzer'in (2014) çalışmasından hareketle 14 yaşındaki çocukların yetişkinlere ve aile bireyelerine olan tutumunun gelişmiş olduğu, her şeyi eleştirel bir gözle değerlendirebileceği, başkalarının duygularını daha iyi anlama ve empatik düşünme çabası içine girdikleri göz önünde bulundurulmuştur. Bu bağlamda araştırmada minimum yaş sınırının belirlenmesinde sadece bu gelişimsel özellikler belirleyici olmamakla birlikte etkili olmuştur. Zira biyolojik yaş aralığını dikkate alarak gelişim göstergelerine bağlı evrensel ilkeler, basitleştirilmiş ayrımlar ve genellemeler çocukların ve çocuklukların çeşitliliğini gözardı etmesi nedeniyle (Aydoğmuş-Ördem, 2020; Mayall, 2019; Punch, 2003; Qvortrup, 2011) sosyolojik açıdan eleştirilmiştir. Buradan hareketle araştırmada erken evliliğin çocuklar açısından yerel bağlamını odağa almak önemsenmiştir ve 14 yaş sınırına karar vermeden önce hem bu yaş altındaki hem de bu yaştaki iki çocukla pilot görüşme yapılmıştır. Bu görüşmeler sonucunda 14 yaş sınırının altındaki çocukların görüşme formundaki soruları kavrama ve bu sorulara yanıt verme konusunda zorlandıkları tespit edilmiştir. Böylece bu saha deneyimi odağa alınarak araştırmada, annesi 18 yaşın altında evlenmiş olan çocukların 14 yaşından itibaren aileleri ve kendileri ile ilişkili soruları daha objektif, mantıklı ve eleştirel olarak yanıtlayabileceğine karar verilmiştir. Bu nedenle araştırmada alt yaş sınırı olarak 14 yaş, üst yaş sınırı olarak 17 yaş temel alınmıştır ve erken evlilik, annesi bu evliliği deneyimlemiş olan 14-17 yaş aralığındaki çocukların gözünden incelenmiştir.

Belirtilmelidir ki aile, çocukların evlilik ve gelecek planlarını gerçekleştirmelerinde ve toplumsallaşmalarında önemli bir kurum olmakla birlikte (Starrels ve Holm,

2000) çocuklar bu süreçte okul, medya gibi pek çok sosyalleşme araçlarının da etkisi altındadır. Bu araştırmada annesi erken evlenmiş olan çocuklar; sosyal yapılardan, anne babaları başta olmak üzere ebeveynlerinden, diğer yetişkinlerden ve akranlarından gelen bilgileri de kullanan, yorumlayan, yeniden yorumlayan, günlük yaşamda içinde bulunduğu bağlama göre failliğe sahip olan ve kullanan bireyler olarak konumlandırılmıştır. Çocukluklar ise kız ve erkek çocuklarının yetişkinlerle ve akranlarıyla toplumsal etkileşime dayalı olarak kendi kültürlerini ve dünyalarını oluşturdukları inşa olarak kabul edilmiştir. Dolayısıyla toplumsallaşma süreçleri odağa alındığında erken evliliğin aktörleri sadece bu evliliği deneyimlemiş olan anneler değil, aynı zamanda bu annelerin çocuklarıdır. Bu bağlamda çocukların; annelerinin erken evlenmelerini, ne zaman evlenmenin erken olduğunu, annelerinin evliliğinin erken olmasını, bu evliliğin nedenlerini, sonuçlarını, bu deneyim konusunda annelerinin tavsiyelerini, annelerinin evliliği gibi bir evlilik yapmayı, günümüzde böyle evliliklerin varlığını, sürdürülmesini, bu evlilikleri önlemeyi ve önermeyi nasıl değerlendirdiklerini keşfetmek bu araştırmanın konusunu oluşturmaktadır.

## 1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Erken evlilikler konusunda uluslararası sosyolojik çalışmalarda (Abera vd., 2020; Al-Hakami ve McLaughlin, 2016; Apatinga vd., 2023; Buckman, 2018; Ferdousi, 2014; Ibupoto vd., 2018; Jones vd., 2020; Kenny vd., 2019; Madut, 2020; Madzivire, 2019; Paul, 2019; Saul vd., 2020; Shah vd., 2022; Yount vd., 2016; Yulkardi, 2018; Zahra vd., 2021;) erken evlilik oranlarının görece daha yüksek olduğu bir anlamda Batılı ya da modern olmadığı öne sürülen ülkelerin geleneksel kültürüne olan vurgu dikkat çekicidir. Türkiye’de erken evlilikleri sosyolojik boyutuyla değerlendiren çalışmalarda (Akın, 2020; Almohammad, 2022; Avcil, 2020; Burcu vd., 2015; Bütün, 2018; Calp-Şen, 2018; Cagirkan, 2018; Çakır, 2013; Günen ve Tacoğlu, 2017; Tuna-Uysal vd., 2019; Yıldız, 2018) da dünyada olduğu gibi ailede geleneksel kültüre olan vurgu öne çıkmaktadır. Ancak erken

evlilik kararının neden alındığını geleneklerin ötesine taşıyarak kendine özgü bağlamı içinde anlama gayreti önemlidir (Miedema vd., 2020). Zira bu araştırmanın da savunduğu üzere geleneksel kültür üzerinden bu evlilikler sadece yetişkinlerin ya da annenin evliliği ile kurulan ailenin geleneksel kültürel pratiklerine özgü değerler, normlar, kabuller bağlamında değerlendirildiğinde bu ailenin çocukları, erken evlilik pratiğini sürdürme adayı olarak tektipleştirilebilirler. Oysa annenin erken evliliği ile kurulan aileler de bu ailelerdeki çocuklar da çeşitlilik gösterir. Dolayısıyla erken evlilik pratiğini bu ailedeki çocukların gözünden değerlendirmek; toplumsal etkileşim süreçlerindeki hayallerini, hedeflerini, koşullarını, ailelerinin/annelerinin onlardan beklentilerini ve çocuk olmayı onların gözünden anlamayı gerektirir. Sosyolog Mayall'ın (2018, s.49) da vurguladığı üzere “...sosyolojik açıdan çocuklarla çalışmak, çocukluğun statüsünü ve durumunu tanımlamak ve bunları geliştirmenin lehinde argümanlar üretmek demektir”. Bu bağlamda annesinin evliliğine ilişkin çocuklarının görüşlerini almak hem çocuğun statüsünü çocuğun gözünden keşfetmek hem de erken evlilik hakkında daha önce duyulmamış olan seslerini duyurmak açısından önem arz eder. Ancak hem uluslararası hem de ulusal literatürde annenin erken evliliği ile kurulan ailedeki kız ve erkek çocuklarıyla nicel, nitel ve karma araştırma deseni kullanılarak yapılmış herhangi bir sosyolojik araştırmaya rastlanmamıştır. Bu bağlamda annesi erken evlenmiş olan çocukları ülkemiz üzerinden örneklendirmesi açısından araştırmanın konusunun, özgün olduğu ifade edilebilir. Zira hem “annenin erken evliliği ile kurulan ailenin çocuğu olma”yı hem de “annenin erken evliliği bağlamında çocuğun, erken evliliğe ilişkin görüşleri”ni anlama gayretiyle bu araştırmanın literatüre katkıda bulunması umut edilmektedir.

Bu çalışmanın temel amacı çocuğun gözünden annesinin erken evlilik deneyiminin anlamını belirlemek ve çocuğun, erken evliliğe ilişkin görüşlerini bu deneyimin nasıl inşa ettiğini keşfetmektir. Her bir annenin erken evliliğe hazırlanmasından evleneceği kişiyi tanıması ve nihayetinde evlilik kararı alması bu evliliğin aktörü olan anneye özgü bir deneyimdir. Dolayısıyla bu evlilik pratiğini



gerçekleştirme bağlamında annenin deneyiminin anlamı, çocuğuna göre farklılaşabilir. Bu bağlamda araştırmanın birinci alt amacı çocukların, annelerinin erken evlenmesini nasıl anlamlandırdıklarını keşfetmektir. Annenin evlendiği dönem ve böyle bir evliliği günümüzde değerlendiren çocuğu düşünülduğünde ne zaman evlenmenin erken olduğu bu farklı iki kuşağa (anne-çocuk) özgü olabilir. Buna bağlı olarak öncelikle araştırmanın ikinci alt amacı olarak annesi erken evlenmiş olan çocukların gözünden ne zaman evlenmenin erken olduğu anlaşılacak istenmiştir. Daha sonra ise araştırmanın üçüncü alt amacı olarak; annelerinin evliliğini erken olması bağlamında çocukların nasıl değerlendirdiklerini anlamak hedeflenmiştir. Ayrıca araştırmada her bir annenin erken evliliğinin nedenlerine ve sonuçlarına ilişkin değerlendirmeleri, günümüzde her bir çocuğun evlilik kabulleri ile ilişkili olduğu düşünülmüştür. Dolayısıyla araştırmanın dördüncü alt amacı annelerinin evliliğinin nedenlerini; beşinci alt amacı annelerinin evliliğinin sonuçlarını nasıl değerlendirdiklerini çocukların anlam dünyasından keşfetmektir. Araştırmada çocuğun erken evlilik hakkındaki görüşlerinde annesiyle etkileşiminin önemli rolü olduğu kabul edilmiştir. Bu bağlamda araştırmanın altıncı alt amacı çocukların, bu evlilik deneyimine ilişkin annelerinin tavsiyelerini nasıl değerlendirdiklerini onların bakış açısından anlamlandırmaktır. Bunun yanı sıra araştırmada erken evliliklerin çocuklar, aileleri ve dolayısıyla topluma yansıyan olumsuz sonuçlarıyla hem Türkiye’de hem de dünyada gündemi oluşturan önemli bir sosyal problem olduğu varsayılmıştır. Bu bağlamda çocukların, erken evliliği sosyal problem olarak görüp görmediklerinin; annelerinin evliliği gibi bir evliliği kendilerinin yapmak istemeleri, bu evliliklerin varlığı ve sürdürülmesi, gelecek kuşaklara bu evlilikleri önerme ya da bu evlilikleri önleme hakkındaki bilgi, görüş ve farkındalıkları ile yakından ilişkili olduğu düşünülmüştür. Bu çerçevede araştırmanın yedinci alt amacı çocukların, anneleri gibi erken evlenmeyi kendileri açısından nasıl değerlendirdiklerini anlamaktır. Araştırmanın sekizinci alt amacı ise bu çocukların, günümüzde annesinin evliliği gibi bir evliliğin varlığı, önlenmesi ve böyle evlilikleri önerme konusunda ne düşündüklerini ve bildiklerini onların bakış açısından keşfetmektir.

### 1.3. ARAŞTIRMANIN PROBLEM CÜMLELERİ

Bu çalışmanın temel problemi annesi erken evlenmiş çocukların; annelerinin erken evlenmesi, ne zaman evlenmenin erken olduğu, annenin evliliğinin erken olması, böyle bir evliliğin nedenleri, sonuçları, bu deneyimiyle ilgili annenin kendisine (varsa) tavsiyeleri, böyle bir evlilik yapma, bu evliliklerin günümüzdeki varlığı, böyle bir evliliği önerme ve önleme hakkında ne düşündüklerini betimlemek ve anlamaktır. Bu araştırmanın problem cümleleri ise aşağıdaki gibidir:

1. Annesi erken evlenmiş olan çocuklar annelerinin evlenmesini nasıl değerlendirmektedirler?
2. Annesi erken evlenmiş olan çocuklar, ne zaman evlenmenin erken olduğunu düşünmektedirler? Neden?
3. Annesi erken evlenmiş olan çocuklar annelerinin evliliğini, erken olması açısından nasıl değerlendirmektedirler?
4. Annesi erken evlenmiş olan çocuklar, annelerinin evliliğinin nedenlerini nasıl anlamlandırmaktadırlar?
5. Annesi erken evlenmiş olan çocuklar, annelerinin evliliğinin sonuçlarını nasıl değerlendirmektedirler?
6. Annesi erken evlenmiş olan çocuklar, annelerinin kendi evlilik deneyimleriyle ilgili (varsa) tavsiyelerini nasıl değerlendirmektedirler?
7. Annesi erken evlenmiş olan çocuklar, annelerinin evliliği gibi bir evlilik yapmayı kendileri açısından nasıl değerlendirmektedirler?
8. Annesi erken evlenmiş olan çocuklar, günümüzde annesinin evliliği gibi evlilikler konusunda ne düşünmektedirler?

**8.1** Bu evliliklerin varlığı konusunda ne düşünmektedirler? Neden?

**8.2** Bu evliliklerin önlenmesi konusunda ne düşünmektedirler? Önlenmeli ise nasıl?

**8.3** Bu evlilikleri önerme konusunda ne düşünmektedirler? Neden?

#### **1.4 LİTERATÜR TARAMASI VE TANITIMI**

Erken evlilik; dünyada sağlık, çocuk aktivizmi, kalkınma, kültür, din, hukuk, insan hakları, çocuk hakları gibi çoklu boyutlarıyla farklı bilim alanlarındaki literatürün gündemini oluşturan önemli bir araştırma konusudur. Bu bağlamda uluslararası literatürdeki sosyolojik çalışmalar incelendiğinde sosyologların farklı disiplinlerden bilim insanları ile akademik işbirliği yapması şaşırtıcı değildir. Erken evlilikleri inşa eden *nedenler, bu evliliklerin etkileri/sonuçları ve faillik bağlamındaki tartışmalar* özellikle geleneksel olduğu öne sürülen ülkelerde yapılan sosyolojik araştırmalarda öne çıkmaktadır.

Bu evlilikleri nedenleri bağlamında inceleyen Madut'un (2020) Güney Sudan'da yaptığı nitel araştırmada erken evlilikler, sosyoekonomik belirleyiciler ve toplumsal cinsiyet rollerinin inşası bağlamında araştırılmıştır. Bu evlilikler özellikle yoksulluk, çatışma, yüksek düzeyde okuma yazma bilmememenin etkisindeki sosyal normlar bağlamında tartışılmıştır. Pakistan'da karma yöntem deseni kullanılarak yapılan bir araştırmada (Ibupoto vd., 2018) ise kız çocuklarının evliliğindeki belirleyiciler ekonomik, sosyal, cinsel ve dini boyutlarıyla incelenmiştir. Bu evliliklerin mali destek, kızların bekaretini korumanın, anne baba ve aile üzerindeki yükten kurtulmanın yolu olarak görülmesinin, kız çocuklarının statüsünün düşük olmasının, yetersiz eğitimin, toplumun kültürel ve dini eğilimlerinin bu geleneksel pratiğin gerçekleşmesinde önemli göstergeler olduğu vurgulanmıştır. Pakistanda yapılan başka bir nicel araştırmada (Shah vd., 2022) 18 yaş altı evlilikler, ekonomik faktörlerle ilişkisi bağlamında ele alınmıştır. Pakistan'da hem kız hem de erkek çocuklarının erken evlenmelerinde çocukların

ekonomik bağımlılığının, ailenin ekonomik zorluklarının ve daha zengin hanelerden gelen evlilik tekliflerinin önemli belirleyiciler olduğu ifade edilmiştir. Gana'da yapılan nitel bir araştırma (Apatinga vd., 2023) kadınlar arasında bu evliliklerin sosyo-kültürel bağlamdaki nedenleri arasında yoksulluk, başlık parası, genç yaşta hamilelik ve düşük eğitim düzeyi olduğunu göstermiştir. Hindistan'daki kadınların erken evliliklerini, nedenleri bağlamında inceleyen derleme bir çalışmada (Basha, 2016) ise bu evlilikleri inşa eden geleneksel kültüre vurgu yapılmıştır. Ürdün'deki Suriyeli mülteçilerle yapılan bir çalışmada (Buckman, 2018) erken evlilikler nedenleri ve sonuçları bağlamında araştırılmıştır. Dolayısıyla bu evlilikleri durdurmak; eğitim girişimlerinin artırılması, farkındalık yaratılması, mevcut yasadaki boşlukları kapatma ve daha fazla hesap verebilirliği teşvik edecek bir sistem oluşturma bağlamında ele alınmıştır.

Bazı araştırmalarda ise bu evliliklerin gerçekleşmesine neden olan sosyolojik bağlamı anlamada ulusal politikalar ya da ülke çapındaki veriler incelenmiştir. Bu konuda yapılan araştırmaların (Batyra ve Pesando, 2021; Jones vd., 2020) genellikle erken evliliklerin görece yüksek olduğu ülkelerde yapılması dikkat çekicidir. Batyra ve Pesando'nun araştırmasında (2021) 18 yaşından önce evliliklerdeki eğilimleri ve asgari yasal evlilik yaşını artırarak erken evlilikleri engellemeyi amaçlayan politika değişikliklerinin etkinliği Sahra Altı Afrika (Benin, Moritanya), Orta Asya (Tacikistan, Kazakistan) ve Güney Asya (Nepal, Butan) ülkelerinin verileri karşılaştırılarak incelenmiştir. Özellikle düşük ve orta gelirli ülkelerde evlilik yaşı kanunlarındaki değişikliklerin etkili olabilmesi için evliliği geciktirmek, kadınların ve kız çocuklarının haklarını korumak üzere daha yeterli ve kapsamlı kanunlara daha etkili yaptırımların ve izleme faaliyetlerinin eşlik etmesi gerektiği vurgulanmıştır. Erken evliliğe dair Etiyopya'daki ulusal verileri inceleyen Jones ve arkadaşlarının (Jones vd., 2020) araştırmasında ise ergen kız ve erkek çocukları, bakıcıları, hizmet sağlayıcıları ve toplum liderleriyle de görüşmeler yapılmıştır. Bu araştırma sonucunda 18 yaş altı evliliklerin örüntüsünün, itici güçlerinin ve etkilerinin Etiyopya'nın kültürel çeşitliliğini yansıttığı bulunmuştur.

Diğer yandan 18 yaş altı evlilikler özellikle imam nikahı gibi gayriresmi yollarla ya da aile izni ile yani resmi yollarla gerçekleşerek meşrulaştırıldığı için uluslararası literatürde hukuki boyuta ilişkin sosyolojik tartışmalar da gündemdedir. Bu bağlamda Ebetürk'ün (2021) çalışmasında asgari evlilik yaşını 18 olarak belirleyen 167 ülkenin zaman serisi verileri analiz edilmiştir. Dünya kültürel metinlerinin ve kadın yasa koyucularının varlığının, bu evliliklere karşı mücadelenin arka planındaki önemli itici güç olduğu vurgulanmıştır. Ferdousi'nin (2014) Bangladeş yasalarını incelediği derleme çalışmasında ise kız çocuklarının evlilikleri, güçlü sosyal bir gelenek olması bağlamında değerlendirilmiş ve yasaların, evlilik sıklığını azaltmada etkisinin az olduğu vurgulanmıştır. Al-Hakami ve McLaughlin'ın (2016) çalışmasında ise Suudi Arabistan'da kamusal, siyasi ve dini açıdan tartışma konusu haline gelen 18 yaş altı evlilikler, Birleşik Krallık ve özellikle Batı Avrupa'daki cinsiyete dayalı ilişkiler bağlamında karşılaştırılarak değerlendirilmiştir. Bu ülkedeki politika gelişmelerinin Suudi kültürü, şeriat hukuku ve Kuran'ın dini yorumları bağlamında incelenmesinin önemi vurgulanmıştır. O'Quinn (O'Quinn, 2019; O'Quinn, 2021) ise diğer araştırmalardan farklı olarak Amerika'da bu evliliklerin yasal boyutuna dikkat çekerek bu sorunun aynı zamanda batılı bir problem olduğuna dikkatleri çekmiştir. Zira bu çalışmalarda Amerika'nın 48 eyaletinde 18 yaş altı evliliklerin yasal olduğunu belirten O'Quinn, gençlerin cinsel failliğine ilişkin uygulanan paradoksal politikaları sosyolojik olarak eleştirel bir biçimde ele almıştır. Dolayısıyla bu ülkenin çelişkili devlet politikalarının ırkçı ve cinsiyetçi etkilerini cinsel şiddetle ilişkilendirerek bu evlilik pratiğini feminist ve queer teorilerden de yararlanarak tartışmıştır.

Erken evlilikleri sonuçları bağlamında inceleyen ve bu evlilik pratiğinin yoğun olarak görüldüğü ülkelerde yapılan çalışmalarda kadına yönelik şiddete ve istismara vurgu öne çıkmaktadır. Toplum temelli kesitsel araştırma tasarımı ve karma yöntem deseni kullanılarak Etiyopya'da yapılan bir araştırmada (Abera vd., 2020) bu evliliğin, kadınların yaşam koşulları üzerindeki etkileri incelenmiştir. Araştırma sonucunda 18 yaş sonrasında evlenen kadınların, çocuk yaşta evlenen kadınlara göre hanehalkı karar alma süreçlerine daha fazla dahil oldukları, eş

istismarı ve şiddet biçimlerine maruz kalma olasılıklarının daha az olduğu ortaya çıkmıştır. Bangladeş'in 77 köyüne ait panel verileri kullanılarak yapılan başka bir araştırmada (Yount vd., 2016) 18 yaş altı evlilikler eş/partner şiddeti için risk oluşturması bağlamında incelenmiştir. Çocuk yaşta evliliğin yaygın olduğu köylerde daha sonra evlenmenin olası koruyucu etkisinin ortadan kalktığı, 15 yaşından önce evlenmenin ise fiziksel şiddet için önemli bir risk faktörü olduğu belirlenmiştir.

Erken evliliği sonuçları bağlamında inceleyen bazı sosyolojik araştırmalar yoksul ailelerdeki kız çocuklarının ve kadınların eğitim, istihdama dahil olma gibi sosyal edinimlerinin sınırlandığını göstermektedir. Malavi kırsalında yapılan böyle bir araştırmada (Soler-Hampejsek vd., 2021) erken evlilikler, eğitimi sürdürme ve çalışma yaşamına dahil olma (gelir getiren bir iş sahibi olma) bağlamında değerlendirilmiştir. Bu araştırma göstermiştir ki Malavi kırsalında zayıf öğrenme ve devam eden yüksek düzeyde çocuk ve genç yetişkin evliliği; bu çocukların eğitimlerini ücretli işe çevirme becerisini olumsuz etkilemektedir. Hindistan'da yapılan nicel bir araştırmada (Paul, 2019) ise bir ilçe düzeyinde kız çocuklarının eğitim düzeyinin ve hanehalkı yoksulluğunun, bu evliliklerin yaygın olmasına etkileri incelenmiştir. Bu araştırma sonucunda daha yüksek ortaöğretim ve yüksek eğitim düzeyi ile en fakir hanelerden en zengin hanelere geçişin kız çocuğu evliliklerinin yaygınlığını önemli ölçüde azalttığı bulunmuştur. Dolayısıyla kız çocuklarının eğitim fırsatlarının artırılması ve yoksul ailelere sağlanan mali destekler, bu evlilik pratiğini ortadan kaldırmada önemli bir strateji olarak önerilmiştir.

Bazı sosyolojik araştırmalarda ise bu evlilikler faillik bağlamındaki tartışmalara konu olmuştur. Böylece erken evlilikler bağlamında faillik, sadece bireysel değil kültürel başta olmak üzere çoklu bağlamları da kapsayacak biçimde tartışılmıştır ve yeniden kavramsallaştırılması önerilmiştir. Yulkardi'nin (2018) Hindistan'ın Güney Kıyı Bölgesi'nde yürüttüğü araştırmada bu evliliğin güdüleyicileri

Giddens'in yapı-sökümü yaklaşımı bağlamında araştırılmıştır. Bu evlilikte faillerin eylemleri, içinde yaşadığı yapılar içinde değerlendirilmiştir. Bu bağlamda erken evlilik; toplumdaki söylem, semboller ve bunların anlamı, bu evliliğin aktörleri ile faillerin karşılıklı etkileşimi, formal ve informal uygulamaların bu evliliklere etkisi bağlamında ele alınmıştır. Son yıllarda özellikle Horii'nin çalışmalarında çocuk yaşta gerçekleştirilen evliliklerin hukuki/yasal boyutu ise faillik (Horii, 2020a; Horii, 2021), gelenek ve modernite (Horii, 2020b; Horii, 2020c) gibi sosyolojik bağlamda araştırılmıştır. Ancak Horii'nin çalışmaları bu evliliklerin sadece kültürel boyutlarıyla değil bireysel ve toplumsal değişim ve dönüşüm dinamiklerini de dikkate alarak anlamının önemini örneklendirmiştir. Başka bir araştırmada (Lokot vd., 2021) 18 yaş altı evlilik bağlamında çocuk failliğine ilişkin baskın kavramsallaştırmalar tartışılmıştır. Çalışma sonucunda bu evliliğin itici güçlerinin ve böyle evliliğe yönelik müdahalelerin daha incelikli olması için çocukların failliğine ilişkin daha geniş bir tanımın benimsenmesi önerilmiştir. Benzer başka bir araştırmada (Lokot vd., 2022) ise 18 yaş altı evliliklerde çocukların failliğinin sınırları Somali'deki ve Kamerun'daki topluluklarla yapılan görüşmelere, odak grup tartışmalarına ve her iki ülkedeki kalkınma uygulayıcılarıyla yapılan görüşmelere dayalı olarak incelenmiştir. Bu araştırma, evliliğin bazen bir çocuğun failliğinin ifadesi olabileceğini kabul ederek aslında çocuk liderliğinde evliliklerin olabileceğini ve dolayısıyla erken evlilik kavramsallaştırmasının da faillik bağlamında yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini öne sürmüştür.

Erken evlilik bağlamında failliği tartışmaya açan bazı sosyolojik araştırmalarda toplumsal normların odağa alındığı görülür. Somaliland'da ve Putland'da yaşayan erkek ve kadınlarla yapılan nitel araştırma (Kenny vd., 2019) kız çocuklarının evliliğinin önündeki engeller ve kolaylaştırıcılar olarak normları ve failliği keşfetmeye çalışmıştır. Araştırmada çocuk yaşta evliliklerin yaygınlığında teknolojinin ve ekonomik yoksunluğun önemli bir bağlamsal faktör olduğu belirlenmiştir. Böylece kız ve erkek çocuklarının teknolojiye erişimi ve dolayısıyla ebeveynlerinin kontrolünden kurtulmaları ile birlikte artan failliklerinin, mevcut toplumsal normların desteklediği bu evliliklere katkıda bulunduğu vurgulanmıştır.

Nijer’de yapılan nitel bir araştırma (Saul vd., 2020) da benzer şekilde kız çocuklarının evlilik kararlarında fallik algısı ve bu algıları etkileyen bağlamsal faktörleri keşfetmeyi amaçlamıştır. Araştırma göstermiştir ki kız çocuklarının evlilik kararlarına ilişkin failiklerinde ebeveyn etkisi, toplum onayı, itaat, sınırlı fırsatlar, cinsiyete dayalı iş dağılımı ve baskın toplumsal normlar oldukça etkilidir. Dolayısıyla Nijer’de evliliği geciktirmeye yönelik müdahalelerde kız çocuklarının failiği için bu evlilikleri destekleyen toplumsal normların olumsuz etkilerine odaklanılmasının önemi vurgulanmıştır. Brezilya, Guatemala ve Honduras’ta yapılan üç nitel araştırmanın ikincil çapraz vaka analizini içeren bir araştırmada (Taylor vd., 2019) normların ve failiğin çocuk evliliklerini sürdürme ya da azaltma ile nasıl ilişkili olduğu incelenmiştir. Bu araştırmada toplumsal normların dolaylı olarak çocuk evliliklerine etkisinin farklı failik tipleri ile bağlamsal ilişkisinin olduğu ifade edilmiştir. Buradan hareketle erken evliliklerde toplumsal normları dönüştürmeye ve kız çocuklarının failiğini teşvik etmeye yönelik stratejilerin önemi vurgulanmıştır. Malavi’deki başka bir nicel araştırmada (Zahra vd., 2021) erken evlilikler failik, toplumsal normlar ve evlilik isteği bağlamında incelenmiştir. Bu araştırma sonucunda hem topluluk normlarının hem de ergenlerin kendi inançlarının, evlilik isteğinin oluşmasındaki önemi ifade edilmiştir.

Belirtmelidir ki dünyada bu evlilikleri özellikle erkek çocuklar bağlamında değerlendiren çalışmalar oldukça sınırlı sayıdadır (Edmeades vd., 2022). Dolayısıyla literatürdeki boşluğu doldurmak amacıyla yapılan bir nicel araştırmada (Edmeades vd., 2022) erkek çocukları için çocuk yaşta, erken ve zorla evlendirilme; ulusal ve uluslararası düzeydeki veriler üzerinden ekonomik, sosyal ve demografik belirleyicilerin ve toplumsal cinsiyete dayalı toplumsal normların rolü bağlamında analiz edilmiştir. Bu çocukların ekonomik bağımsızlıklarını kazanır kazanmaz erken yıllarda evlen(diril)melerinde cinsel ve üreme davranışlarını düzenleyen ataerkil normların, evlenme baskıları yoluyla onların evliliklerini etkilediği ve bu sürecin yoksulluğu pekiştirerek elverişsiz koşullarda yaşamlarını sürdürmelerine neden olduğu vurgulanmıştır.



Uluslararası literatürde erken evlilikleri nedenleri, etkileri/sonuçları ve faillik bağlamında inceleyen araştırmaların genellikle bu evlilikleri deneyimleyen kız çocuklarıyla ya da kadınlarla yürütüldüğü ifade edilebilir. Dolayısıyla bu araştırmalarda bir çocukluk deneyimi olarak annelerin/kadınların erken evliliğinde geleneksel kültürün rolü ya da bu rolü odağa alan faillikleri araştırmaların konusunu oluşturmaktadır. Türkiye’de de son on yıldaki sosyolojik araştırmalarda durum çok farklı değildir. Zira dünyada olduğu gibi ülkemizde de genellikle bu evliliklerde geleneksel kültürün rolünün incelendiği söylenebilir. Bu araştırmaların Doğu (Avcil, 2020; Bütün, 2018; Cagirkan, 2018), Güneydoğu Anadolu (Akın, 2020; Almohammad, 2022; Günen ve Tacoğlu, 2017), İç Anadolu (Çakır, 2013), Ege (Calp-Şen, 2018) bölgelerinde yaşayan ya da Türkiye’nin farklı bölgelerinde yaşayan (Burcu vd., 2015; Tuna-Uysal vd., 2019; Yıldız, 2018) katılımcılarla (çoğunlukla kadın) gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır.

Uluslararası araştırmalarda olduğu gibi ulusal araştırmalarda da genellikle *bu evliliklerin nedenleri ve sonuçları incelenmiştir*. Burcu ve arkadaşları (Burcu vd., 2015) farklı bölge (Doğu, Batı, Orta Anadolu), etnik köken (Türk, Kürt, Laz) ve mezhepteki (Sünni ve Alevi) sekiz kadınla derinlemesine görüşme yapmışlardır ve erken evliliklerde geleneksel uygulamaların rolünü tartışmışlardır. Diyarbakır, Şanlıurfa ve Siirt illerinde erken evlilikleri deneyimlemiş kadınlarla yapılan başka bir çalışmada (Erkan ve Yıldız, 2014) bu evliliklerin toplumsal meşruiyeti sosyolojik boyutuyla tartışılmıştır. Avcil’in (2020) Ağrı ilinde çocuk yaşta evlendirilen 10 kadınla yaptığı araştırmada kız çocuklarının erken evlendirilmesinde ekonomik nedenler, düşük eğitim düzeyi, geleneksel uygulamalar, toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dair pratikler ve aile içi şiddetin önemli belirleyiciler olduğu ifade edilmiştir. Yıldız’ın (2018) Ankara, Adana ve Mersin’deki erken yaşta evlenen kadın ve erkeklerle yürüttüğü araştırmasında bu evliliklerin sosyo-kültürel nedenleri; bu evliliklerde karar vericiler, yaşanan sorunlar, baş etme yolları ve kadınlık-erkeklik algıları bağlamında araştırılmıştır. Ağrı ilinde 18 yaş altında evlenen 15 kadınla yürütülen başka bir çalışmada (Tuna-Uysal vd., 2019) kadın ve erkeğe özgü toplumsal cinsiyet rollerinin nasıl

meşrulaştırıldığı değerlendirilmiştir. Mardin'deki 22 (11 erkek ve 11 kadın) katılımcıyla yapılan bir araştırma (Güven ve Tacoğlu, 2017) din ve geleneğin, aile yaşamını şekillendiren önemli unsurlar olduğunu göstermiştir. Diyarbakır'daki Suriyeli kadın mültecilerle yapılan bir araştırmada (Almohammad, 2022) bu evliliğin sosyo-kültürel, ekonomik, savaş ve iltica koşulları ile ilişkili olduğu belirtilmiştir. Bitlis'te 18 yaş altında evlenmiş 13 kadınla yapılan bir araştırmada (Çağırkan, 2018) toplumsal rollerin; bireyin davranışlarının ve sorumluluklarının bir parçası olduğu ve bu rollerin aile içinde öğrenildiği kabul edilerek erken evlilikler bu rollerle ilişkisi bağlamında incelenmiştir. Benzer şekilde Calp-Şen'in (2018) İzmir ili Buca ilçesi Çamlıkule Mahallesi'nde yaşayan erken evliliği deneyimlemiş kadınlarla gerçekleştirdiği araştırma ise bu mahalle özelindeki ataerkil ideolojiye bağlı olarak öne çıkan toplumsal cinsiyet rolleri ile erken evlilik ilişkisini radikal feminizm bağlamında ele almıştır.

Erken evlilikleri sonuçları bağlamında inceleyen sosyolojik araştırmalarda ise sosyo-kültürel ve ekonomik faktörler ile bu evliliğin psiko-sosyal etkileri dikkat çekicidir. Çakır'ın (2013) Ankara'daki 18 yaş altında evlenmiş kadınlarla yürüttüğü başka bir araştırmada da bu evlilikler sosyo-kültürel ve ekonomik faktörler bağlamındaki sonuçları üzerinden tartışılmıştır. Benzer şekilde Bütün'ün (2018) Bingöl'deki erken yaşta kendi rızası ya da zorla evlendirilmiş yirmi kadınla yürüttüğü araştırmasında bu evlilikler eğitim düzeyi, aile yapısı, çocukları için gelecek beklentileri, ekonomik nedenler, bu evliliklerin bedensel ve ruhsal sonuçları, yaşam tatminine etkisi bağlamında sosyo-kültürel ve ekonomik boyutlarıyla incelenmiştir. Çetin'in (2020) derleme çalışmasında bu evliliklerin önlenmesine bilgi temeli oluşturması bağlamında 18 yaş altı evliliklerin nedenleri ve sonuçları açıklanmıştır.

Son on yıldaki hem ulusal hem de uluslararası sosyoloji literatüründe erken evlilikler, özellikle bu evliliklerin görece daha fazla gerçekleştiği ülkelerde genellikle ailenin geleneksel kültürünün etkisindeki kadınlara özgü bir çocukluk

deneyimi olarak incelenmiştir. Uluslararası literatürde yapılan çalışmalarda bu konu; genellikle bu evliliği deneyimlemiş anne, baba, kız çocuğu, erkek çocuğu, politika yapıcılar gibi farklı aktörlerin gözünden nitel, nicel ve karma yöntem deseni kullanılarak ya da ulusal veriler üzerinden incelenmiştir. Ulusal literatürde ise erken evlilik, kadın olmaya özgü bağlamda genellikle nitel araştırma deseni kullanılarak araştırılmıştır.

## **1.5. ARAŞTIRMANIN METODU**

### **1.5.1 Araştırmanın Tasarımı**

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Çocukların gözünden annelerinin evlilik deneyiminin anlamını derinlemesine keşfetmeyi hedefleyen bu araştırma, çocukların erken evliliklere ilişkin görüşlerini bu deneyimin nasıl inşa ettiğini betimlemeyi amaç edinmiştir.

İnşacılara göre subjektif anlamlar, bireylerin kurmuş olduğu etkileşimle, dolayısıyla bu etkileşimlerde gömülü olan kültürel ve tarihsel normlarla şekillenir (Creswell, 2017; Creswell, 2021). Bu bağlamda nitel araştırmacılar bireylerin kurmuş oldukları etkileşim sürecine dikkat çekerken bir yandan da katılımcıların bu etkileşim sürecindeki kültürel ve tarihsel yapılarını anlamak için öznel bağlamlara da odaklanmaktadır. Dolayısıyla nitel araştırmacılardan bir olgunun/deneyimin ne anlama geldiğini (Merriam, 2018), bir anlamda derinlemesine anlamını ortaya çıkarmaları (Seggie ve Bayyurt, 2017) ve yorumlamaları (Merriam, 2018) beklenir. Bu bağlamda erken evlilik olgusunun çocuğun gözünden ne anlama geldiğini, böyle bir evliliğe çocuğun nasıl bir anlam yüklediğini, dolayısıyla çocuğun görüşlerini annenin evlilik deneyimi üzerinden keşfetmede ve yorumlamada nitel araştırma, bu çalışma için uygun bir yöntem olarak görünmektedir. Ayrıca nitel araştırma hem katılımcı olarak çocukların

görüşleri hem de araştırmacının veri toplama aracı olarak sahadaki aktif rolü üzerinden önemli ve bütüncül bir perspektif sağlar.

### 1.5.2 Veri Toplama Tekniği ve Süreci

Bu araştırmada çocukların erken evliliklere ilişkin görüşleri, annelerinin erken evlilik deneyimi bağlamında değerlendirildiği için bu çoklu görüşleri annenin evliliğine özgü yerel bağlamından koparmadan kapsamlı ve zengin verilere ulaşarak anlamak önemli bir gerekliliktir. Derinlemesine görüşme; az sayıda katılımcının bir konu hakkındaki bakış açısını, deneyimlerini, duygularını ve anlam dünyasını keşfetmeyi sağlayan veri toplama tekniğidir (Rutledge ve Hogg, 2020). Bu teknik, çalışılan konuya ilişkin bağlamsal duyarlılığı gözardı etmeden zengin verilere ulaşmaya olanak sağlar (Akmehmet-Şekerler, 2017). Araştırmada çocukların erken evliliğe ilişkin görüşlerini inşa eden annenin erken evlilik deneyimine özgü yerel bağlamı kapsamlı olarak betimlemek için derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Belirtilmelidir ki bu görüşmeler yüzyüze ya da teknolojinin gelişmesiyle birlikte (online) çevrimiçi olarak da yapılabilmektedir. Çevrimiçi görüşme, aslında yüzyüze yapılan derinelemesine görüşmede olduğu gibi görüşmeye başlamadan önce katılımcılardan bilgilendirilmiş onam alınarak bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığıyla görüşmelerin yapılmasını ifade eder (Salmons, 2012). Covid-19 pandemisine bağlı bulaş riski, eğitimlerinin devam etmesi ve tatilde şehir dışında olmaları gibi nedenlerle çoğu katılımcının çevrimiçi görüşme yapma isteği bu araştırmada öne çıkmıştır. Bu nedenle derinlemesine görüşmelerin çoğunluğu zoom, skype, whatsapp ve telefon gibi katılımcıların uygun bulduğu dijital teknolojiler/platformlar aracılığıyla çevrimiçi (online) olarak yapılmıştır. Katılımcılarla; telefonda konuşarak ya da zoom, skype, whatsapp gibi platformlarda biraraya gelip konuşarak ve yazarak Salmons'un (2022) ifadesiyle senkronize (aynı anda) iletişim sağlanmıştır. Dijital platformları kullanmak için gerekli internet, bilgisayar, telefon kontörü gibi olanaklarının olmaması ya da yüzyüze görüşmeyi uygun bulma nedeniyle iki katılımcı ile ise yüzyüze derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmeler katılımcıların talebi

doğrultusunda bir katılımcının evinde, diğer katılımcının ise uygun bulunduğu bir merkezin odasında gerçekleştirilmiştir. Hem çevrimiçi hem de yüzyüze derinlemesine görüşmelerde yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme, önemli görülen konuları görüşmecinin açığa çıkarması için daha fazla söz hakkı sağlayan esnek ve açık uçlu sorular sorulmasını sağlar. Böylece görüşülen kişinin algıladığı dünyayı kendi düşünceleriyle anlatması mümkün hale gelir (Brinkmann, 2014; Merriam, 2018). Buradan hareketle araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak katılımcıların ailelerinin kuruluşunu ve yapısını, annelerinin, babalarının, kendilerinin ve kardeşlerinin sosyo-demografik özelliklerini; annesinin erken evlenmesi hakkında çocuğun görüşlerini, bilgisini ve farkındalığını; çocuğun gözünden annesinin bu konudaki varsa tavsiyelerini; erken evlilik yapma, günümüzde bu evliliklerin varlığı, önlenmesi ve gelecek kuşaklara önerme konusundaki görüş ve kararlarını içeren sorular esnek ve açık uçlu olarak hazırlanmıştır. Daha açık bir ifadeyle görüşme formundaki her bir soru araştırmanın problem cümlelerine yanıt verecek biçimde danışman gözetiminde araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcıların belirlenmesinde amaçlı örneklem kullanılmıştır. Amaçlı örneklem bir fenomenin derinlemesine anlaşılmasına odaklanarak çalışmanın derinliği için zengin bilgi içeren örneklerin seçimine olanak sağlar (Patton, 2018). Buradan hareketle Ankara'da yaşayan ve annesi erken evlenmiş olan 14-17 yaş aralığındaki 15 çocuk, araştırmanın amaçlı örneklemini oluşturmuştur. Bu katılımcılara kartopu tekniği ile ulaşılmıştır. Yani bu çocuklara yönelik mesleki müdahaleler gerçekleştiren anahtar kişiler, araştırmaya katılmaya gönüllü olan diğer katılımcılara ulaşılmasını sağlamıştır. Katılımcı sayısının belirlenmesinde ise derinlemesine görüşmelerdeki doyum noktasına ulaşmak belirleyici olmuştur.

Araştırmanın verileri toplanmadan yani pilot görüşmeler de dahil saha çalışması yapılmadan önce Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu'nun 14.08.2017 tarih

ve 5177 sayılı yazısı kapsamında gerekli etik kurul izni alınmıştır (EK 2). Bu bağlamda özellikle belirtilmelidir ki etik hassasiyetlerin sadece verilerin toplanması aşamasında değil analizinde, sunulmasında, paylaşılmasında ve saklanmasında da gözetilmesi önemlidir. Dolayısıyla araştırmada çocukları rahatsız etmeyecek soruların sorulmasına ve ziyaret saatlerinin ve görüşmenin; uygun buldukları zamana göre planlanmasına, onlarla uygun bir dille iletişim kurulmasına ve her bir görüşmenin sesli kaydında onaylarının alınmasına özen gösterilmiştir. Ayrıca görüşmeler transkript edilirken, bilgisayarda kodlamalar yapılırken, analitik notlar ve alan notları ile katılımsız gözlem notları yazılırken katılımcıların kimliklerinin deşifre edilmemesine dikkat edilmiştir. Bu amaçla her bir katılımcı için kod ismi verilerek anonimliğin/gizliliğin korunması sağlanmıştır. Bunun yanısıra verilerin analizinde taraf tutmamaya, bulguların ve sonuçların çarpıtılmamasına, başkalarıyla paylaşılmamasına özen gösterilmiştir.

Etik kurul izni alındıktan sonra sahada kullanılan görüşme formunu son haline getirmek ve özellikle erken evliliğin yerel bağlamını anlamak için ise üç katılımcı ile pilot görüşme yapılmıştır. Bu görüşmelere bağlı olarak çocuğun kendisini, kardeşlerini ve ebeveynlerini betimleyici sorular; kendisine göre uygun/ideal evliliğin nasıl ve ne zaman olması gerektiği, evliliğin ne zaman olursa erken olduğu ve nedeni konusundaki görüşlere dair sorular bu forma eklenmiştir. Görüşme formu son haline getirildikten sonra yeni katılımcılara anahtar kişiler aracılığıyla ulaşılarak her bir katılımcının ve ailesinin onayı alınmıştır. Her bir katılımcı ile görüşmelerin organizasyonu için pandemi nedeniyle öncelikle telefonda tanışılmıştır. Bu tanışma sürecinde görüşmelerin ne amaçla ve nasıl yapılacağı konusunda katılımcılara kısa bilgi verilmiştir. Özellikle bilgilendirilmiş onam formu ve yarı yapılandırılmış görüşme formu kapsamındaki sorular (EK 3) hem katılımcı hem de ebeveynleri (anne ve baba) ile paylaşılarak her bir katılımcı ile görüşme yapılmadan önce imzaları alınmış ve ilk görüşmenin nasıl yapılacağı ve zamanı planlanmıştır. Her bir katılımcının onayı doğrultusunda hem yüzyüze hem de çevrimiçi görüşmeler sesli kayıt altına alınmıştır ve kamera kullanılmamıştır. Belirtmelidir ki bu araştırmaya katılım gönüllülük esasına

dayandırılmıştır ve ilk görüşmenin başında katılımcıların gönüllü olarak araştırmaya katılma durumlarına ilişkin onayları da sesli olarak kayıt altına alınmıştır. İlk görüşmenin sonunda ise olası derinleştirilmesi gereken sorular ve dolayısıyla ek en az bir görüşme daha yapma gereksinimi konusunda her bir katılımcı bilgilendirilmiştir. Zira nitel araştırmalarda her bir görüşme yapıldığında eksiklerin belirlenmesi, eş zamanlı olarak analizinin yapılması açısından önemlidir. Bu amaçla ilk görüşmelerdeki eksikleri tamamlamak için katılımcılardan randevu alınarak ikinci görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Böylece bir yandan birinci ve ikinci görüşmelerin transkripti yapılmış hem sesli hem de yüzyüze görüşmelerdeki hatırlatıcı analitik notlar (memolar), katılımsız gözlem notları ve alan notları alınmış ve görüşmelerin transkripti defalarca okunarak görüşmelerdeki eksikler tamamlanmıştır. Ayrıca ikinci görüşmelerin ardından analiz devam ederken bazı görüşmeciler ile ek görüşmeler whatsapp aracılığıyla yapılmıştır. Dolayısıyla görüşmelerin, araştırmanın amacına dayalı olarak tatmin edici olmasına özen gösterilmiştir. Sonuç olarak araştırmada en az 2, en fazla 6 görüşme yapılmış olup katılımcıların her biri ile en az 45 dakika 34 saniye en çok 101 dakika 45 saniyelik görüşmeler 08.01.2022–05.02.2023 tarihleri arasında 1 yılı aşan bir sürede gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla verilerin analizinin de yaklaşık 1 yılı aşan zaman dilimini kapsadığı söylenebilir.

### 1.5.3 Veri Analizi Tekniği ve Süreci

Nitel araştırmada veri analizi, verilerin toplanmaya başlanması ile eş zamanlı ve döngüsel olarak devam eder. Bu araştırmada kavramsal ve kuramsal temel ışığında sahadaki verilerden hareketle temalara ulaşılmaya çalışılmıştır ve dolayısıyla veri analiz yöntemi olarak tematik analiz yapılmıştır. Braun ve Clarke (2006: s. 86-95) tematik analiz yapılırken görüşme verilerini transkript ederek verileri okumak, yorumlamak, temaları aramak, gözden geçirmek, adlandırmak ve raporlaştırmak gerektiğini öne sürer. Bu araştırmada nitel veri analiz yöntemi olarak tematik analiz yapmak için Creswell'in (2021: s.184-191) "*veri analiz*

*sarmalı*” olarak ifade ettiği ve temalara ulaşmayı sağlayan veri analizi süreçleri [(i) verileri düzenleme, (ii) okuma ve hatıratıcı notlar alma, (iii) kodlardaki ve temalardaki verileri betimleme, sınıflandırma, yorumlama, (iv) yorumlama, (v) sunma ve görselleştirme] izlenmiştir.

Bu araştırmada öncelikle veri analiz sarmalındaki ilk süreci oluşturan (i) *verilerin düzenlenmesi* aşamasında görüşmeler transkript edilmiş ve analizi için Maxqda programı kullanılmıştır. Bu noktada özellikle belirtilmelidir ki veri olarak sadece katılımcılarla derinlemesine görüşmelerin transkriptleri değil görüşmelere ilişkin alan notları, yüzyüze görüşmelerdeki katılımsız gözlem notları, analitik notlar (memolar) da bu analize dahil edilmiştir. Dolayısıyla Creswell’in (2021: s. 185) veri analizi sarmalındaki ikinci aşamaya geçilerek veri toplama sürecindeki bu gözlem ve kısa notların yanısıra transkriptler defalarca *okunmuş ve hatırlatma notları alınmıştır* (ii). Veri analiz sarmalındaki bu süreç gerçekleştirilirken bir taraftan Maxqda’da verilerin ön kodlamaları da yapılmıştır. Böylece veri analiz sarmalının diğer aşamasını oluşturan (iii) *veriyi betimleme, sınıflandırma ve yorumlama* süreci döngüsünde kodlar oluşturulmuştur. Verilere ilişkin belirli bir bağlam içinde kodlar, temalar aranırken veriler tanımlanmış, geliştirilmiş ve bu süreçte araştırmacının kendi görüşleri ve literatür ışığında veriler yorumlanmıştır (Creswell, 2021). Dolayısıyla bu döngü içinde araştırmacının problem cümlelerine göre Maxqda’da kodlama aşamasına geçilmiştir. Kodlama yapılırken Strauss ve Corbin’in (1998) **açık** (geçici kod ve (alt) temaları arama), **eksen** (belirlenen kod ve (alt) temaları bağlantılandırma) ve **seçici kodlama** (kod ve (alt) temaları sentezleme) yaklaşımından yararlanılmıştır. Bu araştırmada annesi erken evlenmiş bir ailedeki çocuğun erken evliliğe ilişkin görüşleri annenin evliliği bağlamında sorgulanmıştır. Dolayısıyla **açık kodlamada** tüm katılımcıların belirttiği “erken evlenmeme eylemi”, araştırmacının merkezi fenomeni olarak seçilmiştir. Böyle bir evliliği gerçekleştirilmemelerini inşa eden görüşleri annelerinin evlilik deneyimi ve günümüzde annenin evliliği gibi evlilikler konusundaki düşünceleri üzerinden keşfedilmek istenmiştir. Böylece açık



kodlamada belirlenen merkezi fenomenle bağlantılı annenin evliliğine ilişkin nedenler, koşullar, sonuçlar “**eksen kodlama**” yapılarak aranmıştır.

Eksen kodlama ile her bir çocuğun annesinin erken evliliği bağlamında kendi görüşleri ile ilişkili ortaklıklar (annenin evliliğinin nedenleri, sonuçları, ne zaman evlenmemek gerektiği, ideal evlenme zamanı, annenin tavsiyeleri, günümüzde bu evliliklerin varlığı, bu evlilikleri önleme ve önerme) ve farklılıklar (aile örüntüsü, evlendiği dönemde anneyi çocuk ya da yetişkin olarak değerlendirme, ne zaman/hangi yaşta evlenilirse erken evlilik olduğu) dikkate alınmıştır. Belirlenen kod ve alt kodlar katılımcılarla gerekli görülen durumlarda yapılan ek görüşmelere dayalı olarak yeniden düzenlenmiş ve stratejik bir biçimde birleştirilmeye ve dolayısıyla kod ve alt kodlar ilişkilendirilmeye çalışılmıştır (Merriam, 2018). **Seçici kodlamada** ise merkezi fenomeni (erken evlenmeme) açıklayan, eksen kodlama ile belirlenen kodları ve alt temaları bütünleştirmek ve sentezlemek istenmiştir. Dolayısıyla araştırmada çocuğun erken evliliğe ilişkin değerlendirmelerini annenin erken evliliği bağlamında sosyolojik olarak açıklayan sonuca ulaşmak için kod, alt kod, tema ve alt temalar yeniden incelenerek sentezlenmeye çalışılmıştır. Ortaya çıkan her bir temayı ve alt temayı oluşturan kod ve alt kod ilişkileri için ise hiyerarşik kod-alt kod modeli ve kod ilişkileri modeli kullanılmıştır.

Diğer yandan Creswell'in (2021) veri analiz sarmalında kodların ve temaların ötesinde daha geniş anlamlara yönelik soyutlamalar için de verilerin (iv) yorumlanması gerekmektedir. Araştırmada bu bağlamda yorumlama yapılarak sarmalın son aşamasını oluşturan (v) verileri sunma ve görselleştirme aşamasına geçilmiştir. Bu aşamada ise kavramsal ve kuramsal temel ışığında bulgular (temalar) Şekil 15'teki gibi görselleştirilmiştir.

### 1.5.4 Katılımcılar: Sosyo-Demografik Özellikler

Bu çalışma annesi erken evlenmiş olan 15 çocuktan oluşmaktadır. Bu katılımcılara K1-K, K2-E, K3-E, K4-E, K5-E, K6-K, K7-K, K8-E, K9-K, K10-K, K11-E, K12-K, K13-K, K14-K, K15-K biçiminde kod isimleri verilmiştir. Bu kod isimlerinde “K1-K15” olarak 1-15 arasında değişen rakamlar katılımcı sırasını, “E” erkek, “K” kız çocuğunu ifade etmektedir. Bu katılımcıların sosyo-demografik özellikleri Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların sosyo-demografik özellikleri

Kod isimleri	Annenin evlilik yaşı	Cinsiyet	Yaş	Doğum yeri	En çok yaşanan yer	Eğitim kademesi	Okul türü
K1-K	17	Kız çocuğu	17	Altındağ	Altındağ	Lise-devam	Devlet
K2-E	17	Erkek çocuğu	15	Yenimahalle	Keçiören	Lise-devam	Devlet
K3-E	17	Erkek çocuğu	17	Mamak	Mamak	Lise-devam	Devlet
K4-E	17	Erkek çocuğu	15	Keçiören	Keçiören	Lise-devam	Devlet
K5-E	17	Erkek çocuğu	16	Keçiören	Yenimahalle	Lise-devam	Özel
K6-K	17	Kız çocuğu	15	Yenimahalle	Keçiören	Lise-devam	Devlet
K7-K	16	Kız çocuğu	14	Çubuk	Çubuk	Ortaokul-devam	Devlet
K8-E	16	Erkek çocuğu	16	Yozgat merkez	Yozgat merkez ve Ankara / Etimesgut	Lise-devam	Devlet
K9-K	17	Kız çocuğu	14	Altındağ	Altındağ	Lise-devam	Özel
K10-K	15	Kız çocuğu	14	Altındağ	Altındağ	Lise-devam	Devlet
K11-E	17	Erkek çocuğu	15	Çubuk	Çubuk	Lise-devam	Devlet
K12-K	16	Kız çocuğu	17	Altındağ	Altındağ	Lise-devam	Devlet
K13-K	17	Kız çocuğu	16	Keçiören	Keçiören	Lise-devam	Devlet
K14-K	16	Kız çocuğu	14	Yenimahalle	Etimesgut	Lise-devam	Devlet
K15-K	17	Kız çocuğu	15	Yenimahalle	Yenimahalle	Lise-devam	Devlet

Tablo 1’de de görüldüğü üzere araştırmanın katılımcıları 6 erkek 9 kız çocuğundan oluşmaktadır. Kız çocuklarının yaşları 14-17, erkek çocuklarının yaşları ise 15-17 arasında değişmektedir. Sadece sekizinci katılımcının (K8-E) doğum yeri Yozgat merkezdir. Aynı katılımcının en çok yaşadığı yer ise bu illerde kalınan yılın eşit olması nedeniyle hem Yozgat hem de Ankara’dır. Diğer tüm katılımcılar Ankara’nın farklı semtlerinde doğmuşlardır ve yaşamışlardır. Sadece yedinci katılımcı (K7-K) araştırmanın yapıldığı sırada ortaokula devam ettiğini diğer tüm katılımcılar liseye devam ettiklerini belirtmişlerdir. K5-E ve K9-K özel okulda eğitimini sürdürdüğünü, bu katılımcıların dışındaki tüm öğrenciler ise devlet okuluna devam etmekte olduklarını ifade etmişlerdir.

### **1.5.5 Araştırmada Karşılaşılan Güçlükler ve Sınırlılıklar**

Nitel araştırmalarda daha az yapılandırılmış yaklaşımlar kullanıldığında iç geçerliğe ve bağlamsal anlamaya özel önem verilir (Maxwell, 2018: s.88). Araştırmada katılımcılar amaca bağlı olarak seçilmiş, erken evliliklere özgü katılımcıların görüşlerini, annelerinin evliliklerine özgü bağlam içinde anlamak ve yorumlamak hedeflenmiştir. Dolayısıyla araştırmada geçerlik tehditleri bağlamında güçlükler öne çıkmıştır. Zira erken evlilik, 18 yaş altında aile izni ile ya da sadece imam nikahı gibi hukuki(resmi) olmayan yollarla gerçekleştirildiği için hem bu evliliği gerçekleştiren çocuklar hem de annenin erken evliliği ile kurulan aileler yasal yükümlülüklerle bağlı kaygılarla kendilerini gizleyebilmektedirler. Dolayısıyla bu katılımcılar erken evlilik konusunda araştırmacıları, bu konudaki kaygılarıyla birlikte kendilerini denetleyen ve ihbar etme potansiyeli taşıyan otoriteler olarak etiketleyebilmektedirler. Özellikle araştırmacının, sosyal hizmet akademisyeni olması nedeniyle araştırmada katılımcıların ve ailelerinin bu kaygıları gözlemlenmiştir. Çünkü bazı katılımcılar ve aileleri bu kaygılarla görüşmeyi reddetmişlerdir. Böylece reddeden bu katılımcılarla görüşme yapılmamıştır. Dolayısıyla bu kaygıların yaşanmaması için araştırmada öncelikle hedef grubu oluşturan yeni katılımcılarla ya da aileleriyle

sahada daha önce karşılaşmış, çalışmış ya da onları tanıyan profesyonel uygulayıcılar, anahtar kişiler olarak belirlenmiştir. Bu anahtar kişilere de araştırmanın amacı konusunda bilgilendirme yapılarak çocukların ve ailelerinin kimliklerinin deşifre edilmeyeceğinin katılımcılara aktarılması gerektiği belirtilmiştir. Dolayısıyla anahtar kişilerin, katılımcılarla ve aileleriyle ön görüşme yaparak başlattığı güven ilişkisinin, araştırmacı tarafından görüşme sürecinde sürdürülmesi ve pekiştirilmesi verilerin doğruluğu, güvenilirliği ve geçerliği için araştırmacı tarafından önemsenmiştir.

Benzer sorun, araştırma kapsamında görüşülen çocuklar arasında da gözlemlenmiştir. Zira bu çalışmada özellikle annelerinin evlendiği yaşta resmi nikahlarının yapılıp yapılmadığı sorulduğunda katılımcıların neredeyse hepsi isteksiz olarak bu konuda tam olarak bilgilerinin olmadığını belirtmişlerdir. Bazı katılımcılarla görüşme yapılmadan önce ise ailelerinin, özellikle bu konuda hassas olduklarını belirtmeleri nedeniyle annelerinin evlendiği yaşta resmi nikahlarının yapılıp yapılmadığı çocuklarına sorulmamıştır. Dolayısıyla bu bilgi, annelerinin erken evliliğini anlamlandırma açısından önemli olmakla birlikte araştırma sürecinde hem çocukların hem de ailelerinin hassasiyetleri karşısında bir sınırlılık olarak kabul edilmiştir.

Diğer yandan özellikle yeni çocukluk sosyolojisi (Prout ve James, 2005) ile birlikte çocuklarla etnografik çalışmalar ve dolayısıyla yüzyüze görüşmeler yapılması gerektiği vurgulanmıştır. Ancak veriler pandemi döneminde toplandığı için özellikle incelenen konuya yaklaşma, alana girerek katılımcılarla sosyal yakınlık kurma (Patton, 2018) bağlamında görüşmeler yüzyüze olarak planlansa da gerçekleştirilememiştir. Dolayısıyla pandemi döneminde virüsün bulaş riski başta olmak üzere katılımcıların eğitimlerinin devam etmesi ve tatilde şehir dışında olma gibi nedenlerle görüşmelerin bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığıyla gerçekleştirilmesi bu araştırmanın önemli bir güçlüğü ve sınırlılığı olarak ifade edilebilir. Belirtmelidir ki bu çevrimiçi(online) görüşmelerde katılımcıların isteği

doğrultusunda kamera açılmadan sesli görüşme yapılmıştır. Ayrıca kodlama aşamasında katılımcılarla ek görüşmeler yapılması gerektiğinde katılımcılar tatilde olduğu için onlarla whatsapp aracılığıyla yazılı olarak görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Ancak her bir katılımcı ile yapılan görüşme sonrasında katılımsız gözlemi de içeren alan notları ve analitik notlar alınmıştır. Sonuç olarak derinlemesine görüşme ve yazılı kısa notlar (alan notları ve analitik notlar) veri çeşitliliğini sağlamak için kullanılmıştır.

Ayrıca belirtmelidir ki araştırmanın veri toplama sürecinde babası vefat etmiş bir katılımcı olduğu için annesi ile yapılan görüşmeler sonucunda bu çocuğun, babası ile ilişkili sorularda kırılabilir olabileceği ve bazı soruları yanıtlamak istemeyebileceği gözönüne alınmıştır. Bu bağlamda çocuğun babasını betimleyici bazı soruları (meslek, eğitim durumu, anneye evlilik yaşı, anneye tanıştığı yer) yanıtlamak istememesi nedeniyle bu bilgiler, danışman onayı ile çocuğun annesinden whatsapp yazışmalarıyla alınmıştır. Bu bilgilerin çocuk yerine annesinden alınmak durumunda kalınması, çocuğun bu bağlamdaki bilgisini değerlendirmek açısından araştırmanın önemli bir sınırlılığı olarak ifade edilebilir.

Çocuklarla görüşme yapmak, araştırmacı için önemli bir deneyim fırsatı olmuştur. Ancak annelerinin evliliğini onların gözünden değerlendirmek kimi zaman araştırmacının zorlandığı bir süreci deneyimlemesini de beraberinde getirmiştir. Zira çocukların, annelerinin erken evlilik deneyimine ilişkin görüşlerini değerlendirirken özellikle annenin babayla tanışma ve evlenme süreci, babanın ve annenin yakın çevresindeki erken evliliklerin nedenleri gibi derinleştirilmesi gereken sorular bağlamında düşünüldüğünde mevcut bilgilerinin sınırlı olduğu farkedilmiştir.

## 2. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL VE KURAMSAL ARKA PLANI

### 2.1 KAVRAMSAL ARKA PLAN

#### 2.1.1 Çocuk(lar) ve Çocukluk(lar)

Çocukluk, evrensel bir deneyim olsa da tarihsel serüveni boyunca ekonomik, sosyo-kültürel ve politik düzlemde farklı açılardan kavramsallaştırılmıştır ve tartışılmıştır (Öztan, 2019). Çocuğun ve çocukluğun tarihi, bir süreklilik ve değişim öyküsüdür. Özellikle Aries (1962) aile, çocukluk, gençlik ve cinsiyetler arasındaki ilişkiyi doğal fenomen olarak değil de tarihsel olarak ele alıp çocukluğun bir kurgu ya da inşa olduğunu göstermiştir (Dekker vd., 2012). Bu bağlamda antik dönemden itibaren izleri sürülen (Erdemir ve Erdemir, 2012; Karakuş-Öztürk, 2017; Özarslan-Dikmen, 2016; Özyurt, 2011), ortaçağda küçük/minyatür yetişkinler olarak varlığı yetiştikten ayrı görülmeyen (Burcu-Uğur, 2018; Postman, 1994; Sağlam ve Aral, 2017), özellikle Rönesans İtalyası'ndan başlayarak Avrupa'ya ve Amerika'ya özgü modernitede kökeni aranan, eleştirilen (Akbaş ve Atasü-Topçuoğlu, 2009; Brokliss, 2016; Bumin, 1998; Classen, 2005; Cevizci, 2016; Cunningham, 2021; Çiçek, 2016; Eğribel, 2019; Eraslan, 2019; Humphries, 2003; King, 2007; Özcan, 2017), toplumsal bir kurum olduğu (Zeiber, 2009), kaybolduğu (İnal, 2007; Postman, 1994) ve kuşatıldığı (Şirin, 2017) öne sürülen çocukluğun ne olduğu konusu sosyolojik açıdan tartışmalara hala açıktır. Ancak geçmişten günümüze çocuğa ve çocukluğa dair bu yaklaşımların izi sürüldüğünde çocukluğun akışkan bir kavram olduğu söylenebilir.

Çocukluğun izleri antik dönemden itibaren incelenecek olursa bu dönemin çocukluk anlayışında, toplumun devletle kurduğu ilişkilerin odak noktada olduğu görülür. Yani çocuk; iyi bir vatandaş, devletlerarası yapılan antlaşmaların

güvencesi ve akrabalık ilişkilerinin bir parçası olma gibi amaçları gerçekleştirme düşüncesinde karşımıza çıkar (Karakuş-Öztürk, 2017). Ortaçağda ise çocuğun yetişkinden ayrı olarak değerlendirilmesi gerektiğine ve kendine özgü olduğuna ilişkin farkındalık yoktur (Aries, 1962). Çünkü ortaçağ toplumunda dinin öne çıkması ve kilisenin ilk günah anlayışına bağlı olarak dikkati çeken olumsuz çocuk imgesi; çocukların, yetişkinlerin dünyasının bir parçası olarak görülmesinin önemli nedenlerinden biridir (Karakuş-Öztürk, 2017). Ayrıca çocuğun; annesi, dadısı gibi yetişkinlerin kaygısı olmadan yaşayabilmesiyle yetişkin toplumuna geçmesinin, ayrı bir toplumsal kategori olarak görülmemesinde etkili olduğu öne sürülür. Ancak ortaçağda yetişkin toplumu olarak ifade edilen kavram, bugünkü anlamda kullanılan yetişkinleri ifade etmemektedir. Çünkü özellikle mental ve fiziksel açıdan değerlendirildiğinde yetişkin olarak ifade edilen grubu kısmen çocuk ve gençler de oluşturmaktadır. Yani o dönemde söylemsel olarak kullanılan çocuk kelimesi, bugünkü anlamda çocuk olarak kullanılmamıştır (Aries, 1962). Zira Postman'ın (1994) da ifade ettiği gibi ortaçağda çocukların konuşmaya hakim olmaları, yetişkinlerin söylediklerini ve anlattıklarını anlayabilecek olgunluğa erişmeleri nedeniyle yedi yaşına geldiklerinde çocukluk bitmekte ve yetişkinlik başlamaktaydı. Ayrıca ortaçağda okullar henüz bilinmemekte ve dolayısıyla ilköğretim fikrinin tamamen yokluğu, bir okuryazarlık eğitiminin olmadığına göstergesidir. Postman'a (1994) göre modern çocukluğun kökeni, matbaanın ve okuryazarlığın gelişmesiyle yakından ilişkilidir. Zira bu gelişme, çocukların ve yetişkinlerin ayrı birer grup olduğunu göstermede etkili olmuştur. Bu nedenledir ki Rönesans, çocukluk fikrinin oluşumuna etkisi açısından önemlidir. Bu bağlamda modern çocuk ve çocukluk kavramlarının, Rönesans'ın başladığı ve yayıldığı ülkelere bağlı olarak ve dolayısıyla ilk olarak Rönesans İtalyası'ndan başlayarak Avrupa ve Amerika üzerinden anlatılması şaşırtıcı değildir (King, 2007). Zira Rönesans, reform ve aydınlanma ile birlikte hümanizmin yükselişi ve ortaçağın, insanı günahkar olarak gören anlayışının terk edilmesi, çocukluk algısını da değiştirmiştir (Karakuş-Öztürk, 2017). Ortaçağda küçük/minyatür yetişkinler olarak ifade edilen, aile yaşantısının ve çalışma hayatının içine hapsolan çocuklar ve çocukluk dönemi kültürel ve düşünsel ortamda başlayan değişim ile birlikte önemsenmiş ve kritik bir süreç olarak

algılanmıştır (Burcu-Uğur, 2018; Sağlam ve Aral, 2017). Böylece modern çocukluk paradigması Akbaş ve Atasü-Topçuoğlu (2009: s.97)'nin da belirttiği gibi “*çocukluğun bir gelişim evresi olarak keşfedilmesi*”ne gönderme yapar. Bu nedenle çocukluğun kökenini Avrupa'nın geçirdiği modernleşme sürecinde ve modernitede aramak önemlidir (Akbaş ve Atasü-Topçuoğlu, 2009).

Rönesans ile birlikte çocuğun iyi yetiştirilmesi, devletin geleceği için de önemli görülmüştür. Aile, devletin bir prototipi olarak görüldüğü için aile içinde düzenlenmiş ve uyumlu ilişkilerin, devlette de benzer erdemlerle kendini göstereceğine inanılmıştır. Ancak bu noktada özellikle belirtilmelidir ki devlet, erkeklerin hâkimiyetindedir ve dolayısıyla babanın ailedeki otoriter rolü ön planda olmakla birlikte anne-çocuk ilişkisi de önemlidir (Cunningham, 2021). 17. ve 18. yüzyıllar arasında çocukların masum birer insan olarak doğduğu kabul edilerek çocukları koruma işlevi ile birlikte masumiyetin korunması, yetişkinlerin sorumluluğuna bırakılmıştır (Gander ve Gardiner, 2004).

On yedinci yüzyıldan itibaren özellikle sanayileşme ile kırdan kente göç başlamış ve aile yapısı değişmiştir. Böylece kırdan kente gelen çocuklar, işçi statüsünde sömürünün öznesi olurken zengin kentli burjuva aileler, çocuklarının eğitime özel önem vermişlerdir. Rousseau, Locke gibi aydınlanma düşünürleri bu çocukların nasıl yetiştirilmesi gerektiği ve eğitimleri konusunda önerilerde bulunmuşlardır (Eraslan, 2019). Bilindiği gibi aydınlanma düşüncesinde birey, akıl ve ilerleme kavramları ön plana çıkar. Aydınlanma liberalizmi, bireyi sadece politik açıdan değil; entelektüel ve ahlaki açıdan özgürleştirmeyi de hedefler (Cevizci, 2016). Bu dönemin çocukluk konusunda öne çıkan düşünürlerinin görüşleri incelendiğinde teolojik dogmaların reddedildiği ve farklı perspektiflerden eğitime ve çocuğa önem verildiği görülür. Örneğin Özyurt'un (2011) da belirttiği gibi Lock'un çocukluk anlayışında teolojik bütün dogmaları yıkacak biçimde çocuğun, boş bir levha/kağıt olarak dünyaya geldiği, bu boş kağıdın dolmasında eğitimin önemli olduğu ve toplum çocuklara ne verirse çocuklar, onları alan



bireyler olarak görülür. Akbaş ve Atasü-Topçuoğlu'nun (2009) da belirttiği gibi çocukların eğitiminde sadece aile değil, okul ve devlet de sorumluluk sahibidir. Aydınlanma döneminin romantik çocukluk paradigmasının temsilcisi olarak Rousseau (2009) ise çocukları doğal, saf, duygusal, masum gibi özelliklerle tanımlar. Rousseau'ya (2009) göre çocuğun içinde yetişkini aramak yerine yetişkin olmadan önce de çocuğun kim olduğu, neleri öğrenmeye ihtiyacı olduğu dikkate alınmalı dolayısıyla verilecek eğitim de bunu dikkate almalıdır.

Aydınlanma döneminin ve bu dönemi izleyen "toplumsal sözleşme" düşüncesinin ürünü olarak ulus devlet ise ulusal eğitimi benimsemiştir. Fransız devrimi ile birlikte aydınlanma öncesinde kilise okullarının çocuklara uyguladığı disiplin, hiyerarşi ve düzen anlayışı ulus devletin denetiminde varlığını sürdürmüş, böylece çocuklar aslında özgürleşmemişlerdir (Bumin, 1998). Aydınlanma ile birlikte ulus devlet sürecinde çocukluğun politik keşfi Fransız ihtilalinin de sosyo-politik yansımalarından etkilenmiştir. 19. yüzyılın ortalarında modern çocukluk kurgusunda çocukların iyi disipline edilmesi ve yetiştirilmesi için yetişkinlerin de bilinçlenmesi gerektiğine olan vurgu artmıştır (Işık, 2019). Modern çocukluk çağı sorunları eğitime verilen önemin artmasıyla birlikte fiziksel, ahlaki, cinsel ve ruhsal açıdan psikanaliz, pediatri ve psikoloji gibi yeni bilimler aracılığıyla araştırılmıştır (Aries, 1962). 19. yüzyıldan itibaren hemen her okulun yanında çocuklara yönelik açılan merkezler aracılığıyla okuldaki uyumsuzluk ve psişik bozukluklar tedavi edilmek istenmiştir (Özcan, 2017).

Özellikle sanayinin gelişmesi ve kapitalizm ile birlikte 19. yüzyılda İngiltere, Belçika, Fransa, Prusya'nın batı kesimleri ve Amerika gibi ülkelerde çoğunlukla tekstil ve madencilikte öne çıkan çocuk işçiliği, çocuğun korunmasını tartışmada etkili olmuştur. Çünkü bu dönemde, bugünkü daha doğru ifadeyle, korunma gereksinimli çocuklar (öksüz, yetim, sokakta yaşayan ya da çalışan), uzun saatler fabrika koşullarında ucuz işgücü olarak çalıştırılmışlardır. Bu nedenledir ki başta çocuk işçiliğini engellemek için çocukları korumaya yönelik politikalar gündeme

gelmiş (Humphries, 2003) ve devletlerin, tüm çocuklar için çocukluğu güvence altına almalarında sorumluluk üstlendiği görülmüştür (Cunningham, 2021).

On sekizinci yüzyıldan yirminci yüzyılın ortasına kadar bazı Avrupalı ve Amerikalı bilim adamları, tüm toplumların ilkelden ileriye doğru aynı gelişim aşamalarından geçtiğini düşünmüşler ve bu düşünce çocukluk bilimini de etkilemiştir. 19. yüzyıldan itibaren İngiltere, Fransa ve Amerika Birleşik Devletleri başta olmak üzere tüm batı toplumlarında bebek ölüm oranlarının çok yüksek olmasına dayalı olarak ülke çapında araştırmalar yürütülmüştür. Böylece halk sağlığı, pediatri, psikoloji, eğitim gibi pek çok alana özgü konularda çocuklar, gelişimsel perspektiften incelenmiştir (Turmel, 2008).

Ancak belirtilmelidir ki modern çocukluk kavramı da onu üreten ve içinde yer aldığı sosyal ve ekonomik koşullar da hızla değişerek istikrarsızlaşmış dolayısıyla çocukluğun çeşitliliğine dair farkındalık da artmaya başlamıştır. Zira çocukların içinde yaşadıkları ve büyüdüğü sosyal, kültürel ve ekonomik koşullar giderek çeşitlenirken bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, bu çeşitliliğin daha görünür hale gelmesinde etkili olmuştur. Bu sürecin yaşanması, çağdaş dünyanın artan karşılıklı bağımlılıkları ile yakından ilişkilidir. Yani diğer bir ifadeyle zengin ülkelerde olduğu kadar fakir ülkelerde de çocukluğun yerel sosyal ve ekonomik koşulları küresel, ekonomik, sosyal, kültürel ve teknolojik süreçlerle yakından ilişkilidir (Prout, 2004). Dolayısıyla modernizm sonrasında çoğul olarak kullanılan çocukluklar; sürekli değişimi ve dönüşümü, farklılığı ve heterojenliği akla getirir ki böyle bir kavramsallaştırmada çeşitlilik, geçicilik, teorik fikirlerin, inançların ve uygulamaların istikrarsızlığı öne çıkar. Bu bağlamda çocuklar son derece karmaşık ve yetkin özneler olarak görülürler (Holmes, 2020). Bu açıklamalar ışığında çocukları ve çocuklukları sanayileşme, kentleşme, teknolojik ilerlemeler, kapitalizm, tüketim kültürü ve küreselleşme, modernizm, postmodernizm gibi toplumsal değişim ve dönüşüm dinamiklerinden bağımsız değerlendirmek mümkün görünmemektedir (Sormaz ve Yüksel, 2012). Dolayısıyla sosyolojik

perspektiften çocukluk konusunu gündelik yaşamın bütünlüğü içinde sosyal, tarihsel, iktisadi, siyasi, hukuki olmak üzere çeşitli bağlamlar içinde ele almak; özellikle çocuklara özgü farklılaşan sorunları da anlamak ve anlamlandırmak açısından önemlidir (Eğribel, 2019). Zira sosyoloji alanında özellikle dezavantajlılık sosyolojisi kapsamında ihmal, istismar, yoksulluk, savaş mağduru olma gibi dezavantajlar bağlamında değerlendirildiğinde çocuklar da özellikleri de sorunları da çeşitlilik gösterir (Şenol ve Taş, 2021). Hatta aynı toplumun farklı kesimlerinde bile çocukluk, anlamı ve algılanış biçimi farklılaşan sosyolojik bir olgudur (Fass, 2003; Morrow, 2011; Öztan, 2019). Dolayısıyla çocukluk, çocukların deneyimlerine içerik ve biçim sağlayan bir inşadır (Jenks, 2002). Bu bağlamda çocuğu ya da çocukluğu anlama gayreti zaman ve mekan bağlamında geçmişe ve günümüze özgü ele alınması gereken belirli sonuç ve süreçlerle etkileşimin ürünü olarak yorumlanabilir (Kehily, 2009; Turmel, 2008). Ancak çocuklar ve çocukluklar bugün dahi aile, okul, eğitim, hukuk gibi kurumlar ve birimler içinde sınırlandırılarak ele alınmaktadır (Eğribel, 2019). Bu bağlamda James'in çalışmalarında (James, 2004; James ve James, 2004) çocukluğa dair tartışmalarda terminolojik olarak üç önemli kavram arasında net ayrımlar yapılmasının önemli olduğu öne sürülür: çocukluk, çocuklar ve çocuk. Çocuk teriminin çocukları temsil edecek biçimde tekil kullanımı çocukların bireyselliğini reddetmeyi, dolayısıyla çocukları kollektifleştirerek onların sosyal aktörler olduğu gerçeğinin önemini azaltır. Oysa çocukların kendileri bile günlük yaşamlarının benzersiz ortamlarına katılarak yaşamlarını şekillendirmede kendilerini aktör olarak konumlandırabilmektedirler (James, 2005). Çocukluk terimi ise çocukların yaşamlarının gelişimsel yönlerinin geçiciliğini ifade etmek için kullanılan, hayatın çocukluk denilen zamanda ya da mekanda yaşayan insanlar kategorisine verilen sınıflandırma etiketidir. Bu bağlamda biyolojik (küçük olma, cinsel olarak olgunlaşmamış olma), gelişimsel (örneğin sınırlı dil yeterliliğine sahip olma) sosyal (köken veya yönelim açısından) özelliği paylaşımları nedeniyle yapısal olarak birarada bulunan bireyleri ifade etmek için kullanılır (James, 2004). Dolayısıyla sosyal ve kültürel perspektif, çocukluğu inşa etme sürecinin de bir parçasıdır. Bu araştırma çocukların, toplumun kalıcı kurucu parçaları olduğunu kabul eder ve çocukların dünyalarını kendilerine özgü bütüncül bağlamda anlama

gayreti taşır. Böylece çocukluğun toplumsal değişim ve dönüşüm dinamiklerinin etkileşiminde inşa edilen ve değişime açık olan anlamına odaklanmak gerektiğini öne sürer. Bu bağlamda araştırmada “çocukluklar” kavramı çocuk olmaya yüklenen anlamın çeşitliliğine göndermede bulunur. Dolayısıyla her bir çocuğun hayalleriyle, hedefleriyle, sahip oldukları ya da olamadıkları fırsat ya da koşullarıyla farklılıkları ve kendilerine özgü faillikleri bağlamında “çocuklar” kavramsallaştırmasını benimser.

### **2.1.2 Biyolojik ve Sosyal Yaş Bağlamında Çocuk(lar) ve Çocukluk(lar)**

Uluslararası örgütlerin (EUROSTAT, 2022; Convention on the Rights of the Child, 1989; WHO ve UNICEF, 2022) raporları incelendiğinde çocuğu ve çocukluğu evrensel olarak tanımlayan biyolojik yaş aralıkları dikkati çeker. Örneğin Dünya Sağlık Örgütü ve Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu'nun (WHO ve UNICEF, 2022) bir raporuna göre 0-9 yaş arasını; Birleşmiş Milletler ise Çocuk Hakları Sözleşmesini (Convention on the Rights of the Child, 1989) temel alarak 18 yaş altını çocuk olarak tanımlamıştır. Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (Eurostat, 2022) ise 10-14 yaş arasını çocuk olarak ifade etmiştir. Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK, 2022a) “İstatistiklerle Çocuk, 2022” raporunda ise Birleşmiş Milletler'in çocuk tanımı referans alınarak 0-17 yaş arası çocuk olarak belirtilmiştir. Ancak yapısal olarak çocukluk; ekonomik, politik, sosyal, kültürel, teknolojik, ideolojik, söylemsel olmak üzere pek çok parametrelerin etkisi altındadır. Bu parametreler sürekli değiştiği için çocukluğu da değiştiği gözaradı edilir. Dolayısıyla bir dönem/periyot olarak ifade edilen çocukluk, gelişimsel perspektiften her bir döneme özgü olgunlaşma, yetkinlik, kapasite beklentilerine göre yaşa dayalı ortaklıklar üzerinden tanımlandığında çocuklar, tektipleştirilmiş olur (Qvortrup, 2011). Ancak gelişimsel ve yaşa dayalı beklentiler çocuklar için gelişim süresince beceri ve yeteneklerin kazanılmasında istikrarlı bir ilerlemeyi planlama ve gelişimsel ilerlemenin aşamalarını belirleme açısından faydalı

olabilir. Böylece bu beklentileri karşılama durumuna göre çocuğun, yetişkin yaşam evresine geçişini başarma durumu tahmin edilir. Ancak bu beklentileri karşılama durumuna göre de çocuklar için “normal” ve “anormal” olarak tanımlanma riski doğar (James, 2005). Böyle bir değerlendirme ile çocuklar, toplumun üyesi ve dolayısıyla bireyleri olarak değerlendirilmediği için toplumdan dışlanmış olurlar. Çünkü çocukların toplumla bütünleşmeleri aslında çocukluklarının da sona erdiği, yani yetişkin olduklarını göstermeye hizmet eder (Qvortrup, 2011).

Klasik sosyolojide pozitivist paradigmanın hakimiyeti, çocukluğun uzun yıllar toplumsal bir kategori olarak ele alınmamasında etkili olmuştur (Aydoğmuş-Ördem, 2020). Zira tek tip modernite yaratmada bu paradigmanın öncülüğünü yapan gelişim psikolojisi; çocuklara yönelik hizmet temini, politika ve bilimsel tartışmaların merkezinde yer almıştır. Oswell'in (2020) de belirttiği gibi sosyolog Emile Durkheim ve Talcott Parsons ile Jean Piaget'in kuramlarında da çocuk ve çocukluk; büyüme, gelişme ve sosyalleşme bağlamında yetişkinler ve yetişkinlik perspektifinden anlaşılmaya çalışılmıştır.

Her ne kadar doğum ve ölüm arasındaki zamanın geçişinin bir ölçüsü olarak düşünülse de yaşın; kendimiz ve başkaları tarafından görülme biçimimizi çok güçlü etkileyen sosyal bir yönü de vardır. Bu bağlamda sosyolojik açıdan yaş, bireyin hayatında geçen zamanı sınıflandırmanın ve düzenlemenin bir yoludur ve sosyal kimlik üretiminin temel dayanaklarından biridir. Dolayısıyla doğumdan bu yana geçen yıllar olarak yaş; kültürel, ideolojik ve sembolik yükümlülükleri ve beklentileri de içerir (Hockey ve James, 2003). Bu nedenledir ki çocuğu ve çocukluğu anlamada biyolojik ve sosyal yaşın farkında olmak önemlidir. Bu bağlamda çocukların yaşamlarını ve davranışlarını anlamada evrensel biyolojik yaş aralığı üzerinden yapılan genellemeler, modernist paradigmaların vurguladığı üst anlatı ve özcü ilkelerle çocuğa ve çocukluğa dair evrensellik vurguları sosyologların da içinde olduğu sosyal bilimciler tarafından eleştirilmiştir (Eğribel,

2019; James, 2004; James, 2005; Pufal ve Unswort, 2004; Punch, 2003; Şirin, 2017; Şirin, 2019). Zira çocukluk çalışmaları alanındaki sosyologlar başta olmak üzere pek çok sosyal bilimcinin çalışmaları felsefeci (Matthews, 2004), teolog (Lindner, 2004), problem (Rosier, 2009) gibi daha farklı tipolojilerde karakterize edilen çocukların da çocukluklarının da düşündüğümüzden farklı olduğunu örneklendirmiştir. Bu bağlamda çocuklukların çoğulluğu ya da çeşitliliği bölgeler, topluluklar, kültürel yerleşim bölgeleri, uluslar ya da sınıflar arasındaki farklılıklara ve aynı zamanda aynı bölge ve kategori içindeki farklılaşma ya da toplumsal değişme süreçlerine de atıfta bulunur (Frønes, 2005). Hatta aynı kültürlerin kendi içinde ve arasında bile “çocuklar ve çocukluklar” o kültürlere özgü inşa edilen beklentiler, yükümlülükler ve anlamlar üzerinden çeşitlilik gösterir (Punch, 2003). Dolayısıyla insanların yaşa yüklediği anlamlar, tanımlar ve ayrımlar değişkendir ve bu nedenle inşa edildiği öne sürülür (Saul, 2020). Dolayısıyla sosyolojik açıdan çocukların yaşamlarının çeşitliliğini gözönüne almak zor olsa da çocukları ve çocuklukları kendi bağlamında anlamak açısından gereklidir.

Belirtmelidir ki çocuk haklarının ve sağlık sosyolojisinin gelişimi, feminist hareketler, tarihsel çalışmalar (özellikle Aries'in çalışmaları), çocukluğun daha fazla bilimselleşmesi ve kurumsallaşması, etnografik çalışmaların artması gibi pek çok gelişme Batı'daki çocukluk çalışmalarında ileriye doğru yeni bir ivme kazandırmıştır (Mayall, 2018). Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi ile çocukların haklarının korunması önemli bir adım olsa da çocukları korumak ve onların ihtiyaçlarını karşılamaya çalışırken onların seslerine kulak vermek ve dolayısıyla toplumsal düşünce ve sosyal politikalara katkıda bulunanlar olarak çocukları ciddiye almak gerekir (Mayall, 2000a). Bu bağlamda çocukların, toplumun kalıcı kurucu parçası olarak tanınmaları önemlidir (Qvortrup, 1994).

### 2.1.3 Çocuklar ve Erken Evlilik

Yasal metinler toplumdaki fikir ve söylemler temelinde inşa edilerek gelecekteki söylemler için referans çerçevesi haline gelen fikirleri pekiştirme potansiyeli taşır (Horii, 2020c). Çocuğu tektipleştiren ve evrenselleştiren biyolojik yaşı temel almalarına rağmen erken evlilik kavramsallaştırmasında da hem uluslararası hem de ulusal mevzuattaki çocuk tanımlarının referans alındığı görülür. Özellikle Birleşmiş Milletler'in (Convention on the Rights of the Child, 1989) çocuk tanımı (18 yaş altı her birey çocuktur), Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu'nun (UNICEF, 2005) erken evlilik tanımı (18 yaş altı resmi evlilik ya da resmi olmayan birliktelik), Türk Medeni Kanunu'ndaki (2001) evlilik yaşı ve uluslararası sözleşmelerdeki (Committee on the Convention of the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, 1994; Committee on the Rights of the Child, 2003) evlilik yaşı (18 yaş) dikkate alındığında olağanüstü haller dışında çocuklar için üst sınır 17 olarak karşımıza çıkar. Dolayısıyla 18 yaş altında çocuk olmaya bağlı olarak bu evlilikler kimi zaman kabullenim, rızalık, kimi zaman kendi kararı ile istek, kimi zaman zorla, kimi zaman resmi yollarla kimi zaman ise dini nikahla resmi olmayan yollarla gerçekleşebilmektedir. Bu özelliklere bağlı olarak ise 18 yaş altı evlilik terminolojisinin de çeşitlendiği görülür.

Konuyu hukuksal açıdan değerlendiren van Coller (2017) bu evliliklerin savunmasız bir kişiye yani çocuğa karşı bir insan hakları ihlali olduğunu öne sürer. Ayrıca ömür boyu sürecek zararlı sonuçlara yol açtığını, ebeveyn/çocuk ilişkisinin böyle uygunsuz bir amaç için zamanından önce sonlandırıldığını belirtir. Bu uygulamanın çocukluğa, evliliğe ve aileye hakaret olduğunu vurgulayarak (van Coller, 2017) "evlilik" teriminin bu uygulama için kullanılmasının uygun olmadığına dikkat çeker. Zira van Coller'a (2017) göre evlilik, toplumun inançlarıyla ve değerleriyle ilişkili olup pozitif anlam çağırıştırır. Ancak zararı normalleştiren ve çocuklara yönelik şiddeti üreten, sürdüren ve artıran istismarcı bir taktik anlamında kullanılan "pedogami"nin çocuk evliliği yerine kullanılmasının

daha uygun olduğunu savunur (van Coller, 2017). Ancak ulusal ve uluslararası örgütlerin raporları başta olmak üzere pek çok çalışmada 18 yaş altı evlilikler için “çocuk yaşta evlilik” ya da “çocuk evliliği”, “erken evlilik” “zorla evlilik”, “Çocuk Yaşta Erken ve Zorla Evlilik” kısa adı ile “ÇEZE” gibi farklı kavramların yaygın olarak kullanıldığı görülür (Birleşmiş Milletler Kadın Birimi, 2021; Ergöçmen vd., 2020, Köseli ve Çelik, 2020; United Nations Human Rihts Council, 2014; UNICEF, 2005). Efevbera ve Bhabha (2020) bu kavramların ortak kullanımının bu üç farklı kavram (çocuk evliliği, erken evlilik ve zorla evlilik) arasındaki farkları maskeleyişini öne sürmektedir. Bu noktada belirtilmelidir ki Malhotra ve Elnakib’in çalışması (2021) İngilizce yayınlanmış 18 yaş altı evliliklere ilişkin 386 eseri inceleyerek son yıllara özgü terminolojiyi tartışmaya açması yönüyle önemlidir. Zira bu çalışma 2012 yılına kadar bu evlilikler için yaygın olarak erken evlilik, 2016 yılından itibaren ulusal literatürdeki ifadeyle “çocuk yaşta evlilik” ya da “çocuk evliliği” teriminin kullanıldığını göstermiştir. Birleşmiş Milletlerin raporları (UNHRC, 2014; UNICEF, 2005; UNICEF, 2019; UNICEF, 2021b) da incelendiğinde bu kavramın yaygın olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Öncelikle belirtilmelidir ki Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi (UNHRC, 2014) çocuğun tanımını (Convention on the Rights of the Child, 1989; part I, article I) dolayısıyla on sekiz yaşına kadar her insanın çocuk olduğunu göz önüne alır. Taraflardan en az birinin 18 yaşın altında yani çocuk olduğu evlilikleri ifade etmek için “çocuk yaşta evlilik” ya da “çocuk evliliği” terimini kullanır (UNHRC, 2014). Ancak Efevbera ve Bhabha’nın (2020) da belirttiği üzere bu evliliklerin yaygın olarak kız çocukları arasında görüldüğü ve çocuk evliliği kavramının kullanıldığı çalışmaların kadınlar ya da kız çocukları ile yapıldığı dikkate alındığında çocuk evliliği kavramı, örtük bir cinsiyetçi merceğe dikkatleri çekmektedir. Bu nedenle bu yazarlar çocuk evliliği yerine kız çocuğu evliliği kavramının kullanılmasını önermektedirler.

Diğer yandan Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi (UNHRC, 2014) gelişim düzeyleri ve yaşam seçenekleri hakkında kişinin bilgi eksikliği gibi faktörleri de



dikkate alarak evliliğe rıza göstermeye hazır olunmayan sadece 18 yaş altındaki değil bu yaşın üstündeki evlilikleri de ifade etmek için erken evlilik terimini önerir. Van Bemmelen ve Grijns (2019) erken evlilik kavramının yerel evlilik adetlerine ve çocukluk yorumlarına bağlı olarak göreceli bir kavram olduğunu öne sürer. Dolayısıyla burada kullanılan erken ifadesi Efevbera ve Bhabha'nın (2020) da belirttiği gibi kimileri için yaşı, kimileri için olgunluğu (yaştan bağımsız) ifade eder ve dolayısıyla belirli bir bağlama duyarlıdır. Türkiye'de yapılan bir çalışmada (Yiğit, 2016) ise genellikle erken evlenen kadınların isteği doğrultusunda gerçekleşmesi "isteğe bağlı erken evlilik" olarak ifade edilmiştir. Aynı çalışmada kadınların isteği dışında baba ya da ailenin diğer üyelerinin etkisiyle zorla ya da ikna yolu ile gerçekleştirdiği evlilikler ise "isteğe bağlı olmayan erken evlilik" olarak kavramsallaştırılmıştır. Birleşmiş Milletler'in özellikle 2000'li yıllardaki raporlarında (UNICEF, 2005; United Nations Children's Fund Innocenti Research Centre, 2001) ise sadece 18 yaş altı resmi ya da imam nikahı gibi gayri resmi evlilikler erken evlilik olarak tanımlanmıştır. Türkiye'de yapılmış yüksek lisans ve doktora tezlerinin incelendiği bir araştırma (Yılmaz ve Toy, 2021) ise bu tezlerde en yaygın kullanılan anahtar kavramın erken evlilik olduğunu göstermiştir.

Bu konuyu sosyolojik bakış açısıyla değerlendiren araştırmalar incelendiğinde 18 yaş altı evliliklerin terminolojisinde de çeşitlilik olduğu görülür. Zira bu araştırmaların bazılarında bu evlilik için kız çocuğu evliliği (Paul, 2019); bazılarında çocuk evliliği (Jones vd., 2020; Madzivire, 2019; Shah vd., 2022; Taylor vd., 2019; Yount vd., 2016) kavramı, bazılarında (Abera vd., 2020; Batyra ve Pesando, 2021; Madut, 2020; Uddin, 2015) ise erken evlilik kavramlarının kullanılması dikkat çekicidir. Bu noktada özellikle belirtilmelidir ki 18 yaş altı evliliklere özgü terminolojide önemli belirleyicilerden biri olarak tarafların rızası, çocuk evliliğinin aynı zamanda bir tür zorla evlilik olduğunun öne sürülmesi noktasında önem kazanır. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi (United Nations Human Rights Council, 2014) de evlilik gerçekleştikten sonra zorla ya da şiddetli toplum ve aile baskısı sonucu sona erdirilemeyen evlilikleri "zorla evlilik" olarak kavramsallaştırır. Hatta böyle evlilikler için özellikle bazı sivil toplum

kuruluşları ve aktivistler de zorla evlilik kavramını tercih etmektedirler. Ancak son yıllarda bazı sosyolojik (Kenny vd., 2019; Lokot vd., 2022) çalışmaların da gösterdiği üzere bu evlilikler çocukların isteği, kararı bağlamında “ergen liderliğinde evlilik” olarak kavramsallaştırılmaktadır. Dolayısıyla bu evlilikler çocukların kendi isteğiyle, severek hatta ailesi onay vermese de çocuk yaşta kaçarak diğer bir ifadeyle zorla gerçekleşmeyebilmektedir. Buradan hareketle mevcut araştırmada Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu’nun (UNICEF, 2005) erken evlilik tanımından hareketle 18 yaş altında resmi ya da imam nikahı gibi gayri resmi olarak farklı nedenlerle evlenmiş, evliliği onaylamış bireylerin evliliklerini ifade etmek için erken evlilik kavramı kullanılmıştır. Türkiye’ye özgü 18 yaş altı evlilik kavramsallaştırması başta olmak üzere çocuğa ve çocukluğa yaklaşım gözönüne alınmıştır. Bu bağlamda hem çocukların 18 yaş altında biyolojik açıdan özellikle çocuk kabul edilmesi hem de bu yaşın sosyal bağlamı düşünüldüğünde okumaları gereken bu yaşlarda evliliğe psiko-soyal açıdan hazır olmadıkları gözönünde bulundurulmuştur. Ayrıca sonraki bölümde daha detaylı olarak açıklandığı üzere bu yaş altındaki evliliklerin çocuklara (gelişimsel, psikolojik, eğitimsel, sosyal açılardan bu evliliğe hazır olmamaları), ailelerine ve topluma olumsuz yansımaları bağlamında erken olduğu kabul edilmiştir. Dolayısıyla bu terminolojide erken ifadesi; sadece 18 yaş altında olmak bağlamında biyolojik yaş açısından bu evliliğin erken olduğunu ifade etmemektedir. Aynı zamanda bu ifade; katılımcıların gelişimsel özellikleri; sosyal bir problem olarak bu evliliğin nedenleriyle ve sonuçlarıyla beraberinde getirdiği sonuçlar (bir sonraki bölümde detaylı açıklanan) ve Türk Medeni Kanunu’nu (2001) gereği toplumda uygun evlenme yaşı (18 yaş ve üstü) açısından çocukların, 18 yaş altında evlenmek için adım atmalarının erken olduğunu ifade eder.

#### **2.1.4 Erken Evlilik**

Sosyolojik perspektiften sosyal problemin ne olduğuna ilişkin oldukça farklı tanımları görmek mümkündür. Sosyal problem; radyo, televizyon, internet gibi

pek çok mecrada hakkında konuşulan ve kamunun ilgisini, müdahaleyi ve dolayısıyla değişimi gerektiren yoksulluk gibi sosyal bir durum ve madde bağımlılığı gibi bir davranış kalıbı olabilir (Kendall, 2013; Rubington ve Weinberg, 2011). Aynı zamanda bir toplumda tanımlanan sosyal problem, toplu eyleme geçilmesi gerektiğini kabul eden önemli sayıda insanın dayanışma, hak ve özgürlükler gibi bireysel ve toplumsal bazı değerlerini ve menfaatlerini tehdit eden bir süreçtir (Burcu vd., 2015; Jamrozik ve Nocella, 1998; Rubington ve Weinberg, 2011).

Erken evlilikler, son yıllarda pek çok paydaşın gündeminde tartışılan, ulusal ve uluslararası müdahalelere rağmen pandeminin de etkisiyle devam eden önemli bir sosyal problemdir. Her şeyden önce belirtilmelidir ki bu evlilikler, pek çok uluslararası sözleşme ile insan hakkı ihlali olarak tanınmıştır (CEDAW, 1979; Convention on the Rights of the Child, 1989; Universal Declaration of Human Rights, 1948). Bu evlilikler çocukların öncelikle hak ve özgürlüklerini tehdit ederek (Campos ve İzquierdo, 2021; Horii, 2020a; Horii, 2021; UNICEF, 2005) yapabilirliklerini sınırlandırmaktadır (Jones vd., 2020). Dolayısıyla tam kapasitelerini geliştirmelerini engelleyerek fiziksel, cinsel ve psikososyal sağlıklarını olumsuz etkilemektedir (Akın, 2020; Anık ve Ege, 2019; Ardahan ve Yıldırım-Sarı, 2016; Köseli ve Çelik, 2020; Kaçar, 2021; Mrayan ve Obeisat, 2021: s.1; Raj, 2010; Webb vd., 2023; Zeren ve Gürsoy, 2020). Çocukların gelecek yaşamları için eğitim, iş gibi sosyal edinimlerini (Bengesai, Amusa ve Makonye, 2021; Paul, 2019; Şenol ve Taş, 2021; UNICEF, 2019) engellemektedir. Böylece bu evlilikler yoksulluğun kuşaklararası aktarımını (Parsons vd., 2015), fiziksel, cinsel, duygusal ve ekonomik şiddet görmeyi (Abera vd., 2020; Bebitova ve Güner-Emül, 2018; El-Gazzar vd., 2020; Köseli ve Çelik, 2020; Taplak ve Yılmaz, 2022; Yıldırım ve Abukan, 2017; Yount vd. 2016), erken yaşta hamile kalarak sağlık risklerini (Agege vd., 2018; Kamal ve Ulas, 2021; Menon vd., 2018; Özer, 2021; Raj, Saggurti vd., 2010; Raj ve Boehmer, 2013; Raj, Dehingia vd., 2020; Yıldırım vd., 2017; Zgambo, 2022) ve çocuk yaşta çocuk yetiştirme sorunlarını (Yorgun, 2019) beraberinde getirmektedir. Bunun yanısıra

intihar girişiminde bulunmaya (Gage, 2013; Koçtürk, Bilge ve Yüksel, 2018) ve intihar etmeye neden olmaktadır. Bu evlilikler çocukluk deneyimi olarak kadınların eşleri ve aileleri ile ilişkilerini olumsuz etkileyerek özellikle eşlerinde psikolojik strese, yenidoğan bebeklerin sağlığının risk altında olmasına ve hatta ölümüne de ortam oluşturmaktadır (Aslan-Cevheroğlu ve Tutarel-Kışlak, 2022; Irani ve Latifnejad-Roudsari, 2019; Kara-Uzun ve Şimşek-Orhon, 2013; Susilo vd., 2021; Şen ve Kavlak, 2011). Dolayısıyla bu evlilikler çocuklar başta olmak üzere eşlerini, çocuk yaşta dünyaya getirdikleri çocuklarını ve ailelerini de etkilemektedir. Nesiller boyu sürdürüldüğünde bir halk sağlığı sorunu da olan erken evlilikler, toplumsal cinsiyet eşitliği ve sürdürülebilir kalkınma için önemli bir engel olarak toplumların refahını da olumsuz etkilemektedir (Çelebi vd., 2020; Dağ vd., 2021; Efevbera ve Bhabha, 2020; Gürkan, 2021; UNICEF, 2021b; Warria, 2019). Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu'nun 75 yıllık tarihinde bu evlilik riski altındaki çocuklar da dahil olmak üzere tüm çocuklar için Covid-19 pandemisi, en kötü küresel kriz olarak nitelendirilmektedir (UNICEF, 2022). Zira pandemiyle birlikte ekonomik krizler, okulların kapanmasının ardından kız çocukları için okulun bir seçenek olarak görülmemesi, üreme sağlığı hizmetleri de dahil olmak üzere zorunlu olmayan hizmetlerin kesintiye uğramasını beraberinde getirmiştir. Ayrıca pandemi; ebeveynlerin ölümüne ve ailenin yoksullaşmasına neden olmuştur. Bu çoklu dezavantajların yanısıra ev işlerinden, özellikle ders çalışmanın ve evde kalmanın stresinden ve can sıkıntısından kaçmak, kız çocuklarının evliliğini beraberinde getirmiştir (Rahiem, 2021; Rawat ve Sehwat, 2022; Rodge vd., 2021; Subchi vd., 2021; UNICEF, 2021b). Covid-19 pandemisinin olumsuz etkileri de dikkate alınarak çocukları korumaya, erken evlilikleri ve hamilelikleri önlemeye, sonlandırmaya ve özellikle toplumsal cinsiyet eşitliğini artırmaya yönelik ulusal (Akço-Bilen, 2021a, Akço-Bilen, 2021b; Basha, 2016; Dursun, 2021; Dilbaz ve Günay, 2021; Hossain vd., 2021; Paul ve Mondal, 2021; Temur ve Binbir, 2021; Tosun, 2021; Warria, 2019) ve uluslararası düzeydeki girişimlere (Wodon vd., 2020; UNFPA ve UNICEF, 2021) öncelik verilmesi gerektiği pek çok çalışmada (Alqahtani ve Alqahtani, 2022; Deane, 2021; Psaki vd. 2021; Siddiqi ve Greene, 2022; Svanemyr vd., 2015; Tomar vd. 2021; Yukich vd. 2021) da vurgulanmıştır. Hatta

Covid-19 pandemisinin Bangladesh ve Ürdünde'deki göçmen kamplarında ya da bu toplulukların birarada yaşadığı göçmen olan ve olmayan 15-17 yaşları arasındaki kız çocuklarına etkilerinin araştırıldığı ülke çapındaki bir çalışma (Baird vd. 2022) yapılmıştır. Bu araştırma göstermiştir ki bu dezavantajlı gruptaki göçmen kız çocuklarının deneyimledikleri olumsuz sonuçların azaltılması için acil önlemlere ihtiyaç vardır (Baird vd. 2022). Zira pandemi; adalet, hukuk ve sağlık sisteminin ve sivil toplumların kadın sünneti, erken ve zorla evlilikleri önleme ve bunlara müdahale etme girişimlerini olumsuz etkilemiştir (Esho vd. 2022). Hatta özellikle eğitime ve ekonomiye pandeminin verdiği zarar bu evliliklere yönelik ilerlemeyi tersine çevirebilecek kanıtları ortaya çıkarmıştır (Cousins, 2020; Afrin ve Zainuddin, 2021). Bu bağlamda başta kız çocuklarını, ailelerini ve toplumu pek çok açılarından olumsuz etkileyen erken evlilikler çocuk hakları bağlamında hem çocukların hem de toplumun değerlerini tehdit eden önemli bir sosyal problemdir. Bu sosyal problem; internet, radyo ve televizyon aracılığıyla medya, sağlık, adalet, kolluk kuvvetleri, hukuk sistemi gibi pek çok alandaki paydaşların/profesyonellerin gündeminde olup ulusal ve uluslararası düzeyde girişimleri ve müdahaleyi gerektirmektedir. Bu evliliklerin dünyanın hemen her ülkesinde görüldüğü bir anlamda küresel olduğu gözönüne alındığında erken evlilikleri ortaya çıkaran süreçler bu evliliklerin yaşandığı toplumdaki bireylere ve ailelere özgüdür. Dolayısıyla erken evliliği ortaya çıkaran koşulların belirli zamanda ve mekanda nasıl ve neden sosyal problem olduğuna odaklanmak önemlidir. Zira bu evlilikler öznel değer yargılarına bağlı olarak normal kabul edilip sürdürülürken bazıları için bu evlilikler kabul edilemez. Dolayısıyla araştırmada erken evlilik, annesi erken evlenmiş olan bir ailedeki çocuğun gözünden incelendiği için öncelikle bu evlilik ile kurulan ailedeki annenin erken evlilik deneyimi, kendi çocukluk ve annelik deneyiminin anlamı üzerinden analiz edilmiştir. Dolayısıyla bu anlamı inşa eden koşulların ortak noktasında toplumsal etkileşim olduğu kabul edilmiştir.

### 2.1.5 Ailede Toplumsal Cinsiyetlendirilmiş Çocukluk ve Annelik

Bir çocukluk deneyimi olarak erken evliliği deneyimlemiş kadın (Avcil, 2020; Çetin, 2020; Taplak-Yılmaz, 2022; Tuna-Uysal vd., 2019; Yiğit, 2015) ve kız çocukları (Yulkardi, 2018; Montazeri vd., 2016) ile yapılan bazı ulusal ve uluslararası araştırmalar bu evliliklerin varlık göstermesinde özellikle toplumsal cinsiyet eşitsizliği bağlamında ataerkilliğin öne çıktığını göstermektedir.

Ataerkillik uygulaması, Batılı olmadığı öne sürülen ülkelerdeki kadınlar ve dolayısıyla anneler üzerinde bariz ve aşırı baskıcı olduğu yönüyle bilinmektedir. Ancak ataerkillik, modern ve postmodern dünyada derinden kök salmış ve en soyut düzeyde sosyal ilişkiler sisteminde erkek egemenliğine dayalı ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğini pekiştiren yönüyle de karşımıza çıkmaktadır (Bah ve Barasa, 2021)

Ayrıca bu sistem daha az beceri gerektiren işleri kadınların yapması gibi ücretli çalışmadaki ataerkil ilişkiler; kadını dövme, taciz gibi erkek şiddeti ile devlet içindeki ataerkil ilişkilerden beslenmektedir. Bunun yanısıra cinsellikteki ataerkil ilişkiler, eğitim, din ve medya gibi kültürel kurumlardaki ataerkil ilişkiler olarak yapısal güçlerin etkisindedir. Dolayısıyla modern toplumlarda bu ilişkilere sıkı sıkı sarılan ataerkillik sistemi, kadınların hayatlarındaki değişimlere uyum sağlayarak gizlice tezahür edebilmektedir (Walby, 1990). Bu bağlamda ataerkillik yalnızca, erkek akrabalığına ve babanın gücüne dayalı bir aile biçimi değil kaynağını babanın iktidarından alan toplumsal yapıyı anlatmak için kullanılır. Böyle bir iktidar örgütlenmesinde “halkın babası” olarak nitelendirilen yöneticilerin, onun denetiminde olan bireyler üzerindeki iktidarı gibi aile üyeleri üzerinde babanın sahip olduğu iktidar da aslında aynı amaca hizmet eder (Badinter, 1992). Dolayısıyla bu iktidarın gücünü belli bir teolojiden alan politik bir sisteme de atıfta bulunur (Badinter, 1992). Böylece yerine getirilmemiş çeşitli haklara sarılmış olsa

da ataerkillik, eşit derecede baskıcı yönüyle toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve erkek egemenliği biçimlerine yol açabilmektedir (Bah ve Barasa, 2021). Nitekim bu sistem kadınlar başta olmak üzere diğer marjinal grupların da aleyhine eşitsiz sosyal, ekonomik ve politik fırsatlara erişimi sağlayan bir güç ve eşitsizlik sistemini beraberinde getirir. Dolayısıyla bu sistem, kadınların haklarına erişimini ve bu haklara erişmeler de kullanmalarını engelleyen davranışları izleyerek ya da aşılıyarak toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini derinleştirebilmektedir (Matandela, 2020).

Cinsiyet bireyin genetik, fizyolojik ve biyolojik özellikleri bağlamında kadın ve erkek olmayı ifade ederken toplumsal cinsiyet, kadın ve erkeklere toplumsal olarak atfedilen rollerle ilişkilidir. Toplumsal cinsiyet rolleri terimi, cinsiyet kalıpyargılarını ya da toplumun belirlediği cinsiyet farklılıklarını yani geleneksel olarak kadınla ve erkekle ilişkili olduğu kabul edilen rolleri belirtmek için kullanılır (Dökmen, 2009). Dolayısıyla kadınlık rolü ile ilişkilendirilen annelik (kendi çocuklarını besleyen, büyüten, bakımını üstlenen kadınların pratiklerinin ve deneyimlerinin kültürel ve sosyal inşasını da ifade eder. Anneliğin sosyal inşa olduğunu savunan teorisyenler; günlük etkileşimler, söylemler ve pratikler yoluyla toplum üyeleri tarafından anneliğin ve anne olarak hayatlarını yaşadıkları bağlamların sosyal olarak inşa edildiğini öne sürerler. Bu bağlamda anneliği algılama ve deneyimleme biçimlerinin, bu sosyal inşa süreçlerinin sonucu olduğunu savunurlar. Böylelikle anneliğin baskın anlamlarının ya da yaygın çağrışımlarının toplum üyeleri tarafından nasıl üretildiğini, değiştirildiğini ve sürekli (yeniden) üretildiğini görünür kılmaya çalışırlar (Sardadvar, 2010). Dolayısıyla annelik, zamana ve mekana göre farklı biçimler olsa da kadınlık kimliğinin de önemli bir parçasıdır (Rúdólfsdóttir ve Magnúsdóttir, 2020). Kadınlık ve annelik ilişkisi ise özellikle toplumsal cinsiyet odağındaki sosyolojik tartışmalara konu olmuştur. Zira doğuştan geldiği öne sürülen annelikten sosyal olarak inşa edilmiş anneliğe kadar sosyolojik açıdan farklı perspektifler annelik ve aile hayatına dair varsayımları vurgular. Bu varsayımlar ise sosyolojik açıdan toplumsal cinsiyetin nasıl açıklandığı ile de paralellik gösterir (Maätita, 2010).

Toplumsal cinsiyet terimi, kadın ya da erkek olmanın ne anlama geldiğine ilişkin çıkarımları ve dolayısıyla çocukların günlük yaşamlarındaki kimliklerini ve deneyimlerini anlamak için önemli bir mercektir (Kustatscher, 2020). Bu mercekte bakıldığında erkek ya da kadın bir sosyal statüye bağlı, sosyal olarak inşa edilmiş bir dizi sosyal beklenti ve dolayısıyla rolü ifade etmek için bu kavram kullanılır. Aynı zamanda sosyal ilişkilerin merkezi bir düzenleyici ilkesi olarak ele alındığında toplumsal cinsiyet; kadınların ve erkeklerin aile, işgücü piyasası gibi kurumsal ortamlarda farklı pozisyonlarda buldukları için farklı davrandıklarını açıklamaya da atıfta bulunur. Bir süreç olarak ele alındığında ise gündelik, yüz yüze etkileşimler aracılığıyla bireylerin yaptığı, yarattığı, yeniden yarattığı toplumsal cinsiyet ilişkilerine de gönderme yapar. Bu bağlamda ebeveyn annelerin ve babaların toplumsal cinsiyeti yaptığı ortamlardan biri ailedir (Maätita, 2010). Bu noktada özellikle belirtilmelidir ki ataerkil değerlerin ön plana çıktığı toplumlarda erkeklik ve kadınlık, bir zıtlık içerisinde çocuğun ilk sosyalleştiği kurum olan aile içinde inşa edilebilmektedir. Kağıtçıbaşı'nın (1989) da belirttiği gibi erkek çocuklardan; yaşlılık güvencesi olmaları, aile için sosyal beğeni ve saygınlık sağlama gibi pek çok rol ve sorumluluk beklediği için kız çocuklara göre erkek çocuklarına daha fazla değer verilebilir. Hatta erkek çocuğu olmayan kadınlar toplumda hor görülebilirler (Kağıtçıbaşı, 1989). Diğer yandan erkek çocuklardan sert, kavgacı ve güçlü olmaları beklenirken, kız çocuklarından annelik rolleri ile de bağlantılı olarak fedakar, çalışkan, sevgi dolu olmaları ve ailelerine itaat etmeleri beklenir. Anne ve baba olmanın "kabul edilebilir" bulunduğu yaşlar, çocukluğun inşasının toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında zamana göre değişmesinde de önemli bir etken olmuştur (Morrow, 2011). Özellikle geleneksel kadınlık rolünün üstlenilmesinde ergenlik ile birlikte regl olma, cinsel olgunluk ve erken yaşlarda evlilik için önemli bir kriter olarak görülebilmektedir. Bu durum ataerkilliğin ön plana çıktığı toplumlarda kız çocukluğunu sınırlandırmada önemli bir belirleyici olabilmektedir (Helgren, 2020). Bu bağlamda çocuk yaşta evlenerek aile içi rolleri üstlenmesi beklenen çocuğun yerinin kuşak ilişkileriyle (hala, teyze, anane gibi) de desteklenerek ev içinde konumlandırılması Montgomery'nin (2005) de belirttiği üzere toplumsal cinsiyet sosyalizasyonu ile ilişkilidir. Dolayısıyla toplumsal bir yapı olarak çocukluğun



toplumsal cinsiyetlendirildiğinin bir örneğidir. Zira Burcu ve arkadaşlarının (Burcu vd., 2015) çalışmasında da olduğu gibi erken evliliği destekleyen hala, teyze, abla, amca, abi gibi farklı kuşaklar aracılığı ile çocuk yaşta evlenen ve erkeğin ailesi ile birlikte yaşamını sürdüren kadınların evlilik sürecinden başlayarak erkeğin ailesinde “gelin”, “eş”, “kadın” ve “anne” rollerinin ve özellikle kız çocuklarından yemek yapma, bulaşık yıkama, varsa evdeki hasta, küçük ya da yaşlı aile bireylerinin bakımının üstlenilmesinin beklenmesi bu saptamayı destekleyici niteliktedir. Dolayısıyla sosyo-ekonomik hiyerarşilerin ve eşitsizliklerin öne çıktığı ataerkil sistemlerde erkeklik değerlerini benimseyen ve yeniden üreten hiyerarşiye dayalı tüm pratikler kadınların bir çocukluk deneyimi olarak erken evlilik öncesinde ve sürecinde çocukluklarının aile içinde toplumsal cinsiyetlendirilmiş olduğu izlenimini vermektedir. Bu evliliklerde öne çıkan erkeklik değerleri, Connell’in (2005) hegemonik erkeklik kavramı ile uyumludur ki Connell bu kavramı, ataerkilliğin meşruiyetini destekleyen belirli bir toplumsal cinsiyet ilişkileri modelinde hegemonik konumu işgal eden uygulamalara göndermede bulunur. Bu bağlamda belirtilmelidir ki annelik kurumu gibi hegemonik erkeklik de ataerkil cinsiyet sistemine özgü beklentiler, normlar ve uygulamalarla inşa edilir. Dolayısıyla annelik gibi erkeksi davranış ya da erkeklik değerleri de aile içinde öğrenilerek medya, eğitim, sinema, din gibi diğer kurumlar aracılığıyla küresel olarak da inşa edilebilir (Pearce, 2021). Özellikle çocuklukta babadan, ailede otorite olmasının; ev kadını anneden ise çocukların bakımının ve ailenin duygusal yaşamının yönetilmesinin beklenmesi geleneksel olarak erkeğin ailedeki organizasyonunun bir örneğidir (Connell, 2005).

Yapılan bazı çalışmalar ailede otoriter kocaya ve babaya duyulan korku ve saygının erken evliliklere boyun eğilmesinde ya da karar verilmesinde etkili olduğunu gösterirken bu evliliklere karar verenlerin, ailedeki otoriter erkeklerin olduğunu göstermektedir. Ayrıca erkeklik değerlerine boyun eğerek ya da bu değerleri benimseyerek erken yaşta tanışma sürecinden evlenmeye giden yolda hala, teyze, kardeş ya da anne gibi özellikle kadın aile büyüklerinin de aracı rolü olduğu anlaşılmaktadır (Birleşmiş Milletler Kadın Birimi, 2021; Burcu vd., 2015;

Çakır, 2013). Dolayısıyla bu aile büyükleri onların görücü usulü tanışarak evlenmelerinde önemli rol oynayabilmektedirler.

Belirtilmelidir ki klasik ataerkil toplumlarda sınıf ve kasta bağlı olarak daha fazla fırsatlara sahip olan daha varlıklı ailelerdeki bazı kadınlar eğitim ve mülkiyet hakkına sahip olurken daha yoksul ailelerdeki kadınlar için kamusal alana dahil olamama ve erkeklere bağımlılık, yaşamlarını sınırlandıran en önemli etkenlerdir (Kandiyoti, 1997).

Bazı araştırmalar (Birleşmiş Milletler Kadın Birimi, 2021; Kumar vd., 2020) ise biyolojik olarak çocuk yapma yetisini kazanmayı sağlayan regl olmanın, gelişimsel olarak ne evliliğe ne de anne olmaya hazır olmasa da kız çocuğunun kadınlık ve annelik rolünü üstlenmek için hazır olarak görülmesinde etkili olduğunu kanıtlamıştır. Bu ailelerde yoksulluk, erken evliliklerin sürdürülmesinde önemli bir etkidir. Endonezya/Indramayu Regency’de yapılan bir araştırmaya (Muharry vd., 2018) göre babasının eğitim düzeyi düşük olan ve yoksul ailelerden gelen 16 yaş altında evlenen kadınların erken evlenme ihtimalleri daha yüksektir. Dolayısıyla yoksulluk içinde yaşayan bu kadınların çocukluk döneminde ebeveynlerinin rızasını reddetme olasılıkları da daha düşük olmaktadır (Kumar vd., 2020). Rumble ve arkadaşları (2018) tarafından Endonezya’daki ulusal veriler üzerinden yapılan nicel çalışmada erken evliliklerin hem günümüz hem de gelecek nesiller için yaşam boyu zararlı etkilerinin olduğu belirlenmiştir. Özellikle ailede düşük eğitim düzeyinin, büyürken daha az kardeşe sahip olmanın, yoksulluğun ve kırsal alanda yaşamanın kadınlar ve kız çocuklarının erken evliliği için önemli belirleyiciler olduğu belirtilmiştir. Ayrıca sadece kırsal alanda değil kentsel alanda ailedeki yoksulluk riskinin dolayısıyla hem ailenin hem de çocukların sahip oldukları yetersiz fırsatların kız çocuklarının evliliklerinde önemli bir belirleyici olduğu söylenebilir. Kohno ve arkadaşlarının (Kohno vd., 2019) Malezya’da yaptığı çalışma ailenin yoksulluğunun özellikle kız çocuklarının ekonomik yük olarak görülüp evlen(diril)melerinde ve dolayısıyla kadınların çocuk

yaşta evlilikleri kabul ederek anne olmalarında önemli bir etken olduğunu kanıtlamıştır. Bu bağlamda belirtilmelidir ki çocuklukla yetişkinliğin birbirine karıştığı toplumlarda kadınların ve çocukların yaşamlarına ilişkin öne çıkan karşılıklı bağımlılıkta duygusal ya da maddi bağlar öne çıkabilir. Böylece çocuklar ve kadınlar örneğin hizmetlere erişim, işgücü piyasası, siyasi temsil ve sosyal güvenlik olmak üzere haklarını gerçekleştirme eksikliği açısından baskının bazı benzer yapısal dinamiklerini de paylaşırlar (Kustatscher, 2020). Dolayısıyla erken evliliklerin ve çocuk yaşta annelerin küresel olarak hemen her ülkede görüldüğü gözönüne alındığında bu evlilikleri besleyen ataerkilliğin ideolojik yaygınlığı da dikkate alınabilir. Rothman (1989) bir grubun dünyaya bakış açısı ve dünya hakkındaki düşüncelerini organize etme bağlamında ataerkilliği, bir ideoloji olarak değerlendirmekte ve anneliği inşa ettiğini öne sürmektedir. Erkek gerçekliğinin ataerkil ideolojide hakim olduğunu öne süren Rothman (1989) ataerkil bir toplumda annelerin ve bebeklerin erkekler için ifade ettiği şeyin annelik olduğunu belirtir. Dolayısıyla anneliğin erkeklerin bakış açısından belirlenen bir gerçeklik olduğunu, bu gerçekliğin kadının kendi gerçekliği olmasa da kendini görme şeklini, kendi bedenini ve yaşamını deneyimleme şeklini biçimlendirdiğini öne sürmektedir. Dolayısıyla bu noktada sosyologların anneliği deneyim mi yoksa kurum olarak mı nasıl değerlendirdikleri üzerinden yapılan ayırım da önemlidir (Maätita, 2010). Zira “annelik (motherhood)” terimi, anneliğin ataerkil kurumuna atıfta bulunmak için kullanılır. Ataerkil annelik kurumuna ve onun baskıcı ideolojisine direnmeye çalışan kadınların yaşadıkları annelik deneyimleri ise anne olmak üzerinden tartışmalara konu olur (O’Reilly, 2010). Bu ayırımın yapılmasında Rich’in (1986) çalışması oldukça önemlidir. Rich (1986) (i) herhangi bir kadının üreme ve çocuk konularındaki gücü ile kurduğu potansiyel ilişki bağlamında anne olmak ile (ii) bu potansiyelin ve dolayısıyla bütün kadınların erkek egemenliğinde kalmalarını sağlamayı amaçlayan ataerkil kurum bağlamında annelik ayırımının yapılmasının önemli olduğunu savunmuştur. Anneliğin ataerkil kurumunun aslında çeşitli sosyal ve politik sistemlerin içinde var olduğunu ve böyle bir kurum olarak anneliğin, kadınların anne olma deneyimini etkilediğini belirtmiştir. Bu bağlamda anneliği ataerkil ideoloji ile birleştiren söylemler eleştirilmekte ve ataerkillik, toplumsal cinsiyet ilişkileri ile güç

dinamiklerinin sosyal ürünü olma bağlamında sosyolojik tartışmaların konusu olmaktadır.

Erken evliliklerin ve dolayısıyla çocuk yaşta anneliğin inşasında ataerkilliğin var olduğu kültürel kurumlardan biri de dindir. Hurafelere ve dini suistimallere karşı bilinçsiz ailelerde geleneksel bir uygulama olan erken evlilikler, ailenin yoksulluğuna dayalı bir hayatta kalma stratejisi olabilmektedir. Bazı yazarlar hiçbir dini öğretilerde özellikle İslam hukukunda çocuk evliliğine ilişkin net bir açıklama olmadığını (Salenda, 2016) ve dolayısıyla bu evliliklere dinî bir özellik katarak açıklamaya çalışmanın dini, yanlış tanımlamak olduğunu (Yılmaz, 2021) öne sürmektedirler. Ancak Hindistan (Dhankar, 2018), Bangladeş (Ferdousi, 2014), Kenya (Warria, 2019), Pakistan (Shah vd., 2022), İran (Dargahi, 2021) ve Türkiye (Güven ve Tacoğlu, 2017) gibi ülkelerin kentsel ve çoğunlukla kırsal bölgelerinde yapılan çalışmalar yasalara rağmen dini gerekçelerin/suistimallerin erken evliliklere temel oluşturduğunu göstermektedir. Zira çocukların, ergenlik çağına girmeden evlenmezlerse cehenneme gidecekleri, erken yaşta evliliklerle haramdan korunacağı gibi inançların, hurafelerin ve özellikle ekonomik sebeplerin kız çocuklarının evliliklerinin geleneksel ritüel olarak gayriresmi yollarla gerçekleşmesinde önemli etkenler olduğunu örneklendirmiştir. Özellikle yoksulluk riski altındaki ailelerde (Jones vd., 2020) “kadınlık”, “annelik”, “kız çocuğu olma”, bağlamında ailenin sosyo-kültürel değerleri, inançları ve beklentileri erken evliliğin inşasında ve dolayısıyla çocukluktan yetişkinliğe geçişin yerel anlamında önemli bir etken olarak yorumlanabilir.

Kadının alınıp satıldığı, kocanın mülkü olduğu etaerkilliğin mutlak biçiminde ise kadın cinselliğinin çok sıkı şekilde denetlenmesi toplumun ayırıcı özelliği olarak karşımıza çıkar. Zira kadın zinası, özellikle erkeklerin korkulu rüyası olup adını ve malını bir yabancıya çocuğuna miras bırakma düşüncesi bir felakettir, dolayısıyla bu felakati önlemek için kadın üzerinde baskının şiddeti de artar (Badinter, 1992). İlkaracan'ın (2003) da belirttiği üzere Ortadoğu'dan Güneydoğu Asya'ya,

Kafkaslar'dan Güney Afrika'ya kadar yayılmış çoğu toplumlarda kadınların bedenlerini ve cinselliklerini, kadınların kendilerine değil; aileye, aişirete ya da topluma ait olarak gören tutum ve algılar öne çıkabilmektedir. Bu aileler için kızlarını iyi bir aileyle evlendirme; tanıdıkları kabileler ya da klanlar ya da aileler arasında sosyal bağ ya da ittifak kurma ve sosyal statüyü geliştirme amacına yönelik olabilmektedir (Nour, 2006; Nour, 2009; Mumford, 2020). Böylece aile prestiji ve akrabalık öncelenmekte, kültürel normlar ve aile namusuna yönelik utanç değerleri çocukları evlilik öncesi tecavüzden, cinsel aktiviteden, fuhuştan ve istenmeyen gebelikten korumak için ön planda tutulabilmektedir (Birleşmiş Milletler Kadın Birimi, 2021; Nour, 2006; Nour, 2009; Muharry vd., 2018; Lowe, Joof ve Rojas, 2019; Miedema vd., 2020; Kamilah ve Rosa, 2021). Bu anlamda kız çocuklarının, özellikle ailesinin ekonomik durumu düşük olan ve okulu bırakanların dışarda daha fazla vakit geçirerek ya da oynayarak evlilik öncesinde bekaretlerini kaybetme riskini önlemek ve dolayısıyla iffetli olmalarını sağlamak için kadının erken evliliği meşrulaştırılabilmektedir (Muharry vd., 2018). Mernissi'nin (2003) de belirttiği üzere bekaret; erkeklere ve erkeklik değerlerine özgü bir mesele olup, kadınlar bu meselede sessiz birer aracıdır. Dolayısıyla namus gibi bekaret de özellikle kadınların, erkekler başta olmak üzere başkalarının tahakkümü altında olduğu ve özgüvenden mahrum toplum yapılarında öne çıkar. Trabzon Çocuk İzlem Merkezi'ne başvuran 18 yaş altında gebe kalmış olan en büyüğünün 17, en küçüğünün 14 yaşında olduğu 18 çocukla yapılan bir çalışmada (Özer, 2021) gebelerin 4'ünün resmi nikahlı olmadığı belirlenmiştir. Çalışma kapsamındaki 18 gebenin tümünün cinsel istismara maruz kaldıkları, kadının bir erkeğin cinsel ve ekonomik himayesi altına erken yaşta girmesine ve evlilik dışı cinsel ilişkiyi önlemek gerektiğine ilişkin geleneksel inançların, erken evlilikleri beraberinde getirdiği vurgulanmıştır (Özer, 2021). 18 yaş altındaki annelerle ve ebeveynleriyle Hindistan'ın Güney Kıyı Bölgesi'nde yapılan bir araştırma (Yulkardi, 2018) da bu saptamaları desteklemektedir. Bu araştırmada hamile çocuklar üzerinde aile baskısını ve çocuklarının cinselliği üzerinden başkalarının ahlaki bir davranış değerlendirmesi ve dedikodu endişesini, dolayısıyla toplum baskısını azaltmak üzere erken de olsa çocukların evliliğine ailelerinin onay verdikleri ortaya çıkmıştır (Yulkardi, 2018). Dolayısıyla

kültürel bir kurum olarak ailenin yapısal özelliklerinin erken evliliklerdeki rolü önemlidir.

### **2.1.6 Uluslararası Veriler ve Mevzuat Bağlamında Erken Evlilikler**

Uluslararası örgütlerin raporları incelendiğinde erken evlilik bağlamında çocuğu tanımlarken Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne (Convention on the Rights of the Child, 1989) başvurulur. Bu sözleşme çocukların hayatta kalmaları, gelişmeleri, korunmaları ve topluma katılımları açısından taraf devletlerden pek çok yükümlülüğü beklemektedir. Ancak çocuk haklarının küresel olarak önemi farkedilse de bu hakların, çocukların günlük yaşamında gerçeğe dönüştürülmesinde küresel olarak başarısızlıklar söz konusudur (Kauffman ve Rizzini, 2009). Bunun en önemli görünüşlerinden biri de 18 yaş altı evliliklerdir.

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde 18 yaş, çocuğun tanımında evrensel olarak da kabul gören temel sınırdır. Uluslararası mevzuatta 18 yaşındaki her bireyin çocuk olduğu (Convention on the Rights of the Child, 1989, 1. madde), evlenmeye niyetlenen tarafların özgür ve tam oluruyla evlenebileceği (Universal Declaration of Human Rights, 1948, 16/2. madde), evlenmenin buna istekli eşlerin hür rızası ile olması gerektiği (International Covenant on Economic, Social, and Cultural Rights, 1966: madde 10) güvence altına alınmıştır. Pek çok uluslararası sözleşme (CEDAW, 1979, 16/2. madde; Convention on Consent to Marriage, Minimum Age for Marriage and Registration of Marriages, 1964, 2. madde) ile evlilik için asgari yaşın belirlenmesi ve evlenmelerin resmi sicile kaydının zorunlu olması konusunda bu sözleşmeleri imzalayan devletlere sorumluluk yüklenmektedir. Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence, 2011) ise zorla evliliklerin hukuki sonuçları (madde 32), tecavüz dahil olmak üzere cinsel şiddet gibi kasıtlı davranışların cezalandırılması

(madde 36), zorla evlendirilmenin suç sayılması (madde 37) konusunda bu sözleşmenin tarafı olan devletlerden tedbir almalarını beklemektedir. Ancak 167 ülkenin yasaları üzerinden yapılan bir çalışmaya (Ebetürk, 2021) göre asgari evlilik yaşını 18 olarak belirleyen yasaları geçirme olasılıklarının daha düşük olduğu özellikle Müslüman ülkelerde bu evlilikler öne çıkmaktadır. Arthur ve arkadaşlarının (2018) 193 Birleşmiş Milletler'e üye devletlerin yasa metinlerini inceledikleri çalışma, cinsiyet eşitliğini sağlayan ve 18 yaşın altındaki evliliği engelleyen yasaların oluşturulmasında dünya çapında önemli boşluklar olduğunu göstermiştir. Dolayısıyla bu evliliklerin varlık göstermesinde dünya kültürel metinlerine odaklanmak önemlidir. Çünkü pek çok ülkede hem kız çocukları hem de erkek çocukları, 18 yaşın altında ebeveynlerinin izniyle evlenebilmektedirler (Kumar vd., 2020).

Dünya genelinde erken evlilik verileri incelendiğinde bu sorunun küresel olduğu anlaşılmaktadır. 2014-2020 yılları arasında kız çocukları arasında 18 yaş altı evlilikler bölgesel olarak en çok Batı ve Orta Afrika'da (%37) görülmekte olup bu ülkeyi sırasıyla Doğu ve Güney Afrika (%31), Güney Asya (%28), Latin Amerika ve Karayipler (%22) ile Orta Doğu ve Kuzey Afrika (%15) izlemektedir. Aynı yıllar arasında 115 milyon yetişkin erkek ve erkek çocuğu ise 18 yaşından önce evlenmiş olup bu oran Doğu ve Güney Afrika'da %5, Batı ve Orta Afrika ile Güney Asya'da ise %4'tür (UNICEF, 2021a, s. 235). Son 20 yılda ise özellikle 18 yaş altı evliliklerin küresel olarak kız çocukları arasında azaldığı ve dolayısıyla ilerleme kaydedildiği belirtilse (UNICEF, 2021c) de Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu'nun (2021b) tahminlerine göre önümüzdeki on yıl içinde pandemi nedeniyle 10 milyona kadar daha fazla kız çocuğu evlenme riski altında olacaktır. Bu evliliklerin, dünyanın her yerinde görüldüğü göz önüne alındığında sadece sıklıkla görüldüğü ülkelerde değil refah düzeyi yüksek ülkelerde de araştırılması önemlidir. Çünkü bu evlilikler örneğin bir Amerikan meselesi olarak düşünülmez. Oysa Amerika Birleşik Devletleri'nin pek çok eyaletinde çocuk evliliği yasalarının incelendiği bir rapor (Hamilton, 2020) çocuk evliliklerinin her gün yaşandığını ve çoğu eyalet ve bölgenin, sorunun yaygınlığını

sınırlamak, çocuk evliliğini engellemek ve çocukları korumak için girişimlerde bulunulduğunu göstermektedir. Zira Çin’de (Fan vd., 2022), Amerika’da (Koski ve Heymann, 2018; Wahi vd., 2019), Kanada’da (Koski ve Clark, 2021), İngiltere’de (Gangoli vd., 2009) yapılan bazı araştırmalar da bu evliliklerin, ülkelerin refah düzeyinden bağımsız ve küresel olduğuna kanıt oluşturmaktadır. Ancak özellikle belirtilmelidir ki bu araştırmalarda erken evliliklerin etnik azınlık, göçmen, dini grup ya da yerliler üzerinden tartışıldığı anlaşılmaktadır. Bu ülkelerdeki çocuk evliliklerini anlamak pahasına Küresel Güney’in çocuk evliliklerine odaklanması ırkçı ve yabancı düşmanı söylemleri pekiştirebilmektedir (O’Quinn, 2021). Çin dışındaki ülkelerde bu evliliklerin, Batılı olmayan, evlilik öncesi cinselliğe karşı olan dini grupların, göçmenlerin ya da yerlilerin geleneksel uygulamalarını sürdürme çabalarından kaynaklandığı vurgulanmaktadır. Zira çokkültürlü bu ülkelerde yerli ve göçmen çocuklar ile kız çocukları arasında bu evliliklerin daha yüksek oranda olduğu belirtilmektedir. Çin’de ise kadınların evliliklerinin yaygınlığı iller arasında önemli farklılıklar gösterse de çoğunlukla Tibet, Hui ve Uygur etnik azınlıkları üzerinden açıklanmaktadır. Çocuklar arasındaki evliliklerin ise sosyal ve ekonomik göstergelerdeki ilerlemelere bağılı olarak azalsa da sürdürüldüğü belirtilmektedir (Fan vd., 2022). Bu araştırmalar sadece çocuklar üzerine olmadığı için erken evliliği onların gözünden ya da çocukluklar bağlamında sosyolojik açıdan değerlendirmede yetersiz kalmaktadır. Çünkü genel olarak belirtmek gerekirse 18 yaş altı evliliklerde 18 yaş altı, çocukluk yaşı; sağlık riskleri nedeniyle üreme çağının başlangıcı olduğu için ise 15 yaş temel kriter olarak alınmaktadır. Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu (UNICEF, 2021a) başta olmak üzere bazı uluslararası kuruluşlar (UNFPA and UNICEF, 2021) 18 yaş altı evlilikleri, araştırmanın yapıldığı sırada 20-24 yaş grubundaki kadınların erken evlilikleri üzerinden açıklamaktadır. Dolayısıyla araştırmada annenin erken evliliği ile kurulmuş olan ailelerdeki çocukların gözünden çocukluğa özgü bu sorunu değerlendirmek, erken evliliği çocuğun gözünden anlamak açısından önemli bir başlangıç noktası olabilir.



### 2.1.7 Ulusal Veriler ve Mevzuat Bağlamında Erken Evlilikler

Dünyada olduğu gibi Türkiye çapındaki erken evliliklere dair istatistikler de erken evliliği çocukların (18 yaş altında) kendileri tarafından değerlendirme konusunda yetersizdir. Zira ülke çapındaki araştırmalarda (Ergöçmen, Keskin, Yüksel-Kaptanoğlu vd. 2020; TÜİK, 2022c) 15 yaş ve üzeri yaş grubu, bu evlilikler açısından birarada değerlendirilmekte, dolayısıyla yetişkin bakış açısı öne çıkmaktadır. Oysa günümüzde bu evliliği deneyimlemiş ya da bu evliliğe tanık olmuş çocuklar ile çocukluğunda bu evliliği deneyimlemiş ya da bu evliliğe tanık olmuş yetişkinler için bu evliliğin tarihsel ve kültürel arka planı farklı olabilir. Bu nedenle çocuklara özgü bir değerlendirmeyi içinde bulunduğu zaman ve toplumsal bağlam içinde onların gözünden değerlendirmek gerekmektedir. Belirtilmelidir ki sadece Türkiye değil refah devletlerinin çoğu yetişkin merkezli ve paternalist, dolayısıyla büyük ölçüde çocuk körü olabilmektedir. Böylece ebeveynler ve diğer yetişkinler, çocuklar için neyin iyi olduğuna (ya da onların yararına olduğuna) karar verebilmektedirler. Bu bağlamda refah devleti düzenlemelerinde çocuklara yönelik tutumda ailecilik hakim olduğunda çocuklar, aile yaşamının bağımlı parçaları olarak görülebilmektedirler (Olk, 2009; Wintersberger, 2005). Ülkemiz istatistiklerinde (TÜİK, 2022a) ve özellikle Türkiye’de çocuğa ilişkin bazı sosyoloji kitaplarında (Aydın, 2019; Canatan ve Yıldırım, 2011; Doğan, 2016; Sayın, 2020) da çocukların ya aile ile birlikte ya da aile başlığı altında konumlandırılması bu bağlamda dikkat çekicidir. Dolayısıyla bu araştırmanın da savunduğu üzere çocuklar başta ebeveynleriyle yani aileriyle etkileşim halinde olan toplumun kurucu bir öznesidir. Bu nedendir ki Türkiye’de erken evlilik bağlamında çocuğa dair çıkarımlarda bulunabilmek için öncelikle aileye odaklanmak önem arz eder.

Ülkemizde aile değerlendirilirken gelenekselden moderne ya da geniş aileden çekirdek aileye doğru bir değişim olduğu dolayısıyla bireyselleşmenin öne çıktığı belirtilse de Kongar’ın (1999: s. 599) ifadesiyle “*aile, kendine özgü bir yapı kazanmaktadır*”. Erken evliliklere özgü aile dinamikleri incelendiğinde evlilik,

önemli bir toplumsal normdur. 15-24 yaşları arasında kendi kararı ve ailesinin rızasıyla evlenenlerin oranı tüm eğitim düzeylerinde (herhangi bir okul bitirmemiş olandan doktora düzeyine kadar) yüksektir (TÜİK, 2022c). Kız isteme, söz kesme, nişan, kına gecesi, gelin alma, gelin/damat hamamı ve düğün gibi törenler bu yaş grubunda da sürdürülmektedir (TÜİK, 2022c). Resmi (%92.7) ve imam nikahı (%91.8), çeyiz serme (%60.1), bohça hazırlama (%67.3) gibi evlenirken yapılan törenler bu yaş grubunda da öne çıkmaktadır (TÜİK, 2022c). Keskin ve arkadaşlarının (2021) araştırması ülkemizde imam nikahı ile evliliklerin oranının kadınlar arasında azalsa da hem resmi hem de imam nikahının birlikte kıyılma oranında bir artış olduğunu göstermektedir. Ülke çapında yapılan başka bir araştırma (Ergöçmen vd. 2020) da bu durumu desteklemekle birlikte imam nikahının resmi nikahtan önce kıyıldığını belirlemiştir. Ayrıca başlık parası, görücü usulü ve akrabalarla evlenme gibi geleneksel uygulamalar azalsa da devam etmektedir. Bu bulgular evliliklerde ailenin rolünün olduğunu, evlenirken yapılan törenlerin dolayısıyla kültürel pratiklerin hala ülkemizde sürdürüldüğünün göstergeleri olarak ifade edilebilir.

Diğer yandan nüfusu her geçen gün artan ülkemizde 1980'li yıllardan sonra evlilikler gecikmeye, çocuk sayısı azalmaya, kentlerde yaşayan bireyler artmaya başlayarak aile, bir tüketim birimi haline gelmiştir (Özbay, 2015). 2021 yılına gelindiğinde toplam nüfus içindeki çocuk (18 yaş altı) oranının (%26.9) da giderek azalacağı ve 2080 yılında bu oranın %19'a düşeceği öngörülmektedir (TÜİK, 2022a). Dolayısıyla bu durum, günümüzde ailede azalan doğum ve artan boşanma oranlarını da gündeme getirmektedir. Bu bağlamda 2020 yılından itibaren hem evlenen hem de boşanan çiftlerin sayısı artarken ilk evlenme yaşı ortalaması yükselerek 2021 yılında kadınlarda 25.4, erkeklerde ise 28.1 olup ilk evlenme yaşı yükselmiştir (TÜİK, 2022b). Keskin ve arkadaşlarının (Keskin vd., 2021) Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması'nın 1993, 1998, 2003, 2008 ve 2013 yıllarına ait kadın veri setlerini kullanarak yaptığı araştırma da bu bulguları desteklemektedir. Bu araştırmaya göre Türkiye'de çekirdek ailelerin yanısıra tek kişilik ve tek ebeveynli aileler de yaygınlaşmakta ve özellikle kadınların eğitimde

geçirdikleri sürenin ve çalışma hayatına katılımının artmasıyla birlikte ilk evlenme yaşı yükselmektedir. Ergöçmen ve arkadaşlarının (Ergöçmen vd., 2020) 1978-2018 yılları arasındaki Türkiye nüfus ve sağlık araştırma verilerini kullanarak 15-49 yaşları arasındaki kadınlarla yaptığı araştırma ise 2000’li yılların başından itibaren doğurganlık hızının durağanlaşarak 2.3 civarına ulaştığını, 2003 yılına kadar doğurganlığın en yüksek olduğu yaşların 20-24 yaşları arasında, 2003 yılı sonrasında ise 25-29 yaşları arasında olduğunu göstermektedir. Ayrıca 15-65 yaş grubundaki çocuk sahibi olmayan ve evliliği düşünmeyen kadınlar ile 15-24 yaş arasındaki evlenmeyi düşünmeyen kadınlarda eğitim, maddi kazanç ve iş garantisinin öne çıkması dikkat çekicidir (TÜİK, 2022c).

Diğer yandan ülkemizde doğurganlığın azalması ve daha az çocuk tercihini Kağıtçıbaşı’nın (1981) “Çocuğun Değeri” araştırması bağlamında da değerlendirmek mümkündür. Zira sosyo-ekonomik gelişme ve kadının statüsünün artmasıyla ailede çocuğun ekonomik değeri azalırken psikolojik değeri ve dolayısıyla eğitimi öncelenebilmektedir. Türkiye İstatistik Kurumunun bir raporunda da 15 yaş ve üzerindeki hem kadın (%52.7) hem de erkekler (%42.7) ile 15-24 yaşları arasındaki bireyler (%51.5) kadınların ideal evlilik yaşını 25-29 yaş arası olarak belirtmişlerdir (TÜİK, 2022c). Ayrıca aynı yaş grubundaki bireylerin %55.6’sının eğitimlerine öncelik verdikleri için üç yıl içinde evlenmeyi düşünmedikleri ya da bu konuda kararsız oldukları ortaya çıkmıştır (TÜİK, 2022c). Türkiye’de 18 yaş altı çocukları da içeren gençler, eğitimi önceseler de 18 yaş altı evlilikler özellikle erkeklerle kıyaslandığında kadınlar açısından önemli bir problem olarak hala varlığını sürdürmektedir. Ülkemizde karma desen kullanılarak ülke çapında yapılan bir çalışma (Birleşmiş Milletler Kadın Birimi, 2021) kız çocuklarında regl olmak ve çocuk yaşta da olsa üstlendiği ev içi sorumluluklar bir kız çocuğunun büyümesinde önemli bir belirleyici olduğunu göstermiştir. Böylece evlenme ve çocuk sahibi olmak toplumda bu kız çocuğunun yetişkin olduğunu ve büyüdüğünü gösteren çocuk yaşta evliliğini de meşrulaştırır. Erkeklerde ise zorunlu askerlik görevi; erkeğin disiplin kazanması, işe girerek ekonomik bağımsızlığını kazanması açısından önemli bir dönüm noktasıdır.

Dolayısıyla bu bakış açısı, erkek çocuklarının evlenmek için askerliği beklemesini beraberinde getirirken kız çocuklarının ise çocuk yaşta üstleneceği sorumluluklarla birlikte büyüyeceğine olan inanç, erken evlenmelerine zemin hazırlamaktadır (Birleşmiş Milletler Kadın Birimi, 2021). Türkiye İstatistik Kurumu'nun araştırması (TÜİK, 2022c) da 15-24 yaş grubundaki 18 yaş altında evlenen kadınların oranının (%24.1) erkeklerin oranından (%3.4) oldukça yüksek olduğunu göstermektedir. Bu evliliklerin daha çok Orta Anadolu'da (%21.4) ve üç büyük ilden (İstanbul, Ankara ve İzmir) Ankara'da (%13.0) öne çıkması dikkat çekicidir (TÜİK, 2022c). Ergöçmen ve arkadaşlarının (Ergöçmen vd., 2020) yaptığı araştırmaya göre ise 15 ve 18 yaşından önce evlenme oranlarında 1978-2018 yılları arasında bir azalma olsa da 2018 yılında bu azalma eğilimi görülmemiştir. Bu evlilikler 2018 yılında sırasıyla Güneydoğu Anadolu (%23), Akdeniz (%19), İç Anadolu (%18), Kuzeydoğu Anadolu (%17) ve Batı Karadeniz (%6) bölgelerinde görülmektedir. Ayrıca aynı araştırma (Ergöçmen, Keskin ve Yüksel-Kaptanoğlu, 2020), ebeveynlerin eğitim düzeyinin artmasının; bu evliliklerin azalmasında yeterli olmadığını, ebeveynlerinin akraba olmasının, çocuk yaştaki eşlerin akraba olmasının, yoksulluğun (s.29), çocukluğunu sadece köyde değil ilçe merkezinde ve kentte geçirmenin, kırsal yerleşim yerlerinde yaşamının bu evliliklerin varlığında önemli belirleyiciler olduğunu ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla erken evlilik, okul sıralarında olması gereken kız çocuklarının eğitime ve dolayısıyla istihdama dahil ol(a)mamalarını beraberinde getirmektedir. Zira eğitimini (üniversite dahil) sürdürmek istemesine rağmen ekonomik (%36.4), ailenin izin vermemesi (%28.8), evlenme / nişanlanma (%7.1) gibi nedenler bu evliliklerin Türkiye'de kadınlar/kız çocukları arasında gerçekleştiğini göstermiştir. 15-24 yaş grubunda olup 18 yaş altında evlenmiş; ancak herhangi bir okul bitirmemiş (%45.9), ilkokul (%28.8) ve ilköğretim (%21.2) düzeyindeki kadınların oranının, erkeklerin oranından (%14.4, %7.1, %4.2) oldukça yüksek olması da bu bağlamda dikkat çekicidir. Ayrıca aynı yaş grubundaki çalışmayan kadınların oranı (%26.9) ise çalışan kadınların oranının (%14.4) neredeyse iki katıdır (TÜİK, 2022c). Dolayısıyla 18 yaş altı evliliklerin varlığında ve sürdürülmesinde erkeklik değerlerini benimseyen ve pekiştiren ideoloji kadınların/kız çocuklarının evliliklerine zemin hazırlayabilir. Bu ideolojiyi

üretme ve yeniden inşa etme bağlamında hem erkeklerle (erkek çocukları dahil) hem de kadınlarla (kız çocukları dahil) çalışılması önemlidir. Türkiye çapında bu evliliklere ilişkin erkek algısını değerlendiren çalışmanın (Birleşmiş Milletler Kadın Birimi, 2021) bulgularının da gösterdiği üzere toplumsal cinsiyet eşitliğini öncelemek ve benimsemek, bu evliliklere hoşgörü gösterilmesini azaltabilir.

Diğer yandan dünyada olduğu gibi Türkiye’de de erken evliliklerin var olmasında ve sürdürülmesinde mevzuat önemli bir etkidir. Özellikle çocuğun kim olduğuna ilişkin mevzuattaki çelişkiler (Çocuk Koruma Kanunu’na, 2005, 3. madde; Türk Medeni Kanunu’nu, 2001, 124; Türk Ceza Kanunu, 2004, 103. ve 104. madde) ülkemizde erken evliliklerin inşasına zemin hazırlamaktadır. Zira Türk Medeni Kanunu’ndaki (2001) evlilik yaşı dikkate alındığında 18 yaş, çocuk için önemli bir sınır olmakla birlikte çocuğun kim olduğuna ilişkin ulusal mevzuat çelişkilerle doludur. Nitekim Çocuk Koruma Kanunu’na (2005, 3. madde) göre çocuk, 18 yaşını doldurmamış; Türk Medeni Kanunu’na (124. madde) göre 17 yaşını doldurmamış, Türk Ceza Kanunu’na göre (103. ve 104. maddeler) ise 15 yaşını doldurmamış kişiyi ifade eder. Dolayısıyla Çocuk Koruma Kanunu yerine Medeni Kanun’un (2001: madde 124) temel alınması, çocukların 16 yaşını doldurmalarıyla birlikte ailelerinin ya da yasal vasilerinin izniyle evlenebilmelerinin yolunu açmaktadır. Çünkü böylece hakim, hamilelik gibi olağanüstü durumlarda onaltı yaşını doldurmuş olan erkeğin ya da kız çocuğunun/kadının evlenmesine mümkün olduğunca annesi, babası ya da vasisini dinleyerek izin verebilmektedir. Türkiye çapındaki bir araştırmanın (Turğut vd., 2015) da desteklediği gibi bu konunun, özellikle çocuk mahkemeleri yerine aile mahkemelerinde karara bağlanması, Medeni Kanun’u temel alan hakimin, evlilik kararını daha kolay vermesini beraberinde getirmektedir. Ayrıca evlilik öncesi yaşanan cinsel birliktelik ve bu birliktelik sonucundaki hamilelik ise hâkimlerin çoğunlukla iki tarafın rızasını temel alarak evlenme yönünde karar vermelerine neden olmaktadır. Bunun yanısıra evlilik için her iki tarafın 18 yaşından küçük olması durumunda uygulanan mevzuat ile taraflardan birinin yetişkin, diğerinin 18 yaşın altında olması durumunda uygulanan mevzuatın birbirinden ayrılmamış olması

da bu evliliklere neden olmaktadır (Turğut vd., 2015). Dolayısıyla Başoğlu ve Kapancı'nın (2022) da belirttiği gibi ulusal mevzuatta çocukları korumaya yönelik hükümler bulunsa da erken evlilik de dahil pek çok durumda sorunlar aile içinde devam etmektedir. Bunu yanısıra mahkemelerin, ahlaki ve kültürel değerleri çocuğun yüksek yararının bir parçası olarak değerlendirerek mevzuattaki hükümler yerine istisnalarını uygulamaları bu sorunların ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır. Bu evlilikler özellikle imam nikahı ile gerçekleştiğinde dünyaya gelen çocukların kimliklerinde ise kendi anne ve babaları değil çocuğun dedesi ve babaannesi gibi ebeveynleri, anne babaları olarak görülebilmektedir. Dolayısıyla bu evlilikler istatistiklere yansımaya kayıtlı dışında kalabilmektedir. Böylece çocuk yaşlarda özellikle aile izni ile evlenen ve resmi kayıtlara geçmeyen çocuklar da gözönüne alındığında bu evliliklere ilişkin istatistiklerin ve özellikle erken evlilik gibi durumlar söz konusu olduğunda çocuklar için rıza yaşının yeniden gözden geçirilmesi önemli bir gereksinimdir. Uluslararası mevzuat; çocukların, erken evlen(diril)(me)mesi için haklarının korunması ve buna yönelik tedbirlerin alınması konusunda taraf devletlere önemli sorumluluklar yüklese de ulusal mevzuatın yasal boşlukları ve istisnalarının uygulanması bu evliliklerin önlenmesi, resmi olarak kayıt altına alınması ve takibi noktasında ülkemizin mevcut sorumluluklarını yerine getirmede ve yönetmede yetersiz olduğunu göstermektedir.

## **2.2 KURAMSAL ARKA PLAN**

### **2.2.1 Çocukluk Sosyolojisi: Sosyal İnşa Olarak Çocuklar ve Çocukluklar**

Çocukluk çalışmaları alanında sosyal yaşamın inşa edildiği konusundaki tartışmalar özellikle çocukluk konusunda biyolojik yaş temel alan indirgemeciliğe karşı bir tepkinin sonucudur. Bu tartışmalarda gerçekliğin belirli sosyal koşullarda yaratıldığı, hem tarih hem de kültür arasında değiştiği öne sürülür. Bir anlamda

"sosyal" olanı "biyolojik" olandan ayırarak toplumsal alanı olabildiğince geniş bir bağlam içinde ele almak hedeflenir (Prout, 2004).

Belirtilmelidir ki "yeni çocukluk sosyolojisi" olarak tanımlanan paradigma ile birlikte çocukluğun, herhangi bir doğasının ve özünün olmadığı ve sosyal inşa olduğu vurgusu öne çıkmıştır. Ayrıca evrensel olmadığı öne sürülen çocukluk, toplumun yapısal ve kültürel bir unsuru olarak görülmüş ve sosyolojik analizin merkezinde sınıf, cinsiyet ya da etnik köken gibi diğer pek çok değişkenlerle birlikte incelenmiştir. Karşılaştırmalı ve kültürlerarası analiz kullanılarak farklı çocukların olduğu vurgusu odağa alınmıştır. Bunun yanısıra çocukların, yetişkinlerle kıyaslanmadan sosyal ilişkilerinin ve kültürlerinin kendi başına çalışılmaya değer olduğu benimsenmiştir (Prout ve James, 2005). Ancak son yıllarda erken evliliklere ilişkin pek çok çalışma (Abera vd., 2020; Ahonsi vd. 2019; Avcil, 2020; Burcu vd., 2015; Cagirkan, 2018; Çetin, 2020; Elmacı ve Ertem, 2010; Ertem ve Koçtürk, 2008; İçağasıoğlu-Çoban, 2009; Miedema vd., 2020; Taplak-Yılmaz, 2022; Tuna-Uysal vd., 2019; Uddin, 2015; Yiğit, 2015) göstermiştir ki erken evlilik, yetişkin bakış açısından incelenmiştir. Zira bu çalışmalarda çocukların evliliğine dair tahminler ya da sonuçlar özellikle çocuk yaşta bu evliliği deneyimlemiş annelerin gözünden değerlendirilmiştir. Zira refah düzeyi yüksek ya da düşük hemen her ülkeden pek çok çocuk, "yetişkin" haklarını ve onların haklarını üstlenebilecekleri yasal reşit olma yaşı olan 18 yaşına ulaşmadan evlenmektedir. Dolayısıyla erken yaşta evlilikte çocukluktan ergenliğe ve yetişkinliğe geçişin yerel bağlamını anlamak (Efevbera ve Bhabha, 2020) sosyolojik perspektiften önemlidir. Özellikle bazı ülkelerde kız çocuğunun ergenliğe girmesiyle hatta bazı ülkelerde ise ergenliğe girmeden gerçekleşen bu evlilikler ihmal, istismar, çocuk hakkı ihlali olsa da gayri resmi (imam nikahı gibi) ya da resmi (aile izni ile 18 yaşın altında) yollarla sürdürülmektedir (Dhankhar, 2018). Kadınların/annelerin erken evliliklerinde geleneksel kültür bağlamında ataerkillik öne çıksa da çocukluk deneyimi olarak annenin erken evliliği ile kurulan ailedeki çocuklukları ve çocukları anlama gayreti öncelenmelidir. Zira annenin evliliğine özgü dezavantajları inşa eden ataerkil toplumsal yapıya odaklanırken

bu ailelerin çocuklarını sosyalleşmenin pasif alıcısı olarak konumlandırmamak önemlidir. Horii'nin (2020a) çalışmasında da Volpp'un (2000) bu konudaki çıkarımlarına olan vurgu öne çıkar. Volpp'a (2000) göre Amerika'da Beyaz Amerikalılar erken yaşta evlenseler bile bu davranışları ırksallaştırılmış bir kültür anlayışıyla değerlendirilmez; ancak örneğin Meksikalılar'ın erken evliliği, kültürleriyle ilişkilendirilerek ten rengi temelinde kültürün insanı yönettiği gibi suçlamaları da beraberinde getirebilir (Volp, 2000). Horii'nin (2020a) de belirttiği gibi bu evliliklerin özellikle uluslararası bazı raporlarda (UNICEF, 2005; Office of the High Commissioner for Human Rights, 1999) "zararlı gelenek" olarak ifade edilmesi de bu bağlamda sorunludur. Özellikle ulusötesi bu örgütlerin Küresel Güney'e özgü geleneklerde 18 yaş altı evlilikleri kavramsallaştırırken bu gelenekleri deneyimleyen ergenlerin/çocukların faillik olasılığını gözardı etmemeleri önemlidir (Horii, 2020c). Dolayısıyla böyle bir kavramsallaştırmada zararlı gelenek ya da geleneksel kültür vurgusu bu evliliği çocukluğunda deneyimleyen genç ya da yetişkin annelerin geleneksel oldukları, modern olmadıkları ya da faillik açısından sınırlı bir kapasiteye sahip oldukları konusunda eleştirileri de beraberinde getirmektedir (Horii, 2020a; Horii, 2020c) ki, bu sonuçların annenin evliliği ile kurulan ailedeki çocuklara da atfedilmesi olasıdır. Belirtmelidir ki ailenin biyolojik, psikolojik, ekonomik, dini, boş zaman değerlendirme işlevlerinin yanında toplumsal bir işlevi de vardır (Poyraz-Tacoğlu, 2018). Dolayısıyla çocukların (korunma gereksinimli bazı çocuklar hariç) toplumsallaşmalarında ilk ve önemli sosyalleşme aracı ailedir (Bozkurt, 2008; Zencirkıran, 2021). Zira toplumun kültürünü, örneğin dilini, davranışını, sembollerini, tutumlarını, değerlerini, inançlarını, normlarını, tabularını ve standartlarını çocuklar öncelikle ebeveynleri aracılığıyla öğrenirler. Daha geniş çevrelerle etkileşime girdikçe komşular, akranlar gibi sosyal kaynaklarından; okul, hükümet, din, kitle iletişim araçları, sosyal medya, eğitim gibi kurumsal araçlardan da öğrenerek sosyalleşirler (Devor, 1970). Dolayısıyla annelerin erken evliliğinde öne çıkan geleneksel kültürü çocuklarına atfetmek yerine çocukların toplumsallaşma süreçlerine odaklanmak önemlidir. Bu bağlamda iki farklı kuşak olarak hem yetişkinlerin hem de çocukların kültürünün kesişimselliği üzerinden annenin erken evliliği ile kurulan ailedeki çocukların anlam



dünyalarından erken evliliği, değerlendirmek önemli bir başlangıç noktası olabilir. Zira sosyal aktör olarak çocukların geniş sosyal dokunun katılımcıları olarak görülmeden, korunmaları gereken savunmasız bireyler olarak tanımlanmaları sosyolojik açıdan da eleştirilmiştir. Çünkü çocuklar tüm toplumlarda sahip oldukları fırsatlara bağlı olarak aile, okul, oyun, mahalle gibi pek çok bağlamda farklı düzeylerde de olsa topluma dahil olurlar ve yetişkinlerle etkileşime girerler. Aslında politik ve ekonomik kararların alındığı yerlerden uzak gibi görünseler de özellikle ebeveynlerini etkileyen konulardan örneğin istihdamlarından etkilenirler (Qvortrup, 2009). Ayrıca çocukların asker (Alderson, 2020), hak savunucusu (Nieuwenhuys, 2011), tüketici (Cook, 2011) olma gibi pek çok bağlamda toplumsal alanlara katılarak yetişkinlerin dünyasına nasıl katıldıkları ve etkileşime girdikleri sosyolojik pek çok çalışmaya da konu olmuştur. Bu araştırmada çocukların, yetişkinlerle aynı toplumsal güçlere maruz kaldıkları (Corsaro, 1997; Corsaro, 2009), sosyalleşmenin pasif alıcısı değil (Corsaro, 1997; Corsaro, 2009), kimi zaman sosyal aktör olarak yetkin ve kendi haklarının kullanıcısı (Mayall, 2000b; Mayall, 2002), bireysel failliklerinin ise yetişkinlerle ilişkilerinin kesişimselliğinde kendilerine özgü olduğu (Mayall, 2020b; Mayall, 2001), değişime açık ve dinamik olduğu (Abebe, 2019) kabul edilmiştir. Dolayısıyla çocuklar; çocukluğun ve toplumun ortak kurucularıdır (Corsaro, 1997; Corsaro, 2009). Buradan hareketle araştırmada annesi erken evlenmiş ailedeki çocuklar; sosyal, ekonomik, kültürel ve toplumsal değişim süreçlerinden etkilenen; toplumsal etkileşim süreçlerinde anneleri, babaları, öğretmenleri, akranlarıyla ilişkiler kuran; bu yetişkinlerden ve akranlarından gelen bilgileri kullanarak, yorumlayarak, yeniden yorumlayarak seçimler yapan, kararlar alan ve bu kararları doğrultusunda eyleme geçen bireylere atıfta bulunur. Bu bireylere özgü çocukluklar ise toplumsal etkileşim yoluyla bir anlamda bu çocukların akranlarıyla ve yetişkinlerle birlikte oluşturduğu sosyal inşaya gönderme yapar.

## 2.2.2 Çocuk-Yetişkin İlişkilerine Kuşaksal Bir Bakış ve Erken Evlilik

Karl Mannheim ile birlikte sosyoloji literatüründe önemli bir yer bulan kuşak, pek çok sosyolojik tartışmanın konusu olmuştur. Genel anlamda kuşak, belirli bir zaman aralığında doğanların görelî konumlarına göre sınıflandırıldığı sosyal farklılaşmalara göndermede bulunur. Dolayısıyla kuşakların inşası sadece yaş üzerinden değil, benzer yaş aralığında doğanların sosyalleşmesini etkileyen sosyo-kültürel, teknolojik, politik değişimlerin insan gelişimine devam eden etkileriyle kuşakları farklılaştırması bağlamında da açıklanabilir (Nugin vd., 2016). Çocuklar bağlamında değerlendirildiğinde yapıyı odağına alan Qvortrup (2014) çocukluğun; ekonomik, politik, sosyal, kültürel, teknolojik, ideolojik, söylemsel olmak üzere pek çok parametrelerin etkisi altında olduğunu öne sürmüştür. Yapısal bir form olarak kuşak düzeni içinde gördüğü çocukluğun, örneğin, aile ve (ya) yerellik içinde kuşak ilişkilerinin de bir parçası olarak kabul edilebileceğini ve çocuklar üzerinde belirleyici olan yetişkinlerin ataerkil özellikler taşıyabileceğini savunmuştur (Qvortrup, 2014). Dolayısıyla çocuklar, ebeveynler, büyükanne büyükbaba gibi ebeveynler arasındaki akrabalık bağları üzerinden aile düzeyinde kuşak analizi yapılır (Johansen, 2009). Bali'de (Hori, 2020a), İran'da (Montazeri vd. 2016), Türkiye'de (Koçtürk vd., 2018) ve Endonezya'da (Rahiem, 2021) erken evliliği deneyimlemiş çocukları da içeren katılımcılarla yapılan bazı çalışmalar bu çocukların annelerinin de erken evlendiğini, çocuk-ebeveyn ilişkilerinde güç dengesizliklerinin ya da ebeveynlerinin bu evliliklerde etkisinin olduğunu ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla anne babasının eğitim düzeyi düşük, annesi erken evlenmiş, çocuk-ebeveyn ilişkilerinde güç dengesizliklerinin, sosyal ve toplumsal cinsiyet normlarının öne çıktığı ekonomik düzeyi yetersiz ailelerde erken evlenmiş çocukların, kuşağa dayalı güç ilişkilerinin etkisinde oldukları kanıtlanmıştır. Bu bağlamda özellikle çocukluk sosyolojisi alanında Alanen ve Mayall'ın (2001) saptamaları, çocuk yetişkin ilişkilerinin kuşaksal analizi için önemlidir. Çocukluğun kuşaksal bir fenomen olduğunu öne süren Alanen (2001a) çocuk-yetişkin ilişkileri bağlamında kuşağın, çocukların hayatlarının incelenmesinde önemli bir çerçeve kavram olduğunu öne sürer. Zira çocukluğun kuşaksal analizinde çocuklar ve yetişkinler belirli toplumsal

konumların sahibidirler. Bu bağlamda okul çağı çocuklarının yaşamlarının; yetişkinlerin ilgi alanları, anlayışları ve amaçları doğrultusunda yapılandırıldığı öne sürülür (Mayall, 2001). Zira okul çağı çocuklarını olgunlaşmamış, yetkin olmayan ve politik olmayan varlıklar olarak gören tarihi, ekonomik, eğitimsel ve kültürel faktörler ile bu faktörlere özgü güç ilişkileri de çocukların yaşamını sınırlayabilir. Ancak çocuklar eylemleriyle bu yapıları etkileme hatta bu yapıları yeniden üretme yeteneğine sahip olabilirler (Leonard, 2009). Mayall'ın (2000b) çalışması çocukların ev ve okul yaşamlarında yetişkinlerin kontrolünün öne çıktığını; ancak bazı durumlarda yetişkinlerin gücüne alenen karşı çıkarak kolektif bir cephe aldıklarını dolayısıyla faillğe sahip olduklarını göstermiştir. Bu bağlamda çocukların günlük yaşamında kuşak ilişkilerini aile, okul ve yerellik odağında değerlendiren Leonard (2009) ise çocukların yaşamlarında önemli olan yetişkinler ve toplumdaki baskın söylemler tarafından çocukların yaşamlarının kısmen de olsa şekillendirildiğini; dolayısıyla ebeveynlerinin gündelik dünyayla ilgili varsayımlarından etkilendiklerini öne sürer. Ancak yetişkinler ve çocuklar arasındaki kuşak yapısına dayalı hiyerarşik ilişkiler hem yetişkinlerin hem de çocukların faillğini etkilese de ailenin değişebileceğini ya da çocuklardan beklentilerinin farklılaşabileceğini gözönüne almak önemlidir (Leonard, 2009; Leonard, 2016; Leonard, 2020). Zira özellikle aile yapılarındaki değişiklikler geniş ailenin zayıflamasına neden olmuştur. Dolayısıyla bu durum, geniş ailenin tamamen parçalanıp yerini çekirdek ailelerin aldığı anlamına gelmese de her iki aile yapısı arasında kalan yeni aile biçimlerinin ortaya çıkmasını da beraberinde getirmiştir (Madzivire, 2019). Ayrıca belirtilmelidir ki demografik ve ekonomik açıdan toplumsal değişimler aileleri de dönüştürmüştür (Jensen ve Mckee, 2003). Dolayısıyla ailenin kompozisyonundaki ve ekonomik statüsündeki büyük ölçekli dönüşümler haneleri, ailelerin yaşam deneyimlerini ve çocukların yaşam düzenlemelerini de etkilemiştir (Jensen ve Mckee, 2003). Bu bağlamda çocukların aileleri de ailelerinin koşulları da farklılaşırken çocuklar da günlük yaşamlarının inşasını müzakere eden ve bu inşa sürecine katılan sosyal aktörler olmaya başlamışlardır. Dolayısıyla çocukların sosyal aktör olarak değişim süreçlerinde bir aile türünden diğerine geçişi yaşama olasılıkları da daha yüksek olabilir ki bu durum ailelerin dağılması, boşanması, aile üyelerinin bireyselleşmesi

ya da yalnız yaşaması, yaşamlarında arkadaşlarının ve ailelerinin görece önemi gibi aile istikrarsızlığının göstergelerinin de tartışılmasını beraberinde getirebilir (Clarke ve Joshi, 2003). Böylece çeşitlilik ve değişim hem kamusal anlamdaki hem de ebeveyn-çocuk ilişkilerindeki çocukların statüsüne ilişkin inançlarda da görülür (Jensen ve Mckee, 2003). Dolayısıyla annenin erken evliliği ile kurulan ailenin de ailedeki çocuk-yetişkin ilişkilerinin dinamiklerinin de değişime açık olduğunu gözönüne almak önem arz eder.

### **2.2.3 Çocukların Kültürü: Yorumlayıcı Yeniden Üretim ve Erken Evlilik**

Çocukluk günümüzde kutsallaştırılmış ve dolayısıyla çocuğun ekonomik değerinden, eğitimin daha önemli hale gelmesiyle birlikte duygusal değerine geçiş öne çıkmıştır (Zelizer, 1985; Zelizer, 2005). Böylece okul sıralarında yer almasıyla birlikte çocuklar paha biçilmez değerdedir. Bu bağlamda çocukların okul içindeki ve dışındaki alanlara dahil olarak kendilerinin ve çevrelerindeki yetişkinlerin yaşamlarını düzenleme çabaları odağa alındığında çocuğun sosyal değeri önemlidir (Zelizer, 2005). Ayrıca belirtmelidir ki (Klesse ve Wutzler, 2021) günümüzde hala çocuk sahibi olma arzusu, evlenmenin temel nedeni olabilmektedir. Dolayısıyla Poyraz-Tacoğlu'nun çalışmasında (2018) da belirtildiği üzere Cline ve Fay'ın helikopter aile kavramsallaştırmasında olduğu gibi aileler, çocuklarının peşinde pervane gibi dönerek bir anlamda çocuklarının tüm sorumluluklarını üstlenebilirler ve dolayısıyla onları kendilerine bağımlı hale getirebilirler. Bu bağlamda çocukların özellikle üretken emek üstlenmedikleri ve yeni ekonomik rollerinin okula gitmek ve işgücünün gelecekteki üyeleri olmaya hazırlanmak olduğu belirtilse de bazı çocukların ev içi emeğe de önemli katkıları olduğu kanıtlanmıştır (Morrow, 1996). Çocukların hem ev içi hem de ev dışındaki alanlara nasıl katıldıklarını ya da bu alanlarda yetişkinlerle müzakere ederek nasıl etkileşime girdiklerini anlamak için onların sesine kulak vermek gerekir. Zira çocuklar yetişkinlerin kültüründen etkilenerek tutumları, davranışları şekillenirken onların da toplumsal etkileşim sürecinde özellikle ebeveynlerine bağımlı pasif

bireyler olmadıkları kendi kültürlerinin yaratıcısı oldukları belirtilmektedir (Leonard, 2020). Zira çocuklar toplumsallaşma sürecinde bireysel olarak gelişse de gelişim boyunca kolektif süreçlerin parçası olurlarlar. Gelişim ve yaşam süreçlerindeki geçişler her zaman kolektif olarak üretilir ve paylaşılır (Corsaro, 2005). Bu bağlamda Corsaro'ya (1997) göre bu geçiş süreçlerinde sosyalleşme sadece kültüre uyum sağlama ve içselleştirme konusu değil aynı zamanda çocukların çevrelerindekiyle toplu etkileşim kurarken yeniden keşfetme ve yeniden üretim sürecidir. Buradan hareketle Corsaro ve arkadaşları (Corsaro, 1997; Corsaro vd., 2002) sosyalleşme terimine alternatif olarak yorumlayıcı yeniden üretim kavramını öne sürer. Yorumlayıcı kavramı çocukların topluma katılımlarında yenilikçi ve yaratıcı yönlerine vurgu yapar. Çocuklar bu süreçte yetişkinlerle ve akranlarıyla birlikte kültürü müzakere ederek ve paylaşarak anlamı birlikte inşa ederler. Dolayısıyla çocuklar; aileleri başta olmak üzere toplumun politik, ekonomik, kültürel, dini, mesleki, eğitim gibi farklı alanlarına dahil olarak yetişkinlerden aldıkları bilgi ile kendi benzersiz akran kültürlerini yaratırlar ve bu kültürlere katılırlar (Corsaro, 1997; Corsaro vd., 2002; Corsaro ve Johannesen, 2007). Bu bağlamda çocuklar her zaman kendi kültürleri ve yetişkinlerin kültürleri olmak üzere iki kültüre katılırlar. Dolayısıyla karmaşık bir şekilde birbirine bağlı olan bu kültürlerin parçasıdırlar (Corsaro; 2009; Corsaro, 2012). Bu noktada özellikle belirtmelidir ki Corsaro (2000) çocukların akranlarıyla etkileşim içinde ürettiği ve paylaştığı aktiviteleri ya da rutinleri, değerleri ve ilgileri bağlamında akran kültürü kavramını kullanır. Bu açıdan Corsaro (1997) çocukların, yeniden üretimlerinde ve kendilerine özgü akran kültürlerine katılımlarında failliklerini vurgular. Dolayısıyla Corsaro (Corsaro, 1997; Corsaro, 2000; Corsaro vd., 2002) akran kültürünün üretiminde çocukları; taklit yoluyla öğrenen ya da sosyalleşmenin pasif alıcısı ve dolayısıyla yetişkin dünyasını sorgulamadan ya da yorumlamadan benimseyen bireyler olarak değil; yetişkin kültüründen yaratıcı bir şekilde uygun bilgiyi alan, yorumlayan, yeniden yorumlayan ve keşfeden bireyler olarak görür. Böyle bir süreci de yeniden üretim olarak kavramsallaştırır. Yani bu terim ile çocukların, topluma katılarak toplumsal yapı ve toplumsal yeniden üretim tarafından kısıtlandıklarını; ancak kültürel üretime ve değişime aktif olarak da katkıda bulduklarını ifade etmek için

kullanır. Böylece çocukların hem kendi akran kültürünü genişlettiğini hem de yetişkin dünyasının yeniden üretimine ve genişlemesine katkıda bulunarak yaratıcı olduğunu öne sürer.

Corsaro çocukların, sadece yetişkin kültürünün bir ürünü olmadığını, dolayısıyla sosyalleşmenin pasif alıcısı olmadığını anaokulu (Corsaro, 1990; Corsaro, 1994; Corsaro, 2012), anaokulundan ilkokula geçiş yapan (Corsaro vd., 2002; Corsaro ve Molinary, 2008), günlük bakım merkezindeki (Corsaro, 1993) pek çok çocukla akran kültürü üzerine yürüttüğü çalışmalarında da kanıtlamıştır. Ayrıca Corsaro sadece okul öncesi çocukların değil; gençlerin ve ergenlerin de akran kültürlerinde öne çıkan hayatlarının kontrolünü ele geçirme ve bunu birbirleri arasında paylaşımlarının güçlü duygusal bağları beraberinde getirerek onların refahında ve kültüründe önemli belirleyiciler olduğunu öne sürmektedir (Corsaro, 2014). Son yıllarda bazı çalışmalar (Cuevas-Parra ve Tisdall, 2022; Tisdall ve Cuevas-Parra, 2020) çocukların, hem akranlarıyla hem de yetişkinlerle işbirliği yaparak içinde yaşadıkları mevcut sistemler ve güç yapıları içinde çalıştıklarını, erken evliliklerin sosyal normlarına ve yasalarına müdahale ederek statükoyu bozabilecek yeni normlar ve değerler etrafında seferber olabileceklerini göstermiştir. Zira Tisdall ve Cuevas-Parra'nın (2020) Bangladeş'teki 36 çocuk aktivist ile yürüttüğü çalışma, bu çocukların kolektif ilişkiler (güçlü yerel yetişkinlere sahip ağlar, çocuk forumları, sosyal medya gazeteciler, polisler) ağıyla ve kendi gruplarında oluşturdukları yakın duygusal bağla ve sinerjiyle kendi topluluklarında aktif olarak kararları değiştirmede ve dolayısıyla erken evlilikleri durdurmada etkili olduklarını kanıtlamıştır (Tisdall ve Cuevas-Parra, 2020). Cuevas-Parra ve Tisdall'in (2022) Bangladeş ve Gana'da, Çocuk Forumları'nın ve Çocuk Parlamentoları'nın üyesi olan çocuk aktivistlerle yaptıkları çalışmada çocuk haklarını güvence altına almak için kilit paydaşları harekete geçirme, stratejiler belirleme ve etkileme; böylece erken evlilik riski altındaki hem akranlarını hem de kendilerini korumaya yönelik toplumlarını dönüştürme yetkinliğine sahip olduklarını belirlemişlerdir. Bu bağlamda çocukların toplumsal

etkileşime girmelerinin ve dolayısıyla kendilerini ilgilendiren erken evlilik gibi sorunlara çözüm üretmede de katılımlarının önemli olduğu ifade edilebilir.

Diğer yandan artık dijital modern ekranlar, teknolojiler, sistemler ve fırsatlar erken çocukluk yıllarından başlayarak hem çocukların hem de ebeveynlerinin yaşamlarının önemli bir parçası haline gelmiştir (Danby vd., 2018). Dolayısıyla küreselleşme ile birlikte daha yaygın hale gelen özellikle mobil ve akıllı telefonlar, pc tabletler, netbooklar, e-okuyucular gibi mobil internet teknolojilerinin kullanımı çocuklara ve dolayısıyla sosyal ve kültürel inşa olarak çocukluklarına özgü deneyimleri biçimlendirmektedir (Bond, 2014). Fronès'a (2005) göre çocukluğun kültürel alanının inşasında özellikle kitle iletişim araçları dünyasına entegrasyon, farklı çocuklukların tartışılmasında önemli bir belirleyicidir. Zira modern ekranlar, çocukların dünya çapında elektronik iletişime erişimini sağlarken aynı zamanda küresel popüler kültürle maruz kalmalarını, böylece farklı alt kültürler ve karşıt kültürler ile karşılaşmalarını da beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda hızla değişen toplumlarda, yakın yaş gruplarından gelen çocuklar; yaşam koşulları, medyaya maruz kalma, eğitim düzeyi, oyuncak türleri ve etkinliklerin yanı sıra ailelerin ve akranların sosyal kalıplarına bağlı olarak farklı çocukluklar yaşayabilirler. Diğer yandan çocukluklar küreselleşmiş bir gerçeklik olarak düşünüldüğünde medyayı, bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak benzer eğilimleri ve ilgileri paylaşan yakın ya da benzer yaş gruplarının üyeleri ve çağdaşları olarak da görülebilir. Bu bağlamda çocuklar, kolektif özne olarak da konumlandırılabilir (Drotner, 2005; Hengst, 2005). Dolayısıyla kültür, anlamların dolaşımını içeren bir süreç olarak ele alındığında çocukların kültürü, yaşamlarını biçimlendiren günlük düşüncelerle, duygularla ve eylemlerle ilişkilidir. Böylece çocuklar toplumdaki sembolik dünyalar, bilgi yapıları, gelenekler içinde ve bunların oluşturduğu anlam ağlarını kullanarak hareket ederler. Bu bağlamda çocuklar (küreselleşmiş) çevrelerin ve içinde büyüdükleri toplumların zorluklarına toplumsal etkileşim sürecinde cevap verirler (Hengst, 2005). Zira Şirin'in (2017) de belirttiği gibi kuşatılmış çocukluk özellikle medya sarmalının içindedir. Bu bağlamda küreselleşme, artan eğitim olanakları ve teknolojik fırsatlarla (cep

telefonu, sosyal paylaşım alanları) birlikte çocukların karşı cinsle sosyalleştikleri düşünüldüğünde geleneklere rağmen kendi istediği, sevdiği birey ile kendi kararını vererek ileri yaşlarda evlenmeye doğru bir yönelim de söz konusu olabilir. Yapılan bir çalışmada (Mehra vd., 2018) erken yaşta evliliğin ve okula devamsızlığın azalmasında kitle iletişim mesajlarının, çocukların evliliğe yönelik davranışlarını etkilediği kanıtlanmıştır.

#### **2.2.4 Erken Evlilik Bağlamında Çocukların Failliği**

Cinsiyet, etnik köken gibi yapısal faktörlere göre çocuklar; kendi biyografilerinin farklı ve özel koşullarına göre çocuklukları ve toplumsal etkileşim sürecinde ise çocukların failikleri farklılaşabilir (James, 2013). Çocuğun sosyal aktör olması bağlamında failliğinin bireysel açıdan ele alındığı görülür. Dolayısıyla sosyal bir aktör olarak çocuk, temelde toplumsal etkileşimlere katılım açısından tanımlanır (Oswell, 2020). Sosyal aktör olma bağlamında kullanılan faillik ise çocukların bireysel yetkinliğinden hareketle kendi yaşamlarını inşa ederken sosyal ve kültürel yeniden üretime katkılarını vurgular. Ancak her çocuk böyle bir etkileşime girebilmek için aynı koşullara ve fırsatlara sahip olmayabilir. Dolayısıyla fırsatların kullanımında çocukların yetkinliğinin olmayabileceği ya da eşit olmayacağı da tartışmalara açıktır (James, 2009). Dolayısıyla son yıllarda çocukların failliğinde mağduriyet, kırılma/savunmasızlık gibi durumlar (Oswell, 2020), failliğin karmaşık ve çoklu boyutlarıyla dikkate alınması hakkındaki tartışmaları gündeme getirmektedir (Baraldi, 2022). Çocukların yaşamında önemli dezavantaj olarak erken evlilik hakkındaki çalışmalar (Horii, 2020b; Kenny vd., 2019; Lokot vd., 2021; Taylor vd., 2019) da failliğin, bu evliliklerin dinamiklerine özgü bağlamsal çoğulluğunu dikkate almanın önemini destekler niteliktedir.

Son yıllarda çocukların failliğini süreklilik ve karşılıklı bağımlılık odağında tartışmaya açan bir çalışma (Abebe, 2019) Afrika toplumundaki savunmasız



grupları odağa alarak failliği sosyal aktör olmanın ötesine taşımının önemli olduğunu öne sürer. Zira bu çalışmada çocuklar, aileleri ve yetişkinler arasındaki ilişkilerin; dinamik ve zamanla gelişen, müzakere edilerek değişen yönü olduğu vurgulanır. Dolayısıyla ebeveyn-çocuk ilişkileri bağlamında kuşaklararası ilişkileri sosyalleşme, değişen aile ve karşılıklı bağımlılık ilişkileri açısından değerlendirmek önemlidir (Mayall, 2009). Alanen (2001a; 2001b) ailedeki kuşaksal yapı ya da kuşaksal konuma dayalı olarak çocukların failliğini karşılıklı bağımlı ilişkiler içinde analiz etmenin gerekli olduğunu savunur. Bu bağlamda Alanen (2009) çocukluk sosyolojisinde bu konunun yapısal ve ilişkiyel düşünmeyi gerektirdiğini öne sürerek ailedeki kuşaksal konumları, inşa edilmiş bir ilişkiler sistemi olarak ele alır. Bu bağlamdaki inşa; maddi bir süreci ya da pratikleri ifade eder (Alanen, 2001a; Alanen, 2001b). Dolayısıyla bu pratiklerin çocuk olmaya ve yetişkin olmaya özgü inşa edilmiş olduğunu belirtir. Bu bağlamda Alanen, çocuk ya da yetişkin olarak iki kuşak kategorisinin karşılıklı birbirine bağlı ilişkiler içinde yeniden üretildiğini, birindeki değişimin diğerkindeki değişime bağlı olduğunu öne sürer (Alanen, 2001a; Alanen, 2001b). Çocukların failliğini erken evlilik bağlamında değerlendiren bir çalışma (Taylor vd., 2019) çocukların failliğinde, ailelerinin yani yetişkinlerin geleneksel kültürünün rolü olduğunu göstermiştir. Bu araştırmada Brezilya, Guatemala ve Honduras'taki üç nitel çalışmanın ikincil veri analizi üzerinden erken evliliği deneyimlemiş ve deneyimlememiş çocukların failliği “karşı/muhafif” (sosyal normları reddetme), “uzlaşmacı (ataerkillik değerlerini benimseyerek buna uyum sağlama)” ve “dönüştürücü (ilişkilerde eşitliği önceleme)” olmak üzere üç tip olarak incelenmiştir. Araştırma sonucunda sosyal normlara boyun eğmeyi ve dolayısıyla failliğini kısıtlamayı teşvik etmesi durumunda evlenmemiş kız çocuklarının muhafif ve/veya uzlaşmacı failliklerini kullandıkları belirlenmiştir.

Diğerk yandan Mayall'ın (2001) Londra'daki farklı etnik gruptan gelen çocukları da içeren çalışması; ailenin ve kültürün yeterince iyi bir üyesi olmayı öğrenmek, kendi hayatlarına dair hedeflerini gerçekleştirmek için çalışmak ve yetişkin kontrolüne direnmek olarak üç önemli görevde çocukların faillik gösterdiklerini

ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle Mayall (2001) çocukların sosyal yaşamlarını değerlendirmede bağımsızlık ve özerklik değerleriyle iç içe geçmiş karşılıklı bağımlılığın dikkate alınmasını ve dolayısıyla failliğin de ailedeki çocuk yetişkin ilişkilerinin kesişimselliğinde olduğunu öne sürer. Mayall (2001)'in vurguladığı bağımsızlık ve özerklik bağlamındaki çocuk yetişkin ilişkilerinin, Kağıtçıbaşı'nın (2000) Türkiye'de gerçekleştirdiği çalışmasında karşılıklı duygusal bağlılığın görüldüğü aile modelinde öne çıktığı düşünülebilir. Zira Kağıtçıbaşı'na (2000) göre kentleşme ve eğitimle birlikte gelişmiş bölgelerde çocuk ve aile farklı nedenlerle fiziksel olarak bağımsızlaşsa da psikolojik/duygusal bağlılık devam ederken çocuklar özerkleşebilmektedirler. Kağıtçıbaşı'nın (Kağıtçıbaşı, 2000) duygusal/psikolojik bağlılık olarak ifade ettiği aile modelinde demokratik çocuk yetiştirme, dolayısıyla aile kontrolü ve çocuğun özerkliği ön plandadır ve böylece ilişkisel özerk benliğin gelişimi ile aslında onların failliği de desteklenir. Bu anlamda özerklik; okul başarısı ve kentsel iş hayatı için itaatten daha önemli bir değer olarak öne çıkar (Kağıtçıbaşı, 2010). Dolayısıyla aileler ve okullar, çocukların kültüründe önemli sosyalleşme araçlarıdır. Ancak Batı kültürüne özgü olduğunu düşündüklere ürünlere (TV, bilgisayar oyunları gibi) maruz kalma konusunda bazı aileler çocuklarını kontrol altında tutmaya çalışsalar da okul çağındaki çocuklar günlük yaşamlarının çoğunu okul ya da okul dışında arkadaşlarıyla geçirirler. Böylece akran etkisi, çocukların özellikle elektronik bilgilere erişimlerini kolaylaştırır ve böyle bir süreçte çocukların failliği, bazen küresel güçlere maruz kalmaları bakımından ailelerinin kontrolünü bazı durumlarda geçersiz kılabilir (Khalifa, 2012). Zira erken evlilik bağlamında çocukların failliğini tartışmaya açan son yıllardaki bir araştırmada (Horii, 2020b) da çocukların özerkliği ve bağımsızlaşması onlar üzerinde aile kontrolünün giderek azalması, geleneksel kimlikten kopmalar ve teknolojiye artan erişim üzerinden tartışılmıştır. Bali'deki günümüz çocuklarıyla yapılan bu araştırmada (Horii, 2020b) özellikle modernite ve normatif sistemlerin çoğullaşması ile birlikte çocukların ve gençlerin seçeneklerinin (karşı cinsle sosyalleşmek için cep telefonu, sosyal paylaşım alanları gibi teknolojik fırsatlar ve eğitim olanakları) genişlediği, modernite ile birlikte özgürleşme ve artan bireysel özerkliğin öne çıktığı; gelenek, din ve aileye bağlı olarak şekillendirilen geleneksel kimlikten

bireysel kopmalara dikkat çekilmiştir. Bu araştırma cinselliği yaşamının, bir anlamda geleneksel normatif sistem içinde romantik ve cinsel ilişkilerini ve “kalpleri yönetmenin bir yolu” olduğunu ve dolayısıyla evlenme kararını çocukların kendilerinin verdiğini göstermiştir (Horii, 2020b). Kenny ve arkadaşlarının (Kenny vd., 2019) Somaliland'da ve Puntland'da yaşayan kadın ve erkeklerle yaptığı çalışma da bu bulguları desteklemiştir. Bu çalışmaya (Kenny vd., 2019) göre ebeveynlerin, çocukların evlilik uygulamaları üzerindeki kontrolünü teknolojinin azalttığı; erken yaşlarda kiminle ve ne zaman evleneceğine karar vermelerinde ve dolayısıyla failliklerini kullanmalarında iletişim teknolojilerine artan erişimin belirleyici olduğu belirlenmiştir. Benzer şekilde Horii'nin (2020a) Bali'deki başka bir araştırmasında çocukların erken evlilikler bağlamındaki faillikleri ilişkisel (çocuklar, ebeveynleri, geniş aileleri ve yerel liderler bağlamında güç dinamikleri) ve durumsal (evliliğe karar verme anındaki fırsatlar) olmak üzere iki açıdan incelemiştir. Bu çalışma (Horii, 2020a) aşk, topluluğa ait olma ve yeni fırsatlar için evlenme kararını içinde buldukları fırsatlara göre çocukların kendilerinin verdiklerini; ancak sosyal baskı, sosyal normlar, ebeveyn-çocuk ilişkilerindeki güç dengesizliklerinin, failliklerini kullanmalarında önemli etkenler olduğunu göstermiştir. Dolayısıyla çocukların failliği toplumsal yapı etkileşiminde bazı sınırlılıklara maruz kalsa da aktörler arasındaki ilişkilerden türemektedir (Leonard, 2016). Bu bağlamda annenin erken evliliği ile kurulan ailedeki çocukların failliklerini, belirli bir toplumsal yapıdaki aktörlerin bireysel nitelikleri olarak değil birbirine bağlı etkileşim dinamikleri bağlamında değerlendirmek önemlidir. Buradan hareketle araştırmada annesi erken evlenmiş ailedeki her bir çocuğun bireysel failliğinin; yetişkin ve akran kültürünün kesişimselliğinde olduğu kabul edilmiştir. Dolayısıyla toplumsallaşma süreçlerinde çocukların erken evlilik bağlamındaki failliğini anlama gayretinde hayallerinin, hedeflerinin, ailelerinin koşullarının, fırsatlarının, onlardan beklentilerinin ve onlara tavsiyelerinin önemli olduğu düşünülmüştür.

### 3. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Bu araştırmada annesi erken evlenmiş çocukların; 18 yaş altındaki evliliklere ilişkin bilgi ve farkındalıklarını belirleyerek bu evliliğin anlamı, erken olması, böyle bir evliliğin nedenleri, sonuçları, annenin çocuğuna (varsa) tavsiyeleri, böyle bir evlilik yapma ve günümüzde bu evlilikler konusundaki düşüncelerini annelerinin erken evliliği bağlamında keşfetmek hedeflenmiştir. Bu hedeften yola çıkan araştırmada çocukların gözünden, annelerinin erken evliliğini değerlendirmede çocuk, aileye bağımlı bir birey olarak değil toplumsal etkileşim bağlamında erken evliliğin önemli bir öznesi olarak konumlandırılmıştır. Bu bağlamda annesinin erken evliliği ile kurulan ailedeki çocuğun, erken evliliğe ilişkin görüşlerini keşfetmede böyle bir etkileşimin başladığı ailesindeki yerini bir anlamda ailesinin profilini anlamak da önemsenmiştir. Böylece birinci bölümde çocuğun ailesinin yapısına, kuruluşuna ilişkin özelliklerin yanısıra aile bireyi olarak öz-üvey kardeşlerinin, abilerinin ve ablalarının ailedeki ve aileden evlenerek ayrıldıktan sonraki sosyal edinimleri (eğitim, meslek, çalışma), okul ve üniversite çağında evlilik yerine bu edinimlere aile desteğinin durumu anlaşılacak istenmiştir. Böylece annesi erken evlenmiş olan çocukların ailelerine (Tablo 2), ebeveynlerine [annelerine (Tablo 3), babalarına (Tablo 4)] ve kardeşlerine (Tablo 5) yönelik araştırmanın amacı ile ilişkili sosyo-demografik özelliklere de yer verilmiştir.

Daha sonra araştırmanın bulguları her bir problem cümlesine göre ortaya çıkan 14 temayı içeren 8 bölümde incelenmiştir. Dolayısıyla ikinci bölümde çocuklar annelerinin evliliğini; erken evlenmeye hazırlık süreçleri ve bu süreçleri aslında bir evlilikte ve dolayısıyla evliliğe giden yolda ideali tarif ederek anlamlandırmışlardır. Bu nedenle birinci bölümde annenin baba ile tanışması, sevmesi, bu sevgi hakkındaki düşünceleri annenin evliliği üzerinden ideal olan sorgulanarak ele alınmıştır. Bu noktada özellikle belirtilmelidir ki ne zaman evlenmenin erken olduğu, her bireye özgüdür. Dolayısıyla araştırmada çocuklar, evlenmeyi erken olması bağlamında değerlendirirken hayallerine, hedeflerine ve

bu evliliği yapanların çocuk olmasına odaklanarak irdelemişlerdir. Bu bağlamda üçüncü bölümde ne zaman evlenmenin erken olduğu; ekonomik özgürlüğü kazanma, sosyalleşme, evlenilecek kişiyi tanıma, evliliğin sorumluluklarına hazır olma ve çocuğun gelişimi bağlamında ele alınmıştır. Ayrıca çocuklar annelerinin evliliğini erken olması bağlamında içinde yaşadığımız döneme ve annesinin dönemindeki evlilik kabullerine göre değerlendirmişlerdir. Böylece dördüncü bölümde annenin evliliğinin erken olması annenin, evlendiği dönemde ve günümüzde çocuk mu yetişkin olarak mı görüldüğü, evliliğe ilişkin beklentiler ve kabuller bağlamında ele alınmıştır. Bilinmektedir ki çocuk yaşta yapılan evliliklerin nedenleri kimi zaman çocuğun isteği, rızası ve dolayısıyla onayı ile gerçekleşse de evliliğe aralanan kapının arkasında ya da bizzat önünde aile ve yakın çevredeki aktörler olmaktadır. Bu araştırmada da çocuklar annelerinin evliliğinin nedenlerini; annelerinin kendileri, aileleri, akraba, komşu gibi yakın çevreleri üzerinden değerlendirerek ifade etmişlerdir. Dolayısıyla beşinci bölümde annenin erken evliliğinin nedenleri; annenin çocuk olarak ailesinde nasıl konumlandırıldığı, ailenin çocuktan eğitim, meslek gibi sosyal edinimler ve evlilik konusundaki beklentileri, ailede ve yakın çevrede erken evlilikler, annenin evliliğine tepkiler ve bu tepkiler karşısında annenin evlenmesi ve nedenleri ele alınmıştır.

Erken evlilik, araştırmada da vurgulandığı üzere sadece bu evliliği deneyimleyen anneyi değil, bu evliliğin tanığı olan çocukları, dolayısıyla ailesini ve toplumu pek çok açıdan etkileyen önemli bir sosyal problemdir. Bu evlilik, çocuk yaşta evliliğe uyum sağlamanın gerektirdiği süreçlere maruz kalmaya ve özellikle ilk çocuğun doğumuyla ve geniş aile üyeleriyle yaşamın beraberinde getirdiği çoklu dezavantajlara neden olabilmektedir. Dolayısıyla beşinci bölümde çocuğun gözünden annenin erken evliliğinin sonuçları; yeni kurulan ailede yaşayan (varsa) geniş aile üyeleriyle ilişkiler, babanın ve annenin ailesine yakın oturma ve yeni kurulan aileye uyum sağlama deneyimindeki zorluklar, üstlenilen roller, erken evlilikten memnuniyetsizlik, bu evliliğin olumlu ve olumsuz yönleri bağlamında incelenmiştir.

Daha önce de belirtildiği üzere annesi erken evlenmiş çocuğun, sadece annesinin evliliğine yönelik değerlendirmelerini anlamak değil annelerinin evliliği gibi bir evlilik söz konusu olduğunda kendileri açısından değerlendirme yapmaları da araştırmanın önemli bir hedefidir. Dolayısıyla bu hedefi gerçekleştirmek için altıncı bölümde çocukların erken evlilik konusunda annelerinin kendilerine tavsiyeleri ve bu tavsiyeler konusunda ne düşündükleri ele alınmıştır. Yedinci bölümde çocukların, annelerinin yaşında evlenip evlenmeyecekleri, onlara annelerinin yaşında evlen denilse bu durumda ne yapacakları ve nasıl karşı koyacakları sorgulanmıştır. Sekizinci bölümde ise annelerinin yaşındaki günümüz evlilikleri konusunda çocukların ne bildikleri ve düşündükleri; bu evliliklerin varlığı, böyle evlilikleri önerme ve önleme konusundaki görüşleri incelenmiştir.

### **3.1 KATILIMCILARIN AİLELERİNİ TANITICI BİLGİLER**

Bu bölümde çocukların ailelerinin kuruluşuna, yapısına ilişkin özelliklere (Tablo 2); anneleri (Tablo 3), babaları (Tablo 4) ve kardeşleri (Tablo 5) gibi aile bireylerinin sosyodemografik özelliklerine yer verilmiş ve elde edilen bulgular yorumlanmıştır.

#### **3.1.1 Katılımcıların Ailelerinin Sosyo-Demografik Özellikleri**

Bu bölümde katılımcıların anne babalarının evlilik sayısı, resmi nikah durumu, anne babanın evlenirken tanıştığı yer, ailenin ekonomik durumu, ailede geçimi sağlayan kişiler, ailedeki birey sayısı ve aile yapısı gibi aileleri tanıtıcı bilgiler bulunmaktadır (Tablo 2).

Tablo 2. Katılımcıların ailelerinin sosyo-demografik özellikleri

Kod isimleri	Evlilik sayısı	Şu anki resmi nikah durumu/Tanıılan yer/Akrabalık durumu	Ekonomik durum	Geçimi sağlayan kişi(ler)	Ailedeki birey sayısı*- Memnuniyet	Aile yapısı
K1-K	İlk	Var-Köy-Akraba değil	Gücümüz yettiği kadar	Abla-Baba	4-Memnun	Çekirdek aile
K2-E	İlk	Var-Köy-Akraba	Gayet iyi	Baba	4- Memnun	Çekirdek aile
K3-E	İlk	Var-Köy-Akraba değil	Gücümüz yettiği kadar	Baba	4- Memnun	Çekirdek aile
K4-E	İlk	Var-Kent-Akraba değil	Şu an kötü	Baba	4- Memnun	Çekirdek aile
K5-E	İlk	Var-Kent-Akraba değil	Gücümüz yettiği kadar	Baba-Anne	4- Memnun	Çekirdek aile
K6-K	İlk	Var-Kent-Akraba	Gücümüz yettiği kadar	Baba	4- Memnun	Çekirdek aile
K7-K	İlk	Var-Köy-Akraba değil	Gücümüz yettiği kadar	2 Abi-Baba	6- Memnun	Çekirdek aile
K8-E	İlk	Var-Köy-Akraba	Gayet iyi	Baba	5- Memnun	Çekirdek aile
K9-K	İlk	Var-Kent-Akraba değil	Gayet iyi	Anne-Abla	4- Memnun	Tek ebeveynli aile
K10-K	İlk	Var-Kent-Akraba	Gücümüz yettiği kadar	Anne-Baba	6- Memnun	Çekirdek aile
K11-E	İlk	Var-Köy-Akraba değil	Gücümüz yettiği kadar	Baba	4- Memnun	Çekirdek aile
K12-K	Annenin ilk-babanın ikinci	Yok -Kent-Akraba değil	Şu an kötü	Çocuk-Anne-Abi-Baba	9- Memnun	Çekirdek aile
K13-K	İlk	Var-Kent-Akraba değil	Gücümüz yettiği kadar	Baba	5- Memnun	Çekirdek aile
K14-K	İlk	Var-Kent-Akraba	Gayet iyi	Baba	4- Memnun	Çekirdek aile
K15-K	İlk	Var-Köy-Akraba değil	Gücümüz yettiği kadar	Baba	5- Memnun	Çekirdek aile

\*Katılımcının birlikte yaşadığı

Araştırmada sadece K12-K'nın babasının ikinci, annesinin birinci evliliğidir. Bu katılımcının anne ve babası boşanmış olmasına rağmen aynı evde resmi nikahı olmadan yaşamaktadırlar. Geriye kalan tüm katılımcıların ise annelerinin ve babalarının ilk evliliğidir, anne-babaları ise resmi nikahlıdır. Katılımcıların anne ve babaları genellikle akraba değildir (K1-K, K3-E, K4-E, K5-E, K7-K, K9-K, K11-E, K12-K, K13-K, K15-K). Anne babası akraba olan katılımcı sayısı beştir (K2-E, K6-K, K8-E, K10-K, K14-K). Araştırmada yedi katılımcının anne babası köyde; sekiz katılımcının anne babası ise kentte tanışmışlardır. Sadece K12-K ve K4-E, ekonomik durumlarının “kötü” olduğunu belirtirken K2-E-, K8-E, K9-K ve K14-K

ekonomik durumlarını “*gayet iyi*” olarak değerlendirmişlerdir. Katılımcıların büyük çoğunluğu ise ekonomik durumlarını “*gücümüzün yettiği kadar*” biçiminde ifade etmişlerdir. Bu noktada özellikle belirtilmelidir ki katılımcıların ailesinin geçimini sağlayan, genellikle babalarıdır. K5-E'nin hem annesi hem babası düzenli aylık gelir getiren bir işte çalışmaktadır. K10-K'nın babası aylık gelir getiren bir işte çalışarak, annesi ise bir otelde yarı zamanlı bulaşık yıkayarak ailesinin geçimini sağlamaktadır. K7-K'nın babası bir marketin manav reyonunda çalışarak ailesinin geçimini sağlamaktadır. Ayrıca K7-K'nın ailesinin desteğine rağmen iki abisi kendi isteğiyle üniversite okumak istememiş ve turşucu dükkanında çalışarak ailesinin geçimine katkıda bulunmaktadır. Bir katılımcının (K9-K) ailesinin geçimini sağlayan kişiler annesi (ortağı olduğu dersanenin müdürü) ve ablasıdır (bir şirkette yazılımcı). K12-K'nın ise üniversiteye hazırlanan abisi (aylık sporcu maaşı), annesi (yarı zamanlı olarak temizliğe giderek) ve babası (iş bulursa yarı zamanlı işçi olarak çalışıp) ailenin geçimini sağlamaktadır. Araştırmada dokuz katılımcının ailesinde birlikte yaşadığı birey sayısı dördür. Üç katılımcının ailesindeki birey sayısı beş, iki katılımcının ailesindeki birey sayısı altı ve bir katılımcının ailesindeki birey sayısı ise dokuzdur. Tüm katılımcılar aileleri ile birlikte yaşamaktan memnundur. K9-K tek ebeveynli (annesi) bir ailede, çoğu katılımcı ise çekirdek ailede yaşamaktadır.

### 3.1.2 Katılımcıların Aile Bireylerinin Sosyo-Demografik Özellikleri

Bu bölümde katılımcıların annelerinin (Tablo 3), babalarının (Tablo 4) ve kardeşlerinin (Tablo 5) sosyo-demografik özelliklerine yer verilerek yorumlanmıştır.

Tablo 3'ten de anlaşılacağı üzere katılımcıların annelerinin mevcut yaşları 31-47, evlilik yaşları ise 15-17 arasında değişmektedir. Annesi okuryazar iki katılımcı (K10-K, K12-K), ilkokul mezunu dört katılımcı (K2-E, K3-E, K7-K ve K13-K),



ortaokula devam eden bir katılımcı (K8-E), ortaokul mezunu iki katılımcı (K1-K, K15-K) ve önlisans mezunu bir katılımcı (K5-E) bulunmaktadır.

Tablo 3. Katılımcıların annelerinin sosyo-demografik özellikleri

Kod isimleri	Mevcut yaş	Evlilik yaşı	Eğitim durumu	Yapılan iş/ Meslek
K1-K	49	17	Ortaokul mezunu	Ev hanımı
K2-E	47	17	İlkokul mezunu	Ev hanımı
K3-E	40	17	İlkokul mezunu	Ev hanımı
K4-E	35	17	Lise mezunu	Ev hanımı
K5-E	44	17	Önlisans mezunu	Hastanede tıbbi sekreter
K6-K	36	17	Lise mezunu	Ev hanımı
K7-K	40	16	İlkokul mezunu	Ev hanımı
K8-E	42	16	Ortaokul-devam (Açıktan)	Ev hanımı
K9-K	43	17	Lise mezunu	Ortağı olduğu dershanede müdür
K10-K	31	15	Okuryazar	Bir otelde yarı zamanlı bulaşık yıkama işi
K11-E	34	17	Lise mezunu	Ev hanımı
K12-K	43	16	Okuryazar	İş olursa ev temizliği
K13-K	39	17	İlkokul mezunu	Ev hanımı
K14-K	37	16	Lise mezunu	Servis anneliği
K15-K	34	17	Ortaokul mezunu	Ev hanımı

Katılımcıların (K1-K, K2-E, K3-E, K4-E, K6-K, K7-K, K8-E, K11-E, K13-K, K15-K) annelerinin genellikle mesleği evhanımıdır. Bir katılımcının annesi (K5-E) hastanede tıbbi sekreter olarak çalışmaktadır. Bir katılımcının (K9-K) annesi, ortağı olduğu dershanenin müdürü iken başka bir katılımcının (K14-K) annesi ise servis anneliği yapmaktadır. İki katılımcının (K10-K ve K12-K) anneleri ise iş olursa yarı zamanlı düşük statülü işlerde (sırasıyla bir otelde bulaşık yıkama, ev temizliği) çalışmaktadırlar (Tablo 3).

Tablo 4 göstermektedir ki katılımcıların babalarının mevcut yaşları 32-54 arasındadır. Bir katılımcının (K9-K) babası vefat etmiş olup diğer tüm katılımcıların babası hayattadır. Babalarının evlilik yaşı ise 16-26 yaşları arasında değişmektedir. Üç katılımcının babası (K1-K, muhasebecilikten; K2-E, işçi olarak;

K5-E, memur olarak) emeklidir. Diğer üç katılımcının babası esnaf ve işçi olarak çalışmaktadır. K6-K ve K15-K'nın babası elektrik teknisyeni, K8-E'nin babası hastanede memur, K11-E'nin babası ise otobüs şoförüdür.

Tablo 4. Katılımcıların babalarının sosyo-demografik özellikleri

Kod isimleri	Mevcut yaş	Evlilik yaşı	Meslek	Eğitim durumu
K1-K	54	24	Muhasebecilikten emekli	Lisansüstü
K2-E	53	23	İşçi emeklisi	Ortaokul mezunu
K3-E	44	23	Esnaf	İlkokul mezunu
K4-E	41	23	İşçi	İlkokul mezunu
K5-E	44	24	Memur emeklisi	Lise mezunu
K6-K	42	24	Elektrik teknisyeni	Lise mezunu
K7-K	46	22	İşçi	Ortaokul mezunu
K8-E	48	24	Hastanede memur	Lise mezunu
K9-K	Vefat etti	26	Esnaf	Lise mezunu
K10-K	32	16	Otelde resepsiyon işçisi	Ortaokul mezunu
K11-E	43	26	Otobüs şoförü	Lise mezunu
K12-K	47	20	İş bulursa yarı zamanlı işçi olarak çalışıyor	Ortaokul mezunu
K13-K	46	24	Esnaf	Lise mezunu
K14-K	45	23	Diş teknisyeni	Lise mezunu
K15-K	40	23	Elektrik teknisyeni	Lise mezunu

K14-K'nın babası diş teknisyeni, sadece bir katılımcının (K12-K) babası ise iş bulursa yani yarı zamanlı işçi olarak çalışmaktadır. Araştırmada sadece bir katılımcının (K1-K) babasının eğitim düzeyi lisansüstü, iki katılımcının ilkokul, 4 katılımcının ortaokul ve sekiz katılımcının ise lisedir (Tablo 4).

Tablo 5'ten de görüleceği üzere sadece K12-K hariç diğer katılımcıların herbirinin sadece öz kardeşleri bulunmaktadır. K12-K'nın ise hem öz [4 öz (1 abla-1abi-2kız kardeş)] hem de üvey [4 üvey kardeşi (2 kız kardeş-2 erkek kardeş) olmak üzere 7 kardeşi ve 1 ablası bulunmaktadır. Bu noktada özellikle belirtilmelidir ki K12-K'nın üvey kız kardeşlerinden biri, babasının ikinci evliliğinden dünyaya gelmiş olan kızıdır. Ayrıca teyzesinin ölmesi ve teyzesinin kocasının çocuklarına bakamaması nedeniyle K12-K'nın annesi, kız kardeşinin 1 kız ve 2 erkek

çocuğunun velayetini almış ve dolayısıyla onların da ebeveynidir. Araştırmada öz kardeşi bir olan katılımcı (K4-E, K5-E, K6-K, K11-E, K14-K) sayısı beştir. Araştırmanın tüm katılımcılarının okul çağındaki kız ve erkek kardeşleri eğitimini sürdürmekte ve aileleri, çocuklarının eğitimlerini desteklemektedir. Araştırmada evli ablası olan iki katılımcının (K2-E, K12-K) da abaları sırasıyla 18 yaşın üstünde (24 yaş,18 yaş) evlenmişlerdir. Bu katılımcılardan K2-E'nin ablası lisans mezunudur ve kamu personeli seçme sınavına hazırlanmakta iken K12-K'nın ablası ailenin onaylamamasına rağmen kaçarak evlenmiştir ve aylık gelir getiren herhangi bir işte çalışmamaktadır. Araştırmada sadece bir katılımcının (K1-K) ise evli abisi lisans mezunudur, 25 yaşında evlenmiştir ve çalışmaktadır (Tablo 5).

Tablo 5. Katılımcıların kardeşlerinin sosyo-demografik özellikleri

Kod isimleri	Öz-üvey kardeşler	Okul çağındaki kız ve erkek kardeşlerin eğitimi-aile desteği	Evli ablanın evlilik yaşı- eğitimi- çalışma durumu	Evli abinin evlilik yaşı- eğitimi- çalışma durumu
K1-K	Öz 1 abla-1 abi)	Devam etmekte- var	-	25-Lisans-Çalışıyor
K2-E	Öz 2 abla	Devam etmekte- var	24-Lisans-Çalışmıyor	-
K3-E	Öz 2 erkek kardeş	Devam etmekte- var	-	-
K4-E	Öz 1 erkek kardeş	Devam etmekte- var	-	-
K5-E	Öz 1 kız kardeş	Devam etmekte- var	-	-
K6-K	Öz 1 erkek kardeş	Devam etmekte- var	-	-
K7-K	Öz 1 kız kardeş-2 abi	1 kız kardeş devam etmekte- - var	-	-
K8-E	Öz 1 abi – 1 erkek kardeş	Devam etmekte- var	-	-
K9-K	Öz 2 abla	Devam etmekte- var	-	-
K10-K	Öz 3 kız kardeş	Devam etmekte- var	-	-
K11-E	Öz 1 erkek kardeş	Devam etmekte- var	-	-
K12-K	Öz 1 abla-1 abi-2 kız kardeş Üvey 2 kız kardeş-2 erkek kardeş	Devam etmekte- var	18-lise-çalışmıyor (kaçarak evlendi)	-
K13-K	Öz 2 abla	Devam etmekte- var	-	-
K14-K	Öz 1 abla	Devam etmekte- var	-	-
K15-K	Öz 1 erkek kardeş-1 kız kardeş	Devam etmekte- var	-	-

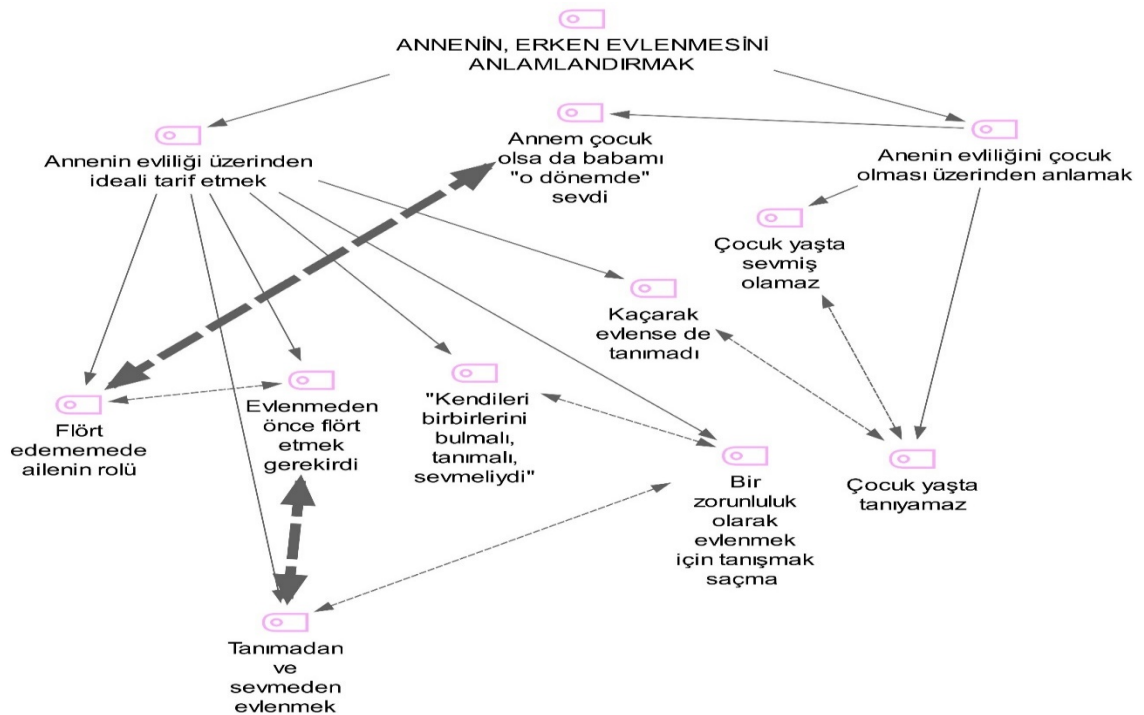
### 3.2 ÇOCUĞUN BAKIŞ AÇISINDAN ANNESİNİN ERKEN EVLİLİĞİ

Görücü usulü evlilik, taraflardan birinin veya her ikisinin kendi rızası ya da iradesi dışında evlendirilmesidir. Bu süreçte her iki tarafın ebeveynlerinin ya da adayların tanıdığı üçüncü bir kişinin aracı olması ile bu evliliğe adaylar rıza gösterirler (Horii, 2020c). Günümüzde kültürel pratiklerin sürdürülmesine bağlı olarak aile büyüğü (Birleşmiş Milletler Kadın Birimi, 2021; Çakır, 2013) akraba (Burcu, vd., 2015) ya da yakın çevrenin aracılığında görücü usulü olarak erken evlilikler gerçekleşebilmektedir. Aynı zamanda bu evlilikler görücü usulü tanışarak kimi zaman da sevdikleri kişiye kaçmalarıyla (Horii, 2020a) varlık gösterebilmektedir. Dolayısıyla bu evliliği gerçekleştirmiş olan annenin erken evliliğini çocuğunun gözünden değerlendirirken böyle bir pratiğin gerçekleşmesini bu evliliğin kendine özgü yerel dinamikleri bağlamında anlamlandırmak önemlidir. Bu bağlamda erken evlenen annenin evliliğine özgü dinamikler aynı tarihsel koşullar ya da dönem içinde gerçekleşmiş olsa da böyle bir evliliğe giden yolda tanıma, tanışma, sevme ve dolayısıyla evlenme pratikleri bu evliliğin aktörlerine özgü olabilir. Dolayısıyla böyle bir evliliğin aktörü olan annenin evlendiği döneme özgü olarak deneyimlediği bu süreçlere çocuğunun atfettiği anlam da her bir çocuğun kendi anlam dünyasında gizlidir. Buradan hareketle araştırmanın birinci problem cümlesini “annesi erken evlenmiş olan çocuklar annelerinin evliliğini nasıl değerlendirmektedirler?” oluşturmaktadır. Bu bağlamda annenin ve babanın nasıl tanıştıkları ve evlendikleri, annenin babayı yeteri kadar tanıyarak severek mi evlendiği, severek evlendiyse 18 yaş altında evlenen annenin babaya karşı sevgisini nasıl ve neden değerlendirdikleri sorgulanmıştır. Dolayısıyla bu bölümde “Annenin erken evlenmesini anlamlandırmak: Tanıma, sevme, evlenme” biçiminde bir temaya ulaşılmıştır. Bu temada annenin erken evliliğinin, çocuk yaşta olmak ve evliliğe giden yolda ideali tarif etme bağlamında ele alındığı söylenebilir (Şekil 1).

Özellikle yeteri kadar tanımadan ve sevmeden evlenmek görücü usulü evlilik bağlamında flört etmeden evliliğin gerçekleşmesi ile ilişkili olarak açıklanmıştır.

Zira K11-E'nin de belirttiği gibi bu evliliğin yeteri kadar tanımadan ve sevmeden yapılan bir evlilik olması, evlenmeden önce flört etmek gerekse de geleneklerde buna yer olmaması ile ilişkili görünmektedir.

*“Yani bence ki görücü usulü o zaman, saçma bi şey, o zamana göre olsa bile insan evleneceği kişiyi tanımalı uzun uzun bence belki bi kaç yıl bilmiyorum tam kafa yapısını uyması gerekir senin bi yıldır tanıdığın birisi olur ama hiç anlaşılmazsın onunla evlenmezsin sevmen gerekiyor bunun için öyle”..... “....Gelenekte böyle bir şey (flört etmekten bahsediyor) yok .....Bence evlenmeden önce birbirlerini daha çok tanıyip zaman geçirmeliydiler. Birlikte aktiviteler yapmak ya da en basitinden oturup konuşmak gibi. Bu tarz şeyleri yapabildiklerini sanmıyorum.... Ayıp olur millet ne der gibi baskılarla görüşmelerine izin verilmemiş (ailenin izin vermemiş olabileceğini kastediyor) olabilir (K11-E)*



Şekil 1. Annesi erken evlenen çocuklar için “annenin erken evlenmesini anlamlandırmak” temasına ilişkin model (hiyerarşik kod-alt kod ilişkileri ve kod ilişkileri modeli)

Araştırmada annenin, baba ile akrabaları aracılığıyla dolayısıyla görücü usulü tanımadan ve sevmeden evlenmesi, bir zorunluluk olarak evlenmek bağlamında betimlenmiştir. Zira anne ve babası akraba olmayan; ancak görücü usulü evlenen K9-K'nın da ifade ettiği üzere böyle bir evlilik bir anlamda zorunluluktur. Bu anlamda evliliğe giden süreçte hem görücü usulü hem de ailenin beğenmesiyle evlenmek, günümüz koşullarında saçmadır ve evlilik için ideal olan evlenilecek adayı, kişinin kendisinin bulması, tanınması ve sevmesidir.

*“Ya bence biriyle evlenmek için kimsenin tanıştırmasına falan ihtiyaç lazım falan değil yani biriyle tanış tanışırsın sonra işte aranızda bi şeyler olur seversin öyle evlenme kararı alırsınız bi süre sonra işte yani o şekilde diye düşünüyorum bence tanıştırma işte direk evlensinler biraz tanışınlar ya da direk evlensinler bu işler (görücü usulünü kastediyor) zaten bence evlilikte de yürümez başlangıcı da saçma zaten... Konu evlilik direk evlencez diye tanışıyorsunuz sonra zorunlu oluyo o sevmek falan filan saygı duymak bence saçma zaten görücü usulünün başlangıcı saçma (K9-K)*

Ancak bu noktada özellikle belirtilmelidir ki annesi erken evlenen bazı çocuklar (K5-E, K6-K, K8-E) anneleri evlenirken çocuk yaşta da olsa annelerinin, babaları ile evlenirken onu sevmiş olabileceğini ifade etmişlerdir. Bir katılımcı (K13-K) ise annesinin görücü usulü babası ile tanışıp evlendiğini; ancak o dönemde annenin kendi ifadesiyle babasına olan “saf sevgi”sini, flört etmeye o dönemdeki ailelerin izin vermemesiyle ilişikendirmiş ve babasını o dönemde sevdiğini, dolayısıyla severek evlendiğini belirtmiştir.

*“Ya o dönemde daha saf sevgiler olduğu için yani hani ııı nasıl anlatabilirim hani mesela o dönemde çok sevgililik yaygın değil yani o yönden (severek evlendi demek istiyor) .....o dönemde öyle bi şey olmuyo yani dışarı çıkarken bile aile izininin şart olduğu bi dönem hani*

*“İ şimdikilerde öyle bi şey yok şimdiki İ nasıl diyim izinsiz gidiyo haber vermiyor yani o yüzden” (K13-K)*

Bazı çocuklar ise annelerinin, çocuk yaşta babasını tanımış olamayacağını dolayısıyla evlendiğinde annesinin, babasını sevecek yaşta olmadığını ve böyle bir evliliği ise tanımadan ve sevmeden evlilik olarak betimlemişlerdir. Zira bu araştırmada K1-K, K3-E ve K13-K; annelerinin evlendikleri yaşta, babalarına karşı duygularının o yaşta değişken olması nedeniyle babalarını tanımadıklarını, bu durumu sevmek değil geçici hoşlanma, heves gibi çocukluk duyguları bağlamında tarif ederek tanımadan ve sevmeden evlendiklerini ifade etmişlerdir.

*“on yedi yaşında bi insan bi insanı çok tanıyamaz bence hani birazcık da çocukluk duyguları olabilir bence.....“bi heves gibi olduğunu düşünüyorum hani tam” (K1-K)*

*“Yani severek diil de hani daha çok tanıyarak değil yani hoşlanmış yani öyle. Kısa bir süre içerisinde olmuş olaylar” (K3-E)*

*“Ya nasıl söylüyim yani karakteri oluyo yani değişim oluyo o her yani her yaşta değiştiğimiz için her yaşta başka şeyler olduğu için öyle (sevmedi demek istiyor)” (K13-K)*

Erken evlilikler genellikle görücü usulü olarak bilinse de çocuk yaşta kaçarak evliliklere de rastlamak mümkündür. Dolayısıyla araştırmada kaçarak 18 yaş altında sevdiğini sanarak evlenmek, o yaşın karşı tarafı tanıyamayacak kadar küçük yaşta olması ve kız çocuğu üzerinde özellikle baba kontrolünün daha fazla olması ile ilişkilendirilebilir. Zira araştırmada ailesi izin vermese de annesinin,

babası ile kaçarak evlendiğini belirten bir katılımcı (K12-K), annesinin 16 yaşında babasını tanıyacak yaşta olmadığını, hatta dedesinin yani annesinin babasının da gecekondu mahallesinde dedikodu endişesi ile özellikle annesinin o dönemde akşam dışarı çıkmasına dahi izin vermediğini ifade etmiştir.

*“.....hani bana kalırsa bence tanımamıştır ya çünkü hani 16 yaşındasın ıı ve hani 20 yaşında bi insanla evleniyosun hani bence biraz daha tanıma zamanı olabilirdi Ya bildiğim kadarıyla benimde öyle çok hani dedem hani eski devirlere dayanarak çok ıı fazla dışarılara çıkartmazmış..... yani gecekondu, çok herkes birbiriyle iç içe herkes birbirini tanıyo hani şimdi eski devirlerde köylerde hemen dedikodu yayma oluyo yani o manada (dışarı çıkarmazmış demek istiyor).... yani gelenek, aile yani ailesel bi şeymiş yani çoğunluğu dışarı çıkmazmış, çıkarlarmışta yani öyle dedem sabahları falan çıkmalarına izin verirmiş de akşam çıkmalarına izin vermezmiş (K12-K).*

### **3.3 ERKEN EVLENMEYİ ÇOCUĞUN GÖZÜNDEN TARİF ETMEK**

Demografik geçişin de etkisiyle öne çıkan ekonomik, toplumsal ve tıbbi gelişmelerle birlikte doğurganlık oranının azalması ve ortalama evlilik yaşının artması beklenir. Ancak geçiş sürecindeki bazı aileler, geleneksel ve modern değerler arasında sıkışabilir ve dolayısıyla erken evlilik pratiği farklı etkenlere dayalı olarak çocuk yaşlarda gerçekleştirilerek sürdürülebilir (Watson, 2021). Doğurganlığın azalması, ortalama anne olma yaşının yükselmesi, çalışma hayatına katılan kadınların artması ve kadınların yaşam biçiminin çeşitlenmesi çocuksuz çift ya da bekar annelere daha sık rastlanmasında önemli etkenlerdir (Badinter, 2011). Badinter'in (2011) de vurguladığı üzere tatmin edici iş ve eğitim süreci gibi özgürlüğü güvence altına almaya yönelik özellikle genç kadınların hedefleri, çocuk sahibi olmaktan daha öncelikli olabilmektedir. Bu bağlamda



erken evlenenlerin geleneksel olduğuna ilişkin vurgular öne çıksa da böyle olduğu belirtilen ülkelerde dahi çocuklar daha yüksek eğitim fırsatları aramakta ve kariyer planı yapmaktadır (Horii, 2020b). Dolayısıyla erken evlilik ile kurulan ve geleneksel olduğu öne sürülen bir ailedeki çocuğun; evliliğin erken olmasını bu hedeflere özgü idalleri ile ilişkili olarak mı nasıl değerlendirdiğini çocuğun gözünden anlamlandırmak önemlidir. Buradan hareketle araştırmanın ikinci problem cümlesi “annesini erken evlenmiş olan çocuklar, ne zaman evlenmenin erken olduğunu düşünmektedirler? Neden?”dir. Bu problem cümlesinden hareketle ne zaman, hangi yaşta evlenmenin erken olduğu, nedenleriyle birlikte değerlendirilmiştir. Bu kapsamda “Bana göre erken evlilik” olmak üzere bir tema ortaya çıkmıştır.

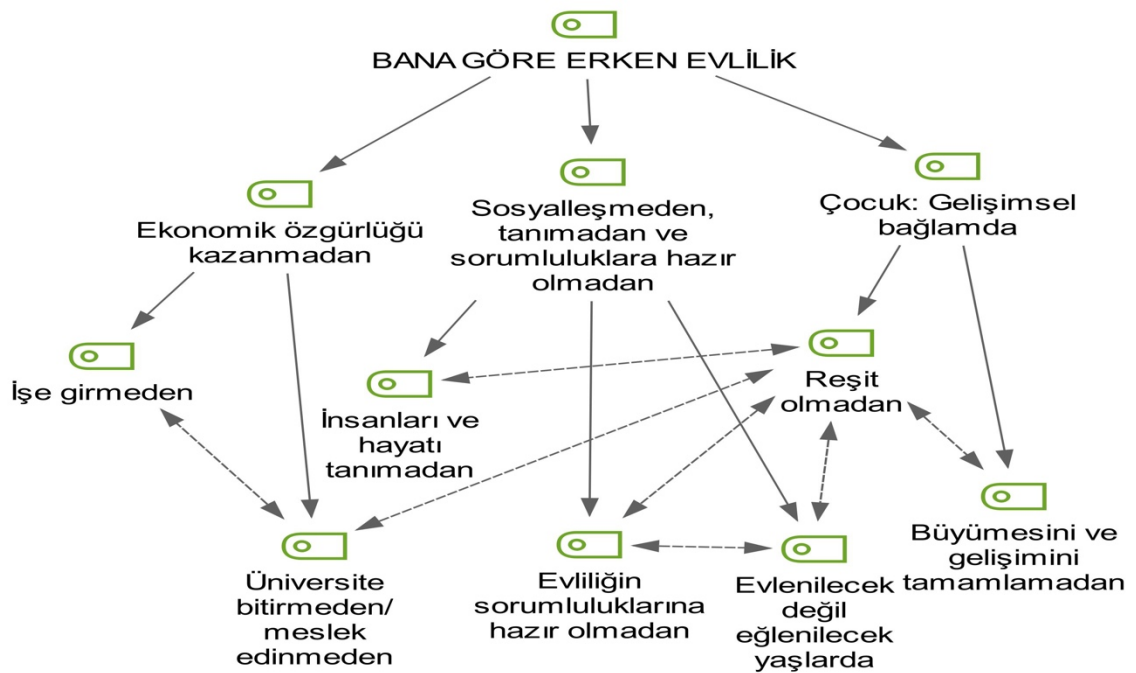
Şekil 2’de görüldüğü üzere erken evlilik, çocuk yaşta yani reşit olmama üzerinden açıklanmıştır. Dolayısıyla K1-K, K3-E ve K5-E’nin ifadelerinden de anlaşıldığı gibi 18 yaş altında yani reşit olmadan yapılan evlilik; çocuk yaşta olmanın sosyal boyutu bağlamında insanları/eşi ve hayatı tanımadan, evliliğin hem maddi hem de manevi ev içi ve ev dışındaki sorumluluklarına hazır olmadan, evlenmek yerine gezip eğlenilecek yaşlarda evlilik yapmak ile ilişkilendirilerek erken olduğu tarif edilmiştir.

*“.....hem psikolojik anlamda manevi hem de maddi açıdan da aynı sorumluluklar düşüyo. Evi sonuçta geçindirmek zorunda aynı zamanda hani ev işlerini yürütmek olsun her iki tarafa da bence görev düşüyo.....bence hani dediğim gibi her işi ailemiz yapıyorken bi anda eee tüm sorumluluk bize düşüyor.” (K1-K)*

*“Ya hani evlenmek için hani nasıl diyim hani gezmek şey yapmak hayatını yaşamak illa ki bence yani öyle düşünüyorum çünkü erkenden evleniyorsun çocuk hani çocuk sahibi oluyorsun çocuk hani çocuğuna*

*bakmak durumundasın öyle yani III nasıl anlatıyorum hani evlisin eve giriş saatlerini etkiliyo o anlamda da erken yani çok erken” (K3-E)*

*“Ya böyle hayatı görüp böyle çevredeki insanları görüp onları inceleyip böyle yine başka insanlarla tanışıp ilişkileri olduktan sonra evlilik, daha hazır olmak için belirli bir süre olması gerekiyor” (K5-E)*



Şekil 2. Annesi erken evlenen çocuklar için “bana göre erken evlilik” temasına ilişkin model (hiyerarşik kod-alt kod ilişkileri ve kod ilişkileri modeli)

Aynı zamanda araştırmada 18 yaş altında ve hatta 20 yaş altında olmanın, çocuk yaşta büyüme ve gelişme boyutuyla ilişkilendirilerek erken evlilik şeklinde tarif edildiği söylenebilir. Zira K12-K için zihinsel gelişim ve fiziksel olarak büyüme bağlamında 18 yaş altı, erken evliliktir. K4-E ve K14-K'nın ifadelerinden anlaşıldığı üzere ise 18 yaş altı, yasal olarak çocuk olsa da 20 yaş altı evlenmek, reşit olsa da evliliği kavrayamama bağlamında erken şeklinde ifade edilmiştir.

*“20 yaş altı evlenmek erken..... bence çocuk daha ve zaten hani onun da kavrayabileceğini düşünmüyorum hani reşit olsa bile zorlanacaktır evlilikte..... (K4-E)*

*“Ya çünkü daha olgunlaşmamış oluyolar daha çocuk bi yaş bence yani daha beyin oturmamış oluyo ne yaptıklarını bilmiyorlar..... 18 ve onun altı çok erken.... bi insanın vücudunun yapısı beyinin yapısı tamamen oturmalı...” (K12-K)*

*“18 dediğimizde reşit sayılıyor ya bence o zaman bile daha doğru kararları verememe ihtimalimiz çok yüksek” (K14-K)*

Araştırmada ekonomik özgürlüğü kazanmama bağlamında gelir getiren bir işe girmeden yapılan evlilik üniversiteyi bitirememe ve meslek edinmemeye ile ilişkilendirilmiştir. K13-K, bu durumu destekler nitelikte ekonomik özgürlüğü kazanma bağlamında işe girmenin, üniversiteyi bitirerek meslek edinmenin önemli olduğunu; dolayısıyla bu sosyal edinimler olmadan yapılan evliliğin erken olduğunu belirtmiştir.

*“22 çünkü hani genellikle 18 yaşında üniversiteye başlayıp 22'sinde bitiriyor eğer 4 senelikse tabiki ondan dolayı hani 22 yaş bana göre erken.....Yani okulunu bitirip yani işini eline aldıktan sonra olabilir” (K13-K)*

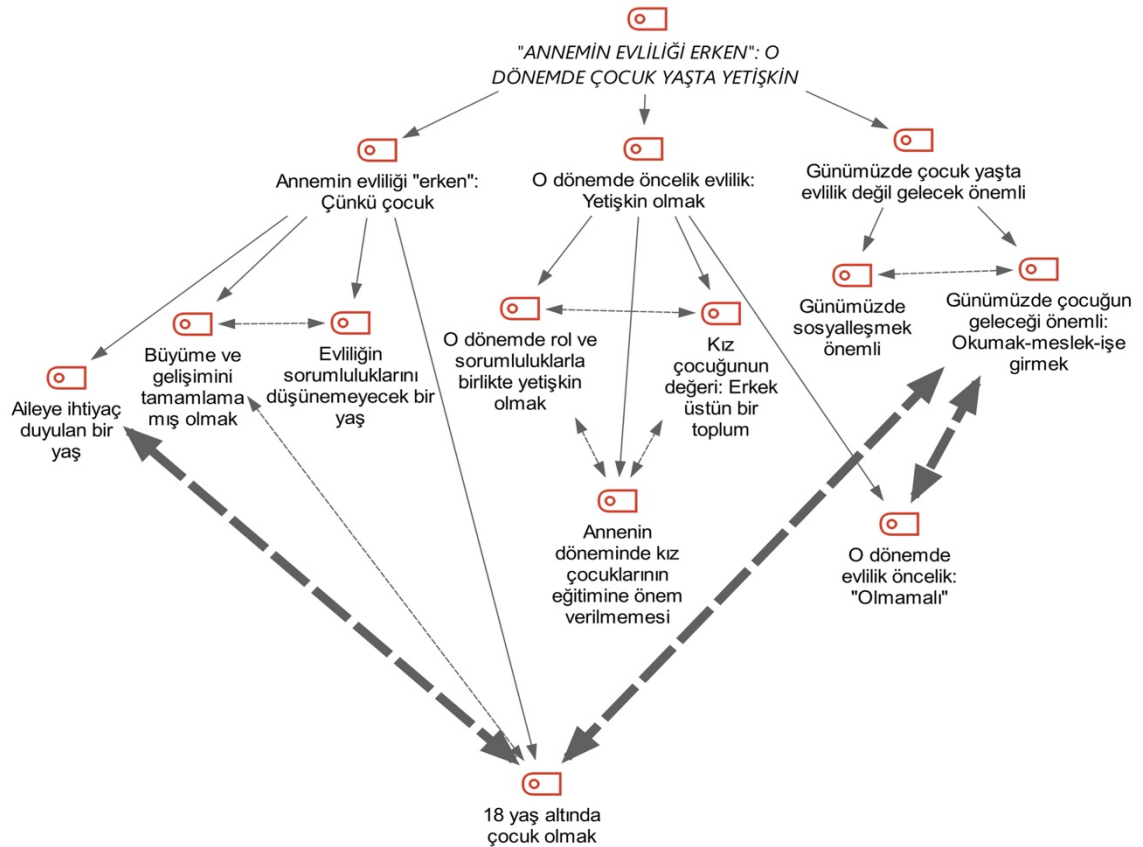
### 3.4 ANNENİN EVLİLİĞİNİN ERKEN OLMASINI ÇOCUĞUNDAN DİNLEMEK

Hem müslüman hem de Hristiyan ataerkil toplumlarda rıza yaşı kanunları, okula devam kanunları ve diğer çocuk koruma kanunları kız çocuğu olma çağının tanımını şekillendirse de çocukken yetişkinliğe geçiş söz konusu olabilmektedir. Okula gitmeyen kız çocukları için kız çocuğu olmanın sonu bireysel olarak adet görme, kızlık bozma, evlilik ya da doğum ile işaretlenebilmektedir. Böylece çocukluk, geleneksel olarak annelikle ve kadınlıkla ilişkilendirilir. Bu nedendir ki çocukluk, “kadın alanı”na havale edilir (Helgren, 2020). Özellikle ataerkil sistemde kız çocuğunun ve kadının yeri hem evlenmeden önce hem de evlendikten sonra ev içinde konumlandırılır. Bu yönüyle ataerkillik sistemi; kadının ev işi yapması gibi üretimin ataerkil biçimi ile ilişkili olabilir (Walby, 1990). Böylece erkek (evi geçindirme gibi) kamusal alanda, kadın ise (ev işlerini yapmak gibi) özel alanda konumlandırılarak aile ve toplumun beklentilerine dayalı belirli sorumlulukları yüklenebilir. Buradan hareketle annesinin evliliğinin erken olup olmadığını ve nedenlerini çocuğunun gözünden sorgulamak, günümüz koşullarında annenin çocuk olarak evlendiği yaşın sosyal bağlamını bu açıdan anlamayı sağlayabilir. Buradan hareketle araştırmamızın üçüncü problem cümlesi “annesini erken evlenmiş olan çocuklar annelerinin evliliğini, erken olması açısından nasıl değerlendirmektedirler?” biçimindedir. Bu soruya yanıt aramak üzere annenin evlenme yaşının uygunluğu, uygunsa ya da değilse nedeni, 18 yaşın altında evlenen annenin, evlendiği yaşta çocuk mu yetişkin mi olduğu nedenleriyle birlikte sorgulanmıştır. Böyle bir değerlendirme sonucunda “Annemin evliliği erken”: O dönemde çocuk yaşta yetişkin olmak üzere bir temaya ulaşılmıştır. Bu tema incelendiğinde annenin erken evliliğinin, evlendiğinde 18 yaş altında çocuk olması odağa alınarak değerlendirildiği söylenebilir (Şekil 3).

K1-K'nın ifadelerinden de anlaşılacağı üzere annenin evlendiği yaş olan 18 yaş altı; özellikle psikolojik, duygusal, ekonomik açıdan aileye ihtiyaç duyulan bir yaş

olmasıyla ilişkilendirilmiştir. Dolayısıyla araştırmada 18 yaş altındaki annenin evliliği, büyüme ve gelişmesini henüz tamamlamadan yapılan bir evlilik olduğu için çocuk yaşta çocuk doğurma ve bakımı, aileyi yönetme, evi geçindirme, yemek yapma, temizlik gibi evliliğin sorumluluklarını üstlenemeyecek yaşta olmak ile ilişkilendirilerek bu evliliğin erken olduğu söylenebilir.

“Zaten 17 yaşında hani okul lise dönemi de bitmediği için maddi anlamda bi ilk başta sıkıntı çıkıyo zaten hemen çalışmıyoruz ve yuva kurcak bi yaşta değiliz ıı manevi açıdan da bence .....o aileden koparılmaması gerektiğini söylemişim..... Yani özlem, üzüntü bu açıdan hani daha anne babasına ihtiyacı olan bi yaşta ve birden kopunca hani ister istemez etki oluyodur diye düşünüyorum” (K1-K)



Şekil 3. Annesi erken evlenen çocuklar için “annenin evliliği erken”: o dönemde çocuk yaşta yetişkin” temasına ilişkin model (hiyerarşik kod-alt kod ilişkileri ve kod ilişkileri modeli)

Annenin evliliği erken olması açısından araştırmada değerlendirilirken 18 yaş altındaki çocuklar için günümüzde evlenmek yerine geleceğinin öncelik olduğu, dolayısıyla okul sıralarında olması gereken bu çocukların üniversite mezunu olmasının, meslek edinmesinin ve işe girmesinin daha önemli olduğu anlaşılmaktadır. Zira K11-E'nin ifade ettiği üzere günümüzde hem aileleri hem de toplum, bu yaştaki çocukların geleceğine yatırımı önemsemektedir.

*“Yani şuan bakınca öncelik olarak bi kişinin amacı üniversite okuyup kendi yaşamını kurmak sonra evliliği düşünüyor herkes ben de bu görüşe katılıyorum çünkü üniversiteyi okuyunca bi işin oluyo en azından ve daha rahat hayat senin için geçimini sağlayabiliyorsun şu anda da üniversiteyi okumadan evlenen sayısı azaldı iyice... Yani aile yapısı hani o toplum da hani şuan ki aile yapılarına baktığımız da daha çok çocuğunun görüşüne öncelik veren ve daha sosyal bi aile yapısı hani hem okusun hem çocuğunun geleceği için ona yardım eden bi yandan da onun görüşlerine karşı durmayan arkasında duran daha çok diyim öyle bi ailesi yapısı” (K11-E)*

Dolayısıyla K15-K'nın ifadesiyle günümüzde çevre ve aile, çocuktan “kendini kurtarmasını” beklerken, annenin döneminde önceliğin evlilik olması ve bunun meşrulaşmış olması; annenin evlendiği yaşta evliliğinin öncelik olmaması gerektiği ile ilişkilendirilerek yorumlanabilir.

*“.....ıım mesela o dönemdeki 17-18 yaş 20 diyim daha büyüsün hani sınırı 18'i geçmiş olsun o yaşındaki birisini artık evlenme yaştın geldi denilebiliyo ya da denmese bile öyle konularda adı geçebiliyoken bizim dönemimizde şuan ki zamanda bi daha çok oku kendini kurtar deniyo.... ya evlilik o yaşta biraz daha geri planda kalmalı bence ama şu devire göre öyle o zamandaki şeyler farklı... yani evliliğin ama yani*

*o zamanlardaki düşünce aile yapısı çevre yönlendirme falan hep farklı olduğu için o zaman çok da garip durmuyomuş 17 yaşında evlenen birisi” (K15-K)*

Ayrıca annenin evliliğinin erken olması değerlendirilirken 18 yaş altında evlenmesi yerine sosyal edinimlerinin (okumak, meslek ve işe girmek) öncelenmesi, günümüzde bu edinimler sürecinde çocuğun sosyalleşmesinin de önemli olmasıyla ilişkilendirilerek yorumlanabilir. Bu bağlamda K6-K ve K14-K da annelerinin bu sosyal edinimlere erişmeden evlendiğini belirterek günümüzde özellikle okurken sosyalleşmenin önemli olduğunu vurgulamışlardır.

*“Hem beraber gezebilirlerdi hem eğlenebilirlerdi en azından iş yerinde arkadaşları olurdu onlarla vakit geçirebilirlerdi. ....bi de arkadaşlarıyla vakit geçirebilirdi hemen evlenmemeliydi” (K6-K)*

*“...Mesela dedem (annesinin babasını kastediyor) okumak istese okutmayacak bi insan değilmiş mesela teyzem okumuş annem de okuyup bi okulunu bitirip bi iş sahibi olabilirdi. Sonrasında arkadaş edinir yani okurken illaki arkadaşı olacak arkadaşlarıyla en azından bi çay içmeye gidebilirsin bi sinemaya tiyatroya gidebilirsin. Yani bence sosyal ortamda çok önemli insanın çünkü işinde de içine kapanık olmaman için hani daha fazla sosyalleşmen için de bi şeyler yapman lazım etkinlik yapman lazım” (K14-K)*

Dolayısıyla araştırmada annenin evlilik yaptığı yaşta ve dönemde çocuk yaşta olsa da kendi ailelerinde ev içinde beklenen temizlik, yemek gibi pek çok yetişkin sorumluluklarını üstlenmeleri, kız çocuğu olarak eğitimlerinin önemsenmemesi ile ilişkilendirilmiştir. Bu bağlamda annenin evlendiği dönemde okumasına fırsat

tanınmadan üstlendiği rol ve sorumluluklarla birlikte yetişkin olarak görüldükleri anlaşılmaktadır. Böylece çocuk yaşta yetişkin görülen annenin, evliliğine onay verilmesi, erkek çocuklarıyla kıyaslandıklarında annenin döneminde kız çocuğuna atfedilen değerler daha az olması ve okumaları gereken yaşta yuvalarını kurmalarının öncelenmesi bağlamında yorumlanabilir.

### 3.5 ÇOCUĞUN GÖZÜNDEN ANNESİNİN EVLİLİĞİNİN NEDENLERİ

Yerleşik kültürel pratiklerin kuşaktan kuşağa aktarılması ve dolayısıyla ailede ve yakın çevrede erken evlenenlerin “rol model” alınması bu evliliklerin sürdürülmesinde önemli bir etkidir (Turğut vd., 2015). Ayrıca bu evliliklerde öne çıkan aile baskısı, okul sıralarında olması gereken çocuğun evlenmeye yönlendirilmesi ve dolayısıyla bu durumun yakın çevrede meşrulaşmış olması (Wahi vd., 2019) ile ilişkili olabilir. Son yıllarda özellikle 18 yaş altı evlilikleri gerçekleştirme bağlamında aile baskısının yanısıra kendi eylemlerinin faili olma, dolayısıyla evliliğe onay verme ve evliliği isteme bağlamında çocuğun failliği özellikle insan hakları (Horii, 2020a; Horii, 2020b; Horii, 2020c; Horii, 2021) bağlamında ve sosyolojik (Kenny vd., 2019; Lokot vd., 2021; Lokot vd., 2022; Saul vd., 2020; Taylor vd., 2019; Zahra vd., 2021) boyutlarıyla tartışmalara konu olmuştur. Bu tartışmalarda özellikle 18 yaş altı evlilikleri geleneksel sosyal ağlar içinde gerçekleştiren çocukların/ergenlerin failliğinin de dikkate alınması gerektiği savunulmaktadır. Buradan hareketle araştırmada çocuğu için annesinin erken evliliğinin nedenleri; annesinin bu evliliği iste(me)mesi, onay verme(me)si ve bu evliliğe karar verme(me)si bağlamındaki failliği de odağa alınarak annesinin kendisi, ailesi ve yakın çevresi üzerinden değerlendirilmiştir. Bu kapsamda araştırmanın dördüncü problem cümlesi “annesini erken evlenmiş olan çocuklar, annelerinin evliliğinin nedenlerini nasıl anlamlandırmaktadırlar?” sorusundan oluşur. Bu bağlamda annenin neden 18 yaş altında evlendiği, isteyerek mi istemeyerek mi evlendiği, isteyerek evlendiyse nedeni, istemeyerek evlendiyse bu evliliği kimin onayladığı, kimlerin bu evliliğe karar verdikleri, bu evliliğe



ailelerinde ve yakın çevrelerinde nasıl tepkilerin olduğu, bu yaştaki evliliklerin ailelerindeki ve yakın çevrelerindeki varlığı nedenleriyle birlikte incelenmiştir. Dolayısıyla bu kapsamda “Annenin erken evliliğini, kendisi ve ailesi üzerinden anlamak” ve “Annenin erken evliliğini, yakın çevre(s)i üzerinden anlamak” olarak iki tema ortaya çıkmıştır.

### 3.5.1 Annenin Erken Evliliğini, Kendisi ve Ailesi Üzerinden Anlamak

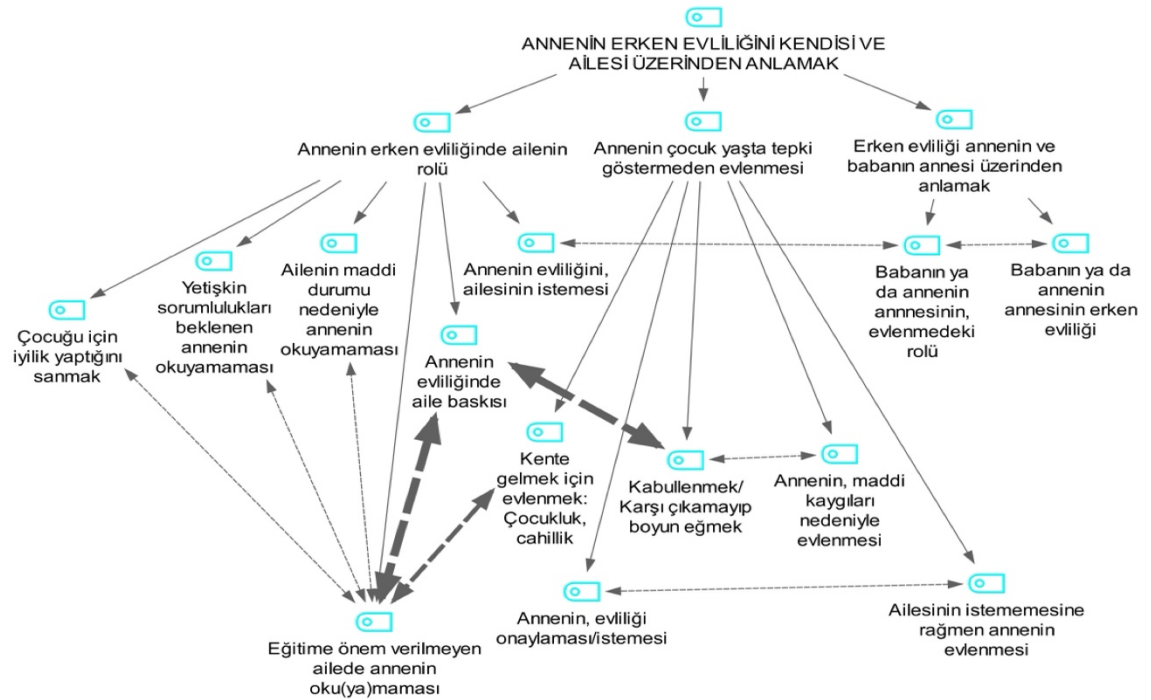
Araştırmada annenin erken evlilik deneyimi, özellikle kendisinin bu deneyimi tepki göstermeden onaylaması ve bu evlilikte ailesinin rolü üzerinden açıklanabilir (Şekil 4). Öncelikle belirtilmelidir ki araştırmada aile baskısı ile annenin erken evliliğinin gerçekleşmesi, ailesinde eğitime önem verilmemesi ile ilişkili görünmektedir. Annesi akraba olmayan K4-E'nin ifadesinden de anlaşılacağı üzere annenin çocuk yaşta eğitim fırsatının desteklenmesi yerine evliliği için baskı yapılması bu evliliğin gerçekleşmesine neden olmuştur.

*“Yani okulu okumak istiyο olabilir ııı ona sormadan karar veriyolar çünkü kendi kararı kendi vermiyo belki hani okulunu okuyup onun daha yüksek bi bölümünde olacaktı ama bunu anneme sormadan yaptıkları için (yani aile baskısı ile evlendirdikleri için demek istiyor) annemin de o hayalleri suya düşüyo normal olarak o yüzden” (K4-E)*

Dolayısıyla okumaya teşvik edilmeyen anne, kendi işinin olmaması ve dolayısıyla gelecekteki maddi kaygılarla birlikte görücü usulü evliliği çocuk yaşta kabullenmek durumunda kalabilir. K9-K'nın ifadesinin de özetlediği üzere annesinin, üniversiteye gitmek istese de üniversiteyi kazanamaması ve dolayısıyla ekonomik özgürlüğüne ilişkin kaygıları, çocuk yaşta evliliğinin aile baskısı ile gerçekleşmesini beraberinde getirmiş görünmektedir. Onaylayarak

evlense de çocuk yaştaki annesi için bu durum ise karşı koyamayacağı bir “zorunluluk”tur.

“Vermiş (annem evliliğine onay vermiş demek isityor) ama daha 17 yaşında nasıl ne yapabilirdi ki yani zorunluluktan dolayı bence...lıı şey okumadığı için çalışacak bi şey de olmadığı için işte nerde çalışçam falan yani işte tamamen gelir yetersizliğinden dolayı, bi de ailede zaten istiyio bunu (okumak yerine evlenmesini demek istiyor), karşı çık karşı çıkabileceğini düşünmüyorum daha çünkü 17 yaşındaydı ne diyebilirdi ki bence” (K9-K)



Şekil 4. Annesi erken evlenen çocuklar için “annenin evliliğini kendisi ve ailesi üzerinden anlamak” temasına ilişkin model (hiyerarşik kod-alt kod ilişkileri ve kod ilişkileri modeli)

Anneleri erken evlenen çocuklara göre kentte oturarak daha iyi fırsatlarda yaşam sürdürme hedefi, eğitime önem verilmeyen bir ailede evliliklerin nedeni olabilir.

Zira annesi erken evlenmiş bir erkek çocuğu, annesinin çocuk yaştaki bu hedefle evlenmesini ailesinde abi gibi otoriter erkek figürlerin annesinin okumasını istememesiyle ilişkilendirerek bu hedefi “çocukluk, cahillik” olarak betimlemiştir.

*“...abileri falan kız tarafı okumaz falan demişler bırak işte yeter bu kadar falan demişler okutmamışlar devamını...Zaten okulu bıraktığı için erken yaşta evlenmiş köyde daha fazla kalmak istememiş... bi köyde yaşıyodu şehre gelmek istemiş olabilir. İıı işte çocukluk cahillik iyi bi şey zannetmiştir gelmiştir... (K3-E)*

Bu bağlamda özellikle belirtilmelidir ki ister kırdan isterse kentte yaşayan ailenin, maddi yetersizlikleri nedeniyle eğitim fırsatlarına erişememesi ve kız çocuklarından ev içi ve bahçe işi gibi yetişkin sorumluluklarını beklemesi; çocuk yaşta eğitimin ailede önemsenmemesi ve dolayısıyla eğitimi sürdürmeyen annelerinin evlenmesi ile ilişkilendirilebilir. Böylece okuması gereken yaşta eğitimi önemsenmeyen anne için iyilik yaptığını sanan aileler, kız çocuklarının erken evliliğinin önemli bir aktörü olarak görülebilir. Özellikle K4-E, K9-K ve K11-E'nin ifadelerinde de görüleceği üzere eğitimlerini desteklemeyen annelerinin ebeveynlerinin, “evlensin rahat etsin”, “hayatı tanısin” “okumadı en azından iyi bir koca bulsun” gibi düşüncelerinin, annelerinin evliliklerinde önemli rol oynadığı söylenebilir.

*“...o zamanlar işte aileler özellikle annenin okumaya ee kızların okumasına el vermiyo yani izin vermiyor ve evlilikler yapılyo işte erken evlilikler erken yaşta işte okumadı en azından iyi bi koca bulsun gibisinden” (K11-E)*

*“Yani o zaman o zamanlar için hani bi an önce evlendirilme mi desem o zaman hani biraz daha ııı eski bi yıl olduğu için şimdiki modern modernlik yok o zamanlar hep öyleydi hani genç yaşta evlendiriliyordu çocuklar o da o da öyle bir şeyde evlendirmiş (annesinin babasından bahsediyor) olabilir. Hani bi an önce evlensin hayatı tanısin diye ama bence çok erken bi yaş hayatı tanınması için” (K4-E)*

*“Eee bence bi etmen de şey kadınların kız çocuklarının falan okuma şeyini ıı okuyacaklarını düşünmemesi okusa bile eee çalışamayacaklarını düşünmesi bu sebeple de işte evlensin ııı rahat yaşasın gibi zaten çalışamaz okuyamaz falan bu düşüncedeler zaten ııı o yüzden evlensin daha rahat olsun falan ııı maddi geliri bu şekilde olsun o yüzden evlendiriyorlar (annesinin ailesinden bahsediyor) bence” (K9-K)*

Annesi erken evlenmiş çocukların annelerinin evliliklerinde, ananeleri ve babaanneleri de önemli bir aktör olarak görünmektedir. Özellikle bu yaşlı kadın aktörlerin kendi ailelerinde bu evliliğin istenmesi ya da onaylanması, erken de olsa çocuklarının tanıştırmalarındaki ve evlenmelerindeki aracı rolü üzerinden yorumlanabilir. Annesi ve babası akraba olan K10-K'nın ve akraba olmayan K13-K'nın da ifade ettiği üzere annelerinin tanışmalarına ve dolayısıyla evlenmelerine bu aktörler aracılık etmişlerdir.

*“..... işte mahallenin durumuna şey ya kötü birisine gitmesin diye (yani madde kullanan birine gitmesin diye demek istiyor) ona vermiş yakınımızsın falan diye (K10-K)*

*“Babaannem ilk başta ananemle konuşuyo hani hani işte kızın yaşını falan öğreniyor nası işte konuşuyolar ondan sonra ananemde annemle konuşuyo babaannem sonra oğluna söylüyor hani böyle bi kız var işte iyi ailemize falan gibisinden hani tanıştıralım diyolar hani birbirlerini severlerse yaparız hani sevmezlerse yapacak bi şey yok deyip öyle tanışiyolar (K13-K)*

Annenin erken evliliğinde hem çocuğun ananesinin hem de babaannesinin aktif rolünün olması, bu aktörlerin de erken evlenmesi bağlamında yorumlanabilir. Zira araştırmada annesi erken evlenmiş çocukların bazıları (K1-K, K3-E, K4-E, K7-K, K9-K, K11-E, K13-K, K14-K) ananelerinin ya da babaannelerinin de kendi isteğiyle ya da aile baskısı ile erken evlenmiş olduklarını ifade etmişlerdir. Bu bağlamda K3-E'nin ifadesinin de özetlediği gibi annesinin evliliğine ananesinin izin vermesi, kendisinin de erken evlenmiş olması ile ilişkili olabilir.

*“Şöyle düşünmüş olabilir hani ananem de, erken evlenmiş ben de zaten bu yaşında evlenmiştim diyip evlendirmiş olabilirler...Evet hani ben de bu yaşta evlendim deyip evlenmesine izin vermişlerdir karşı çıkmamışlardır” (K3-E).*

Diğer yandan araştırmada, ailesinin evlenmesini istememesine rağmen annenin çocuk yaşta tepki göstermeden evlenmesi, böyle bir evliliği istemesi ile ilişkili görünmektedir. Zira K12-K, K14-K ve K5-E'nin ifadelerinden de anlaşıldığı üzere aile üyelerinin (annenin annesi, babası, erkek kardeşleri) onaylamamasına rağmen annenin kaçarak evlenmesi ya da ailenin pek çok nedenle (bu evliliğin erken olması, özellikle evliliğin beraberinde getirdiği yetişkin sorumluluklarına bağlı zorluklar, çocuk yaşta olmak) tepkilerine rağmen annenin 18 yaşın altında evlenmesi, bu evliliği istemesinden kaynaklanmış olabilir, ki böyle bir evlilik araştırmadaki katılımcı çocuklar için de erken evliliğidir.

*“...hani bildiğim kadarıyla annemle babam da yine kaçarak evlenmiş yani öyle dedem vermemiş bildiğim kadarıyla babama..... hani istememişler hani o yaşta evlenmesini (annesi ve babasını kastediyor)... Ya dedem annemin evlenmesini istememiş hani o yaşta evlenmesini istememiş. .... yaşı biraz daha küçük olduğu için biraz tepki göstermiş... Yani ııı oku hayatını kurtar ondan sonra evlen demiş ama annem de... (kaçarak evlenmiş demek istiyor) (K12-K)*

*“ananem demiş istememiş ama dedem demiş ki dedem de işte başta karşı çıkmış ama annem işte çok ısrar edince sanırım öyle... evlenmek istese bile bence erken bi yaş ve ailede kimse istemiyomuş ki annemin evlenmesini ne kardeşleri ne annesi babası yani. Bence gerek yoktu, yok...( K14-K)*

*“Ya ilk başta ailede olumsuz bakanlar olmuştur...Hani benim düşüncelerim gibi 17 yaşın erken olduğunu düşündüklerindedir...Ya aynı şekilde sonuçta o zamana kadar ailesiyle yaşayıp büyümüş birisi yani birden kendi başlarına bi evde yaşamaya çalışmaları zor...Ya nasıl diyim evin böyle geçimidir vesaire bu bütün sorumlulukların üst üste gelmesiyle birlikte zorlaştırır” (K5-E)*

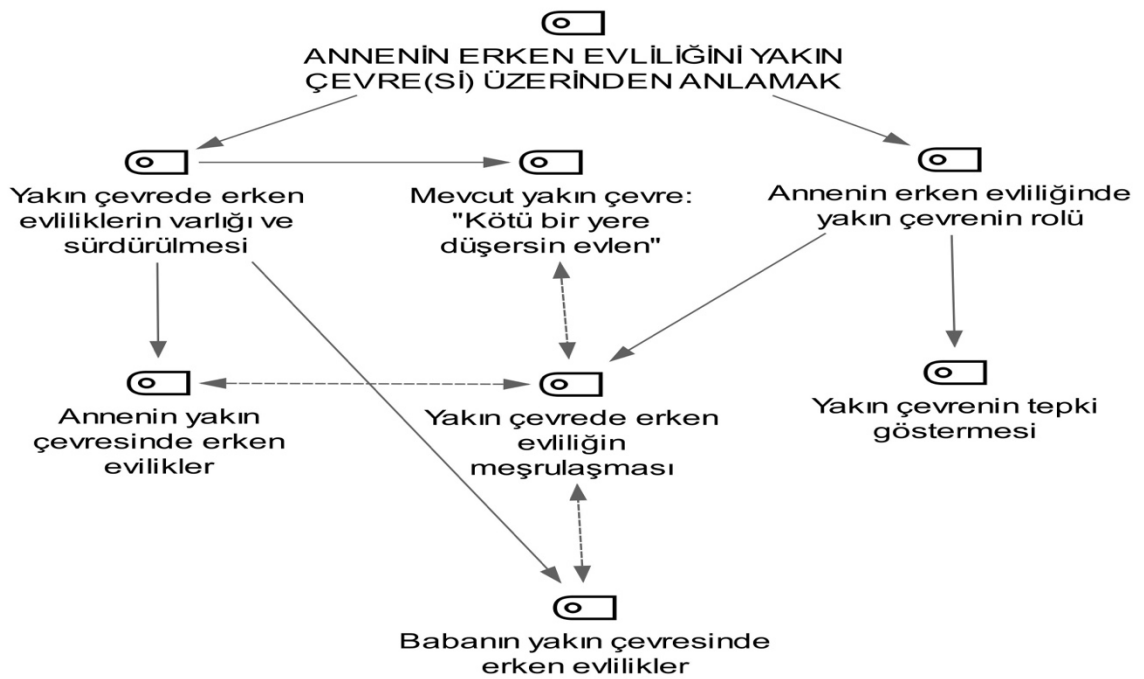
### **3.5.2 Annenin Erken Evliliğini, Yakın Çevre(s)i Üzerinden Anlamak**

Araştırmada çocuklar için annelerinin erken evliliği; annenin dönemindeki ve mevcut yakın çevredeki erken evliliklerin varlığı ve bu çevrenin annenin evliliğine karşı koy(ma)ması üzerinden betimlenebilir (Şekil 5). Özellikle annenin yakın çevresinde annesinin ananesinin, kızkardeşinin, komşusunun ve arkadaşının erken evlendiği ifade edilmiştir. Bu evliliklerin, annelerinin yakın çevrelerindeki

varlığı, K2-E ve K3-E'nin ifadelerinden de anlaşıldığı üzere annenin evlendiği dönemde böyle evliliklerin ve dolayısıyla annelerinin evliliklerinin de normal karşılanması ile ilişkilendirilmiştir.

“Zaten normal karşılamışlar ııı annemin ananesi ...de erken evlilik yapmış...” (K3-E)

“Ya çok fazla bi tepki olduğunu düşünmüyorum çevresi de bence o yaşta evlenmiştir... Daha erken yaşlarda evlilik yaygın olduğu için” (K2-E)



Şekil 5. Anneleri erken evlenen çocuklar için “annenin erken evliliğini yakın çevre(s)i üzerinden anlamak” temasına ilişkin model (hiyerarşik kod-alt kod ilişkileri ve kod ilişkileri modeli)

Diğer yandan araştırmada çocukların sadece annelerinin değil babalarının da yakın çevresinde erken evlenen kız kardeşi, kuzeni ve erkek kardeşinin karısı gibi

akrabalarının olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla babanın yakın çevresindeki erken evliliklerin meşrulaşması, annenin erken evliliğinin de normal karşılanması ile ilişkili görünmektedir. Zira babasının kız kardeşinin erken evlendiğini belirten K1-K'nın ifadelerinin de özetlediği üzere aynı köyde yaşayan anne ve babanın evliliğine babanın çevresinden de herhangi bir olumsuz tepki gelmemesi 18 yaş altındaki evliliklerin babanın yakın çevresinde de normalleşmiş olması üzerinden yorumlanabilir.

*"...gelenek görenekler dediğim gibi eskiden ııı çoğu yörede böyleymiş sanırım orda yani annelerin köyünde de öyleydi bu yüzden bence....hani dediğim gibi toplumda (annenin babanın yaşadığı aynı köyden bahsediyor) hani normalleştirildiği için ııı normal karşılanıyomuş (annesinin evliliğinden bahsediyor)...hani çocuklarmış (halasından bahsediyor) ve ııı normalleştirildiği için normal karşıladıklarını (babanın ailesinin normal karşıladığını kastediyor) düşünüyorum...hani toplumda hani ıı bi kişi bi yani bi şey artmaya başlayınca o normalleşmeye başlıyo ya bence o nedenle öyle olmuş (halanın evliliğinin normal karşılanmasından bahsediyor) (K1-K)*

Bu noktada özellikle belirtmelidir ki annesi erken evlenmiş olan bazı çocuklar mevcut çevrelerinde 18 yaş altında evlenmiş olan komşularının (K8-E) ve akrabalarının (K10-K) olduğunu ifade etmişlerdir. Bu bağlamda birbiriyle akraba olan kişilerin birarada yaşadığı, madde kullanımının ve erken evliliklerin yaygın olduğu bir mahallede yaşayan K10-K'nın ifadesi bu anlamda dikkat çekicidir. Zira annesi 15, babası 16 yaşında aynı mahallede büyüyerek akraba evliliği yapmış olan bu katılımcıya (K10-K) göre böyle alışkanlıkları olmayan kız ve erkek çocuklarının erken evlilikleri, bu mahallede hala sürdürülmektedir. Dolayısıyla K10-K bu mahalledeki akrabaları arasında böyle evliliklerin hala sürdürülmesini bu kötü alışkanlıklardan çocuklarını korumanın bir kurtuluş yolu olarak benimsenmesi üzerinden ifade etmiştir. Özellikle annesinin ve babasının da bu



düşünce ile annelerinin aracılığıyla evlenmesi bu geleneğin akrabalar arasında hala kuşaktan kuşağa sürdürüldüğünü göstermektedir.

*“Küçük mahallede herkes küçük evleniyo küçük yaşta evleniyor... Yakın akraba buldu mu işte büyüyünce sen işte şuna gidersin buna gidersin bulmuşken seni verelim buna falan akılları var... Büyüyünce kötü bi yere düşersin diye şey korkuyolar... işte mahallenin durumuna şey ya kötü birisine gitmesin diye (annemin ve babamın evlenmesini anneleri sağlamış demek istiyor) (K10-K)*

Diğer yandan araştırmada annesi erken evlenmiş olan çocuklar; annelerinin evliliğine dedenin arkadaşı, komşu, akraba gibi yakın çevredeki tepkileri, evlendiği yaşta annenin çocuk olması, insanları tanımaması, evlilikle ilgili pek çok şeyi bilmemesi ve bu evliliğin erken olması bağlamında betimleyerek ifade etmişlerdir.

### **3.6 ÇOCUĞUN GÖZÜNDEN ANNESİNİN EVLİLİĞİNİN SONUÇLARI**

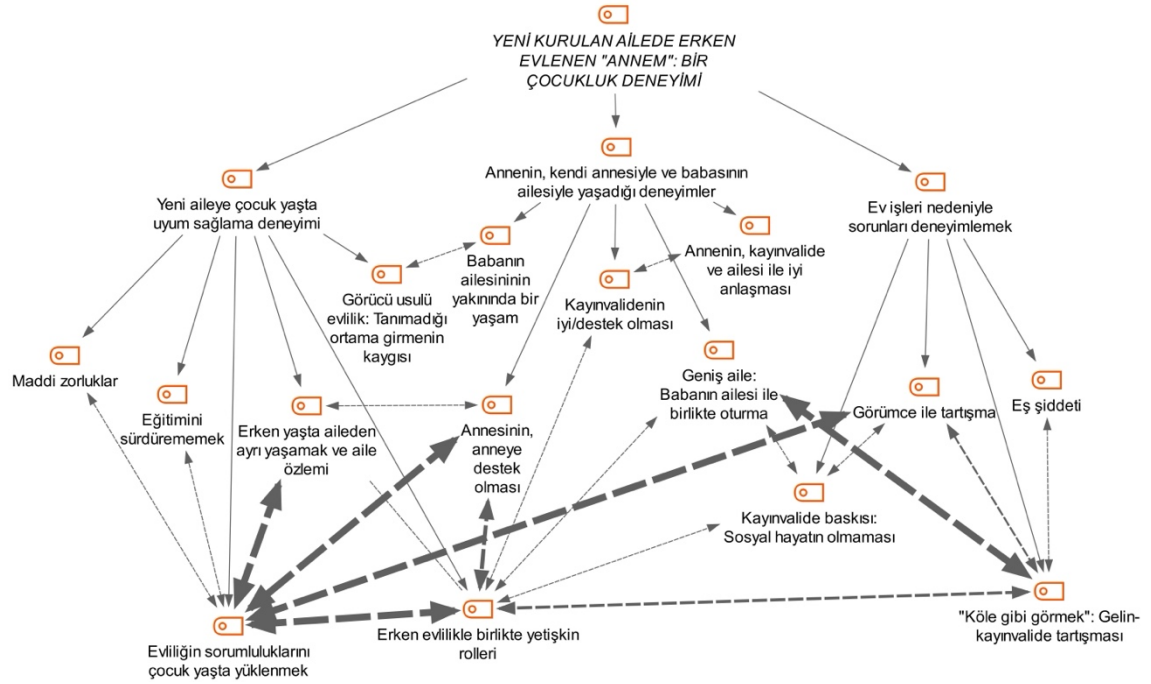
Klasik ataerkillikten de beslenen erkek egemenliğini ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğini meşru kılan inançlar ve değerler Kuzey Afrika'da, Müslüman Ortadoğu'da, Güney ve Doğu Asyada öne çıkar. Bu ailelerde köylülüğün yeniden üretimi ile ilişkili atasoylu geniş aile tipi görülür. Dolayısıyla gencinden yaşlısına ailedeki erkekler tüm aile bireyleri üzerinde otorite sahibidirler. Bu ailelerde kız çocukları genellikle başında kayınpederlerin olduğu aileye evlilik yoluyla verilerek aslında sadece erkekler tarafından değil kendilerinden daha yaşlı olan kadınlar ve özellikle kayınvalideleri tarafından da baskılanırlar ve ezilirler (Kandiyoti, 1997). Dolayısıyla bu durum, kız çocuklarının okumaları ve sosyalleşmeleri gereken yaşta fiziksel ve psikolojik açıdan hazırlıklı olmasalar da evlenmelerini

beraberinde getirebilir. Bu kız çocuklarının, kocalarının ailesi ile birlikte yaşaması, aynı yaştaki arkadaşlarına ya da diğer destek sistemlerine erişimleri olmadığında kendilerini güçsüz bir konumda bulmaları ile sonuçlanabilir. Böylece bu güçsüzlük, istismara karşı daha savunmasız olmalarına ve ayrıca aşırı ev işi yüküne katlanmak zorunda kalmalarına neden olabilir. Dolayısıyla araştırmada annenin evliliğinin sonuçları çocuğunun gözünden değerlendirilirken erken evlenerek yeni kurulan (geniş ya da çekirdek) aileye uyumu bağlamında annenin deneyimlediği fırsatlarını, kaynaklarını, ilişkilerini, pişmanlıklarını ve böylece güçsüzlüklerini anlamlandırmak önemli görünmektedir. Buradan hareketle araştırmamızın beşinci problem cümlesini “Annesi erken evlenmiş olan çocuklar, annelerinin evliliğinin sonuçlarını nasıl değerlendirmektedirler?” oluşturur. Bu problem cümlesine yanıt aramak üzere annenin evlendiğinde kimlerle birlikte oturduğu, (varsa) geniş aile üyeleriyle ilişkileri, yaşadıkları çatışmalar ve nedenleri, yeni kurulan bu ailede üstlendikleri roller, yaşadıkları zorluklar, bu evliliğin olumlu, olumsuz yönleri ve annenin erken evliliğinden memnuniyeti sorgulanmıştır. Bu kapsamda “Yeni kurulan ailede erken evlenen “annem””: Bir çocukluk deneyimi”, “Erken evlilik ile kurulan ailede güçlü yönler: “Annem” ve “babam”” ve “Annenin pişmanlıkları üzerinden erken evliliği anlamlandırmak” olmak üzere üç temaya ulaşılmıştır.

### **3.6.1 Yeni Kurulan Ailede Erken Evlenen “Annem””: Bir Çocukluk Deneyimi**

Araştırmada annesi erken evlenmiş çocuklar için annelerinin çocuk yaşta evlenerek yeni aileye uyum sağlaması; bu süreçte babanın ailesiyle birlikte ya da bu ailenin yakınında oturma ve ev işleri nedeniyle deneyimlenen sorunlar üzerinden değerlendirilmiştir (Şekil 6). Bu çocuklara göre annelerinin yeni ailelerine uyumunu, çocuk yaşta üstlendikleri yetişkin rolleri bağlamında yorumlamak önemli görünmektedir. Zira kadın, anne, ev hanımı, çocuğun eğitimi bağlamında eğitimci, eş, boşanma ile birlikte tek ebeveynli ailede aile reisi,

sadece çocuğuna değil geniş ailenin küçük çocuklarına da bakımveren olmak üzere anneleri çoklu rolleri gerçekleştirmişlerdir.



Şekil 6. Annesi erken evlenen çocuklar için “yeni kurulan ailede erken evlenen “annem”: bir çocukluk deneyimi” temasına ilişkin model (hiyerarşik kod-alt kod ilişkileri ve kod ilişkileri modeli)

Dolayısıyla bu rolleri çocuk yaşta gerçekleştiren anneleri evliliğin ve dolayısıyla yeni ailenin kendi dinamiklerine özgü zorluklarını da deneyimlemişlerdir. Bir anlamda çocuk yaşta yetişkin olarak annelerinin yeri, evliliğin ilk yıllarında özel alanla sınırlandırılmış ve dolayısıyla çocuklar için annelerinin yaşadıkları zorluklar bu rollerin gereği olan ev içi sorumluluklarla (yemek yapma, temizlik gibi) ve özellikle çocuk doğurma ve bakım yükü anlamında “annelik” ile ilişkilendirilmiştir. K5-E, annesinin çocuk yaştaki erken evliliğine özgü yetişkin rollerini; evliliğinin ilk yıllarındaki ev içi sorumluluklarıyla ve özellikle çocuk bakımında yaşamış olabileceği zorluklarla ilişkilendirerek ifade etmiştir.

*“Yani ev işleridir, evi evi sonuçta ayakta tutan en büyük etkenlerden birisi de kadındır. Annemin o evdeki atıyorum yemek yapmasından temizlik yapmasına evin bütün ihtiyaçlarından nerdeyse hani sorumlulukları var... o zamana kadar ailesinin yanında kalmış birisi ve çok bi tecrübesi olmadığından dolayı zorlanır o şekilde çocuktur bence....Aile içinde yani evde temizliğini yemeğini çocuk bakımını vesaire çoğu şeyi annem üstlenmiş... lı tahminimce zaten ilk başlangıçta alışık olmadıkları bi durum iki kişi kendi ayaklarını üzerinde durmaya çalışıyorlar evin geçindirilmesinde alışık olmadıklarından dolayı bi yabancılik çekmiş olabilirler... Zorlanmıştır tabi ki (Bu sorumlulukların hepsini kastediyor). Daha çok gene çocuk bakımında zorlanmıştır (K5-E)*

Araştırmada bu evlilikle birlikte yetişkin rollerini ve bu rollere ilişkin sorumlulukları gerçekleştirmede, annelerinin yeni kurdukları ailede kendi annelerinden de destek aldıkları ifade edilebilir. Zira daha önce bu rol ve sorumlulukları annesinin, kendi ailesinde yapmamış olduğunu belirten K5-E ve annesinin kendi ailesinde üstlendiğini ifade eden K13-K da bu ev içi rolleri ve bu rollerin gereği olan sorumlulukları gerçekleştirmeyi, annelerinden aldıkları destekle ilişkilendirerek ifade etmişlerdir.

*lı bana bakarken ananem çok fazla gelip yardımcı olmuş annem zaten o zamanlar çalışmıyormuş annem de yanımdaydı annem çalışmaya başladıktan sonra da ananem yanımda kalmış (K5-E)*

*Ya mesela evde hani yemeğe yardımcı olmuş hani temizlemeye yardımcı olmuş yani evde yapılabilecek şeylere yardımcı olmuş (K13-K)*

Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere her ne kadar çocuk yaştaki anneler kendilerinden beklenen bu ev içi sorumlulukları yapabilseler de annelerinin desteği onlar için önemlidir. Zira bir yandan toplumsal cinsiyet rol beklentilerini ve bu beklentilere yönelik sorumlulukları yerine getirmek için annenin desteği bu aileye uyum sağlamada önemli görünmektedir. Çünkü bu sorumlulukları çocuk yaşta yüklenmenin zorluğu erken yaşta aileden ayrılmak ve dolayısıyla aile özlemi ile ilişkilendirilerek açıklanmıştır. Araştırmada K1-K ve K4-E'nin de ifade ettiği üzere anneye, kendi annesinin desteği, çocuk yaşta aileden ayrılan annesinin aile özlemini gidermek bağlamında yorumlanabilir.

*“Evet ilk zamanlar ıı adaptasyon çekmekte ııı adapte olmakta güçlük çekmiştir diye düşünüyorum çünkü hani ııı dediğim gibi ailesini bırakmış ve hani birden her şeyini ailesi yaparken ıı yeni bi başka bi hayat kurmaya başlayınca bence zorlanmıştır diye düşünüyorum bence. Hani illaki güçlük çekmiştir.... Eee dediğim gibi çok küçük olduğu için ailesinden tamamen koptuğu için duygusal anlamda hem yeni bi ev yükünün altına girdiği için en başlarda zorlanmış...Ya işte ailesinden koptuğunda yeni bi aileye başladığı için ve hani küçük ailesiyle şehir değiştirdiği için tamamen o nedenle (K1-K)*

*Evet yani ııı tabi her gün gelip gitme olmuyomuş tabi her gün gelip gitse ııı ananemi görür sadece dedem kardeşleri onları özlüyomuş ananem de hani 2-3 güne bir geldiği için yine kardeşlerini babasını falan özlüyomuş. Daha çocuk olduğu için aile aileye düşkün... annemde de aile özlemi hani çocuk yaşta evlendirildiği için hani daha çocuk, ailesi ailesine düşkün çocuklar ailesine düşkün olduğu için ııı o sadece aile özlemi diyebilirim...Ya hani nasıl desem şey tabi ev işleri yemek onlarda da zorlanmış ama hani anneannemle birlikte yapmışlar (K4-E)*

Araştırmada annenin ve babanın çocuk yaşta ebeveyn olarak evliliğin sorumluluğunu yüklenmesi, özellikle annenin çocuk yaşta çocuğu olması ve çalışmaması; bu duruma bağlı maddi zorluklarla ilişkili olarak açıklanmıştır. Zira hem annesinin hem de babasının erken yaşta “anne” ve “baba” olduğunu belirten bir kız çocuğu (K10-K) anne babasının çekirdek ailesinde, bu durumun nasıl deneyimlendiğini oldukça çarpıcı bir şekilde özetlemiştir.

*“Babaanneler şeye gitmişti iii şehir dışına çıkmıştı o yüzden tek kalmışlar ve sıkıntı çekmişler...Ya ev evi geçindirmek (konusunda zorlanmışlar demek istiyor)...Babam çalışıyordu da evi geçindirecek kadar şey maddi durumu olmuyodu iii...Zaten ben olduğum için annem çok şey yapmıyor evde duruyodu çalışmadığı için zaten babam zor durumda kaldı yani kalmış” (K10-K)*

Bu bağlamda belirtilmelidir ki çocuk yaşta evliliğin sorumluluklarına ve özellikle anne olmaya bağlı bakım verme sorumluluğunu üstlenmenin önemli bir sosyal edinim olarak eğitimi sürdürmemeye ile ilişkili olduğu da söylenebilir. Zira K5-E, K6-K ve K12-K evlendikten sonra annelerinin okuyamamasını, erken evlenerek çocuk yaşta üstlendiği ev içi sorumluluklar ve özellikle annelik ve bakım yükü üzerinden ifade etmişlerdir.

*“...istemmiş üniversiteye devam etmeyi ama o dönemde bu sorumluluklarından (evin tüm işleri ve çocuk bakımını kastediyor) dolayı bırakmak zorunda kalmış (K5-E)*

*“İıı düşündü (üniversite okumayı düşündü demek istiyor) ama ben olduktan sonra, çalışıyordu (herhangi bir çocuğu yokken anaokulunda çalıştığını kastediyor) sonra olmadı” (K6-K)*

*Eee isterdi de şimdi çocuk çok olunca (öz 4, üvey 4 olmak üzere ailede annenin bakım verdiği toplam 8 çocuğunu kastediyor) maalesef (eğitimini sürdüremedi demek istiyor), büyük ihtimal, zaten annem benim ıı şeyden terk ilkokuldan terk (K12-K)*

Araştırmada annesi erken evlenen çocuklar için, annesinin çocuk yaşta evlenerek yeni aileye uyum sağlamasında sadece kendi ailesi ile değil babasının ailesiyle yaşadığı deneyimleri de önemli görünmektedir. Özellikle görücü usulü evlenen annenin, eşinin ailesiyle aynı evde yaşamasa da bu ailenin yakınında yaşaması; hem eşini hem de ailesini yeteri kadar tanımayan annenin bu aileyle ilişkilerinin nasıl olacağına ilişkin kaygılar yaşamasını beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla görücü usulü evlenmenin, çocuk yaşta evlenen annenin bu aileye uyum sağlamaya yönelik kaygılar yaşamasıyla ilişkili olduğu söylenebilir. Zira özellikle çocukların annelerinin, babalarının ailesi ile birlikte yaşaması bu evliliğe bağlı rol beklentileriyle ilişkilendirilmiştir. Bu bağlamda özellikle belirtilmelidir ki sadece görücü usulü değil görücü usulü olmayan evliliklerde de yeni kurulan aileye uyum sağlamada gelin-kayınvalide ilişkisi ve dolayısıyla kayınvalidelerin gelinlerinden rol beklentileri önemlidir. Zira araştırmada da kayınvalidenin ev işleri konusunda taraf tutması, anneyi sevmemesi, oğlundan ayırmak için hatta büyü yaptırması, çocuğuna bakmak isteyen annesiyle kavga etmesi gibi pek çok nedenle yaşanan gelin-kayınvalide tartışmalarını araştırmadaki çocukların anneleri deneyimlemiş görünmektedir. Dolayısıyla bu sorunlar; aslında çocuk yaşta beklenen toplumsal cinsiyet rollerinin gereği olan ev içi sorumluluklar konusunda annenin böyle bir geniş ailede özellikle kayınvalidesi tarafından adeta bir köle gibi görülmesiyle ilişkilendirilebilir. Bu durum, çocukların annesinin kayınvalidesine karşı koyamayarak sosyal hayatının sınırlandırılması üzerinden yorumlanabilir. K14-K'nın ifadesi, bu durumu çarpıcı bir şekilde örneklendirmiştir.

*Ya böyle ıı babaannem zorluyomuş o dönemler hani annem çok da bi çok da kolay bi şey geçirmemiş aslında yani babaannem çok zorluyomuş hani ev işi olsun yemektir şudur budur olsun... Bilmem bence eski zamanlarda böyle gelini böyle köle gibi görme gibi görme gibi bi adet var ya o yüzden bence... Ya her işi ıı ona yaptırma sanki kendi eli ayağı kendi yapamıyormuş gibi sadece bütün işleri ona yüklemek... Ya tabi ki etmişlerdir, etmişlerdir ama annemin o zaman çocuk olduğu için de çok bi karşı çıkıncanı sanmıyorum çıkabildiğini sanmıyorum aslında... daha demin de dediğim gibi sürekli bi iş yükleme varmış ya, zaman da yokmuş aslında (sosyal hayata demek istiyor) (K14-K)*

Erken evlenen annenin, eşinin ailesiyle özellikle kayınvalidesi ve görümcesi ile yaşaması durumunda kayınvalidenin gelinine yönelik davranışlarını görümcesinin de gerçekleştirilmesi, annenin ev içi sorumluluklarını yani ev işlerini yaparken yaşadığı sorunlarla ilişkili olabilmektedir. Dolayısıyla K7-K'nın da belirttiği gibi gelinine ev içi tüm sorumlulukları yükleyen kayınvalidelerin otoritesi, hem annenin görümcesi ile yaşadığı tartışmalar hem de bu tartışmaların temelindeki ev içi sorumluluklar yani ev işleri üzerinden yorumlanabilir.

*“Mesela tartıştıklarında (görümce ile tartışmayı kastediyor) kızlarından taraf olmuş (kayınvalideden bahsediyor) hani annemgile de tamam artık barışın dememiş ...Ya dediğim gibi yine iş güçten yani iş tutalım... Hıhı evet temizlik yapalım o sıkıntılar...halalarım da pek şey yapmıyomuştu galiba işlere karışmayınca bütün sorumluluk annemgilin üstündeymiş koca evin sorumluluğu” (K7-K)*

Araştırmada babasının annesini kaçırdığını, böyle bir durumda ise babaannesinin annesini istemediğini, evdeki her işi ona yüklediğini ve hatta ayırmak için büyü



yaptığını belirten K12-K'nın ifadeleri ise gelin-kayınvalide tartışmalarının eş şiddetiyle de ilişkilendirilebileceğini örneklendirmiştir.

*Ya mesela ı şimdi ı evde hep birlikte oturuyorlar mesela bi anda böyle işte babaannem laf falan söylüyomuş hani o da babama söylüyor işte senin eşin şu işi yapmıyor bu işi yapmıyo hani babam da böyle aralarında tartışma falan oluyomuş... Ya eski devirlerde bakarsak olmuştur (babam anneme şiddet uygulamıştır demek istiyor (K12-K)*

Annesi erken evlenen bazı çocuklara göre ise kayınvalide-gelin ilişkilerinde yukarıda ifade edilen gerginliklerin yaşanmaması yani kayınvalidenin gelinine destek olması kayınvalide ile gelinin iyi anlaşmasıyla ilişkili görünmektedir. Bu noktada özellikle belirtilmelidir ki kayınvalidenin gelinine destek olması ise erken evlenerek yeri ev içinde konumlandırılan annenin, kendisinden beklenen rollerden özellikle anne ve ev hanımı olması üzerinden yorumlanabilir.

### **3.6.2 Erken Evlilik İle Kurulan Ailede Güçlü Yönler: “Annem” ve “Babam”**

Annesi erken evlenen çocuklar için bu evliliğin beraberinde getirdiği olumlu sonuçlar çocukların mevcut aileleri yani anneleri ve babaları ile annelerinin eğitimleri bağlamında betimlenmiştir. Bu olumlu sonuçları annenin erken evliliği bağlamında ebeveynleri üzerinden değerlendiren çocuklar bu evlilik sürecine annenin uyum sağlamasını ve eğitimini sürdürmesini dikkate alarak babalarının iyi, annelerine destek olmasını ve onu sevmesini ailelerinin güçlü yönü olarak belirtmişlerdir. Dolayısıyla araştırmada K13-K, K6-K, K8-E ve K4-E erken evliliğin sorumluluklarını/zorluklarını annelerinin aşabilmelerini, babalarının desteği üzerinden ifade etmişlerdir.

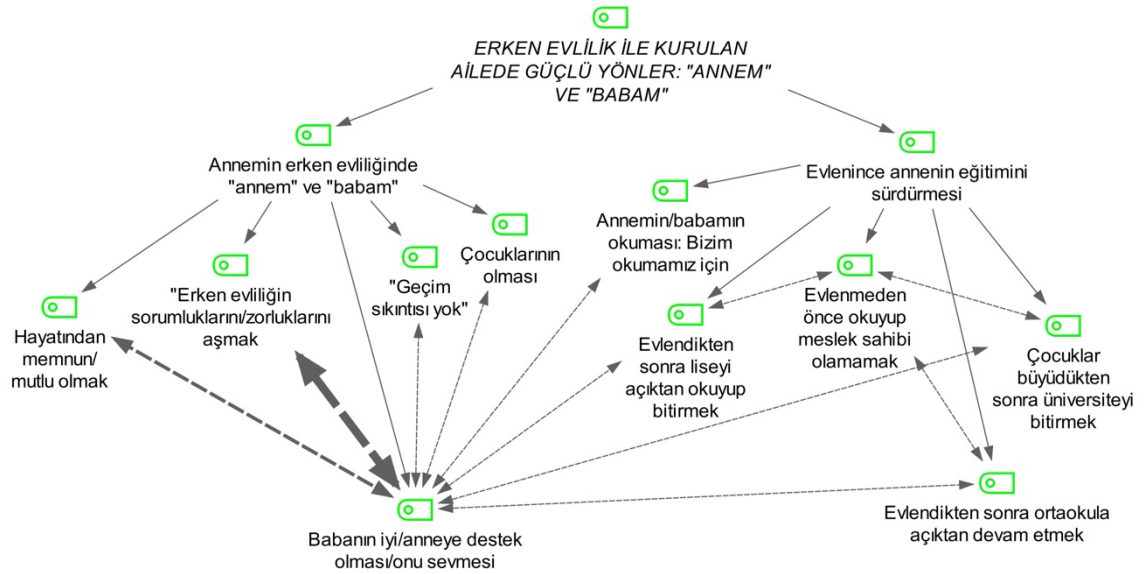
*“Yani sorumluluk sahibi olmuş yani çünkü çok büyük sorumluluklar almış yani çünkü evlendikten bi sene sonra çocuk 2-3 sene sonra tekrar hani bilmiyorum bence çok büyük bi sorumluluk almış ve başarmışta.... hani babamın yardımıyla işte hani yardımcı olarak yani güzel geçmiş hamileliği” (K13-K)*

*“İıı bence var hocam annem ııı erken evlendiğinde hayatı öğrenmiş (evlilik hayatını öğrenme ve insanları tanımayı kastediyor) zorluklarla (ev içi işleri bilmemek ve bunları yapmayı kastediyor) karşılaşmışlar ve bunun üstesinden gelmeyi bilmişler hep beraber” (K6-K)*

*“hem babam ile yardımlaşarak belki bu konuda (yemek yapmayı kastediyor) biraz daha rahatlamış olabilir”....babam da yardımcı oluyodu (yemek yapmaya demek istiyor) belki yani önceden önceden de aslında pek bi zorluk yaşamamış evlendikten sonrada pek bi şey yaşamamış” (K8-E)*

*“Evlendikten sonra hani annem genç olduğu için zorlanmış (aile özlemi ve ev işlerini yapmadaki zorlukları kastediyor) ama babamla birlikte atlattmışlar. Biz de doğunca annemin daha böyle annemin zorlukları ortadan kalkmış. Annem daha nasıl desem adapte olmuş bu sürece kolay adapte olmuş” (K4-E)*

Dolayısıyla bazı çocuklar için erken evlense de özellikle hayatlarından memnun ve mutlu olan, geçim sıkıntısı olmayan, çocukları olan annelerinin bu durumu, babalarının onlara destek olmalarıyla ya da onları sevmeleriyle ilişkili görünmektedir.



Şekil 7. Annesi erken evlenen çocuklar için "erken evlilik ile kurulan ailede güçlü yönler: "annem" ve "babam" temasına ilişkin model (hijerarşik kod-alt kod ilişkileri ve kod ilişkileri modeli)

Diğer yandan babanın anneye destek olmasının/onu sevmesinin yanısıra evlenmeden önce annenin okuyup meslek sahibi olamaması da annenin eğitimini sürdürmesi ile ilişkili görünmektedir. Zira K8-E annesinin açıköğretimle ortaokula devam etmesini, K5-E annesinin evlendikten ve çocukları büyüdükten sonra üniversite okumasını ve K14-K ise açıköğretimle annesinin liseyi bitirmesini hem babalarının desteği ile hem de annelerinin bu hedefi evlenmeden önce isteyip de gerçekleştirememeleri üzerinden ifade etmişlerdir. Bu noktada özellikle belirtmelidir ki araştırmada annenin eğitimini sürdürme hedefi, önemli bir sosyal edinim olarak çocuklarının eğitimlerini desteklemesiyle ilişkili görünmektedir. Zira hem annesinin hem de babasının işe girmek için liseyi açıköğretimle okuduğunu belirten bir katılımcı (K11-E) özellikle annesinin evlendikten sonra eğitimini sürdürmesini, çalışarak maddi açıdan çocuklarının üniversite okumasına katkı sağlama hedefi ile ilişkilendirmiştir. Dolayısıyla annenin erken evlendiği bu ailede önemli bir sosyal edinim olarak annenin ve babanın eğitimini sürdürme hedefinin, maddi gerekçelerle de olsa aslında çocuklarının eğitimine bir yatırım olarak görüldüğü ifade edilebilir.

*“...çünkü hem annem hem babam iş için bazı yerlere giremediler ondan sonra lise aldı lise belgesi aldı... Yani evet lazım olursa çünkü işe girmek istiyor annem biz üniversiteye gittiğimiz zaman gerekli ihtiyaçlar artacak ekonomik olarak onun için daha rahat ederiz diye öyle düşünüyor” (K11-E)*

Annenin evliliğinin olumlu sonucunu bazı katılımcıların, annenin çocuklarının olması üzerinden betimlemesi; böyle bir ailede çocuk-ebeveyn ilişkisinin iyi olması bağlamında yorumlanabilir. Zira araştırmadaki çocukların her biri böyle bir ailenin çocuğu olmaktan mutlu olduğunu belirtmiştir.

### **3.6.3 Annenin Pişmanlıkları Üzerinden Erken Evliliği Anlamlandırmak**

Her erken evlilikte olduğu gibi araştırmada da öne çıkan pişmanlıklar çocuklar tarafından annelerinin evliliği bağlamında ifade edilmiştir ve böyle evliliklerin olumlu bir yanı olmadığı betimlenmiştir (Şekil 8). Annelerinin gezip eğlenememe, kısaca sosyalleşememe ve sonuç olarak meslek edinememe gibi pişmanlıkları; çocuklara göre annelerinin okul sıralarında olması gerekirken evlenmeleri ile ilişkili görünmektedir. Dolayısıyla bu çocuklara göre aslında eğitim sıralarında olması gerekirken anneleri ailelerinden kopmuşlar ya da koparılmışlardır. Bir çocuk olarak annelerinin bu yaşta ailelerinden koparılmamaları gerektiğini belirten K1-K ve K4-E böyle bir evliliğin olumlu bir yanı olmadığını, çocukların bu yaşta ailelerine duygusal açıdan ihtiyaç duymaları üzerinden ifade etmişlerdir.

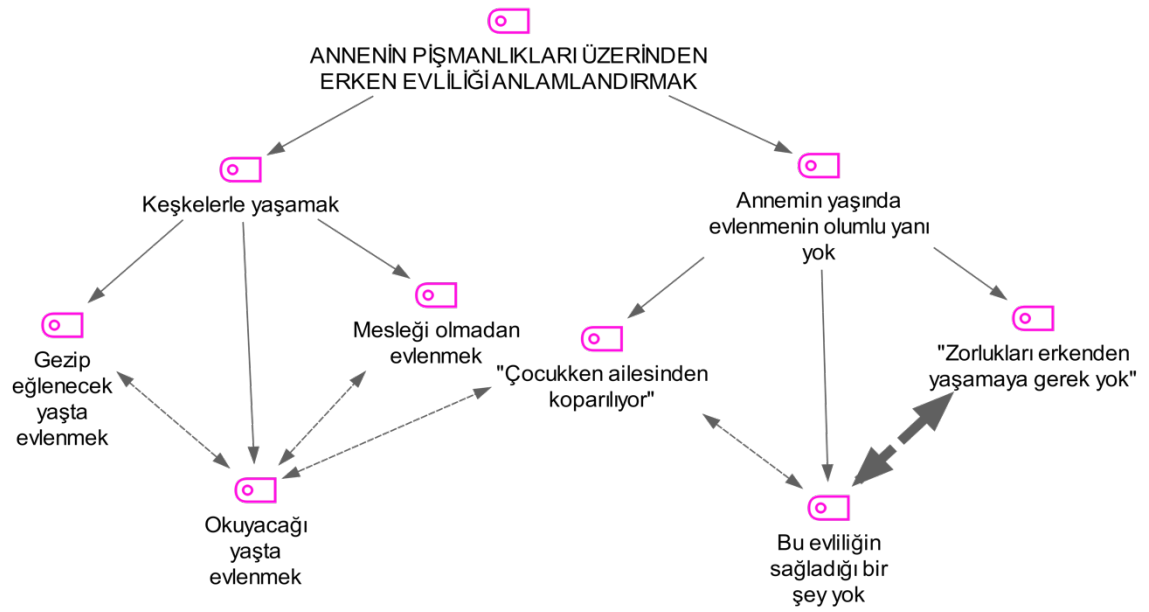
*“Çünkü daha çocukken ailesinden koparılan bi çocuğu yani olumlu bi katkısı olamaz erken evliliğin çocuğa (annesinin ilk evlendiğinde aile özlemi çektiğini düşünerek bunu söylüyor)” (K4-E)*

*“...çok küçük olduğu için ailesinden tamamen koştığı için duygusal anlamda (çocuğun aileye yani aile sevgisine ihtiyaç duymasıyla ilişkili olarak bu evliliğin katkısı olmadığını kastediyor)” (K1-K)*

Araştırmada annelerin çocuklarına paylaşımlarında sadece annenin duygusal anlamda yaşadığı zorluklar değil, annelerinin geniş aile içinde deneyimledikleri ev içi sorumluluk beklentilerine dayalı zorluklar da dikkat çekicidir. Zira bu zorluklara dayalı olarak çocuklara göre rken evliliğin olumlu bir yanı olmadığı söylenebilir. Bu bağlamda annesi kaçarak evlenmiş olan K12-K ve annesi görücü usulü evlenmiş olan K14-K bu evliliğin sağladığı bir şey olmamasını; aslında babaannelerinin, annelerinden çocuk yaşta beklediği ev içi sorumluluklara dayalı zorluklarla ilişkilendirmiştir.

*“16 yaşında evlilik yapıyorsunuz (annesinden bahsediyor) ve ıı bütün evin yükü size biniyo evin annesi siz oluyosunuz ıı ya bence olumlu yanı yok yanr” (K12-K)*

*“Bence çok da bi olumlu katkı yok. Çünkü hayata daha erken başlıyosun ve hani zolukları daha fazla daha önceden karşılaşıyosun ki bence o zamanlar çok da bi zorluk çekmeye gerek yok... Zorluk derken bence eee kayınvalideyle uyumlaşmak cart curt ya da evin işleri daha fazla artıyo (annesinin yaşadıklarını kastediyor) bende ev işi yapıyorum illaki yaparım hani evi süpürmektir falan filan ama bunun artması olayı bence çok kötü bi olay bütün işin sana yıkılması çok daha kötü bence” (K14-K)*



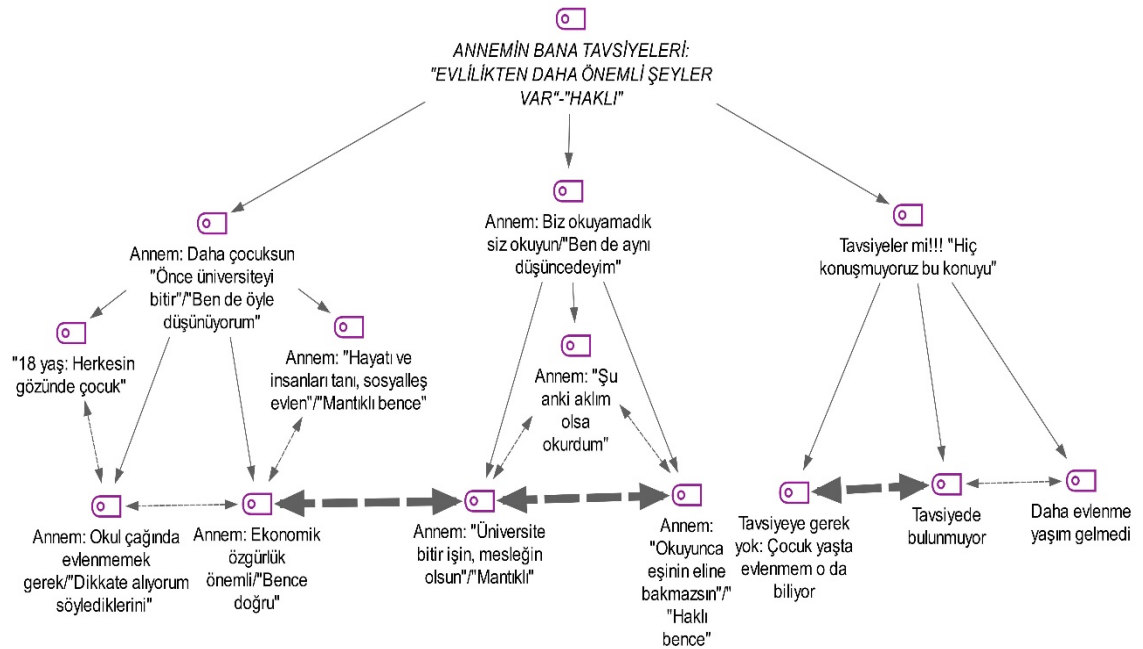
Şekil 8. Annesi erken evlenen çocuklar için “annenin pişmanlıkları üzerinden erken evliliği anlamlandırma” temasına ilişkin model (hijerarşik kod-alt kod ilişkileri ve kod ilişkileri modeli)

### 3.7 ANNENİN ERKEN EVLİLİK KONUSUNDAKİ TAVSİYELERİNİ ÇOCUĞUNUN GÖZÜNDEN ANLAMAK

Türkiye’de yapılan bazı çalışmaların (Burcu vd., 2015; Erkan vd., 2018; Tuna-Uysal vd., 2019; Yorgun, 2019) sonuçları göstermektedir ki anneler, erken yaşta evlilik yaparak kendilerinin deneyimledikleri pek çok zorluğu çocuklarının yaşamalarını istememektedirler. Dolayısıyla kendilerinin evlendikleri yaşlarda çocuklarından eğitim ve kariyer hedeflerini gerçekleştirmelerini ve dolayısıyla meslek edinmelerini beklemektedirler. Buradan hareketle araştırmada erken evliliği deneyimleyen annelerin, çocuğuna tavsiyelerini ve dolayısıyla onlardan beklentilerini, böyle bir evlilik pratiğinin ailede aktarımını, dolayısıyla meşrulaştırılarak sürdürülme durumunu çocuğun değerlendirmeleriyle anlamak önemsenmiştir. Bu bağlamda araştırmanın altıncı problem cümlesi “annesi erken evlenmiş olan çocuklar, annelerinin kendi evlilik deneyimleriyle ilgili tavsiyelerini

nasıl değerlendirmektedirler? sorusundan oluşmaktadır. Bu kapsamda 18 yaş altında evlenen annenin kendi evlilik deneyimiyle ilişkili çocuğuna (varsa) tavsiyelerinin, önerilerinin olup olmadığı, olduyorsa ya da olmadıysa neler olduğu, nedenleri ve bu tavsiyeler konusundaki düşünceleri incelenmiştir. Ayrıca ne zaman evlenmek istese annesinin kendisini çocuk olarak görüp evlenmesine karşı koyacağı, bunun nedeni ve annesinin bu tepkisi konusunda kendisinin düşünceleri değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeler ışığında “Annemin bana tavsiyeleri: “evlilikten daha önemli şeyler var”-“haklı” biçiminde bir temaya ulaşılmıştır (Şekil 9).

Çocuklara göre anneleri onlar üniversiteyi bitirmeden evlenirlerse daha çocuksun diyerek evlenmelerine izin vermez. Bu konuda annelerine hak veren çocuklar; bu tavsiyelerin annelerinin kendi evlilik deneyimlerinden hareketle verdikleri tavsiyeler olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca anneleri ve kendileri için de ekonomik özgürlüğünü kazanmadan evlilik yapmayı, üniversiteyi bitirmeden işin ve mesleğin olmaması ile ilişkilendirmişlerdir.



Şekil 9. Annesi erken evlenen çocuklar için “annemin bana tavsiyeleri: “evlilikten daha önemli şeyler var”-“haklı” temasına ilişkin model (hiyerarşik kod-alt kod ilişkileri ve kod ilişkileri modeli)

Dolayısıyla hem bu hedefleri evlendiği yaşta gerçekleştirememiş annelerine hem de kendilerine göre ekonomik özgürlük; üniversiteyi bitirip iş ve meslek sahibi olmakla yakından ilişkili ve dolayısıyla evlenmekten daha önemlidir. Bu nedendir ki bazı annelerin, çocuklarına bu hedefleri gerçekleştirmesi konusundaki tavsiyeleri, çocuklarından üniversiteyi bitirerek iş ve meslek sahibi olmalarını beklemeleriyle, yani kendileri okuyamadıkları için onların bu hedefleri başarmalarını istemeleriyle ilişkilidir. Özellikle annesinin doktor olmak istediğini; ama kısmet olmadığını belirten K12-K ve annesi ev hanımı olup maddi açıdan babasına bağımlı bir hayat sürdüren K7-K'nın ifadeleri, annelerinin kendilerinden ekonomik özgürlüğe sahip olmalarını beklediği için bu tavsiyeleri verdiklerini örneklendirmiştir. Bu çocuklar annelerinin tavsiyelerini haklı bulmaktadırlar.

*“...evlendiğin zaman başkasının eline bakma diyo sen kendi paranı alabilecek bi insansın zaten diyo. Hani kendin maaşını al ye birisi sorduğu zaman evlendiğin zaman ben onun parasıyla hiç bi iş yapmadım ben çalıştım kendi kazancımla yaptım, yedim de mesela diyor yani (annesinin dediğini kastediyor)... 21. yüzyılda yaşıyoruz annemin dediği şeyleri olumlu buluyorum çünkü hani birisi sorduğu zaman sen hani onun parasını yedin onun parasıyla şunu eşya aldı diyene ben kendi paramla aldım kendi paramı yiyorum demek en mantıklısı” (K12-K)*

*“Ya tabi sürekli (annesisinin kendisi okumadığı için sen oku işe gir dediğini kastediyor), mesela eşinin eline bakmak zorunda değilsin yani okuyunca çünkü kendi ıı kendi mesleğin var elinde yani kendi ihtiyaçlarını karşılayabilirsin sürekli eşinin para konusunda çakışmasın bence bu yönden de diyor annem..... her istediğimi gerçekleştirebiliyim hani kadın kadınların şeysi oluyor ya hani böyle hocam bi ıı nasıl desem böyle hani ıı mes meslek sahibi ol hani böyle eşinle de böyle*



*çok para sıkıntısına girme kendi istediğini alabilirsin (diye annem söylüyor demek istiyor)... Bence haklı annem yani” (K7-K)*

Dolayısıyla araştırmada anneleri gibi çocukları için de okul sıralarında olunması gereken 18 yaşın altında evlenmek, ekonomik özgürlüğünü kazanmadan yapılan evliliğdir ki, böyle bir evliliğin yapıldığı 18 yaş altı; annenin, çocuğun, devletin yani herkesin gözünde çocuk olmakla ilişkilendirilmiştir. Bu bağlamda annelerinin çocuklarına verdiği tavsiyeler dikkate alındığında ekonomik özgürlüğü kazanmak, sadece okumak yani eğitim ile ilişkili değil çocukların okurken görücü usulü çocuk yaşta evlilik yapması yerine hayatı ve insanları iyi tanıyarak sosyalleşmeleri açısından da önemli görünmektedir.

Diğer yandan annesi erken evlenen bazı çocuklara göre ise annesinin erken evlilikle ilgili tavsiye vermemesi; kendileri için evliliğin söz konusu olmaması yani evlilik yaşında olmamaları, hatta annelerinin de bunu bilmeleri ile ilişkilendirilmiştir. Zira annesinin bu konuda kendisine tavsiye vermemesini normal bulan K1-E böyle bir evliliği mevcut yaşında düşünmediğini ve ailesinin de bunu bildiğini çarpıcı bir şekilde aşağıdaki ifadeleriyle örneklendirmiştir.

*“Yani zaten hiç konuşma geçmediği için kendi aramızda çünkü hani öyle bi şey (evlenme konusunu kastediyor) geçmedi imkanı yok gibi hani (çocuk kendi evlenmesini kastediyor)... Yani şöyle zaten zorluklarını biliyorum hani kendi aramızda da konuşmalar geçiyo hani herhangi bi şekilde böyle bi şey şuan ihtimal olmadığı ve ben böyle bi şey (evlenme düşüncesini kastediyor) söylemediğim için ya da onlar da bana öyle bir şey söylemediği için hiç konusu açılmadı normal geliyor o yüzden (bu konuda kendisine tavsiye verilmemesini kastediyor)... Ya normalde ben hani ben olsam ben de böyle yapardım (tavsiye vermezdim demek istiyor) hani ... ortada bir evlilik konusu*

*olmadığı için eğer hani yanlış yapacamı anladıkları bi durumda veya hani evlilik konusu gibi bi durum olduğunda (mevcut yaşında evlenmeyi kastediyor) zaten hani karşı çıkacaklarını ve ıııı tavsiye vereceklerini düşünüyorum ama şuan hani öyle bi şey olmadığı içinde bi gerek te yok” (K1-K)*

### **3.8 ANNENİN EVLİLİĞİ GİBİ BİR EVLİLİK YAPMAYI ÇOCUĞUNUN BAKIŞ AÇISINDAN KEŞFETMEK**

Evlilik ve aile konusu, tarihsel ve kültürel olarak farklılaşan ve sürekli olarak değişen pratikleri içerir (Al-Hakami ve McLaughlin, 2016). Bu bağlamda erken evlilik pratikleri de yaşanan döneme özgü kültür, politika, din, ekonomi, toplumsal yapı gibi pek çok bağlamda çocuğa ve çocukluğa ilişkin tartışmaları gündeme getirmektedir. Bu bağlamda ideal evlilik yaşına ilişkin toplumun ve ailenin beklentileri de sıklıkla farklılık gösterir (Efevbera ve Bhabha, 2020). Bu bağlamda araştırmaya konu olan erken evlilik pratiğini deneyimleyen anne için, evlilik ve aile kurma bağlamında çocuğun anlamı, değeri, çocuğundan beklentileri değişime uğramış olabilir. Dolayısıyla böyle bir ailedeki çocuğun evlilik kabulleri de farklılaşmış olabilir. Buradan hareketle araştırmada annenin evliliği ile kurulan ailede büyüyen, sosyalleşen günümüz çocuklarının, annesinin evliliği gibi evlilik yapmaya bakışını çocukların koşullarına, yetişkinlerle ve akranlarıyla etkileşimlerine, ideallerine, hayallerine ve dolayısıyla kendi anlam dünyalarına göre değerlendirmek hedeflenmiştir. Böyle bir hedeften hareketle araştırmanın yedinci problem cümlesini “annesi erken evlenmiş olan çocuklar, annelerinin evliliği gibi bir evlilik yapmayı kendileri açısından nasıl değerlendirmektedirler? oluşturmaktadır. Bu problem cümlesi kapsamında annesinin yerinde olsa 18 yaşında evlenme ya da evlenmeme, nedenleri, ideal olarak evliğin ne zaman olması gerektiği ve nedenleri konusunda görüşleri incelenmiştir. Ayrıca araştırma kapsamında çocukların tamamı annesinin yerinde olsa evlenmeyeceğini belirttiği için bu problem cümlesi kapsamında derinlemesine görüşme yapabilmek için

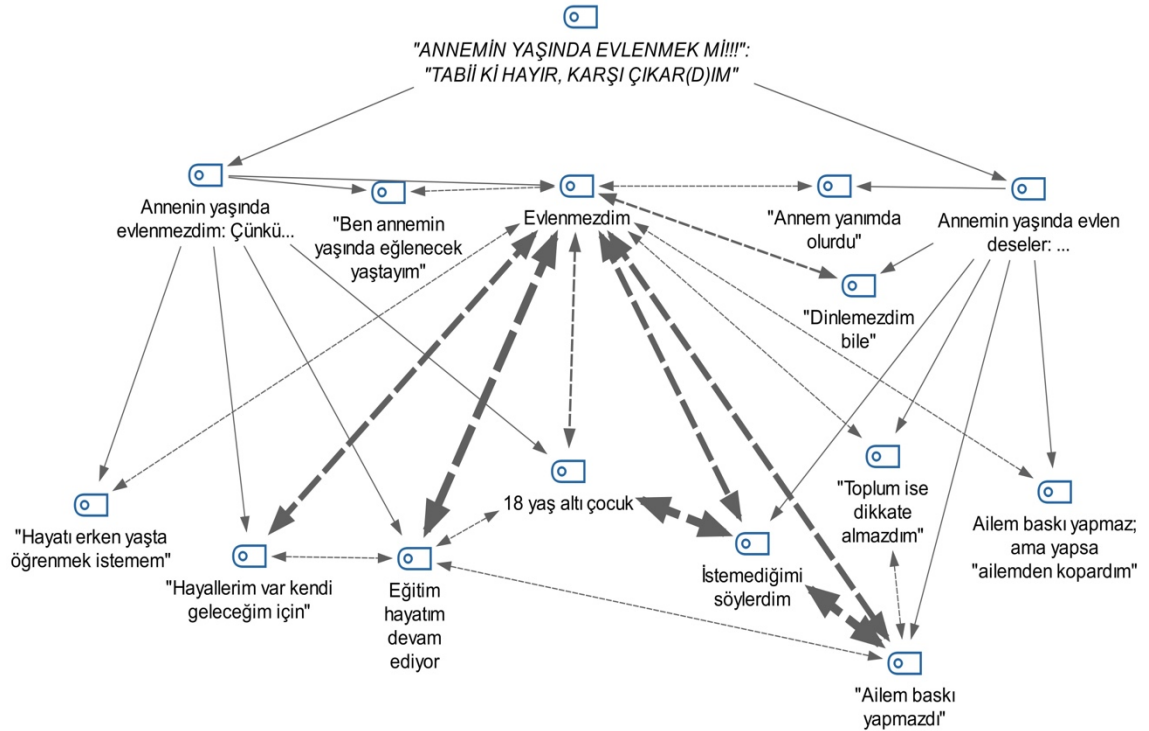
çocuklara kafalarında bir senaryo canlandırarak annelerinin yerinde olsalar ve onlara evlen denilse ne yapacakları ve evlenmek istemiyorlarsa bu duruma nasıl karşı koyacakları sorulmuştur. Bu sorgulamaya bağlı olarak katılımcıların yanıtlarındaki ortaklıklar da dikkate alınarak “Annemin yaşında evlenmek mi!!!: Tabii ki hayır, karşı çıkar(d)ım” ve “Ne zaman evlenmek uygun: Şart değil bence evlilik” olarak iki temaya ulaşılmıştır.

### **3.8.1 “Annemin Yaşında Evlenmek Mi!!!”: “Tabii Ki Hayır, Karşı Çıkar(d)ım”**

Araştırmada annesi erken evlenen çocukların, annelerinin yaşında evlenmeyecekleri anlaşılmaktadır (Şekil 10). Bu noktada özellikle belirtilmelidir ki tüm katılımcılar 18 yaşın altında ne annelerinin döneminde ne de günümüzde evlenmeyeceklerini kendi anlam dünyalarına göre ifade etmişlerdir. Böyle evlenmemenin gerekçelerini ise bu yaşlardaki her birey gibi kendilerinin de çocuk olması ve çocuk yaşta eğitim hayatlarının devam etmesi üzerinden açıklamışlardır. Bu bağlamda eğitimlerini sürdürmek; üniversiteye gitmek, meslek edinmek, işe girmek, yurt dışına çıkmak, birikim yapmak gibi hayalleri ve hedefleri kendilerinin başarması ile ilişkili görünmektedir. Zira K13-K'nın da özetlediği üzere geleceği için eğitimini sürdürmek ve dolayısıyla hayallerini ve hedeflerini kendisinin gerçekleştirilmesi, annesinin yaşında evlenmekten daha önemlidir.

*“Hayır büyük konuşmak istemiyorum ama hayır ya çünkü dediğim gibi okumam gereken bi okulum var hayallerim var hani kurmak istediğim bi iş var hani bunları başarmam gerekiyo tamam hani şey kafaları var (etrafta duyduklarını kastediyor) bazen hani evlenince işte kocan okutabilir işte evlenince kocanla yap ya ben niye kocamla yapıyım ya da niye evlendiğim kişiyle yapabilirim ki kendim başarmak istiyorum*

*kendim yapmak istiyorum o yüzden yani şuan asla ... evlenmem”*  
(K13-K)



Şekil 10. Annesi erken evlenen çocuklar için “*annemin yaşında evlenmek mi!!!*”: “*tabii ki hayır karşı çıkar(d)ım*” temasına ilişkin model (hiyerarşik kod-alt kod ilişkileri ve kod ilişkileri modeli)

Aynı zamanda araştırmada çocukların anneleri gibi erken evlenmemeleri, 18 yaş altında arkadaşlarıyla sinemaya gitmek, onlarla vakit geçirmek gibi aktiviteler bağlamında evlenilecek değil eğlenilecek yaşta olmak gerekçesi ile ilişkili görünmektedir. Dolayısıyla annelerinin evlendiği yaşlarda sosyalleşme gereksinimi daha önemli olduğu için bu yaşlar kendileri için evlenilecek bir yaş olmaması bağlamında yorumlanabilir.

Annesinin aile baskısı ile evlendiğini, çocuk yaşta bu evliliğinin zorluklarını kendisine anlattığını ifade eden bir erkek çocuğunun (K4-E) ifadeleri ise zorlukları nedeniyle böyle bir evliliği kendisinin istemediğini örneklendirmiştir.

*“Çünkü annemin yaşadığı zorlukları yaşamak istemem bi erkek bile olsam hayatı erken yaşta öğrenmek istemem daha olgunlaşp daha büyük bi yaşa geldikten sonra evlenmek isterim...Annemin evlenirkenki aile baskısını anlattığı için bi de hani hiçbi işi bilmiyo ve neyapcanı da bilmiyor evde babamın yardımlarıyla biraz bi zaman geçmiş o yüzden annem o zamanlar çok zorlanmış bu zorluğu haydi annem anne babamdan ayrı çocuk yaşta bi yere gitmek zor ben onları gördüğü anlattığı için zor” (K4-E)*

Dolayısıyla annelerinin yaşında evlenmeyeceğini belirten çocuklar kendilerine evlen denilse evlenmeyerek bu duruma karşı koyma biçimlerini ise söylenenleri dinlememe, çevresindekileri dikkate almama, böyle bir durum karşısında istemediklerini belirtme ve aileleri baskı yapsa ailelerinden kopmayı göze alma olarak ifade etmişlerdir. Çocukların böyle bir evliliğe karşı koyma biçimleri ise onların erken evlenmemek için direneceklerini göstermektedir.

Araştırmada özellikle 18 yaş altında çocuk olmak, bu yaş altında evliliği istemeyerek böyle bir duruma karşı koyma ve dolayısıyla evlenmemenin önemli gerekçelerinden biri olarak yorumlanabilir. Böyle bir durumda erken evliliğin söz konusu dahi olmaması, K5-E ve K8-E'nin ifadelerinden de anlaşıldığı üzere çocuklar gibi ailelerinin de böyle bir evliliği istememeleri, dolayısıyla ailelerinin onlar üzerinde evlenme baskısının olmaması ile ilişkili görünmektedir. Dolayısıyla bu çocukların ifadeleri onların, böyle bir evlilik ihtimali olsa bile ailelerine istemediklerini belirtebilecekleri çocuk-aile ilişkisinin olması nedeniyle bu ihtimalin söz konusu dahi olamayacağı bağlamında yorumlanabilir.

*“Ya aile ailemi ben zaten hani ikna edebilirim kendileri benim düşünceme çok saygı duyarlar. O yüzden hani ben durumu açıkladığımda hani böyle düşünmüyorum daha hazır hissetmediğimi*

*vesaire söylediğimde çok sıkıntılı bi şekilde karşılamıyacaklarını biliyorum” (K5-E)*

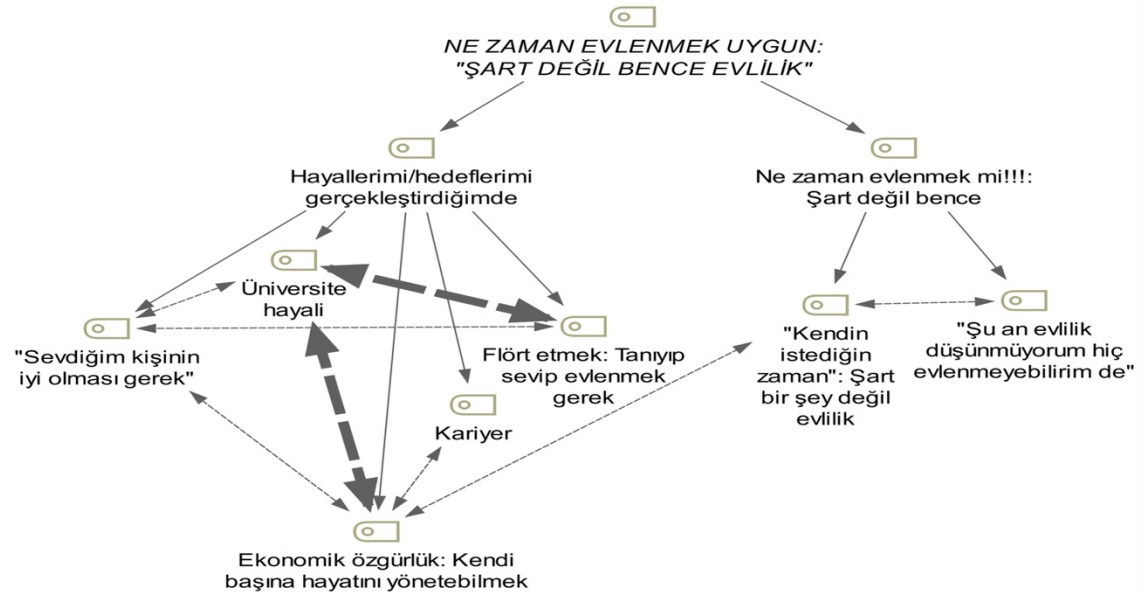
*“Ben direkt net bi şekilde hayır derdim zaten böyle bir şey demeyeceklerini (ailesinin evlen demeyeceğini kastediyor) biliyorum, eğitim hayatıma... Evet evet öyle bi şey demeyeceklerini biliyorum zaten ailem en çok eğitim öğretime zaten fazlasıyla önem veriyorlar zaten onlar da istemeyeceklerdir” (K8-E)*

Toplumun böyle bir evliliğe dair beklentisinin olması ihtimaline karşı bile çocukların yanıtının hayır olması da onlar üzerinde aile baskının olmaması üzerinden yorumlanabilir. Dolayısıyla çocuklara göre anneleri erken evlenmiş olsalar bile ailelelerinin kendileri üzerinde baskı kurmamaları; çocuklarının eğitim hayatlarını önemsemeleri dolayısıyla çocukların da erken evlenmeyi düşünmemeleri ile yakından ilişkilidir. Şekil 10’un da gösterdiği üzere özellikle annenin çocuğuna evlenmeme konusundaki desteğinin; çocuğun, erken evliliğe karşı çıkmasında önemli bir etken olması üzerinden açıklanabilir. Buradan hareketle çocuklar için annelerinin; hayallerini ve hedeflerini gerçekleştirmelerine destek olarak böyle bir evliliği gerçekleştirmeyi düşünmemelerinde önemli bir aktör oldukları ifade edilebilir.

### **3.8.2 Ne Zaman Evlenmek Uygun: “Şart Değil Bence Evlilik”**

Çocuklar ne zaman evlenmenin uygun olduğunu hayalleri ve hedefleri üzerinden ve evliliğin şart olmaması bağlamında betimlemişlerdir (Şekil 11). Bu noktada çocuklar için ekonomik özgürlüklerini kazanarak kendi hayatlarının kontrolünü ellerine alabilmeleri önemli bir hedeftir. Zira psikolog, avukat, mimar, eczacılık, diş hekimliği, doktor ya da subay, hemşire, sporcu, savcı, polis, pilot, ilkokul sınıf

öğretmenliği gibi mesleğe sahip olmak isteyen bu çocuklar için ekonomik özgürlüklerini kazanmada üniversite, önemli bir hayal olmanın yanısıra sosyalleşerek arkadaş edinmek ve dolayısıyla flört ederek tanıyıp severek evlenmek için önemli bir ortam olarak görünmektedir.



Şekil 11. Annesi erken evlenen çocuklar için "ne zaman evlenmek uygun: "şart değil bence evlilik" temasına ilişkin model (hiyerarşik kod-alt kod ilişkileri ve kod ilişkileri modeli)

Bu noktada özellikle belirtilmelidir ki annesi ve babası erken evlenen bir kız çocuğunun (K10-K) ifadelerinin de özetlediği üzere üniversiteyi kazanıp ekonomik özgürlüğün kazanılması ve flört edilen bir arkadaşın olması evlenmek için yeterli görünmemektedir. Aynı zamanda ne zaman evlenilebileceği; bu koşulların yanısıra üniversitede flört edilen dolayısıyla sevilen kişinin iyi olması yani içki içmemesi, şiddet uygulamaması üzerinden açıklanabilir. Araştırmada üniversiteyi kazanarak böyle bir ortamda flört edilen kişinin bu özellikleri taşıması ve çalışma hayatına atılmak, evliliğin uygun olduğu zamanla ilişkilendirilerek ifade edilmiştir.

*“Yani iyi olması derken burda bizim mahallede çok içki içiyolardı öyle yani şiddet falan uyguluyo o yönden iyi olsun dedim hani...Üniversitede birisiyle tanışırsın mesela zaten o zaman 22-23 yaşlarında olursun o zaman...ııım şey yaptığım kişiyle evlenmek isterdim sevdiğim kişiyle iyiyse öyle... Çalıştıktan sonra karşımdaki iyiyse evlenirim” (K10-K)*

Bu bağlamda uygun evlilik için önemli bir zaman kriteri olarak çocuklar tarafından belirtilen ekonomik özgürlük, aynı zamanda kariyer hedefleri ile de ilişkilendirilerek açıklanmıştır. Zira evlenmek için terfi etmek, işte tecrübe kazanmak ve lisansüstü eğitim için ekonomik özgürlüğün gerekliliği K9-K'nın ifadelerinde de çarpıcı bir biçimde örneklendirilmiştir.

*“Yani ııı evlenince bilmiyorum bi kere yani evlenmeden önce yapmak istediğin kariyerin hakkında yapmak istediğin her şeyi yapılması gerekir mesela yüksek lisans olsun doktora olsun ya da işinde tecrübe kazanmak terfi etmek her şey olabilir yani iş tecrübesi olarak işini artık sağlama almak ve onu birazcık devam ettirmek ııı gerektiğini düşünüyorum ben... Yani hem evleniyosun o da farklı bişi ee bi de işe başlıyorsun yani o da, daha tecrübesizsin iki konuda da ikisine de adapte olmak ikisinde de işi sağlama almak düzgün ilerletmek çok zor olurdu bence...Ben 27-28 gibi yani düşünüyorum çünkü daha o zamana kadar yapılması gereken çok şey olduğunu düşünüyorum kariyer olarak işte gezme seyahat gibi durumlar olarak ııı farklı şeylerin önce tecrübe edilmesi ondan sonra böyle bir karar olursa bi durum olursa evlenilmesi gerektiğini düşünüyorum. Bence çok ta acele edilmesine hiç te gerek yok” (K9-K)*



Şekil 11 incelendiğinde çocuklar için ekonomik özgürlükle birlikte evliliğin ne zaman istenirse o zaman uygun olduğu üzerinden açıklandığı dolayısıyla bazı çocuklara göre evliliğin şart olmadığı ifade edilebilir. Bu bağlamda K8-E'nin de özetlediği üzere evliliğin istendiğinde yapılması gerektiği, yani evlilik yaşının öneminin olmadığı dolayısıyla istemezse evlenmeyeceği biçiminde ifade edilmiştir.

*“Yani isteğime bağlı (evlilik demek istiyor) belki istemezsem evlenmeyebilirim de” (K8-E)*

### **3.9 ÇOCUĞUN BAKIŞ AÇISINDAN GÜNÜMÜZDE ANNESİNİN YAŞINDAKİ EVLİLİKLER**

Çocuklar, toplumsal bir aktör olarak kendi başına önemli bir hak öznesidir. Bu bağlamda erken evliliklerin, çocuğun gözünden değerlendirilmesi ve bu değerlendirmelerin ulusal ve uluslararası istatistiklerde daha görünür olması gerekmektedir. Ancak çocuk refahı politikalarında çocuklar genellikle yetişkinlere ve özellikle ailede ebeveynlerine bağımlı bir birey olarak karşımıza çıkar. Zira çocuk refahı politikaları; çocukların ve ailelerinin ihtiyaçlarını ve haklarını temel alarak ailelerin, çocukların yaşamındaki rollerine ilişkin varsayımları da odağa alır. Dolayısıyla bu politikalar, bir ülkenin çocukluğa ve çocuğa bakış açısından etkilenir. Hak temelli bir yaklaşım odağa alındığında ise çocuğa yaklaşım toplumun önemli ve bağımsız bir aktörü ve hak öznesi olma bağlamında öne çıkar. Buradan hareketle çocuk refahı alanında devletin çocukluk ve aile yaşamı konusundaki hak temelli duruşu, çocukları önemli bir hak öznesi olarak politikalarda görünür kılmayı gerektirir (Ridge, 2011). Dolayısıyla böyle bir hedefi önceleyen araştırma, çocuk yaşta deneyimlenen erken evlilik sorununu sonlandırmak için örneğin çocuk aktivizmi (Cuevas-Parra ve Tisdall, 2022; Tisdall ve Cuevas-Parra, 2020) gibi pek çok girişimlerde çocukların katılımının önemli

olduğunu savunur. Dolayısıyla çocukların, bu evlilikleri sosyal bir problem olarak görüp görmediklerini anlamak; bu çocukların erken evlilikleri sonlandırma ya da önleme girişimlerine bilinçli katılımı bağlamındaki faillikleri için seslerini duyurmak üzere bilgi ve farkındalıklarını keşfetmeye sosyolojik kanıt temeli oluşturabilir. Buradan hareketle araştırmanın sekizinci problem cümlesi “Annesi erken evlenmiş olan çocuklar, günümüzde annesinin evliliği gibi evlilikler konusunda ne düşünmektedirler?dir. Bu amaçla bu bölümde üç alt problem cümlesine yanıt aranmıştır. Bunlardan biri (i) “Bu evliliklerin varlığı ve nedenleri konusunda ne düşünmektedirler”dir. Bu alt problem cümlesi kapsamında annenin evlendiği yaştaki evliliklerin devam edip etmediği ve nedenleri sorgulanmıştır. Böylece bu kapsamda “Günümüzde annenin evlendiği yaştaki evliliklerin varlığı ve sürdürülmesi” olmak üzere tek bir temaya ulaşılmıştır. Bu bölümdeki ikinci alt problem cümlesini ise (ii) Bu evlilikleri önleme konusunda ne düşünmektedirler? Önlenmeli ise nasıl? oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu alt problem cümlesine yanıt aramak üzere bu evliliklerin önlenmesi gerekip gerekmediği ve nasıl önlenebileceği çocuğun gözünden irdelenmiş ve “Günümüzde annenin evlendiği yaştaki evlilikler önlenmeli: Ama nasıl bilmem ki” olarak bir tema ortaya çıkmıştır. Üçüncü alt problem cümlesi ise (iii) “Bu evlilikleri önerme konusunda ne düşünmektedirler? olup bu problem cümlesine bağlı olarak annenin yaşındaki günümüz evliliklerini önerip önermeme ve nedenleri sorgulanmıştır. Bu sorgulama ışığında “Günümüzde annenin evlendiği yaştaki evlilikleri önermem” biçiminde bir temaya ulaşılmıştır.

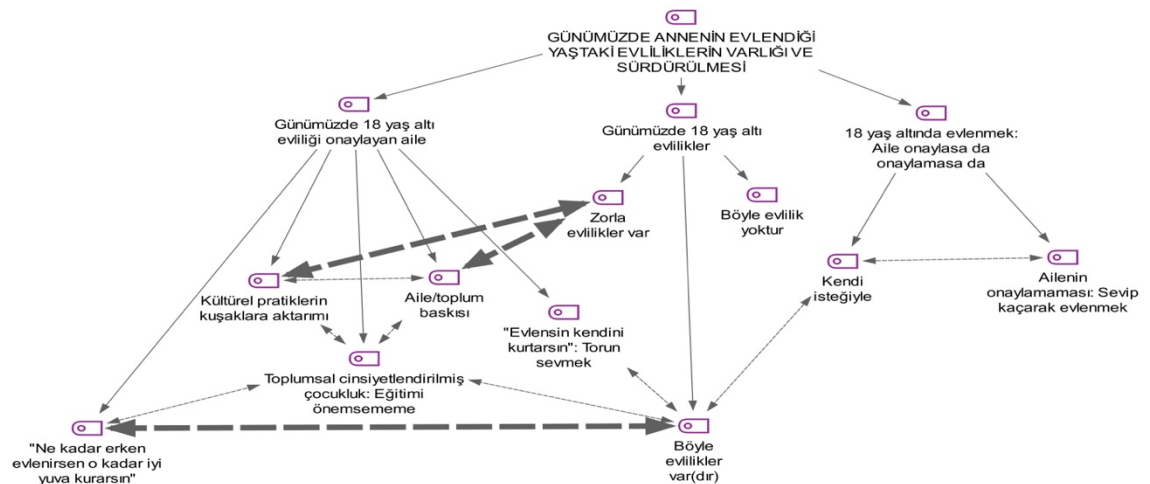
### **3.9.1 Günümüzde Annenin Evlendiği Yaştaki Evliliklerin Varlığı ve Sürdürülmesi**

Araştırmada çocuklar, günümüzde 18 yaş altı evliliklerin, zorla ya da isteğe bağlı olarak devam ettiğini belirtmişlerdir (Şekil 12). Özellikle doğudaki aile/toplum baskısı ile günümüzde gerçekleşen zorla evlilikler; beşik kertmesi, başlık parası gibi kadını değersizleştiren kültürel pratiklerin kuşaklara aktarılması ile

ilişkilendirilerek ifade edilmiştir. Dolayısıyla K1-K'nın ve K14-K'nın ifadelerinden de anlaşıldığı üzere böyle evliliklerin önemli bir nedeni olan kadını değersizleştiren kültürel pratikler özellikle Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki aile/toplum baskısı üzerinden açıklanmıştır.

*"İııı bi çok nedeni var olumsuz başlık parası olur aile zorlaması olur ııı bi kaç hani dediğim gibi doğu kısmında özellikle devam ediyor diye biliyorum bu şekilde zorlamalar... zorlayan aileler zorlayan toplumlar da hani gerekçeleri yok ama ailesinden öyle görmüş hani kuşaktan kuşağa aktarıldığı için..." (K1-K)*

*"...Evet (aileleri zorla evlendiriyor demek istiyor), bazen para karşılığı ki bence en kötüsü çünkü bi insan yerine bile konulmuyosun ve senin baban ailen para karşılığı veriyö ki annen de karşı da çıkmıyo çünkü kadınlara çok fazla değer verilmiyor... Çünkü erkeği üstün bi varlık olduğunu düşünüyolar ki bence asla öyle bi şey yok iki tarafta eşit ne bunu bi erkeğe yapılmalı okutmamak erken yaşta evlendirmek ne de bir kadına yapılmalı kıza çocuğuna" (K14-K)*



Şekil 12. Annesi erken evlenen çocuklar için "günümüzde annenin evlendiği yaşta evliliklerin varlığı ve sürdürülmesi" temasına ilişkin model (hiyerarşik kod-alt kod ilişkileri ve kod ilişkileri modeli)

Dolayısıyla günümüzde çocuklara göre özellikle Doğu Anadolu Bölgesi'nde erkeklik değerlerini benimseyen ve yeniden üreten hiyerarşiye dayalı pratikler, 18 yaş altında aile/toplum baskısı ile evlenmede öne çıkmaktadır. Böyle pratikleri sürdürmek; özellikle eğitim fırsatları yetersiz ailelerde çocuklardan okumak yerine onları evliliğe hazırlayan rol ve sorumlukların beklenmesi ile ilişkilidir. K11-E'nin ifadelerinden de anlaşılacağı üzere böyle bir anlayışın öne çıkması; ailelerin ve dolayısıyla çocukların yaşadığı yerdeki teknolojik ve eğitim fırsatlarının yetersiz olması ve dolayısıyla geleneksel düşünceleri üzerinden ifade edilmiştir.

*“Yani şuan burda mesela ailemin beklediği şey üniversite okumak ama ordaki olay üniversite değil bi iş yapsın erkekse atıyorum bi işe girsin kendi parasını kazansın 16-17 yaşlarında kadınsa da kızsda da o yaşlarda işte annemin zamanında evlenme o yaşlarda evlendiriyorlar diye işte doğu tarafında hala öyle olduğunu düşünüyorum insanların... İmkanlar diyebilirim yani ı çünkü kafa yapısına da bağlı ama imkana bağlı her şey çünkü biz burda yaşadığım yerde çokça imkanımız var yani en basitinden interneti diyim bazı yerlerde hala internete imkan sağlayamadıkları yerler var yani bu internet en basitinden örnek bunun gibi işte teknolojik imkanlar böyle imkan sağlayamadıkları için daha gelenekselleşmiş basit düşünüyorlar diyim” (K11-E)*

Araştırmada 18 yaş altında çocuğunun okuması yerine evlenmesine ailelerinin onay vermesi dolayısıyla bu evliliklerin varlığı, çocuklarına iyilik yaptıklarını sanmaları üzerinden açıklanmıştır. Böylece çocuklarının ne kadar erken evlenirlerse iyi yuva kuracağına inanmaları, onlardan eğitimlerini sürdürmeleri yerine evlenmelerini beklemeleriyle ilişkilendirilebilir. K5-E'nin ifadelerinden de anlaşıldığı üzere çocuklarının okuyarak ilerleyen yaşlarda evlenecekleri kişiyi tanınmasını, sevmesini düşünmeyen aileler, onların ne kadar erken evlenirlerse o kadar iyi yuva kuracaklarını sanmaktadırlar.

*“Bu eskiden hani ne kadar erken evlenirsen o kadar iyi daha çabuk yuva kurar vesaire tarzında... Ya erken evlilikler benim dediğim gibi olumlu baktığım bi şey değil bu sevmedir etmedir insanları tanınmasıdır vesaire ve bunları düşünmedikleri için daha çok (izin veriyorlar aileler demek istiyor)...Evet biraz bu geleneklerle o insanların bilinçsizliğiyle... Ya erken evlilikler benim dediğim gibi olumlu baktığım bi şey değil bu sevmedir etmedir insanları tanınmasıdır vesaire ve bunları düşünmedikleri (aileler düşünmedikleri için demek istiyor) için daha çok...Bu kariyerdır insanı tanınmasıdır bi yaşa gelip (düşünmüyor aileler demek istiyor)” (K5-E)*

Bu bağlamda ailelerin günümüzde 18 yaş altındaki çocuklarının evliliğine onay vermeleri, aynı zamanda çocuklarının evlenerek kendi hayatlarını kurduklarını görmek ve ailelerinin torun sahibi olma istekleriyle de ilişkili görünmektedir. Bu noktada bir erkek çocuğunun (K3-E) ifadelerinden de anlaşıldığı gibi bu durum, 18 yaş altında da olsa ailelerin, çocuklarının evlenerek kendilerini kurtardıklarına inanmalarından ve torun sahibi olma isteklerinden kaynaklanmaktadır.

*“...erken yaşta büyüsün evlensin kendini kurtarsın işte bize torun versin diye düşünüyö... Hem kız hem erkek çocukları için...Çünkü çocuklarının şeyi büyüdüğünü kendini kurtardıklarını görmek istiyolar bi de çocuk seviyolarca çocuk yapmak için yaşları geçmişse (ebeveynler yaşlanmışsa demek istiyor) torun sevmek için istiyolardır (K3-E)*

Bu noktada özellikle belirtilmelidir ki çocuklara göre 18 yaş altı evliliklerin yani erken evliliklerin günümüzde varlığı ve dolayısıyla sürdürülmesi sadece aileler değil çocukların kendileri üzerinden de değerlendirilmesi gereken önemli bir problemdir. Zira aileleri onaylasa da onaylamasa da bazı çocuklar kendi

istekleriyle evlenmekte ya da evlenmek durumunda kalmaktadırlar. K6-K, K8-E ve K13-K'nın ifadeleri de göstermektedir ki 18 yaş altında okuyarak ya da okumak istemediği için, eğitimini sürdürmek istemeyip ailesi ile sorunları olduğu için ya da bu yaşlarda bir hevesle sevgili olan çocukların evlenmeleri, bu evliliği istemeleriyle ilişkilidir.

*“Aileriyle zorluklar çekiyor olabilir hani okumak istemeyip evde durup yani boş boşuna durmak istemeyenlerde olabilir...Hocam aileleriyle geçinmeyen sorunları olan insanlar oluyo mesela benim arkadaşım 18 yaşında şuan evleniyo okumadı kendisi o yüzden evlenmek zorunda kaldı evde ailesi napacak diye 18 yaşında evlendiriyor şuanda... Evet (ailesi de istedi demek istiyor) kendisi de istedi ama ı okumadığı için evlenmek zorunda kaldı... Hocam hani evde durdukları için sıkıntılar çıkıyor sürekli kavga çıkıyo anlaşamıyolar öyle yani” (K6-K)*

*“İııı sebebi ne olabilir, ya belki okumayıp da ya da okuyup da isteği üzerine yani şuanda da günümüzde gördüğümüz kadarıyla isteği üzerine erken yaşta da evlenen bi çok kişi var belki o şekilde olmuş olabilir oluyor olabilir” (K8-E)*

*“Çevremde hiç görmedim ama duyduğum birkaç var çevremde yokta. Ya işte benim dediğim gibi bi hevesle hani belki sevgili oluyolar bi hevesle evleniyolar sonra zaten kendilerinden şey yapıp boşanıyolar” (K13-K)*

Diğer yandan çocuklara göre bu yaşlarda evliliği istemek, ailelerinin onay vermemesine rağmen kaçarak evlenmeleri üzerinden de açıklanabilir. Zira K7-K

ve K13-K'nın da belirttiği üzere günümüzde böyle evlilikler, aileleri onaylamamasına rağmen çocuklar istediği için kaçarak da gerçekleşebilmektedir.

*"...bazıları çok seviyor aileler izin vermiyo kaçıyorlar..." (K7-K)*

*"...hani ailesi vermeyince kaçanlar da olabiliyor (K13-K)*

Belirtilmelidir ki araştırmada sadece bir erkek katılımcı (K8-E) lise mezunu olma şartı olduğu için 18 yaş altında evliliklerin günümüzde olmadığını ve dolayısıyla bu evliliklerin sürmediğini ifade etmiştir.

*"İıı galiba ııı zaten lise mezunu olmak şuanda liseyi okumak şart galiba o yüzden etmiyordur diye düşünüyorum... Eee evlilik değil okuma konusunda lise mezunu olmak şarttı diye biliyorum şuanda...Yani o konuda olduğu için yani ordan bi fikir yürüterek etmiyodur.... Ya lise değil 18 yaşında lise bitmiş oluyor son sınıf olunduğu için onu kastetmek istedim 18 yaşından önce şuan da evlilik olmuyo diye biliyorum araştırmadım araştırma ihtiyacı da duymadım ama yani öncesinde böyle bi kural olduğunu biliyorum yani öncesinde böyle bi kanun yoktu ... İıı kendi fikrimce (lise mezunu olmak şart olduğu için bu evlilikler devam etmiyodur demek istiyor) devam etmiyordur"( K8-E)*

### 3.9.2 Günümüzde Annenin Evlendiği Yaştaki Evlilikler “Önlenmeli”: “Ama Nasıl Bilmem Ki”

Araştırmada çocuklar bu evliliklerin önlenmesi gerektiğini ve bu önleme çalışmalarını çocuklar başta olmak üzere ailelerine ve dolayısıyla topluma yönelik müdahaleler bağlamında açıklamışlardır (Şekil 13). Zira ülkemizde 18 yaş altı evlilikleri yasaklayan yasalar olsa da aileler bu evliliklere izin verdiğinde çocukları evlenebilmektedir. Bunun bilincinde olan K3-E, K7-K ve K13-K'nın ifadelerinin de örneklendirdiği üzere önleme çalışmaları, ailelerin böyle evliliklere izin vermesini engelleyen müdahaleleri gerektirmektedir. Ülkemizde 12 yıllık zorunlu eğitim ile birlikte öğretim yılında 4+4+4 modeli uygulanmaya başlandığı için bu çocuklara göre evliliklerde de lise mezunu olma şartı getirilirse 18 yaş altındaki aile izni ile evlilikler önlenebilir ki bu girişimler, devletin sorumluluğundadır.

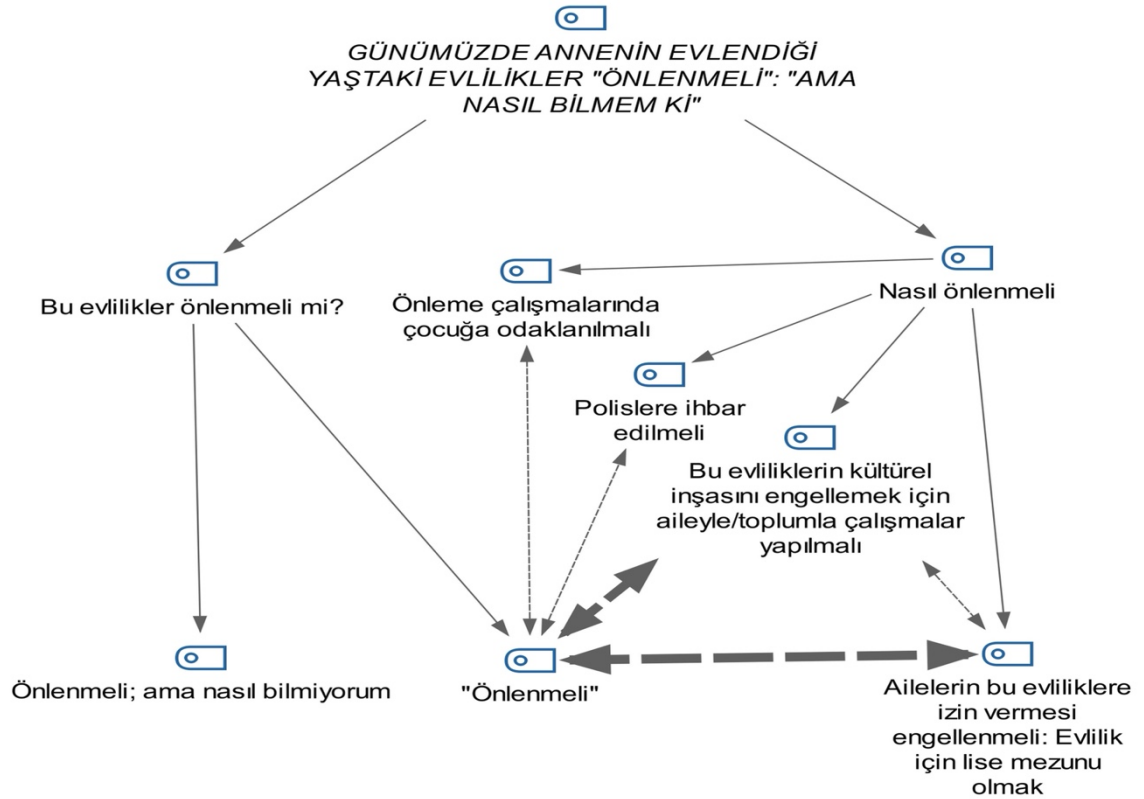
*“Önlenmesi gerektiğini düşünüyorum da yani aileleri de izin verdikçe önlemesi zor biraz... 18 yaşından altında evlenilmesine izin verilmeyo hani aileler izin verirse öyle önüne geçilmeye çalışılıyo aileleri müsaade edenler devam ediyodur...18 yaşa altını aileler müsaade etse de evlenmesi yasaklanabilir mesela başka da bi düşüncem yok”*  
(K3-E)

*“İıı nasıl önleyebiliriz, yani küçük yaştaki çocuklar bence evlendirilmemeli 18 yaşında küçükler evlendirilmemeli ... ama yani bence lise yaşı 18e kadar evlenilmemeli”* (K7-K)

*“Yani ben lise mezunu olan yani lise mezunu olduktan sonra bence hani üniversitede okumuyacaksanız hani lise mezunundan sonra 18*



*yaşından sonra evlenme ve hani lise mezunu olanlar olarak koyardım...aile izniyle evlenebiliyorlar bence önlenmeli” (K13-K)*



Şekil 13. Annesi erken evlenen çocuklar için “günümüzde annenin evlendiği yaşta evlilikler “önlenmeli”: “ama nasıl bilmem ki” temasına ilişkin model (hiyerarşik kod-alt kod ilişkileri ve kod ilişkileri modeli)

Bu noktada özellikle belirtilmelidir ki çocuklara göre günümüzde 18 yaş altında devam eden evliliklerin önlenmesi, aile içinde bu evliliklerin kültürel inşasını engellemeye yönelik müdahalelerle de ilişkili görünmektedir. Bu bağlamda ailelerin bu evliliklere izin vermemesi için tanıştırma sürecinden evliliğe giden yolda önemli bir aracı olarak özellikle eğitim düzeyi düşük olan ailelerle çalışmalara ihtiyaç vardır. Çünkü çocuklara göre bu ailelerde kültürün inşa ettiği böyle evliliklerin görülme ihtimali yüksektir. Buradan hareketle böyle evliliklerin ailede kültürel inşasını engellemeye yönelik aileyle/toplumla çalışmalar çocuklara göre ailelerin bu evliliklere izin vermemesi açısından önemli görünmektedir. Bu çalışmalarda çocuklar; “evde kalma”, “adının çıkması” gibi nedenlerle çocukları

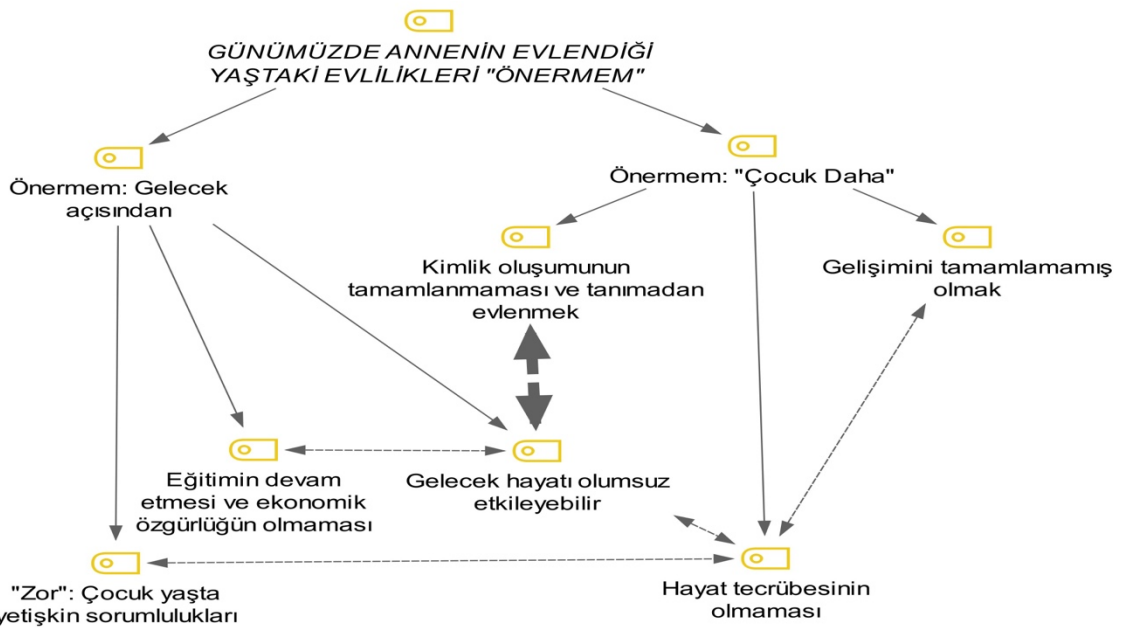
evliliğe hazırlama, evlilikte yaşanabilecek zorluklar, görücü usulü ve dini nikahla evliliğin ve bu evliliklerin aile içinde kuşaklara aktarımının sakıncaları, kadının eğitiminin ve ekonomik özgürlüğünün önemi gibi konulara yer verilerek aileler/toplumla bilinç artırıcı çalışmalar yapılmasını önermişlerdir. Araştırmada 18 yaş altı evliliklerin önlenmesi; polisler ihbar edilmesi ve koruyucu/önleyici çalışmalarda çocuğa odaklanması bağlamındaki müdahalelerle de ilişkili görünmektedir. Böyle evlilikleri önlemede çocuklarla, özellikle bu durumla karşı karşıya olan çocuklarla görüşülerek aileleri istemese de çocukların devletin koruması altına alınmasının ve böyle durumlarda çocukların evliliği istemediğini belirtmelerinin önemli olduğunu ifade etmişlerdir.

Son olarak belirtilmelidir ki bu araştırmada sadece bir kız çocuğu (K10-K) bu evliliklerin önlenmesini; ancak nasıl önlenmesi gerektiğini bilmediğini belirtmiştir.

### 3.9.3 Günümüzde Annenin Evlendiği Yaştaki Evlilikleri “Önermem”

Araştırmada çocuklar annelerinin yaşındaki evlilikleri günümüzde önermemişlerdir (Şekil 14). Önermemelerini ise 18 yaş altında çocuk olmak ve bu yaşta evlenen eşlerin birbirlerini yeterince tanımaması nedeniyle şiddete maruz kalma, boşanma, ekonomik zorluk gibi gelecekteki sorunlarla ilişkili olarak açıklamışlardır. Bu bağlamda araştırmada erken evliliğin günümüzde önerilmemesi öncelikle çocuk yaşta kimlik gelişiminin tamamlanmaması ve bu nedenle böyle bir evliliğin gelecek yaşamlarına olumsuz yansımaları üzerinden değerlendirilmiştir. Zira K1-K'nın ifadelerinin de özetlediği gibi annesi gibi günümüzde 17 yaşında evlenen olan çocuklar, evlendikleri kişiyle bu yaşta duygusal olarak aralarında bir bağ oluşturarak evlenseler de tanımadan evlendikleri için eşleriyle gelecekte tartışma yaşayabilirler.

“Önermem (bu evliliği önermem demek istiyor) hani dediğim gibi biraz hani olgunlaşmak lazım karakterimizin tam gelişmediği bi dönem o on yedi yaş (annesinin evlendiği yaş o nedenle 17 yaş üzerinden konuşuyor)hani o yüzden tam tanımak açısından sıkıntılar olabilir ilerde sıkıntılar olabilir bu yüzden önemli...çocuklukta iki tarafta birbirini tanımıyor ve hani bazı konuşmalar geçebilir hani aralarında ve hani çocukluk çocukluğun verdiği duygularla oluşmuş şeyler olabilir ve ilerde bunlar ee oluşmayınca ve yani kişiler dedikleri şeyleri yapmayınca sıkıntı çıkıyo olabilir (aile içinde eşler arasındaki kavga ve tartışmaları kastediyor)” (K1-K)



Şekil 14. Annesi erken evlenen çocuklar için “günümüzde annenin evlendiği yaşta evlilikleri “önermem” temasına ilişkin model (hiyerarşik kod-alt kod ilişkileri ve kod ilişkileri modeli)

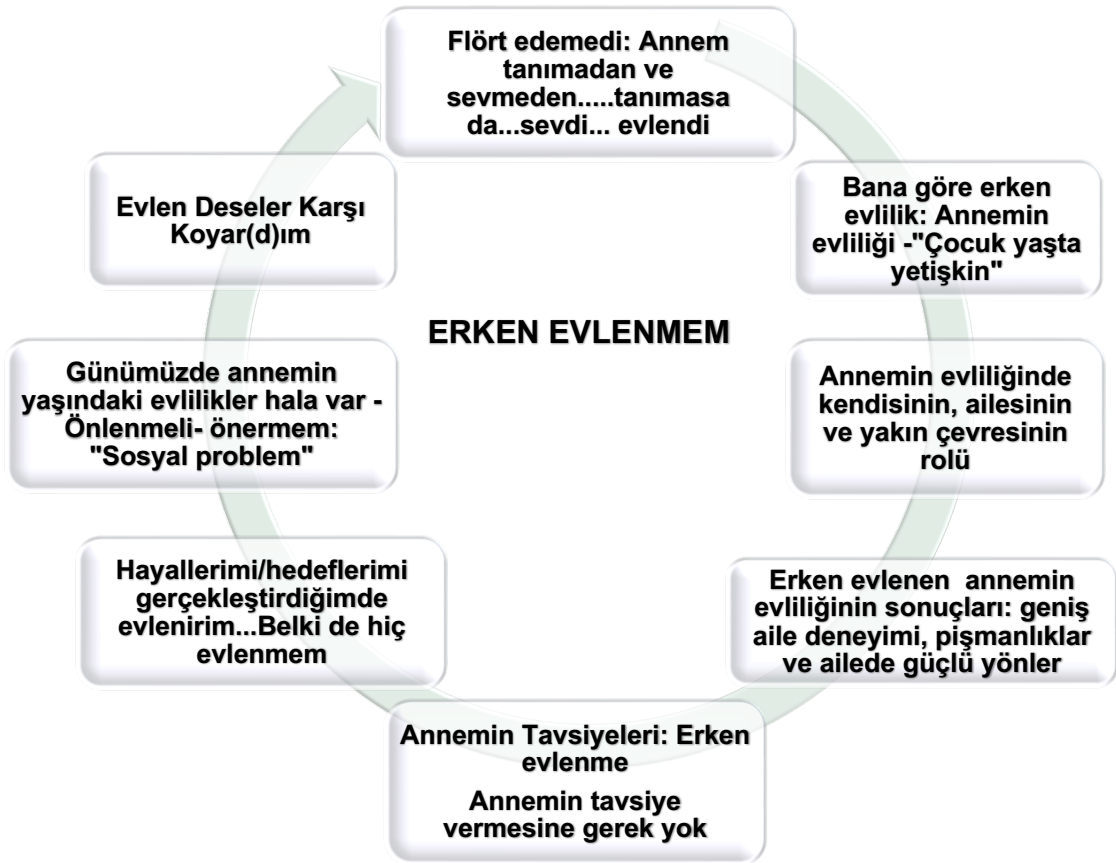
Araştırmada erken evliliğin, çocukların gelecek hayatlarına yansımaları; okumaları gereken yaşta evlenmeleri nedeniyle ekonomik özgürlüklerinin ve evliliğe dair hayat tecrübelerinin olmamasıyla da ilişkili görünmektedir. Bu nedenle katılımcıların, günümüzdeki çocuklara böyle evlilikleri önermedikleri ifade edilebilir.

Aynı zamanda annesi gibi 18 yaş altında evlenmek, çocuk yaşta olup çocuk doğurmak, büyütme ve bu anlamda evlilikle birlikte çocuk yaşta yetişkin sorumluluklarının zorluğu ile de ilişkilendirilebilir. Dolayısıyla bu sorumluluklarla başa çıkabilecek yaşta olmayan 18 yaş altındaki çocuklara bu evliliği önermemek, K2-E ve K6-K'nın ifadelerinin de örneklendirdiği üzere bu zorluklara dair hayat tecrübesinin olmaması yani çocuk yaşta olmak üzerinden yorumlanabilir.

*“Ya alacağı sorumluluklar yani bilmiyorum bi evde olacak ve o yaşta (annesinin evlendiği yaş yani 17 yaş kastediyor) küçük bence ... Ya kendi kafana göre yaşıyorken hani tek başınasın bi evde tek başına yaşıyorsun ya da hani kendi kafana göre yaşıyorsun ama ondan sonra yanında biri daha oluyor onu da düşünmek zorundasın... Yani çocuğa bakacak çocuğu geliştirecek çocuğu büyütecek o yaşta kendisi çocuk zaten hani çocuk mu büyütebilecek (bu nedenle önermem demek istiyor)” (K2-E)*

*“Yani bu duruma nasıl diyebilirim bence şu zamanda uygun değil bu dönemlerde... o zamanlar daha dediğim gibi pek bi şey bilmiyomuş hani annem de sadece derslerine odaklı çalışıyomuş oraya gidince ev işlerini yapmayı öğrenmiş yemek yapmayı öğrenmiş bu zorluklarla karşılaşmış...Şöyle söylim ben önceden yoktum hani annemlerin zamanında bilmiyodum ama şu bu dönemlerde hani kendi gör gördüğüm öğrendiğim dönemlerde hayatın şu zamanlarda zorlukları var ve biz daha bi şeyi bilmiyoruz o yüzden (önermem demek istiyor)... (K6-K)*

Araştırmada kavramsal ve kuramsal temel ışığında ulaşılan temalara ilişkin sosyolojik çıkarımlar Şekil 15'te görselleştirilmiştir.



Şekil 15. Annesi erken evlenen çocukların erken evliliğe ilişkin görüşlerinin inşasında annelerinin evliliğinin rolüne ilişkin model

Şekilde 15'te açıkça görülmektedir ki annenin erken evliliği ile kurulan ailedeki çocuklar, böyle bir evliliği gerçekleştirmeyi düşünmemektedirler. Bu görüşü inşa eden sosyolojik açıklama zemininde hem çocukların hem de annelerinin/ailelerinin çocuk olmaya yüklediği anlamın önemli olduğu ifade edilebilir. Zira çocukların anlam dünyasında; evliliğe hazırlık sürecinden başlayarak annelerinin (çocuk yaşta yetişkin olarak görülmelerini inşa eden nedenleriyle ve sonuçlarıyla) çocuk olsa da yetişkin görülmelerine bağlı olarak gerçekleşen evlilikleri hem günümüz çocukları hem de kendileri için kabul edilemez görünmektedir. Zira onların anlatıları, annenin dönemindeki çocuğun değerinin ve anlamının içinde yaşadığımız dönemde değiştiğini dolayısıyla evlendiği dönemde çocuk yaşta yetişkin görülen annelerinin kendileri için de günümüz aileleri için de çocuk olduğunu destekler niteliktedir. Bu bağlamda

sosyal problem olarak gördükleri erken evlilikleri önermedikleri ve önlenmesi gerektiğini düşündükleri söylenebilir. Ayrıca çocukların anlatılarında, anneleri tavsiye verse de vermese de yoksul, eğitim düzeyi düşük, kalabalık bir ailede yaşasalar da yaşamasalar da aileleri/anneleri onların evlenmelerini değil hayallerini ve hedeflerini başarmalarını destekleyen önemli aktörler olarak görünmektedir. Dolayısıyla böyle bir evliliğe karşı olma, evlen denilse bu duruma direnme bağlamındaki failliklerinde, çocukluklarında hayallerini ve hedeflerini gerçekleştiremeden evlenen annelerinin de önemli rolü olduğu ifade edilebilir.

## SONUÇ VE TARTIŞMA

Çocukların erken evliliklere ilişkin görüşlerini, annelerinin erken evlilik deneyiminin nasıl inşa ettiğini anlamayı amaç edinen bu araştırma, böyle bir evliliği sürdürme eğilimindeki kırılmayı örneklendirmiştir. Bu sonuç aslında Dünya Değerler Araştırması Kültürel Haritası'nın (World Values Survey Cultural Map, 2023) saptamaları bağlamında önemlidir. Zira bu araştırma (World Values Survey Cultural Map, 2023) bireyler daha müreffeh, eğitilmiş, daha uzun yaşadıkça ve daha az çocuk doğurdukça, onların soyundan gelenlerin daha laik ve ahlaki değerlerinde kendilerini ifade eder hale geleceklerini öne sürmektedir. Dolayısıyla mevcut araştırmada çocukların anlatıları, annelerinin erken evlendiği döneme ve bu dönemdeki aileye özgü çocuğun, çocukluğun ve evliliğin anlamının günümüzde farklılaşarak kendilerini ve evliliğe dair kabullerini/değerlerini ifade eder hale geldiklerini destekler nitelikte görünmektedir. Bu farklılaşmayı keşfeden araştırma, çocukların anlatılarında ortak bir deneyim olarak annelerinin erken evlilik dinamiklerinin her bir annenin deneyimine ve bu deneyimi değerlendiren çocuğun anlam dünyasına özgü bağlamsal çoğulluğunu anlama gayreti içinde olmuştur.

Öncelikle belirtmelidir ki bu araştırmanın en önemli sonucu annesi erken evlenmiş ailedeki tüm çocukların anneleri gibi erken evlenmeyeceklerini, onlara evlenirse bu duruma karşı koyacaklarını belirtmeleridir. Tüm çocukların bu değerlendirmeleri çocukların, erken evlilik ihtimali karşısında bu evliliğe direnerek kendi haklarının kullanıcısı dolayısıyla kendi yaşamlarının faili oldukları biçiminde yorumlanabilir. Zira bu çocuklar, annelerinin evliliğe hazırlık sürecinden başlayarak evliliğe neden onay verdiklerinin, sevmeden, tanımadan evlenmelerinin, bu evliliğin nedenlerinin ve sonuçlarının bilincinde olarak bu evliliğin ne kendileri ne de günümüzdeki çocuklar için kabul edilemeyeceğini vurgulamışlardır. Dolayısıyla annelerinin erken evlilik pratiğine hazırlanmalarından bu evliliğin gerçekleşmesine ve neden sosyal problem

olduğuna ilişkin anlatıları çocukların bu evliliğe özgü geleneksel kùltürün savunucusu olmadıklarını örneklendirmiştir. Çocukların evlenmeden önce flört etmeyi, “evlilik için tanışmak” yerine tanışıp sevdikten sonra evlenmeyi önemli bulması, babası ile flört edemeyen annenin babaya hissettiklerini sevgi değil geçici hoşlanma, heves, saf sevgi olarak yorumlamaları geleneksel ataerkil aileye özgü evlilik kabullerini sorgulayan, müzakere eden ve dolayısıyla bu bağlamda kendi evlilik kabullerine ilişkin anlamı inşa eden ve yeniden üreten bireyler olmaları üzerinden yorumlanabilir. Zira annelerinin erken evliliğinde öncelenmeyen romantik ilişkiler, aşk ve arkadaşlık ilişkileri; onlara göre evliliğin erken olması açısından da önemli bir kriter olarak görünmektedir.

Erken evliliğe giden yolda bu evliliği kolaylaştıran ya da bu evliliğin ortamını hazırlayan fail “çocukların kendisi” olabilmektedir. Bu bağlamda son yıllarda 18 yaş altı evliliklerin zorla olmadığı (Horii, 2020a; Horii, 2020b, Horii, 2021), çocuğun liderliğinde (Kenny vd., 2019) özellikle kaçarak olduğu durumlarda (Doğancı ve Tuncay, 2022) çocuğun isteği, seçimi ya da kararı öne çıkmaktadır. Araştırmada, bazı çocuklar için kaçarak evlilikler hem günümüzde bu evliliklerin varlığı hem de annelerinin kaçarak evlilik yapma deneyimleri bağlamında ifade edilmiştir. Günümüzde bu evlilikleri değerlendiren çocuklara göre 18 yaş altında özellikle severek evlenen çocuklar, ailelerinin izin vermemesi nedeniyle kaçmayı tercih etmektedirler. Ancak böyle evliliği deneyimlemiş olan bir katılımcının ifadesi göstermiştir ki aile üyelerinin (annenin annesi, babası, erkek kardeşleri) tepki göstererek onaylamamasına rağmen annesi sevdiğini sanarak kendi isteğiyle babasına kaçmıştır. Dolayısıyla babasını tanıyamayacak kadar küçük yaşta olan ve gecekonduda yaşayan annesi, o yaşlarda babasının (çocuğun dedesinin) dedikodu endişesiyle akşam dışarı dahi kontrollü çıkabilmektedir. Bu bağlamda çocuk yaştaki anne, her ne kadar bu evliliğe karar verme bağlamında bireysel failliğini kullanmış gibi görünse de çocuk yaştaki annenin evliliğinin inşasında ataerkil değerlerin rolü dikkat çekicidir. Bu bağlamda çocukların kaçma gibi bireysel eylemlerini şekillendiren bireysel failikleri olsa da bu durum, büyük ölçüde ailevi kısıtlamalarla ilişkili görünmektedir (Abebe, 2019). Evlenmek isteyen



annenine evlenmesine ailesinin izin vermemesi ve babasının “dedikodu” endişesiyle onun dışarı çıkmasını engellemesi gözönüne alındığında annenin kaçma eylemi; sosyo-kültürel bağlamda tartışmayı gerektirir (Ahearn, 2001). Dolayısıyla bir çocuk olarak annenin babaya kaçma eylemi; çocuğun hareket etme/eyleme geçme kapasitesini babanın sınırlamasının ve çocuğun kararları üzerindeki kontrolünün bir sonucu olabilir. Zira ebeveynlerin, başkalarının dedikodu yaparak çocuklarını dışlayacaklarını dolayısıyla onları cezalandıracaklarını düşünmeleri, onların çocuklarına uyguladıkları emredici normlara dayalı baskılarını artırabilmektedir (Bicchieri vd., 2014). Böylece babanın, çocukları üzerindeki aşırı korumacı bu davranış; kız çocuklarının cinselliğini, kendilerini, ahlakını korumaya yönelik ahlaki bir norm nedeniyle olabilmektedir. Çocukluğunda bu toplumsal cinsiyet normuna maruz kalarak özgürlüğü kısıtlanan kız çocuklarının çocuk yaşta aldıkları evlenme kararının yakın çevreden beklenen bu normlarla ilişkili olabileceği söylenebilir. Zira Amerika’da (Wahi vd., 2019) ve Honduras’ın kırsal bölgelerinde yapılan bir araştırma (Pacheco-Montoya vd., 2022) hamilelikle ilişkili kültürel(dini) inançların bu evlilikleri inşa ettiğini kanıtlamıştır. Kız çocuklarının ergenlik döneminde oldukları göz önüne alındığında özerklik duygusu geliştirerek yakınlık ve cinsel ilişkilere artan ilgileri, aşırı koruyuculuk ve cinsellik kontrolü bağlamındaki bu beklentilerle gerilim içinde olabilmektedir. Böylece yaşanan gerilim, bu çocukların sınırlı seçenekleri göz önüne alındığında en iyi seçenek olarak görülen erken evlenme kararını almalarını beraberinde getirebilir. Zira 18 yaş altı evliliklerin amacı yaşandığı zamana, kültüre ve sosyal sınıflara göre önemli ölçüde değiştiği için (Horii, 2020c) özellikle ulusal ve uluslararası önlemlere rağmen erken evliliklerin, öne çıktığı aileye ve topluma özgü gelenekler ve yaşın sosyolojik anlamı bu evlilikleri inşa edebilmektedir.

Bu araştırmanın da savunduğu üzere çocuklar örneğin yemek, sağlık, okul ve barınma (kısa vadede), evlenme ve kendilerine ait bir ev kurma (uzun vadede) gibi sosyal ve ekonomik yaşamlarının farklı dönemlerinde ailelerine ihtiyaç duyabilirler (Abebe, 2019). Araştırmada annesi erken evlenen çocukların hem

erken evliliği hem de annesinin evliliğinin neden erken olduğunu tarif ederken büyüme ve gelişimin tamamlanmadığı yaşı (18 yaş altı), aileye gereksinimleri olması açısından anlamlandırdıkları söylenebilir. Aslında çocukların 18 yaş altını (hem anneleri hem de günümüz çocukları için) bir çocuk olarak evliliğin sorumluluğunu (çocuk yaşta çocuk doğurma ve bakımı, aileyi yönetme, evi geçindirme, yemek yapma, temizlik) düşünemeyecek ve aynı zamanda ailelerine psikolojik, duygusal ve ekonomik olarak gereksinim duyulan yaş bağlamında ifade etmeleri, evlilik açısından henüz bireysel failliğin gelişmemiş olduğuna dikkat çektiklerini göstermektedir. Bu bağlamda evliliği “erken” olarak nitelendirmede “biyolojik” olarak yaşın önemi vurgulanırken evliliğe giden yolda yaşa yüklenen anlamın ve dolayısıyla annenin döneminde çocuk yaştaki annenin “olgun”, “yetişkin” olarak görülmesinde “sosyal” yaşın önemi farkedilmiştir. Zira 18 yaş altında olmayı ve dolayısıyla böyle bir evliliği ekonomik özgürlüğü kazanmadan, sosyalleşmeden, tanımadan ve evliliğin sorumluluklarına hazır olmadan hem anneleri hem kendileri hem de günümüz çocukları için erken olarak tarif etmeleri 18 yaş altında olmaya yükledikleri sosyal anlamı ve dolayısıyla bir çocuk olarak evlilik kabullerini de ortaya koymaktadır. Başka bir deyişle böyle bir tarif aslında kendileri için evlilik bağlamında ideal olanın ve dolayısıyla erken evlenmeyeceklerinin ipuçlarını vermiştir. Araştırmadaki çocukların da böyle bir evliliği istememeleri Zahra ve arkadaşlarının (Zahra vd., 2021) Malavi’de yaptığı araştırmada olduğu gibi erken evlenmenin kabul edilebilir olmadığına inanmaları bağlamında yorumlanabilir. Çünkü araştırmada çocukların büyük çoğunluğunun erken evliliği tarif ederken sıraladığı ideal evlilik kriterlerinin (üniversite eğitimi, meslek edinme, işe girme); annelerinin yaşında evlenmeme, evlenmek için uygun yaşın ve annenin evliliğinin erken olmasının gerekçeleri ile de paralellik gösterdiği anlaşılmaktadır. Ayrıca evlenmenin ne zaman olması gerektiği sorulduğunda çocukların, hayallerini ve hedeflerini kendi başına gerçekleştirdikten sonra ne zaman istenirse o zaman olduğu hatta istenmezse evliliğin şart olmadığını belirtmeleri anneleri gibi erken evlenmeyeceklerinin açık ifadesi olarak görülebilir. Bu bağlamda araştırmanın da desteklediği gibi erken evlilik ile kurulan ailedeki çocuklar; hayalleri, hedefleri, koşulları bağlamında kendi yaşamlarının faili olarak görülmelidir. Zira araştırmanın da savunduğu üzere çocuklar yetişkinlerle ve

akranlarıyla birlikte etkileşime girerek, müzakere ederek ve paylaşarak anlamı birlikte yeniden inşa edebilirler. Bu bağlamda araştırmadaki çocuklar aslında annelerinin evliliklerine özgü geleneksel kültürü sorgulayarak, eleştirerek ve kendileri için böyle bir evlilik söz konusu olsa direneceklerini belirterek bu geleneksel kültürü sürdürme adayı olmama bağlamındaki failliklerini ifade etmeye çalışmışlardır.

Bu noktada özellikle belirtmelidir ki 18 yaş altı evlilik pratiğinin inşası; evliliğe hazır olma durumunun, nasıl anlamlandırıldığıyla da ilişkilidir (Sarfo vd., 2021). Zira araştırmada çocukların anlatıları göstermiştir ki annelerinin evliliğe hazır olarak görülmelerinde kadının yerinin çocuk yaşta da olsa “yetişkin” rol ve sorumluluklarını yapma bağlamında ev içinde konumlandırılması ve dolayısıyla eğitimi önemsinmeyen annenin bu rolleri gerçekleştirerek büyümesi ile ilişkili görünmektedir. Zira bu sorumlulukların yüklenmeye başlanması “büyümek” bağlamında çocukluktan yetişkinliğe geçişin önemli bir adımıdır (Birleşmiş Milletler Kadın Birimi, 2021). Dünyanın pek çok ülkesinde sürdürülen 18 yaş altı evlilikler, James’in (2005) de belirttiği gibi, evrensel yetişkinlik yaşı biyolojik açıdan 18 olarak yasalarla güvence altına alınsa da yetişkin statüsünün üstlenilmesi, bir çağın sembolik başarısından ziyade aile içi veya toplumun beklediği sorumluluklarla ilişkili olabilir. Dolayısıyla araştırmada çocukların anlatıları annelerinin dönemindeki evlilik yaşının bu bağlamdaki soyo-kültürel anlamının günümüz çocukları ve dolayısıyla kendileri için farklılaştığını örneklendirmiştir. Zira onlara göre annelerinin evlendiği yaştaki bir birey, günümüzde çocuktur ve çocuk yaşta eğitim, gelecek ve sosyalleşmek önemlidir. Ancak annenin döneminde ise çocuğun geleceğine yatırımı ifade eden bu beklentiler yerine çocukluğunun toplumsal cinsiyetlendirildiği dolayısıyla evlenmeden önce gerçekleştirmesi beklenen rol ve sorumluluklarla “çocuk yaşta yetişkin” olarak evliliğinin öncelenmiş olduğu söylenebilir.

Ebeveynler genellikle kız çocuklarının sosyal ve ekonomik güvenliği için bir anlamda “onların iyiliği için” erken evliliği inşa edebilmektedirler (Baraka vd., 2022). Araştırmada çocukların anlatılarına göre kimi zaman tanışma sürecinden (özellikle erken evlenen anne ve babanın annesi) erken evlenmelerine baskı kurarak (genellikle babaları) kimi zaman iyilikleri için onları ikna ederek, evlendikten sonra ise yeni kurdukları ailelerine uyum sağlamalarında annelerinin ebeveynleri önemli rol oynamışlardır. Bunun yanısıra çocukların annelerinin evliliği gibi evliliklerin günümüzde varlığında ve sürdürülmesinde de aile beklentilerine olan vurgu öne çıkmıştır. Zira çocuklara göre özellikle günümüzde bu evliliği onaylayan ailelerde ve annelerinin evliliğine onay veren ailelerinde kız çocuğunun ev içinde konumlandırıldığı ve eğitimlerinin önemsenmediği söylenebilir. Bu bağlamda araştırmadaki tüm çocukların annelerinin ailesinde evliliğin öncelendiği görünse de kendi annelerinin evlendiği yaşın anneleri tarafından günümüzde çocuk olarak görülmesi, genellikle çocukların (kız ve erkek kardeşleri, abileri ve ablaları dahil) eğitiminin devam etmesi ya da önemsenmesi dikkat çekicidir. Zira bu sonuç çocukların annelerinin, erken evliliklerin sürdürülmesinde aracı olmayacakları biçiminde yorumlanabilir. Ancak çocukların anneleri, kimi zaman maddi kaygılarla kimi zaman da kente gelmek için ailelerinin baskısı ya da ikna etmesi ile erken evliliklerini kabullenmişler ya da bazıları ise bu evliliği kendileri istemişlerdir. Aslında bir anlamda karar verme, problem çözme, müzakere ve eleştirel düşünme gibi yeterli yaşam becerileri eksik olsa da geleneksel ailelerde bu evliliğe hazırlanan kız çocukları bu evlilikleri onaylamaktadırlar (Montazeri vd. 2016). Oysa bu araştırmanın da gösterdiği gibi anneleri evlenerek kimi zaman kayınvalidelerinin kimi zaman kendi annelerinin desteğini alsalar da ekonomik, sosyal, psikolojik ve duygusal açıdan böyle bir evliliğe hazır olmadıkları için özellikle yeni kurdukları çekirdek ve geniş ailelerine uyum sağlamada zorlanmışlardır. Özellikle geniş ataerkil aile ile birlikte yaşayan anneleri üzerinde kayınvalidelerinin ev işleri aracılığıyla kurmuş olduğu otorite, gelin-kayınvalide tartışmalarına, bu tartışmalar ise görünce ile kavgalara ve eş şiddetine yol açmıştır. Dolayısıyla annesi erken evlenmiş olsa da kendilerinin evlenmeyeceğini belirten bazı çocukların; annelerinin, çocuk yaşta yetişkin görülmelerine ve böylece evlenmelerine bağlı olarak yaşadıkları çoklu

dezavantajların farkında oldukları söylenebilir. Böyle evlilikleri onaylamamalarında ve kendileri için bu evliliğin söz konusu dahi olmayacağını, evlen denilse böyle bir evliliğe karşı koyacaklarını belirtmelerinde bu farkındalığın önemli olduğu ifade edilebilir.

Diğer yandan ailenin geleneksel uygulamaları üzerinden cinsellik, hakim sosyal etkileşim kalıpları, yoksulluk, çocukların düşük eğitim düzeyi ile özellikle annenin düşük eğitim düzeyi, etnik köken, ikamet düzeni, meslek gibi pek çok faktör temelinde çocukluk deneyimi olarak erken evlilikler kuşaklararası inşa edilen bir olgu olabilmektedir (Avcil, 2020; Montazeri vd. 2016; Yulkardi, 2018; Uddin, 2015). Bu araştırmada, bir çocuğun ananesinin erken evlenmiş olması; annelerinin (annesinin ananesinin, kız kardeşinin, komşusunun ve arkadaşının) ve babalarının (kız kardeşi, kuzeni ve erkek kardeşinin karısı) evlendikleri dönemde ve günümüzde erken evlenenlerin olması, bu evliliklerin farklı kuşaklarda devam ettiğini örneklendirmiştir.

Belirtmelidir ki erken evlilikler için başlık parasının aileye informal ekonomik güvence sağlaması nedeniyle uygulandığı belirtilse de (Apatinga vd., 2023; Corno ve Voena, 2023; Schaffnit vd., 2019) bu araştırmada Türkiye'nin doğusunda uygulanan bu pratikler sadece güvence açısından değil ailedeki ve toplumdaki kuşaklararası aktarım bağlamında değerlendirilmiştir. Ancak Türkiye çapında yapılan bir araştırma (TÜİK, 2022c) bu evliliklerin sadece Doğu Anadolu'da değil daha çok Orta Anadolu'da öne çıkan bir sorun olduğunu örneklendirmiştir. Dolayısıyla çocuklara göre başlık parası, beşik kertmesi gibi geleneksel uygulamalara dayalı aile baskısı, özellikle doğuda yaşayan bu çocukların zorla evlenmelerinin önünü açtığı belirtilse de aslında Türkiye'de erken ve zorla evliliğin nedenleri her bir evlilik deneyiminde gizlidir. Ancak çocuklara göre günümüz Türkiye'sinde zorla ve erken evlilikler, hem eğitim hem de teknolojik fırsatları yetersiz olan ve çocuklarını okumaları gereken yaşta evliliğe

hazırlayan rol ve sorumluk beklentilerinin öne çıktığı özellikle doğudaki geleneksel aileler aracılığıyla inşa edilmektedir.

Bazı çalışmalarda ise erken evliliğin, çocukların kendi liderliğinde (Kenny vd., 2019) ve dolayısıyla zorla olmadığı (Horii, 2020b) belirtilmektedir. Bu çalışmalarda ergenler üzerinde ebeveynlerinin kontrolünün azalması, bu evliliklerin artmasıyla ilişkilendirilmektedir. Bu araştırmada ise Güney Asya'da yapılan bir araştırmada (Subramanee vd., 2022) olduğu gibi erken evliliklerin varlığı; teknolojik fırsatlardan yoksunluk, yoksulluk ve eğitimin önemsenmemesinin kesişimselliğine vurgu yapılarak değerlendirilmiştir.

Erken evlilikler bu evliliği isteyen kız çocuklarının daha iyi yaşam fırsatları için kendi onayıyla ve arzusuyla da gerçekleşebilmektedir (Lokot vd., 2022; Mrayan ve Obeisat, 2021; Turğut vd., 2015). Özellikle kız çocukları sosyal, duygusal ve cinsel ihtiyaçlarının yolu olarak (Montazeri vd. 2016) ya da üvey anne ile yaşama, yoksulluk (Mrayan ve Obeisat, 2021) gibi nedenlerle erken de olsa evlenebilmektedirler. Böylece bu evliliği, bağımsızlığa ve sosyal kimliğe ulaşmanın bir yolu olarak görüp evliliğin kendilerine daha fazla saygı, barış, sevgi ve gelecekteki yaşamlarında karar vermede özerklik getireceğini düşünebilmektedirler (Montazeri vd. 2016). Bu araştırmada kırsal bölgede yaşayan annesinin okuyamayarak erken yıllarda kente gelmek için evlenmesi, kentte yaşasa da eğitimini sürdürmeyen annenin evliliği kabullenmesi, yoksul bir ailedeki bir katılımcının kız kardeşinin ailesi izin vermese de kaçarak evlenmesi ailede erişemediği daha iyi yaşam fırsatlarını evlenerek sağlayabileceklerini düşünmeleriyle ilişkili görünmektedir. Jones ve arkadaşlarının (Jones vd., 2020) Etiyopya'daki bir çalışmasında da özellikle pek çok yaşam fırsatlarından mahrum kalan kırsal alanlardaki kadınların çocukken evlenerek geleneksel kadınlık rolünü yaşatlarından daha önce üstlenmeyi tercih ettikleri belirlenmiştir.

Diala'ya (2019) göre 18 yaş altı evlilik; çocukların, çocuk yaşta gereksinim duyduğu sevgi, şefkat, ilgi gibi korumayı ve bakımı deneyimleme fırsatından mahrum bırakarak pek çok yetişkin rol ve sorumluluklarını üstlenmelerine neden olmaktadır. Böylece onları çocuk yaşta koruyucular, yetiştiriciler ve sağlayıcılar haline getiren bu durum, bir yetişkinin ve bir çocuğun rolü ve sorumluluğu arasında hiçbir sınır çizilmemesini beraberinde getirmektedir. Bu araştırmada çocuklar annelerinin evliliğinin olumsuz yönlerini belirtirken (gezip eğlenecek yaşta evlenmek, mesleği olmadan evlenmek, okuyacağı yaşta evlenmek, çocukken ailesinden koparılmak) aslında Diala (2019)'nın bu çıkarımını desteklemişlerdir. Zira onlara göre anneleri; korunma ve bakım (eğitim, sosyalleşme, duygusal ihtiyaçların karşılanması) gereksiniminin gözetilmesi gereken yani ailesine gereksinim duyduğu yaşta evlenmişlerdir. Böylece geniş ailelerindeki çocuklukları toplumsal cinsiyetlendirilmiş ve evlendiklerine pişman olmuşlardır. Çünkü anne, baba, eş, kadın, ebeveyn gibi çocuk yaştaki yetişkin rollerini ve bu rollerin gerektirdiği ev içi sorumlulukları (temizlik, yemek yapma gibi) kendi ailelerinde gerçekleştirirler de bu rol ve sorumluluklara hazırlıksızdırlar. Ancak yeri ev içinde konumlandırılan anneleri bu rol ve sorumluluklar nedeniyle ekonomik (çocuk yaşta çocuğunun olmasına bağlı olarak çalışmama), sosyal (anne olmaya bağlı olarak eğitimini sürdürmememe), psikolojik ve duygusal (erken yaşta aileden ayrılma ve aile özlemi) sorunları yaşayarak yeni ailelerine uyum sağlamada zorlanmışlardır. Bu nedenle özellikle bazı çocukların, annelerinin evlenerek bu sorumluluklarla başa çıkabilmelerinde kendi annelerinin ve kayınvalidelerinin desteği önemli olsa da bu destek, onları ev içinde konumlandırmaya hizmet etmiştir denilebilir.

Belirtilmelidir ki, bu araştırmada da olduğu gibi, erken evlilik, eşin ailesiyle geniş ailede yaşamayı ya da bu ailenin yakınında ikamet etmeyi gerektirdiğinde böyle bir evlilik pratiği kolektif bir yaşamı karakterize eder. Zira bir çocuk olarak erken evlenen annenin bu kolektif yaşamında deneyimlediği sorunlar (örneğin çocuk yaşta görücü usulü evlenerek tanımadığı ortama girmenin kaygısı, eş şiddeti, görünme ile kavga, kayınvalide baskısı) ataerkil bir ailenin gelini olmak

bağlamında gelin-kayınvalide tartışmalarını öne çıkarabilir. Bu bağlamda kayınvalidenin, gelini üzerindeki kontrolü ve baskısı çocuk yaştaki gelinin/annenin bir dizi somut kısıtlama içinde yaşamını sürdürmesine kapı aralamakta ve Kandiyoti'nin (1988) öne sürdüğü "ataerkil pazarlıklar"ı akıllara getirmektedir. Zira klasik ataerkil ailedeki kadınlar sadece erkeklere boyun eğmekle, rıza göstermekle kalmaz aynı zamanda bazı güç ve güvence alanları sayesinde kendi stratejilerini de oluştururlar. Örneğin kadın, gelin olarak gittiği kocasının evinde erkeklerin değerinin ön planda olmasıyla erkek çocuk doğurup hem yerini hem de statüsünü artırmaya çalışabilir. Böylece ailede bir zamanlar genç bir gelin olan bu yaşlı kadın için kendi erkek çocuklarının eşleri üzerinde kuracağı kontrol ve otorite önemlidir. Bir zamanlar boyun eğen genç kadının bu otoriteyi kayınvalide olarak devralma beklentisi; bu ataerkillik biçiminin, kadınların kendileri tarafından içselleştirilmesini de teşvik eder. Böylece evdeki genç gelin, kayınvalidesinin kontrolünden kaçınmaya çalışabilir (Kandiyoti, 1998). Araştırmada bazı çocukların anlatılarında anneleri ile birlikte ikamet eden babaannelerinin (kayınvalidenin), annelerini (gelini) "köle" gibi görerek onlarla tartışmaları, bu tartışmaların beraberinde getirdiği eş şiddeti ve görünce kavgaları gelini üzerinde kayınvalidesinin kontrolünü ve gücünü dolayısıyla statüsünü artırma stratejisi üzerinden yorumlanabilir. Bu noktada özellikle belirtilmelidir ki araştırmada özellikle erken evlilik temelindeki eş şiddeti; annenin fiziksel hareketliliğini sınırlayan ağır ev işi yükü ve sosyal hayatının sınırlanması bağlamında Jones ve arkadaşlarının (Jones vd., 2020) çalışmasıyla paralellik göstermektedir. Ancak erken evlilik ile kurulan geniş ailede eş şiddetinin ortaya çıkmasında, ev işleri aracılığıyla gelini üzerinde otorite kuran kayınvalide etkisi ise bu araştırmaya özgü bir sonuçtur.

Diğer yandan katılımcılar tarafından erken evliliğin anneleri için olumlu sonucu olarak "çocuklarının" yani "kendilerinin" olmasının ifade edilmesi, bu çocukların yanıtlarında duygusal tonun öne çıkması bağlamında yorumlanabilir. Zira araştırmada tüm çocuklar aileleriyle yaşadıkları için mutlu olduklarını, annelerinin ve babalarının onları önemsediklerini ifade etmeye çalışmışlardır. Dolayısıyla



anneleriyle ve babalarıyla ilgili değerlendirmelerdeki bu duygusal ton, çocukların erken evlilik ile kurulan ailelerinden, dolayısıyla böyle annenin ve babanın çocukları olmaktan memnuniyet duymalarıyla ilişkili görünmektedir. Çocuklara göre her ne kadar hem evlenirken hem de evlendikten sonra annelerinin yaşamları pek çok açıdan sınırlanmış olsa da özellikle “babalarının anneleriyle ilişkilerinin iyi olması”, “babalarının annelerine destek olması” ya da “babalarının annelerini sevmesi” bu evliliğin olumlu bir sonucudur. Mbamba ve arkadaşlarının (Mbamba vd., 2022) çalışmasında olduğu gibi bu araştırmada da annelerin eğitimini sürdürmelerinde eşlerinin desteği; kadınların eğitim ve çalışma hayallerine umut olması ya da çalışma fırsatlarına erişebilmeleri bağlamında önemlidir. Dolayısıyla 18 yaş altındaki bir annenin evliliği, bu araştırmada da olduğu gibi bazı ailelerde istihdama ve eğitime dahil olma seçeneklerinin sonu olmayabilmektedir (Lokot vd., 2022). Ancak bu anneler, eğitime dahil olmada bakım yükleri nedeniyle annelik engeline takılmış olsalar da eğitimlerini eşlerinin desteğiyle sürdürme gayreti ve isteği göstererek kamusal alana dahil olmaları bağlamında failliklerini kullanmış görünmektedirler. Hatta hem annenin hem de babanın, çocuklarının eğitimlerine destek olmak için eğitimlerini sürdürmeleri, özellikle eğitimlerini sürdürmeyen annelerinin, erken evlenmek yerine çocuklarına okumalarını, sosyalleşmelerini, meslek edinmelerini, dolayısıyla ekonomik özgürlüklerini kazanmalarını tavsiye etmeleri, yoksul bir ailede bile olsa anne babalarının çocuklarının evliliğine izin vermemeleri annelerinin erken evliliği ile kurulan ailedeki geleneksel kültürün değişime açık olduğunun göstergeleri olarak okunabilir. Zira annesi bu tavsiyeleri veren çocuklar, annelerinin tavsiye ettiği gibi evliliğin, öncelikleri olmadığını belirtirken bazı çocuklar ise kendileri gibi erken evlenmeyeceklerini bildikleri için annelerinin tavsiye vermesine gerek dahi olmadığını vurgulamışlardır. Dolayısıyla Poyraz-Tacoğlu'nun (2018) da belirttiği gibi aile, zamana ve topluma göre farklılık gösteren ve hızla değişen toplumsal bir kurumdur. Özellikle Türkiye'de toplumsal ve aile bağlamındaki değişim ve dönüşüm kültür eksenlidir ve sadece ekonomik değil daha geniş sosyal süreçleri içerir (Ulutaş ve Özpınar, 2019). Bu bağlamda annenin evlendiği dönemdeki ailelere özgü evlilik pratiklerini günümüz çocuklarına atfetmek, günümüz çocuklarının ve ebeveynlerinin kendi yaşamlarının faili olarak değişim ve

dönüşüm bağlamındaki failliklerini göz ardı etmeye hizmet edebilir. Zira annenin erken evliliğinin gerçekleştiği toplumsal koşullar ve dönem ile bu döneme özgü aile, aile içinde çocuğun anlamı, değeri ve çocuklardan beklentileri farklılaşmış olabilir. Dolayısıyla araştırma, annenin evliliği ile kurulan ailedeki ebeveynlerin ve bu ailelerdeki çocukların failliklerini; içinde buldukları dönem, bu döneme özgü koşullar, dinamik (sadece aileyle değil aile dışında yetişkinlerle ve akranlarla) etkileşimler bağlamında her bireye özgü değerlendirmenin önemini örneklendirmiştir. Bu bağlamda annelerinin çocuklara erken evlilik ile ilişkili olarak verdiği tavsiyeler ve tavsiye vermemelerinin gerekçeleri (evlenecek yaşta olmamak, çocuk yaşta olmak) gözönüne alındığında annelerinin yaşındaki önceliklerin (evlilik düşüncesinin, bu yaşta yetişkin olmanın), bu annelerin evliliği ile kurulan ailelerinde değiştiği (üniversite bitirmeden çocuk sayılmak) söylenebilir. Hatta bu ailedeki çocuklarının önceliklerinin (ekonomik özgürlük) kendi ifadeleriyle “evlilikten daha önemli olduğu” ifade edilebilir. Bu bulgular, anne ya da babanın ya da her ikisinin eğitim düzeyinin düşük olmasının (Kuygun-Karci vd. 2021), ebeveynlerin yaşının küçük, düşük statülü mesleğe sahip olmasının ve ailedeki kişi sayısının fazla olmasının (Nyangas ve Aswile, 2022) bu ailelerdeki erken evlilik riskini artırdığını belirten çalışmaların bulgularıyla çelişmektedir. Zira erken evlilik konusunda tavsiye verse de vermese de eğitim ve sosyo-ekonomik düzeyleri düşük olsa da olmasa da bu araştırmadaki çocuklara göre anne babaları, mevcut yaşlarında evlenmek yerine onların eğitimlerini ve ekonomik özgürlüklerini önemsemektedirler. Dolayısıyla çocuklar annelerinin yaşında evlenmemeyi ve buna karşı tepkilerini kendi öncelikleri (bu yaşta çocuk olma ve eğitimi sürdürme, hayalleri ve hedefleri) bağlamında değerlendirmişler ve hatta bazı çocuklar erken evlen denilse toplum baskısı da olsa ailelerinin/annelerinin de yanlarında olacaklarını belirtmişlerdir. Bu bağlamda bazı çocukların aslında “evlenmek mii!!” diyerek erken evlilik gibi bir durumun kendileri için söz konusu dahi olamayacağını, evlenmenin ne zaman isterlerse o zaman olacağını belki de hiç olmayacağını ifade etmeleri; hayallerini ve hedeflerini önemsemeleri ve bu önceliklerini önemseyen ailede kendilerini seven ve destekleyen ebeveyn ilişkilerinin öne çıkmasıyla ilişkili olarak yorumlanabilir. Zira Misunas ve arkadaşlarının (Misunas vd., 2021) çalışmasında da belirtildiği gibi böyle ailelerin,

fikirleri dile getirme yeteneği bağlamında çocuklarının failliklerini destekledikleri söylenebilir. Bu araştırmada her bir çocuk için böyle bir aileyle yaşamının kendileri için olumlu anlam ifade ettiği, ailelerini sevdikleri söylenebilir. Dolayısıyla Bhan ve arkadaşlarının (2019) araştırmasında olduğu gibi çocukta algılanan sevgi, adalet ve gururla karakterize edilen daha yüksek ebeveyn-çocuk ilişki kalitesinin erken evliliklerin ortaya çıkmamasında önemli bir etken olduğu öne sürülebilir. Bu nedenle çocukların erken evlilikler karşısında içinde buldukları gelişimsel bağlam gözönüne alındığında hayallerini ve hedeflerini gerçekleştirerek failliklerini kullanabilmelerinde ailelerinin yanında ve onları destekleyici olmalarının önemli olduğu söylenebilir.

Yapılan bir araştırma kız çocuklarının (Vandana vd., 2017), bilgi düzeyinin yetersiz olduğunu gösterirken bazılarında (Naghizadeh vd., 2021) ise bu evliliklere karşı çıkan kız çocuklarının bilgi düzeyinin ve erken evliliği reddetme düzeylerinin daha yüksek olduğunu göstermiştir. Bu araştırmada ise hem kız hem de erkek çocuklarının erken evlenmeyecekleri ve bu evliliklere karşı koyacakları, özellikle annelerinin evliliklerinin beraberinde getirdiği zorlukların farkında oldukları söylenebilir. Ancak özellikle bu evliliklerin nasıl önlenilebileceği konusunda bir kız çocuğunun; bu evliliklerin varlığı konusunda ise bir erkek çocuğunun bilgi sahibi olmamasına rağmen bu evliliklere hem kendi annelerinin erken evlilik deneyimi hem de kendi hayalleri ve hedefleri bağlamında karşı oldukları söylenebilir. Dolayısıyla bu çocukların erken evliliklerin günümüzdeki varlığını özellikle cinsiyet eşitsizliği ile ilişkilendirmeleri; erkek egemenliğini ve cinsiyet eşitsizliğini savunmayanların, kız çocuğunun evliliklerine karşı daha olumsuz tutumlara sahip olduğunu gösteren bir araştırmanın (Kaynak-Malatyalı vd., 2017) sonuçları ile de paralellik gösterdiği ifade edilebilir.

Bu araştırmada çocuklar hem annelerinin erken evlilikleri hem de günümüzdeki erken evlilikler bağlamındaki değerlendirmelerinde bu evliliklerin, çocuk yaşta yapıldığına dikkat çekerek tanıma sürecinden yeni ailelerinde yaşanabilecek

zorluklara ve sonuçlarına (yetişkin sorumlulukları ve hayat tecrübesinin olmaması) değinerek bu evlilikleri kimseye önermemişlerdir. Erken evlilikleri önermememeleri ve önlenmesi gerektiğini düşünmeleri; hem kendilerinin erken evlenmek istememelerinin sosyolojik zeminindeki hayaller ve hedefler hem annelerinin erken evlenerek yaşadıkları dezavantajlar hem de bu dezavantajların geleceğe yansımaları bağlamında bu evlilikleri sosyal problem olarak görmeleriyle ilişkilendirilebilir. Bu evliliklerin önlenmesi için pek çok çalışmada (Abukan vd., 2016; Baraie vd., 2023; Doğan-Göksel, 2018; Guragain vd., 2017; Kenny vd., 2019; Lokot vd., 2022; Naghizadeh vd., 2021; Özmen, 2022; Pacheco-Montoya vd., 2022; Phiri vd., 2023; Şahutoğlu-Üregen, 2021; Taylor vd., 2019; Wibowo vd., 2021) olduğu gibi bu araştırmada da çocuklar erken evliliği inşa eden yerel kültürel bağlamları, düşük eğitim düzeyini, özellikle bu evliliklerin meşruiyeti bağlamında toplumsal cinsiyet normlarını odağa alarak çocuğa, aileye ve topluma/topluluğa yönelik müdahalelere dikkat çekmişlerdir. Ayrıca çocuklara göre erken evliliklerin aile izniyle yolunun açılmasında öne çıkan yasaların yetersizliği son yıllarda Meksika (Bellés-Obrero ve Lombardi, 2023), Amerika (Jiang ve Lansford, 2023), Endonezya (Grijns ve Horii, 2018) ve Hindistan (Suarez, 2018) gibi pekçok ülkede yapılan çalışma sonuçlarıyla da desteklenmiştir. Zira bu araştırmanın da örneklendirdiği üzere günümüzde hala bu evliliklerin varlığında ve çocukların annelerinin evlilik deneyimlerinde ailelerinin, kimi zaman zorla kimi zaman ikna ederek rolü olduğu gözönüne alındığında aileleri/anneleri, çocuklarının iyiliği için onların çocukluklarını ve çocukluk hayallerini yaşayamamalarının da önemli bir aktörü olabilmektedir. Bu bağlamda her ailenin (ya da annenin), çocuğunun iyiliği için önemli bir sosyalleşme aracı olmadığı belirtilmelidir. Özellikle ailelerinin izniyle istemeden kabullenmek durumunda kalınan bu evlilikler, istismara maruz kalmalarının yolunu evlilik çatısı altında meşrulaştırmaktadır. Bu nedenledir ki araştırmada çocukların da vurguladığı üzere bu evliliklere öncelikle ailelerinin izin vermesi önlenmelidir. Yani bu evliliklere karşı koruyucu önleyici hizmetlerin etkin bir şekilde planlanması ve takibinin yapılması şarttır. Zira erken evlilik gibi bir sorunun sonuçları insan hakları, çocuk hakları, psikiyatrik, pediatrik, sosyal, psikolojik, sağlık, ekonomik, toplumsal, hukuksal boyutlarıyla karşımıza çıkar.

Dolayısıyla erken evlilik bağlamında çocuğun ve çocukluğun ne olduğu bu araştırmanın da gösterdiği üzere aslında çocukların toplumsallaşma süreçlerinde gizlidir. Zira çocuklar toplumsallaşma sürecinde anne, baba gibi ebeveynleri başta olmak üzere çevrelerindeki yetişkinler; internet, sosyal medya, okul gibi ortamlarda edindikleri arkadaşları/akranları ile etkileşime girmektedirler. Dolayısıyla çocukların, erken evliliklere ilişkin görüşleri günlük yaşamlarındaki ortamlara, koşullara, fırsatlara, etkileşimlere ve sosyal edinimlere bağlı olarak yetişkinler ve akranları ile birlikte inşa ettikleri çocukluklarına ve dolayısıyla kendilerine özgüdür. Bu bağlamda araştırmanın da örneklendirdiği üzere annesi erken evlenmiş her bir ailedeki çocuğu, bu ailenin geleneksel kültürünün devamı olarak değil toplumsal etkileşim sürecinde değişime açık ve kendi yaşamlarının faili olarak görmek önemlidir. Bu nedenle erken evliliklerde bu araştırmadaki çocukların da vurguladıkları gibi çocukların sesine kulak vermek gerekmektedir. Zira çocukların anlatıları annelerinin erken evliliği ile kurulan ailelerinde bu evliliklerin olmadığını ve sürdürülmediğini gösterse de bu evliliklerin çocukların yakın çevresinde ve özellikle akrabaları arasında farklı kuşaklarda hala sürdürüldüğünü ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda erken evliliklerin günümüzde hala sürdürülmesinin araştırmadaki nedeni (özellikle madde kullanımına karşı çocukları korumanın yolu olarak erken evlilik) bu evliliklere ilişkin müdahalelere sosyolojik açıdan kanıt temeli oluşturma potansiyeli taşıyabilir. Ayrıca erken evliliklerin severek ya da bir çocuğun ifadesiyle “sevdiğini sanarak” ve kaçarak da gerçekleştiğini örneklendiren bu araştırmada sosyologlara özellikle ebeveynlerinin izin vermemesine rağmen bu çocukların neden kaçarak evlendikleri konusunda nitel araştırma yürütmeleri önerilebilir. Zira böyle bir araştırma, kaçmaya karar vererek evliliğe adım atma bağlamında çocuğun failliğini öne çıkarsa da bu bireysel seçimi ya da kararı inşa eden sosyolojik bağlamı anlamayı sağlayabilir. Ayrıca erken evliliğin varlık göstermesindeki ve sürdürülmesindeki sosyolojik bağlamı anlamada babalarla, büyükanne ve büyükbabalarla, politika yapıcılarla araştırma yürütmeleri önerilebilir.

## KAYNAKÇA

- Abebe, T. (2019). Reconceptualising children's agency as continuum and interdependence. *Social Sciences*, 8(3), 81.
- Abera, M., Nega, A., Tefera, Y., & Gelagay, A. A. (2020). Early marriage and women's empowerment: the case of child-brides in Amhara National Regional State, Ethiopia. *BMC International Health and Human Rights*, 20(1), 1-16.
- Abukan, B., Yıldırım, F. ve Önkal, F. (2016, 14-16 Kasım). *Community mobilising to prevent early marriage among women in Turkey*. 1st International Women's Congress, Ankara
- Afrin, T., & Zainuddin, M. (2021). Spike in child marriage in Bangladesh during COVID-19: determinants and interventions. *Child Abuse and Neglect*, 112, e104918-e104918.
- Agege, E. A., Nwose, E. U., & Odjimogho, S. (2018). Parental perception of girl-child early marriage amongst the Urhobos in Nigeria. *International Journal of Community Medicine and Public Health*, 5(8), 3189-1390.
- Ahearn, L. M. (2001). Language and agency. *Annual Review of Anthropology*, 30(1), 109-137.
- Ahonsi, B., Fuseini, K., Nai, D., Goldson, E., Owusu, S., Ndifuna, I., ... & Tapsoba, P. L. (2019). Child marriage in Ghana: evidence from a multi-method study. *BMC Women's Health*, 19(1), 1-15.
- Akbaş, E., & Topçuoğlu, R. A. (2009). Modern çocukluk paradigmasının oluşumu-eleştirel bir değerlendirme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 20(1), 95-104.

- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü (2016). *Kadına yönelik şiddetle mücadele ulusal eylem planı*. Ankara. TC.Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.
- Akın, M. (2020). Child bride and feeling of unworthiness. *Pamukkale Journal of Eurasian Socioeconomic Studies*, 7(2), 1-14.
- Akço-Bilen, S. (2021a). *Çyeze'nin önlenmesine yönelik hukuki bilgiler rehberi*. UNFPA Turkey.
- Akço-Bilen, S. (2021b). *Adalet çalışanlarına yönelik çyeze'nin önlenmesi rehberi*. UNFPA Turkey.
- Akmehmet-Şekerler, S. (2017). Derinlemesine görüşme. İçinde F. N. Seggie ve Y. Bayyurt (Editörler). *Nitel araştırma yöntem, teknik, analiz ve yaklaşımları* (2. Baskı, s.186-201). Anı Yayıncılık.
- Al-Hakami, H., & McLaughlin, K. (2016). Debatable marriages: Marriage and child marriage in Saudi Arabia. *Marriage & Family Review*, 52(7), 654-664.
- Alanen, L. (2001a). Explorations in generational analysis. In L. Alanen, L., & B. Mayall (Eds.). *Conceptualizing child-adult relations* (pp.11-22). Psychology Press.
- Alanen, L. (2001b). Childhood as a generational condition: children's Daily lives in a central Finland town. In L. Alanen & B. Mayall (Eds.). *Conceptualizing child-adult relations* (pp.129-143). Psychology Press.
- Alanen, L. & Mayall, B. (Eds.). (2001). *Conceptualizing child-adult relations*. Psychology Press.

- Alanen, L. (2009). Generational order. In J., Qvortrup, W. A. Corsaro and M. Honig (Eds.), *The palgrave handbook of childhood studies* (pp. 159-174). Palgrave Macmillan.
- Alderson, P. (2020). Militarization. In D.T. Cook, (Edt.). *The SAGE encyclopedia of children and childhood studies* (Vol 3) (pp. 1092-1094). Sage.
- Almohammad, A. (2022). *Erken evlilik. türkiye'deki suriyeli mülteciler için nedenleri ve etkileri (Diyarbakır Suriyeli mülteci kadın örnekleminde bir saha çalışması)* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Mardin Artuklu Üniversitesi.
- Alqahtani, J., & Alqahtani, I. (2022). COVID-19 and child marriage: A red flag. *Journal Of Clinical Nursing*, 31(7-8), E6–E7.
- Anık, Y. ve Ege, E. (2019). Erken evlilikler ve adölesan gebeliklerde hemşirelik yaklaşımı. İçinde A. Çelebioğlu (Editör). *Adölesan sağlığı ve hemşirelik yaklaşımları* (1. Baskı) (s. 46-55). Türkiye Klinikleri.
- Apatinga, G. A., Amoah, H. A., & Tenkorang, E. Y. (2023). 'Because of cows': Exploring factors influencing child marriage among women in the Bawku West District, Ghana. *Journal of Child and Family Studies*, 1-14.
- Ardahan, E ve Yıldırım-Sarı, H. (2016). Adölesan evliliklerin sağlığa etkileri. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 32(2), 132-142.
- Aries, P. (1962). *Centuries of childhood. a social history of family life* (Translated Robert Baldick). Alfred A. Knopf.



- Arthur, M., Earle, A., Raub, A., Vincent, I., Atabay, E., Latz, I., ... & Heymann, J. (2018). Child marriage laws around the world: Minimum marriage age, legal exceptions, and gender disparities. *Journal of Women, Politics & Policy*, 39(1), 51-74.
- Aslan-Cevheroğlu, B. ve Tutarel-Kışlak, ř. (2022). Erken evlilik yapan kadınların evli kadın rolünü deneyimleme sürecine ilişkin nitel bir araştırma. *AYNA Klinik Psikoloji Dergisi*, 9(1), 207–233.
- Avcil, C. (2020). Türkiye’de erken yaşta evlilik gerçeği: Ağrı örneği. İçinde Ö. Çınar ve M. Aydemir (Editörler), *Akademik makaleler III* (1. Baskı) (s. 103-121), Hiper yayın.
- Aydın, M. (2019). *Sistemantik Aile Sosyolojisi* (Editör). Çizgi Kitabevi.
- Aydoğmuş-Ördem, Ö. (2020). *Çocukluk sosyolojisi: Paradigmalar-paradokslar-eleştiriler*. Çizgi Kitabevi.
- Badinter, E. (1992). *Biri ötekidir. Kadınla erkek arasındaki yeni ilişki ya da androjin devrim* (Çev. şirin Tekeli). Afa Kadın.
- Badinter, E. (2011). *Kadınlık mı? Annelik mi?* (Çev. A. Ekmekçi). İletişim.
- Bah, A. B., & Barasa, M. N. (2021). Indigenous knowledge and the social construction of patriarchy: The case of the Bukusu of Kenya. *Critical Sociology*, 08969205211063842.
- Baird, S., Murphy, M., Seager, J., Jones, N., Malhotra, A., Alheiwidi, S., ... & Sultan, M. (2022). Intersecting disadvantages for married adolescents: Life after marriage pre- and post-Covid-19 in contexts of displacement. *Journal of Adolescent Health*, 70(3), S86-S96.

- Baraie, B., Rezaei, M., Nadrian, H., & Matlabi, H. (2023). What socio-cultural factors encourage child marriage in Sanandaj, Iran? A Qualitative Study. *Child & Youth Services*, 1-22.
- Baraka, J., Lawson, D. W., Schaffnit, S. B., Wamoyi, J., & Urassa, M. (2022). Why marry early? Parental influence, agency and gendered conflict in Tanzanian marriages. *Evolutionary Human Sciences*, 4, e49.
- Baraldi, C. (2022). *Facilitating children's agency in the interaction: Challenges for the education system*. Springer Nature.
- Basha, P. C. (2016). Child marriage: Causes, consequences and intervention programmes. *International Journal of Humanities and Social Science Research*, 2(11), 19-24.
- Başıoğlu, B. ve Kapanıcı, K. B. (2022). The rights of the child in Turkey. In H.H. Şen & Selin, H. (Edts.). *Childhood in Turkey: Educational, sociological, and psychological perspectives* (pp. 1-16). Springer Nature.
- Batyra, E., & Pesando, L. M. (2021). Trends in child marriage and new evidence on the selective impact of changes in age-at-marriage laws on early marriage. *SSM-Population Health*, 14, 1-12.
- Bebitova, G. ve Güner-Emül, T. (2018). Kadına şiddetin diğer yüzü: Erken yaşta evlilikler. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(24), 53-62.
- Bellés-Obrero, C., & Lombardi, M. (2023). Will you marry me, later? Age-of-marriage laws and child marriage in Mexico. *Journal of Human Resources*, 58(1), 221-259.

- Bengesai, A. V., Amusa, L. B & Makonye, F. (2021) The impact of girl child marriage on the completion of the first cycle of secondary education in Zimbabwe: A propensity score analysis. *PLoS ONE* 16(6): e0252413.
- Bhan, N., Gautsch, L., McDougal, L., Lapsansky, C., Obregon, R., & Raj, A. (2019). Effects of parent–child relationships on child marriage of girls in Ethiopia, India, Peru, and Vietnam: Evidence from a prospective cohort. *Journal of Adolescent Health*, 65(4), 498-506.
- Bicchieri, C., Jiang, T., & Lindemans, J. W. (2014). *A social norms perspective on child marriage: The general framework*. <https://repository.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1012&context=pennsong>
- Biglia, B. & Serrano, M. L., (2020). Interviews. Cook, D. T. (Ed.). (2020). *The SAGE encyclopedia of children and childhood studies* (Volume 3) (pp. 1092-1094). Sage.
- Birleşmiş Milletler Kadın Birimi (2021). *Çocuk yaşta erken zorla evliliklere ilişkin erkek algısı* (Editör Bilge Aktekin). SAM Araştırma ve Danışmanlık A.S.
- Bond, E. (2014). *Childhood, mobile technologies and everyday experiences: Changing technologies= changing childhoods?*. Springer.
- Bozkurt, V. (2008). *Değişen dünyada sosyoloji*. Ekin Basım Yayım Dağıtım.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.
- Brinkmann, S. (2014). Unstructured and semi-structured interviewing. In P. Leavy (Edt.). *The Oxford handbook of qualitative research* (pp. 277-299). Oxford University Press.

- Brokliss, L. (2016). Introduction: The western concept of childhood. In B.C. Fortna (Edt.). *Childhood in the late ottoman empire and after* (pp. 1-17). Brill.
- Buckman, A. (2018). *Causes and consequences of child marriage among Syrian refugee populations in Jordan: An investigation of perceptions*. [https://digitalcollections.sit.edu/isp\\_collection/2824](https://digitalcollections.sit.edu/isp_collection/2824)
- Bumin, K. (1998). *Batı'da devlet ve çocuk* (2. Baskı). Yol Yayınları.
- Burcu, E., Yıldırım, F., Sırma, Ç. S., & Saniyaman, S. (2015). Çiçeklerin kaderi: türkiye'de kadınların erken evliliği üzerine nitel bir araştırma. *bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, (73), 63-98.
- Burcu-Uğur, S. (2018). Geçmişten günümüze şekillenen çocukluk algısı ve çocuk yetiştirme pratikleri. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 45(Aralık), 227-247.
- Bütün, Y. (2018). *Sosyo-kültürel ve ekonomik faktörler çerçevesinde erken evlilikler: Bingöl ili örneği* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Bingöl Üniversitesi.
- Çagırkan, B. (2018). Child brides and its importance in terms of social roles in Turkish Society: The Case of Bitlis. *Balkan and Near Eastern Journal of Social Sciences*, 04(01): 52-61.
- Calp-Şen, K. (2018). *Radikal feminizm açısından erken evlilikler üzerine nitel bir araştırma* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Hacettepe Üniversitesi.
- Campos, R.D.O & Izquierdo, J.D. (2021). Child marriage in Mexico. *Revista Genero & Direito*, 9(1), 27-42.
- Canatan, K. ve Yıldırım, E. (Editör, 2011). *Aile sosyolojisi* (2. baskı). Açılım Kitap.

CEDAW (1979).  
<https://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/cedaw.pdf>

Cevizci, A. (2016). *Felsefeye giriş* (5.baskı). Say Yayınları.

Clarke, L., & Joshi, H. (2003). Children's changing families and family resources. In A.M. Jensen & L. McKee (Eds.). *Children and the changing family: Between transformation and negotiation* (pp.15-26). Routledge.

Christensen, P., & Prout, A. (2002). Working with ethical symmetry in social research with children. *Childhood*, 9(4), 477-497.

Classen, A. (2005). *Childhood in the Middle Ages and the Renaissance: the results of a paradigm shift in the history of mentality*. de Gruyter.

Committee on the Convention of the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (1994). General Recommendation No. 21 Concerning Article 16(2) on Equality in Marriage and Family Relations. <https://www.refworld.org/docid/48abd52c0.html>

Committee on the Rights of the Child (2003). General Comment No. 4 on Adolescent Health and Development in the Context of the Convention on the Rights of the Child. <https://www.refworld.org/docid/4538834f0.html>

Convention on Consent to Marriage, Minimum Age for Marriage and Registration of Marriages (1964). [https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg\\_no=XVI-3&chapter=16&clang=\\_en](https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=XVI-3&chapter=16&clang=_en)

Convention on the Rights of the Child (1989). <https://www.unicef.org/child-rights-convention/convention-text#>

- Connell, R.W. (2005). *Masculinities*. University of California Press.
- Cook, D.T. (2011). Children as consumers. In J. Qvortrup, W.A. Corsaro, M.S. Honig (Eds.). *The palgrave handbook of childhood studies* (pp. 332-346), Palgrave Macmillan.
- Corsaro, W.A. (1990). The underlife of the nursery school: Young children's social representations of adult rules. In G. Duveen & B. Lloyd (Eds). *Social representations and the development of knowledge* (pp. 11–26). Cambridge University Press.
- Corsaro, W. (1993). Interpretive reproduction in children's role play. *Childhood*, 1, 64–74.
- Corsaro, W. A. (1994). Discussion, debate, and friendship: Peer discourse in nursery schools in the US and Italy. *Sociology of Education*, 67, 1–26.
- Corsaro, W. A. (1997). *The sociology of childhood*. Pine Forge Press/Sage Publications.
- Corsaro, W. A. (2000). Early childhood education, children's peer cultures, and the future of childhood. *European Early Childhood Education Research Journal*, 8(2), 89-102.
- Corsaro, W. A., Molinary, L., & Rosier, K. B. (2002). Zena and Carlotta: Transition narratives and early education in the United States and Italy. *Human Development*, 45(5), 323-348.
- Corsaro, W.A. (2005). Collective action and agency in young children's peer cultures. In J. Qvortrup (Edt.), *Studies in modern childhood* (pp. 231-247). Palgrave Macmillan.

- Corsaro, W. A., & Johannesen, B. O. (2007). The creation of new cultures in peer interaction. A. Rosa & J. Valsiner (Eds.). *The Cambridge handbook of sociocultural psychology* (pp.444-459). Cambridge University Press.
- Corsaro, W. A. & Molinary, L. (2008). Policy and practice in Italian children's transition from preschool to elementary school. *Research in Comparative and International Education*, 3(3), 250-265.
- Corsaro, W. A. (2009). Peer Culture. In J. Qvortrup, W. A. Corsaro & M.S. Honig (Eds.). *The Palgrave hadbook of childhood studies* (pp. 301-315). Palgrave Macmillan.
- Corsaro, W. A. (2012). Interpretive reproduction in children's play. *American Journal of Play*, 4(4), 488–504.
- Corsaro, W. A. (2014). Children's well-being and interpretive reproduction. In A. Ben-Arieh, F. Casas, I. Frønes, & J. E. Korbin (Eds.), *Handbook of child well-being* (pp. 709–737). Springer.
- Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (2011). <https://rm.coe.int/168008482e>
- Corno, L. & Voena, A. (2023). Child marriage as informal insurance: Empirical evidence and policy simulations. *Journal of Development Economics*, 162, 103047.
- Cousins, S. (2020). 2.5 million more child marriages due to COVID-19 pandemic. *The Lancet*, 396(10257), 1059.
- Creswell, J.W. (2017). *Araştırma deseni. Nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları* (3. Baskı) (Çev.Editörü Selçuk Beşir Demir). Eğiten Kitap.

- Creswell, J.W. (2021). *Nitel araştırma yöntemleri* (6. Baskı) (Çev.Editörü Mesut Bütün ve Selçuk Beşir Demir). Siyasal Yayın Dağıtım.
- Cuevas-Parra, P. & Tisdall, E. K. M. (2022). Investing in activism: Learning from children's actions to stop child marriage. *Childhood*, 29(4), 529-544.
- Cunningham, H. (2021). *Children and childhood in western society since 1500*. Routledge.
- Çakır, H. (2013). *Sosyo-kültürel ve ekonomik faktörler çerçevesinde erken evlilikler: Ankara Pursaklar örneği* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Gazi Üniversitesi.
- Çelebi, A., Vefikuluçay-Yılmaz, D. ve Güner-Emül, T. (2020). Evrensel bir kadın sorunu "Erken yaşta evlilikler". *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(46), 83-95.
- Çetin, M. (2020). Toplumsal bir gerçeklik olarak çocuk gelinler. *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, 5, 107-122.
- Çiçek, N. (2016). The Interplay between modernization and the reconstruction of childhood: Romantic interpretations of the child in early republican era popular magazines, 1924–1950. In B. C. Fortna (Edt.), *Childhood in the late ottoman empire and after* (pp. 21-47). Brill.
- Çocuk Koruma Kanunu (2005).  
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5395.pdf>
- Dağ, H., Yetim, A., Altıkardeşler, Ö. K., & Törün, S. H. (2021). A Child abuse: Marriage at childhood age. *Turkish Archives of Pediatrics*, 56(6), 548-552.



- Danby, S., Flear, M., Davidson, C., & Hatzigianni, M. (2018). *Digital childhood. technologies and children's everyday lives* (Volume 22). Springer.
- Dargahi, S. (2021). A take on early child marriage in Iran. *Emerald Open Research*, 3(17), 1-7.
- Deane, T. (2021). Marrying young: Limiting the impact of a crisis on the high prevalence of child marriages in Niger. *Laws*, 10(3), 61.
- Dekker, J. J. H. & Groenendijk, L. F. (2012). Philippe Aries's discovery of childhood after fifty years: The impact of a classic study on educational research. *Oxford Review of Education*, 38(2), 133-147.
- Devor, G. M. (1970). Children as agents in socializing parents. *Family Coordinator*, 19(3), 208-212.
- Dhankhar, S. (2018). A sociological analysis of child marriage and its consequences. *International Journal of Research*, 05(12), 1-11.
- Diala, J. (2019). The child in a child: Child marriage and lost identity in Southern Africa. *Pravni Vjesnik*, 35(1), 53-73.
- Dilbaz, B. ve Günay, T. (2021). *Sağlık çalışanlarına yönelik ÇYEZE'nin önlenmesi rehberi*. UNFPA Turkey.
- Doğan, İ. (2016). Türk aile sosyolojisi. Pegem Akademi.
- Doğancı, H. K. ve Tuncay, T. (2022). Kaçarak evlenen kadınların yaşam deneyimlerinin incelenmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 22(55), 339-376.

- Doğan-Göksel, P. (2018). *Çocuk gelinlerin erken evlilik süreçleri ve erken evliliklerin önlenmesine ilişkin görüş ve düşüncelerin incelenmesi* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Manisa Celal Bayar Üniversitesi.
- Dökmen, Z. Y. (2009). *Toplumsal cinsiyet, sosyal psikolojik açıklamalar* (6. Basım). Remzi Kitabevi.
- Drotner, K. (2005). Mediatized childhoods: Discourses, dilemmas and directions. In J. Qvortrup (Edt.). *Studies in modern childhood* (pp. 39-58). Palgrave Macmillan.
- Dursun, Ç. (2021). Medya çalışanlarına yönelik ÇYEZE'nin önlenmesi rehberi. UNFPA Turkey.
- Ebetürk, I. (2021). Global diffusion of laws: The case of minimum age of marriage legislation, 1965–2015. *European Journal of Cultural and Political Sociology*, 8(3), 294-328.
- Edmeades, J. D., MacQuarrie, K. L., & Acharya, K. (2022). Child grooms: understanding the drivers of child marriage for boys. *Journal of Adolescent Health*, 70(3), S54-S56.
- Efevbera, Y. & Bhabha, J. (2020). Defining and deconstructing girl child marriage and applications to global public health. *BMC Public Health*, 20(1), 1-11.
- Eğribel, E. (2019). Çocukluk sosyolojisi için evrensel giriş. *Çocuk ve Medeniyet*, 1, 41-59.
- El-Gazzar, A. F., Aziz, M. M., Mohammed, H. M., Elgibaly, O., & Darwish, M. M. (2020). Spousal violence and its determinants among married adolescent girls in Upper Egypt. *Journal of the Egyptian Public Health Association*, 95(1), 1-9.

- Elnakib, S., Hunersen, K., Metzler, J., Bekele, H. & Robinson, W. C. (2021). Child marriage among Somali refugees in Ethiopia: A cross sectional survey of adolescent girls and adult women. *BMC Public Health*, 21(1), 1051
- Elnakib, S., Hussein, S. A., Hafez, S., Elsallab, M., Hunersen, K., Metzler, J. & Robinson, W. C. (2021). Drivers and consequences of child marriage in a context of protracted displacement: a qualitative study among Syrian refugees in Egypt. *BMC Public Health*, 21(1), 1-14.
- Emerson, E. & Llewellyn, G. (2022). Disability among women and men who married in childhood: Evidence from cross-sectional nationally representative surveys undertaken in 37 low-and middle-income countries. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 20(1), 88.
- Eraslan, L. (2019). Çocukluk sosyolojisine giriş. *Çocuk ve Medeniyet*, 4(7), 81-104.
- Erdemir, H. ve Erdemir, H. (2012, 27-28 Nisan). *Antikçağ'da çocuk olmak: ölmek ya da ölmemek*. Uluslararası Kadına ve Çocuğa Karşı Şiddet Sempozyumu, Ankara.
- Ergöçmen, A. B., Keskin, F., Yüksel-Kaptanoğlu, İ., Oba Erdoğan, C., Kuzutürk Savaş, E., Yıldırımkaaya, G., ... ve Çavlin, A. (2020). *Türkiye'de çocuk yaşta, erken ve zorla evlilikler*. [https://turkiye.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/turkce\\_web\\_son\\_pdf.pdf](https://turkiye.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/turkce_web_son_pdf.pdf)
- Ergöçmen, A. B., Keskin, F. ve Yüksel-Kaptanoğlu, İ., (2020). *Türkiye'de çocuk yaşta, erken ve zorla evlilikler: 1993-2018 Türkiye nüfus ve sağlık araştırmaları veri analizi*. Nüans Yayınevi.

- Erkan, R. Yildiz, N. ve Avci, H. (2014). *Erken evliliklerin toplumsal meşruiyeti: nitel bir çalışma*. [https://www.raporlar.org/wp-content/uploads/2018/04/Erken\\_Yasta\\_Evlilik\\_Raporu.pdf](https://www.raporlar.org/wp-content/uploads/2018/04/Erken_Yasta_Evlilik_Raporu.pdf)
- Esho, T., Matanda, D. J., Abuya, T., Abebe, S., Hailu, Y., Camara, K., ... & Osur, J. (2022). The perceived effects of COVID-19 pandemic on female genital mutilation/cutting and child or forced marriages in Kenya, Uganda, Ethiopia and Senegal. *BMC Public Health*, 22(1), 1-14.
- EUROSTAT (2022). *Archive: Being young in Europe today - demographic trends*. [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Being\\_young\\_in\\_Europe\\_today\\_-\\_demographic\\_trends&oldid=575085#Changes\\_in\\_numbers\\_of\\_children\\_and\\_young\\_people:\\_causes\\_and\\_consequences](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Being_young_in_Europe_today_-_demographic_trends&oldid=575085#Changes_in_numbers_of_children_and_young_people:_causes_and_consequences)
- Fan, S., Qian, Y. & Koski, A. (2022). child marriage in Mainland China. *Studies in Family Planning*, 53(1), 23-42.
- Fass, P.S. (2003). *Children and globalization*. *Journal of Social History*, 36(4), 963-977.
- Ferdousi, N. (2014). Child marriage in Bangladesh: Socio-legal analysis. *International Journal of Sociology and Anthropology*, 6(1), 1-7.
- Frønes, I. (2005). Structuration of childhood: An essay on the structuring of childhood and anticipatory socialization. In J. Qvortrup (Edt.), *Studies in modern childhood* (pp.267-282), Palgrave Macmillan.
- Gage, A. J. (2013). Association of child marriage with suicidal thoughts and attempts among adolescent girls in Ethiopia. *Journal of Adolescent Health*, 52(5), 654-656.

- Gander, M.J. ve Gardiner, H.W. (2004). *Çocuk ve ergen gelişimi* (Çev. Bekir Onur, 5. Baskı). İmge Kitabevi Yayıncılık Paz. San. ve Tic. Ltd. Şti.
- Gangoli, G., McCarry, M. & Razak, A. (2009). Child marriage or forced marriage? South Asian communities in North East England. *Children & Society*, 23(6), 418-429.
- Grijns, M. & Horii, H. (2018). Child marriage in a village in West Java (Indonesia): Compromises between legal obligations and religious concerns. *Asian Journal of Law and Society*, 5(2), 453-466.
- Guragain, A. M., Paudel, B. K., Lim, A. & Choonpradub, C. (2017). Adolescent marriage in Nepal: A subregional level analysis. *Marriage & Family Review*, 53(4), 307-319.
- Gül, M. (2022). Göç sürecinde erken yaşta evlilikleri Türkiye’de yaşayan Suriyeli çocuklar özelinde düşünmek. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 49, 573-588.
- Günen, H., ve Tacoğlu, T.P. (2017). Mardin’de gerçekleştirilen tercihli ve geleneksel evliliklerin nedenleri ve evliliğe karar verme süreci. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*, (26), 187-222.
- Gürkan, S. (2021). Toplumsal cinsiyet eşitliği ve çocuk gelişimi odağında Samsun’da erken evliliği deneyimleyen kadın ve erkeklerin evlilik nedenleri. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(50), 433-448.
- Hamad, B. A., Elamassie, S., Oakley, E., Alheiwidi, S. & Baird, S. (2021). ‘No one should be terrified like I was!’ Exploring drivers and impacts of child marriage in protracted crises among Palestinian and Syrian Refugees. *The European Journal of Development Research*, 33(5), 1209-1231.

- Hamilton, M. (2020). *2020 Report on child marriage in the United States. A national overview of child marriage data and law*. <https://childusa.org/wp-content/uploads/2020/04/2020-Report-on-Child-Marriage-in-the-US.pdf>
- Helgren, J. (2020). Girlhood. In D.T.Cook (Edt.), *Sage encyclopedia of children and childhood studies* (Vol 2) (pp. 841-845). Sage.
- Hengst, H. (2005). Complex interconnections: The global and the local in children's minds and everyday worlds. In Jenks Qvortrup (Edt.), *Studies in modern childhood* (pp. 21-38). Palgrave Macmillan.
- Hockey, J. & James, A. (2003). *Social identities across the life course*. Palgrave Macmillan.
- Holmes, R. (2020). Postmodern childhoods. In D.T.Cook (Edt.), *Sage encyclopedia of children and childhood studies* (Vol 3) (pp.1290-1292). Sage.
- Hopancı, S., Koç, F. ve Özkoçak, V. (2019). Erken yaşta evlendirilmiş Suriyeli çocuklar. *Researcher*, 7(4), 10-22.
- Horii, H. (2020a). Walking a thin line: Taking children's decision to marry seriously? *Childhood*, 27(2), 254-270.
- Horii, H. (2020b). Child marriage as a 'solution' to modern youth in Bali. *Progress in Development Studies*, 20(4), 282-295.
- Horii, H. (2020c). A blind spot in international human rights framework: a space between tradition and modernity within the child marriage discourse. *The International Journal of Human Rights*, 24(8), 1057-1079.

- Horii, H. (2021). *Child marriage, rights and choice: Rethinking agency in international human rights*. Routledge.
- Hossain, M. J., Soma, M. A., Bari, M. S., Emran, T. B. & Islam, M. R. (2021). COVID-19 and child marriage in Bangladesh: Emergency call to action. *BMJ Paediatrics Open*, 5(1), 1-2
- Humphries, J. (2003). Child labor: Lessons from the historical experience of today's industrial economies. *The World Bank Economic Review*, 17(2),175-196.
- Hunersen, K., Attal, B., Jeffery, A., Metzler, J., Alkibsi, T., Elnakib, S. & Robinson, W. C. (2021). Child marriage in Yemen: A mixed methods study in ongoing conflict and displacement. *Journal of Refugee Studies*, 34(4), 4551-4571.
- Ibupoto, M.H., Mirjat, A.J., Dahar, S.H. ve Qadir-Memon, Z. & Ali, K. (2018). Determinants of child marriage among adolescent girls in Upper Sindh – Pakistan: Sociological analysis. *North American Academic Research*, 1(6), 25-45.
- Indira, F. N., Luseba, G. N., Tesfaye, E., & Tallen, P. K. (2023). Towards a world with no child marriage: Four countries pledge action. *The Lancet*, 401(10378), 712-713.
- International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, (1966). <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-economic-social-and-cultural-rights>.

- Irani, M. & Latifnejad-Roudsari R. (2019). Reproductive and sexual health consequences of child marriage: a review of literature. *Journal of Midwifery and Reproductive Health*, 7(1): 1491-1497. DOI: 10.22038/jmrh.2018.31627.1342
- Işık, E. (2019). *Batıda çocukluk sosyolojisi çalışmaları tarihi*. *Çocuk ve Medeniyet*, 4(7), 179-194.
- İçağasıoğlu-Çoban, M. A. (2009). Adölesan evlilikleri. *Aile ve Toplum*, 4(16), 37-50.
- İlkkaracan, P. (2003). Giriş: Müslüman toplumlarda kadın ve cinsellik. İçinde P. İlkkaracan (Derleyen). *Müslüman toplumlarda kadın ve cinsellik* (Çev. Ebru Salman) (s. 11-32), İletişim Yayınları
- İnal, K. (2007). *Modernizm ve çocuk - Geleneksel, modern ve postmodern çocukluk imgeleri*. Sobil Yayınları.
- James, A. & James, A. (2004). *Constructing childhood. Theory, policy and social practice*. Palgrave Macmillan.
- James, A. (2004). Understanding childhood from an interdisciplinary perspective: Problems and potentials. In P.B. Pufall & R.P Unsworth (Edt.), *Rethinking childhood* (pp. 25-37), Rutgers University Press.
- James, A. (2005). Life times: Children's perspectives on age, agency and memory across the life course In J. Qvortrup (Edt.). *Studies in Modern Childhood* (pp. 248-266), Palgrave Macmillan.
- James, A. (2009). Agency. In J. Qvortrup, W. A. Corsaro and M.S. Honig (Eds.), *The Palgrave handbook of childhood studies* (pp. 34-45). Palgrave Macmillan.



James, A. (2013). *Socialising children*. Palgrave Macmillan.

Jamrozik, A. & Nocella, L. (1998). *The sociology of social problems: Theoretical perspectives and methods of intervention*. Cambridge University Press.

Jenks, C. (2002). *Childhood*. Routledge.

Jensen, A. M. & McKee, L. (2003). Introduction: Theorising childhood and family change. In A.M Jensen & L. McKee (Eds.), *Children and the changing family: Between transformation and negotiation* (pp. 13-26). Routledge.

Johansen, V. (2009). *Children and distributive justice between generations* [Unpublished Doctoral Dissertation]. Norwegian University of Science and Technology.

Jiang, A. & Lansford, J. E. (2023). State-level legal and sociodemographic correlates of child marriage rates in the United States. *Children and Youth Services Review*, 145, 106798.

Jones, N., Presler-Marshall, E., Kassahun, G. & Kebede Hateu, M. (2020). Constrained choices: Exploring the complexities of adolescent girls' voice and agency in child marriage decisions in Ethiopia. *Progress in Development Studies*, 20(4), 296-311.

Kaçar N. (2021). Erken yaşta gerçekleştirilen evliliklerin kadının psikososyal boyutuna etkileri. *Haliç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, I. Ulusal Kadın Sağlığı Kongresi Özel Sayısı, 61-72.

Kadın ve Demokrasi Derneği (2016). *Türkiye'nin CEDAW Komitesi'ne sunduğu yedinci periyodik rapor için stk gölge raporu*, <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/bitstream/handle/1/407/ekutuphane3.5.2.2.21.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

- Kağıtçıbaşı, Ç. (1981). *Çocuğun değeri. Türkiye’de değerler ve doğurganlık*. Gözlem Matbaacılık.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1989, 26-27 Mayıs). *Aile içi etkileşim ve çocuk gelişimi. Türkiye’de çocuğun durumu*. 1990’ların Çocuk Politikası Ulusal Kongresi, Ankara.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). *Kültürel psikoloji: Kültür bağlamında insan ve aile*. Evrim Yayınevi. Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). *Benlik, aile ve insan gelişimi*. Koç Üniversitesi Yayınları.
- Kamal, S. M. & Ulas, E. (2021). Child marriage and its impact on fertility and fertility-related outcomes in South Asian countries. *International Sociology*, 36(3), 362-377.
- Kamilah, F. & Rosa, E. M. (2021). Marriage experience from the girl’s perspective: A scoping review. *Jurnal Promkes: The Indonesian Journal of Health Promotion and Health Education*, 9(2), 186-194.
- Kandiyoti, D. (1988). Bargaining with patriarchy. *Gender & Society*, 2(3), 274-290.
- Kandiyoti, D. (1997). İslam ve ataerkillik. Karşılaştırmalı bir perspektif. İçinde A. Bora (Çeviren). *Cariyeler, bacılar ve yurttaşlar* (s.119-145), Metis.
- Kara-Uzun, A. ve Şimşek-Orhon, F. (2013). Adolesan gebeliklerin anne ve bebek sağlığına olan etkileri. *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*, 66(1), 19-23.
- Karakuş-Öztürk, H. (2017). Çocukluğun tarihsel gelişimi üzerine düşünceler. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(Ekim), 253-276.

- Kaufman, N. H. & Rizzini, I. (2009). Closing the gap between rights and the realities of children's lives. In J. Qvortrup, W. A. Corsaro & M.S. Honig (Eds.). *The Palgrave handbook of childhood studies* (pp. 422-434). Palgrave Macmillan.
- Kaynak-Malatyali, M., Kaynak, B. D. & Hasta, D. (2017). A social dominance theory perspective on attitudes toward girl child marriages in Turkey: The legitimizing role of ambivalent sexism. *Sex Roles*, 77, 687-696.
- Kehily, M.J. (2009). Understanding childhood. An introduction to some key themes and issues. In M.J. Kehily (Edt.), *An Introduction to Childhood Studies* (Second Edition) (pp.1-16). McGrawHill Open University Press.
- Kendal, D. (2013). *Social problems in a diversity society* (Sixth Edition). Pearson.
- Kenny, L., Koshin, H., Sulaiman, M. & Cislighi, B. (2019). Adolescent-led marriage in Somaliland and Puntland: A surprising interaction of agency and social norms. *Journal of Adolescence*, 72, 101-111.
- Keskin, F., Yayla-Enfiyeci, Z. ve Koç, İ. (2021). Türkiye'de imam nikahı yaygınlığının evlilik kuşaklarına göre değişimi: Hayat tablosu analizi İçinde T. Acar ve Ş. Özer (Hazırlayanlar). *Emek, beden, aile. Türkiye'de kadınlık halleri* (s. 140-158). Metis Yayınları.
- Khalifa, H. (2012). Caught up in between change and continuity: Challenging contemporary childhood in Saudi Arabia. In A. T. D. Imoh & R. Ame (Eds.) *Childhoods at the intersection of the local and the global* (pp. 160-173). Palgrave Macmillan.
- King, M.L. (Summer 2007). What we know and where we might go? *Renaissance Quarterly*, 60(2), 371-407.

- Klesse, J. & Wutzler, M. (2021). Kindorientierte eheschließung revisited: Wie beziehen sich paare in deutschland bei ihrer eheschließung auf kinder? *Österreichische Zeitschrift für Soziologie*, 46(3), 279-299.
- Koçtürk, N., Bilge, F. Ve Yüksel, F. (2018). Erken yaşta evlenen ergenlerin bireysel ve ailesel özellikleri, okul terki ve evlilikle ilgili sorunları. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 8(50), 1-28.
- Kohno, A., Dahlui, M., Farid, N. D. N., Ali, S. H., & Nakayama, T. (2019). In-depth examination of issues surrounding the reasons for child marriage in Kelantan, Malaysia: a qualitative study. *BMJ open*, 9(9), e027377.
- Kongar, E. (1999). *21. yüzyılda Türkiye. 2000'li yıllarda Türkiye'nin toplumsal yapısı*. Remzi Kitabevi.
- Koski, A. & Heymann, J. (2018). Child marriage in the United States: How common is the practice, and which children are at greatest risk? *Perspectives on Sexual and Reproductive Health*, 50(2), 59-65.
- Koski, A. & Clark, S. (2021). Child marriage in Canada. *Population and Development Review*, 47(1), 57-78.
- Köseli, A. ve Çelik, K. (2020). *Çocuk yaşta, erken ve zorla evliliklerin sağlık riskleri ve sonuçlarına çok sektörlü yaklaşım*. UNFPA Turkey .
- Kumar, M., Huang, K.Y. & Bauta, B. (2020). Child marriage. In D.T. Cook, (Edt.). *The SAGE encyclopedia of children and childhood studies* (Vol.1) (pp. 230-233). Sage.
- Kustatscher, M. (2020). Gender. In D.T.Cook (Edt.), *Sage encyclopedia of children and childhood studies* (Vol 2) (pp.812-815). Sage.

- Kuygun-Karci, C., Cam-Ray, P., Yolga Tahiroglu, A., Avci, A., Gul Celik, G., Cekin, N. & Evliyaoglu, N. (2021). Evaluation of child marriage in a Turkish sample: 8 years' data. *Journal of Health Psychology*, 26(11), 2031-2039.
- Leonard, M. (2009). Children's agency in politically divided societies: The case of Northern Ireland. In J. Qvortrup, (Edt.), *Structural, historical, and comparative perspectives* (pp. 115-138). Emerald Group Publishing Limited.
- Leonard, M. (2016). *The sociology of children, childhood and generation*. Sage
- Leonard, M. (2020). Generational approach. In D.T.Cook (Edt.), *Sage encyclopedia of children and childhood studies* (Vol. 2) (pp. 824-827). Sage
- Lindner, E. W. (2004). Children as theologians. In P.B. Pufall & R.P. Unsworth (Edt.). *Rethinking childhood* (pp. 54-68). Rutgers University Press.
- Lokot, M., Shakya, H. B. & Cislighi, B. (2022). The Limits of child agency?. *The International Journal of Children's Rights*, 30(1), 173-203.
- Lokot, M., Sulaiman, M., Bhatia, A., Horanieh, N. & Cislighi, B. (2021). Conceptualizing "agency" within child marriage: Implications for research and practice. *Child Abuse & Neglect*, 117, 105086.
- Lowe, M., Joof, M. & Rojas, B. M. (2019). Social and cultural factors perpetuating early marriage in rural Gambia: An exploratory mixed methods study. *F1000Research*, 8, 1-17.
- Maätita, F. (2010). Sociology of motherhood. In A.O'Reilly (Edt.), *Encyclopedia of motherhood* (Vol. 3) (pp. 1136-1141). Sage.

- Madut, K. K. (2020). Determinants of early marriage and construction of gender roles in South Sudan. *SAGE Open*, 10(2), 2158244020922974.
- Madzivire, S. C. (2019). *A sociological understanding of contemporary child marriage in Mabvuku, Harare, Zimbabwe* [Doctoral dissertation], Rhodes University.
- Malhotra, A. & Elnakib, S. (2021). Evolution in the evidence base on child marriage. <https://www.unfpa.org/sites/default/files/resource-pdf/Child-marriage-evidence-report-2021.pdf>
- Matandela, M. (2020). Introduction: The convergence of patriarchy and democratic roll-back in The East and Horn of Africa. In C. Kioko, R. Kagumire & M. Matandela (Eds.). *Challenging patriarchy: The role of patriarchy in the roll-back of democracy* (pp.1-13), Heinrich Böll Stiftung.
- Matthews, G.B. (2004). Children as philosophers In P.B. Pufall & R.P. Unsworth (Eds.), *Rethinking childhood* (pp. 38-53). Rutgers University Press.
- Maxwell, J.A. (2018). *Nitel araştırma tasarımı. etkileşimli bir yaklaşım*. Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.
- Mayall, B. (2000a). The sociology of childhood in relation to children's rights. *The International Journal of Children's Rights*, 8, 243-259.
- Mayall, B. (2000b). Conversations with children: Working with generational issues. In P. Christensen & A. James (Eds.), *Research with children: perspectives and practices* (pp. 120–135). London and New York: Falmer Press.

- Mayall, B. (2001). Understanding childhoods: A London study. In L. Alanen, L., & B. Mayall (Eds.), *Conceptualizing child-adult relations* (pp.129-143). Psychology Press.
- Mayall, B. (2002). *Towards a sociology for childhood: Thinking from children's lives*. Open University Press.
- Mayall, B. (2009). Generational relations at family level. In J., Qvortrup, W. A. Corsaro & M. Honig (Eds.), *The palgrave handbook of childhood studies* (pp. 175-187). Palgrave Macmillan.
- Mayall, B. (2018). *Çocukluk sosyolojisi tarihi* (Çev. Türkan Fırıncı Orman). Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.
- Mayall, B. (2019). *Çocukluk sosyolojisi tarihi* (Çev. Özlem Aydoğmuş Ördem). Adana: Kayahan Kitabevi.
- Mazurana, D., Marshak, A. & Spears, K. (2019). Child marriage in armed conflict. *International Review of the Red Cross*, 101(911), 575-601.
- Mbamba, C. R., Yeboaa, P. A., Gyimah, C. & Mccarthy, M. (2022). When child marriage and child welfare intersect: Understanding the barriers to education. *Children & Society*, 37(3), 966-978.
- Mehra, D., Sarkar, A., Sreenath, P., Behera, J. & Mehra, S. (2018). Effectiveness of a community based intervention to delay early marriage, early pregnancy and improve school retention among adolescents in India. *BMC Public Health*, 18(1), 1-13.
- Melnikas, A. J., Ainul, S., Ehsan, I., Haque, E. & Amin, S. (2020). Child marriage practices among the Rohingya in Bangladesh. *Conflict and Health*, 14(1), 1-12.

- Menon, J. A., Kusanthan, T., Mwaba, S. O. C., Juanola, L. & Kok, M. C. (2018). 'Ring'your future, without changing diaper–Can preventing teenage pregnancy address child marriage in Zambia?. *PloS One*, 13(10), e0205523.
- Mernissi, F. (2003). Bekaret ve ataerki. İçinde P. İlkaracan (Derleyen). *Müslüman toplumlarda kadın ve cinsellik* (Çev. Ebru Salman) (s. 99-114), İletişim Yayınları.
- Merriam, S. B. (2018). Sekizinci Bölüm: Nitel Verilerin Analizi (Çev. S. İşçi ve Ö. Öztekin). İçinde S. Turan (Çeviri Editörü), *Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber* (3. Basımdan çeviri, s. 161-198). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Miedema, E., Koster, W. & Pouw, N. (2020). Taking choice seriously: Emic understandings of decision-making about child marriage. *Progress in Development Studies*, 20(4), 261-269.
- Miedema, E., Koster, W., Pouw, N., Meyer, P. & Sotirova, A. (2020). The struggle for public recognition: Understanding early marriage through the lens of honour and shame in six countries in South Asia and West Africa. *Progress in Development Studies*, 20(4), 328-346.
- Misunas, C., Erulkar, A., Apicella, L., Ngô, T., & Psaki, S. (2021). What influences girls' age at marriage in Burkina Faso and Tanzania? Exploring the contribution of individual, household, and community level factors. *Journal of Adolescent Health*, 69(6), S46-S56.
- Montazeri, S., Gharacheh, M., Mohammadi, N., Alaghband Rad, J. & Eftekhar Ardabili, H. (2016). Determinants of early marriage from married girls' perspectives in Iranian setting: A qualitative study. *Journal of Environmental and Public Health*, <https://doi.org/10.1155/2016/8615929>



- Montgomery, H. (2005). Gendered childhoods: A cross disciplinary overview. *Gender and Education*, 17(5), 471–482.
- Morrow, V. (1996). Rethinking childhood dependency: Children's contributions to the domestic economy. *The Sociological Review*, 44(1), 58-77.
- Morrow, V. (2011). *Understanding children and childhood* (2nd Edition). Southern Cross University.
- Morrow, V. & Richards, M. (1996). The ethics of social research with children: An overview. *Children and Society*, 10(2), 90-105.
- Mrayan, L. & Obeisat, S. (2021). The lived experience of early marriage in Jordan: The perspective of adolescent girls and young women. *SAGE Open*, 11(3), 1-10.
- Muharry, A., Hakimi, M. & Wahyuni, B. (2018). Family structure and early marriage on women in Indramayu Regency. *KEMAS: Jurnal Kesehatan Masyarakat*, 13(3), 314-322.
- Mumford, J. R. (2020). A Child Marriage in Early Colonial Cuzco. *Journal of Family History*, 45(4), 429-456.
- Naghizadeh, S., Mirghafourvand, M., Mohammadi, A., Azizi, M., Taghizadeh-Milani, S. & Ganbari, H. (2021). Knowledge and viewpoint of adolescent girls regarding child marriage, its causes and consequences. *BMC Women's Health*, 21(1), 1-10.
- Nieuwenhuys, O (2011). From child labor to working children's movements. In J. Qvortrup, W.A. Corsaro & M.S. Honig (Eds.), *The Palgrave handbook of childhood studies* (pp. 289-300). Palgrave Macmillan.

- Nour, N. M. (2006). Health consequences of child marriage in Africa. *Emerging Infectious Diseases*, 12(11), 1644.
- Nour, N. M. (2009). Child marriage: a silent health and human rights issue. *Reviews in Obstetrics and Gynecology*, 2(1), 51.
- Nugin, R., Kannike, A. & Raudsepp, M. (2016). Introduction. Mapping generations in the Estonian context. In R. Nugin, A. Kannike & M. Raudsepp (Eds.), *Generations in Estonia: Contemporary perspectives on turbulent times* (pp.14-17). University of Tartu Press.
- Nyangas, J. A. & Aswile, T. (2022). Early marriages and parental influence: An evidence from Momba District in Tanzania. *International Journal of Sociology and Anthropology*, 14(2), 40-46.
- Office of the High Commissioner for Human Rights (1999). Fact Sheet No. 23: *Harmful traditional practices affecting the health of women and children*. <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/FactSheet23en.pdf>
- Olk, T. (2009). The case of Norway: A dualistic model of policies concerning children and families. In Qvortrup, J. (Edt.), (2009). *Structural, historical, and comparative perspectives* (s. 39-53). Emerald Group Publishing Limited.
- O'Quinn, J. (2019). Child marriage and sexual violence in the United States. In D. Bühler-Niederberger & L. Alberth (Eds.), *Victim, perpetrator, or what else?* (Sociological studies of children and youth, vol. 25) (pp.191-205). Emerald Publishing Limited.
- O'Quinn, J. (2021). Mapping the literature on child marriage: A critical engagement. *Sociology Compass*, 15(11), 1-11.

- O'Reilly, A. (Edt.). (2010). *Encyclopedia of motherhood*. Sage.
- Oswell, D. (2020). Agency. In D.T. Cook, (Edt.), *The SAGE encyclopedia of children and childhood studies 1* (pp. 44-50). Sage.
- Özarslan-Dikmen, A. (2016). *Çocuk ve çocukluk sosyolojisi*. Resse Yayınları.
- Özbay, F. (2015). *Dünden bugüne aile, kent ve nüfus*. İletişim Yayınları (Editör Kerem Ünüvar). İletişim Yayınları.
- Özcan, Ö. (2017). Orta Çağ'dan erken modern döneme çocukluğun tarihsel gelişimi. *Çocuk ve Medeniyet*, 2(4), 91-126.
- Özer, E. (2021). Trabzon Çocuk Koruma ve İzlem Merkezinde değerlendirilen 18 yaş altı gebelik olgularının incelenmesi. *Adli Tıp Bülteni*, 26(2), 119-124.
- Özmen, V.A. (2022). *Erken evlilik yapmış kadınların evlilik deneyimleri ve erken evliliklerin önlenmesine ilişkin düşünceleri: Şırnak ili örneği* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Sivas Cumhuriyet Üniversitesi.
- Öztan, G.G. (2019). *Türkiye'de çocukluğun politik inşası* (3. Baskı). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Özyurt, C. (2011). Çocuk sosyolojisi: bir giriş denemesi. İçinde K. Canatan ve E. Yıldırım (Editörler), *Aile sosyolojisi* (ss.151-183). Açılım Kitap.
- Pacheco-Montoya, D., Murphy-Graham, E., López, E. E. V. & Cohen, A. K. (2022). Gender norms, control over girls' sexuality, and child marriage: A Honduran case study. *Journal of Adolescent Health*, 70(3), S22-S27.

- Parsons, J., Edmeades, J., Kes, A., Petroni, S., Sexton, M. & Wodon, Q. (2015). Economic impacts of child marriage: a review of the literature. *The Review of Faith & International Affairs*, 13(3), 12-22.
- Paul, P. (2019). Effects of education and poverty on the prevalence of girl child marriage in India: A district-level analysis. *Children and Youth Services Review*, 100, 16-21.
- Paul, P. & Mondal, D. (2021). Child marriage in India: A human rights violation during the COVID-19 pandemic. *Asia Pacific Journal of Public Health*, 33(1), 162-163.
- Patton, M.Q. (2018). Nitel Araştırmada Stratejik Temalar (Çev. Yüksel Dede ve F. Işıl Bilican). İçinde M. Bütün ve S. B. Demir (Çevi Editörleri), *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri* (s.37-73). Pegem Akademi.
- Pearce, T. O. (2021). Motherhood and the construction of a regional hegemonic masculinity in Southwestern Nigeria. In T. O. Pearce & A. Moraes, (Eds.), *Global perspectives on motherhood, mothering and masculinities* (pp. 27-44). Demeter Press.
- Phiri, M., Musonda, E., Shasha, L., Kanyamuna, V. & Lemba, M. (2023). Individual and Community-level factors associated with early marriage in Zambia: A mixed effect analysis. *BMC Women's Health*, 23(1), 1-13.
- Postman, N. (1994). *The disappearance of childhood*. Vintage Books.
- Poyraz-Tacoğlu, T. (2018). Sosyal kurumlar. Aile. İçinde E. Burcu-Sağlam, A. Öğün-Boyacıoğlu ve A. Gelgeç-Bakacak (Editörler), *Sosyoloji* (s. 266-293), Siyasal Kitabevi.
- Prout, A. (2004). *Future of childhood*. Routledge.

- Prout, A. & James, A. (2005). A new paradigm for the sociology of childhood? Provenance, promise and problems. In A. Prout & A. James (Eds.), *Constructing and reconstructing childhood. contemporary issues in the sociological study of childhood* (pp. 7-32). Taylor & Francis.
- Psaki, S. R., Melnikas, A. J., Haque, E., Saul, G., Misunas, C., Patel, S. K., ... & Amin, S. (2021). What are the drivers of child marriage? A conceptual framework to guide policies and programs. *Journal of Adolescent Health*, 69(6), S13-S22.
- Pufall, P.B. & Unsworth, R.P. (2004). *Rethinking childhood*. Rutgers University Press.
- Punch, S. (2003). Childhoods in the majority world: Miniature adults or tribal children? *Sociology*, 37(2), 277-295.
- Qvortrup, J. (1994). Childhood matters: An introduction. In J. Qvortrup, M. Bardy, G. Sgritta & H. Wintersberger (Eds.), *Childhood matters: Social theory, practice and politics* (pp.1-23). European Centre.
- Qvortrup, J. (Edt.). (2009). *Structural, historical, and comparative perspectives*. Emerald Group Publishing Limited.
- Qvortrup, J. (2011). Childhood as a structural form. In J. Qvortrup, W.A. Corsaro & M.S. Honig (Eds.). *The Palgrave handbook of childhood studies* (pp. 21-33). Palgrave Macmillan.
- Qvortrup J. (2014). Sociology: Societal structure, development of childhood, and the well-being of children. In A., Ben-Arieh, F., Casas, I., Frønes & J. Korbin (Eds.). *Handbook of child well-being: Theories, methods and policies in global perspective* (663-707). Springer.

- Raj, A. (2010). When the mother is a child: the impact of child marriage on the health and human rights of girls. *Archives of Disease in Childhood*, 95(11), 931-935.
- Raj, A., Saggurti, N., Balaiah, D. & Silverman, D.G. (2010). Prevalence of child marriage and its impact on the fertility and fertility control behaviors of young women in India. *Lancet*, 373(9678), 1883-9.
- Raj, A. & Boehmer, U. (2013). Girl child marriage and its association with national rates of HIV, maternal health, and infant mortality across 97 countries. *Violence against Women*, 19(4), 536-551.
- Raj, A., Dehingia, N., Singh, A., McDougal, L. & McAuley, J. (2020). Application of machine learning to understand child marriage in India. *SSM-Population Health*, 12, 100687.
- Rahiem, M. D. (2021). COVID-19 and the surge of child marriages: A phenomenon in Nusa Tenggara Barat, Indonesia. *Child Abuse & Neglect*, 118, 105168.
- Rawat, M. & Sehwat, A. (2022). Another fallout of COVID-19: Increase in child marriage. *Asia-Pacific Journal of Public Health*, 34(2-3) 310-311
- Rich, A. (1986). *Of woman born: Motherhood as experience and institution*. WW Norton & Company.
- Ridge, T. (2011). Çocuklar. İçinde P. Alcock, M. May ve H. Rowlingson. *Sosyal politika. Kuramlar ve uygulamalar* [B. Özçelik (Kitap Edt.), Ş. Gökbayrak (Çev. Edt.) ](s. 491-501). Siyasal Kitabevi.
- Rodge, H., Wanjari, M. & Meshram, K. (2021). How does covid 19 alter children life? *Journal of Pharmaceutical Research International*, 33(45B), 72-72-77.

- Rosier, K. B. (2009). Children as problems, problems of children. In J. Qvortrup, W.A. Corsaro & M.S. Honig (Eds.). *The Palgrave handbook of childhood studies* (pp. 256-272). Palgrave Macmillan.
- Rothman, B.K. (1989) *Recreating motherhood: Ideology and technology in a patriarchal society*. W.W. Norton & Company
- Rousseau, J.J. (2009). *Emile ya da eğitim üzerine* (Çev. Y. Avunç). İş Bankası Kültür Yayınları.
- Rubington, E. & Weinberg, M. S. (Eds.). (2011). *The study of social problems: Seven perspectives*. Oxford University Press.
- Rúdólfsdóttir, A. G. & Magnúsdóttir, B. R. (2020). Mothers / motherhood. In D.T. Cook, (Edt.), *The SAGE encyclopedia of children and childhood studies* (pp. 1116-1119). Sage.
- Rumble, L., Peterman, A., Irdiana, N., Triyana, M., & Minnick, E. (2018). An empirical exploration of female child marriage determinants in Indonesia. *BMC Public Health*, 18(1), 1-13.
- Rutledge, P. B., & Hogg, J. L. C. (2020). In-Depth Interviews. In J. Bulk (Edt.), *The international encyclopedia of media psychology*, <https://doi.org/10.1002/9781119011071.iemp0019>, Wiley Blackwell.
- Sağlam, M. ve Aral, N. (2017). Tarihsel süreç içinde çocuk ve çocukluk kavramları. *Çocuk ve Medeniyet*, 1(2), 43-56.
- Salenda, K. (2016). Abuse of Islamic law and child marriage in south-Sulawesi Indonesia. *Al-Jami'ah: Journal of Islamic Studies*, 54(1), 95-121.
- Salmons, J. (2012). *Cases in online interview research*. Sage.

- Salmons, J. E. (2022). *Doing qualitative research online* (2nd Edition). Sage.
- Sardadvar, K. (2010). Social construction of motherhood (pp.1133-1135). In A. O'Reilly (Edt.), *Encyclopedia of motherhood*. SAGE Publications, Inc.
- Sarfo, E. A., Yendork, J. S. & Naidoo, A. V. (2021). Examining the intersection between marriage, perceived maturity and child marriage: perspectives of community elders in the Northern region of Ghana. *Culture, Health & Sexuality*, 23(7), 991-1005.
- Saul, G. (2020). Ageism. In D.T. Cook, (Edt.). *The SAGE encyclopedia of children and childhood studies* (Vol.1) (pp. 42-44). Sage.
- Saul, G., Diarra, A., Melnikas, A. J. & Amin, S. (2020). Voice without choice? Investigating adolescent girls' agency in marital decision-making in Niger. *Progress in Development Studies*, 20(4), 270-281.
- Sayın, Ö. (2020). *Aile sosyolojisi*. Doğu Batı Yayınları.
- Schaffnit, S. B., Hassan, A., Urassa, M. & Lawson, D. W. (2019). Parent-offspring conflict unlikely to explain 'child marriage' in northwestern Tanzania. *Nature Human Behaviour*, 3(4), 346-353.
- Seggie, F.N. ve Bayyurt, Y. (2017). Nitel araştırma yöntemi. İçinde F.N. Seggie ve Y. Bayyurt (Editörler), *Nitel araştırma yöntem, teknik, analiz ve yaklaşımları* (2. Baskı, s.11-22). Anı Yayıncılık.
- Shah, H. S., Muhammad, N. & Ullah, A., (2022). The nexus between economic factors and practice of child marriage: A case study of District Mohmand Khyber Pakhtunkhwa. *Journal of Accounting and Finance in Emerging Economies*, 8 (1), 25-32.



- Siddiqi, M. & Greene, M. E. (2022). Mapping the field of child marriage: Evidence, gaps, and future directions from a large-scale systematic scoping review, 2000–2019. *Journal of Adolescent Health, 70*(3), S9-S16.
- Soler-Hampejsek, E., Kangwana, B., Austrian, K., Amin, S. & Psaki, S. R. (2021). Education, child marriage, and work outcomes among young people in rural Malawi. *Journal of Adolescent Health, 69*(6), S57-S64.
- Sormaz, F. & Yüksel, H. (2012). Değişen çocukluk, oyun ve oyuncağın endüstrileşmesi ve tüketim kültürü. *Gaziantep University Journal of Social Sciences, 11*(3), 985 -1008.
- Strauss, A., Corbin, J. (1998). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory* (2<sup>nd</sup> edition). Sage Publications.
- Starrels, M. E. & Holm, K. E. (2000). Adolescents' plans for family formation: Is parental socialization important? *Journal of Marriage and Family, 62*(2), 416-429.
- Suarez, P. A. (2018). Child-bride marriage and female welfare. *European Journal of Law and Economics, 45*, 1-28.
- Subchi, I., Arsadani, Q., Helmi, M. I. & Faridho, E. (2021). Legal policy of child marriage in the covid-19 pandemic period. *Samarah: Jurnal Hukum Keluarga dan Hukum Islam, 5*(2), 846-866.
- Subramanee, S. D., Agho, K., Lakshmi, J., Huda, M. N., Joshi, R. & Akombi-Inyang, B. (2022). Child marriage in South Asia: a systematic review. *International Journal of Environmental Research and Public Health, 19*(22), 15138.

- Sungurtekin-Özkan, M. S. (2013). Erken yaşta evliliklerin önlenmesi konusunda yargının üstlenebileceği rol. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 8(Özel), 2177-2189.
- Susilo, S., Istiawati, N. F., Aliman, M. & Alghani, M. Z. (2021). Investigation of early marriage: A phenomenology study in the society of Bawean Island, Indonesia. *Journal of Population and Social Studies*, 29, 544-562.
- Svanemyr, J., Chandra-Mouli, V., Raj, A., Travers, E. & Sundaram, L. (2015). Research priorities on ending child marriage and supporting married girls. *Reproductive Health*, 12(1), 1-4.
- Şahutoğlu-Üregen, D. (2021). *Sosyo-kültürel bir problem olarak erken evlilikler: Hatay/Samandağ örneği* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Sivas Cumhuriyet Üniversitesi.
- Şen, S. ve Kavlak, O. (2011). Çocuk gelinler: Erken yaş evlilikleri ve adölesan gebeliklere yaklaşım. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 25(25), 35-44.
- Şenol, D. ve Taş, S. (2021). Dezavantajlı çocuk. İçinde F. Arık ve L. Taş (Editörler), *Dezavantajlılar ve dezavantajlılık sosyolojisi* (s. 193-232), Nobel.
- Şirin, M.R. (2017). *Kuşatılmış çocukluğun öyküsü*. İz Yayıncılık.
- Şirin, M.R. (2019). Değişen çocuk ve çocukluk. Biraz tarih ve felsefe biraz sosyoloji ve çocukluk sosyolojisi. *Çocuk ve Medeniyet*, 4(7), 5-40.
- Taplak, A. Ş. & Yılmaz, F. A. (2022). Adolescent marriage and motherhood in Turkey: A qualitative study exploring determinants, impacts and opinions about preventive strategies. *Journal of Advanced Nursing*, 78(8), 2537-2547.

- Taylor, A. Y., Murphy-Graham, E., Van Horn, J., Vaitla, B., Del Valle, Á. & Cislaghi, B. (2019). Child marriages and unions in Latin America: Understanding the roles of agency and social norms. *Journal of Adolescent Health*, 64(4), S45-S51.
- Temur, N. ve Binbir, S. (2021). *ÇYEZE'nin önlenmesi yerel eylem planı hazırlama rehberi*. UNFPA Turkey.
- Tisdall, E. K. M. & Cuevas-Parra, P. (2020). Challenges for children's participation: Child activism for ending child marriage. *Children and Youth Services Review*, 108, 104568.
- Tomar, S., Johns, N., Challa, S., Brooks, M. I., Aliou, S., Abdoul-Moumouni, N., ... & Silverman, J. (2021). Associations of age at marriage with marital decision-making agency among adolescent wives in rural Niger. *Journal of Adolescent Health*, 69(6), S74-S80.
- Tosun, Z. (2021). *ÇYEZE'nin önlenmesi temel bilgiler rehberi*. UNFPA Turkey.
- Tuna-Uysal, M., Tan-Eren, G. ve Şimşek, E. (2019). Toplumsalın doğallaştırılması: Erken evliliklerde toplumsal cinsiyet algısı. *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 47(Ağustos), 196-220.
- Turğut, M., Yavuz, S., Gündüz, O., Altuntaş, S. ve Semerci, H. (2015). *Türkiye'de evlilik tercihleri*.  
<https://www.aile.gov.tr/uploads/athgm/uploads/pages/arastirmalar/turkiyede-evlilik-tercihleri-aras-tirmasi-2015.pdf>
- Turmel, A. (2008). *A historical sociology of childhood*. Cambridge University Press.

- TÜİK (2022a). *İstatistiklerle çocuk, 2021*.  
[https://www.tuik.gov.tr/media/announcements/istatistiklerle\\_cocuk\\_2021.pdf](https://www.tuik.gov.tr/media/announcements/istatistiklerle_cocuk_2021.pdf)
- TÜİK (2022b). *Evlenme ve boşanma istatistikleri, 2021*.  
<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Bosanma-Istatistikleri-2021-45568>
- TÜİK (2022c). *Türkiye aile yapısı araştırması, 2021*.  
[https://www.tuik.gov.tr/media/announcements/turkiye\\_aile\\_yapisi\\_ara%C5%9Ftirmasi\\_2021.pdf](https://www.tuik.gov.tr/media/announcements/turkiye_aile_yapisi_ara%C5%9Ftirmasi_2021.pdf)
- Türk Ceza Kanunu (2004).  
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf>
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1982).  
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2709.pdf>
- Türk Medeni Kanunu (2001).  
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.4721.pdf>
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu (2009). *Erken yaşta evlilikler hakkında inceleme yapılmasına dair rapor*.  
<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/bitstream/handle/1/344/ekutuphane3.5.1.3.4.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Uddin, M. E. (2015). Family socio-cultural values affecting early marriage between Muslim and Santal communities in rural Bangladesh. *International Journal of Sociology and Social Policy*, 35(3/4), 141-164
- Ulutaş, E. ve Özpinar, A. (2019). Toplumumuzun aile yapısı (s.321-336). İçinde M. Aydın (Editör), *Sistemik aile sosyolojisi*. Çizgi Kitabevi.

UN Women (2014). *Beijing Declaration and platform for action-beijing+ 5 political declaration and outcome.*

[https://www.unwomen.org/sites/default/files/Headquarters/Attachments/Sections/CSW/PFA\\_E\\_Final\\_WEB.pdf](https://www.unwomen.org/sites/default/files/Headquarters/Attachments/Sections/CSW/PFA_E_Final_WEB.pdf)

UNHRC (2014). *Preventing and eliminating child, early and forced marriage.*

<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G14/128/76/PDF/G1412876.pdf?OpenElement>

UNICEF (2005). *Early marriage: A Harmful traditional practice.*

<https://data.unicef.org/resources/early-marriage-a-traditional-harmful-practice-a-statistical-exploration/>

UNICEF (2019). *For every child, every right: The Convention on the Rights of the Child at a Crossroads.*

<https://www.unicef.org/media/61941/file/Convention-rights-child-at-crossroads-2019.pdf>

UNICEF (2021a). *The state of the world's children 2021: On my mind – promoting, protecting and caring for children's mental health.*

<https://www.unicef.org/media/114636/file/SOWC-2021-full-report-English.pdf>

UNICEF (2021b). *Covid-19: a threat to progress against child marriage.*

<https://data.unicef.org/resources/covid-19-a-threat-to-progress-against-child-marriage/>

UNICEF (2021c). *Towards ending child marriage: global trends and profiles of progress.*

<https://data.unicef.org/resources/towards-ending-child-marriage/>

- UNICEF (2022). *Prospects for children in 2022: A global outlook*. <https://gdc.unicef.org/resource/prospects-children-2022-global-outlook>
- UNICEF (2023). *Adolescents*. <https://data.unicef.org/topic/adolescents/overview/>
- UNFPA & UNICEF (2021). *Unfpa-Unicef global programme to end child marriage. ACT NOW: Accelerating gender equality by eliminating child marriage in a pandemic*. <https://www.unicef.org/media/108461/file/Act%20now.pdf>
- United Nations Children's Fund Innocenti Research Centre (2001). *Early marriage: Child spouses*. <https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/digest7e.pdf>
- Universal Declaration of Human Rights (1948). <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>
- Van Bemmelen, S. & Grijns, M. (2019). Child marriage contested, from colonial to present Java: adat, religion and the state. Anything new under the sun?. In M. Grijns, H. Horii, S. Irianto & P. Saptandari (Eds.), *Marrying young in Indonesia: voices, laws and practices* (pp. 287-329). Yusof Ishak Institute.
- van Coller, A. (2017). Child marriage—acceptance by association. *International Journal of Law, Policy and The Family*, 31(3), 363-376.
- Vandana, V., Simarjeet, K. & Manisha, S. (2017). Assessment of knowledge and attitude of school girls regarding early marriage and early pregnancy. *International Journal of Health Sciences & Research*, 7(4), 297-302.
- Volpp, L. (2000). Blaming culture for bad behavior. *Yale Journal of Law & the Humanities*, 12(89), 89-116.
- Walby, S. (1990). *Theorizing patriarchy*. Basill Blackwell Ltd, Oxford.

- Wahi, A., Zaleski, K. L., Lampe, J., Bevan, P. & Koski, A. (2019). The lived experience of child marriage in the United States. *Social Work in Public Health, 34*(3), 201-213.
- Warria, A. (2019). *Child marriages, child protection and sustainable development in Kenya. African Journal of Reproductive Health/La Revue Africaine de la Santé Reproductive, 23*(2), 121-133.
- Watson, M. (2021). Temporary and child marriages: Historical perspectives and contemporary issues in Iran, Iraq, and Afghanistan. In S.B Hosseini (Edt.), *Temporary and child marriages in Iran and Afghanistan* (pp. 1-29). Springer.
- Webb, L., Kyaddondo, D., Ford, T., Bergqvist, A. & Cox, N. (2023). Psychosocial health in adolescent unmarried motherhood in rural Uganda: Implications for community-based collaborative mental health education, and empowerment strategies in the prevention of depression and suicide. *Transcultural Psychiatry, 13634615221147361*.
- WHO & UNICEF (2022). *Protect the promise: 2022 progress report on the every woman every child global strategy for women's, children's and adolescents' health (2016–2030)*.  
<https://www.who.int/publications/i/item/9789240060104>
- Wibowo, H. R., Ratnaningsih, M., Goodwin, N. J., Ulum, D. F. & Minnick, E. (2021). One household, two worlds: Differences of perception towards child marriage among adolescent children and adults in Indonesia. *The Lancet Regional Health-Western Pacific, 8*, 100103.
- Wintersberger, H. (2005). Work, welfare and generational order: Towards a political economy of childhood. In J. Qvortrup (Edt.), *Studies in modern childhood* (pp. 201-220). Palgrave Macmillan.

- Wodon, Q., Malé, C. & Onagoruwa, A. (2020, April). A simple approach to measuring the share of early childbirths likely due to child marriage in developing countries. *Forum for Social Economics*, 49, (2),166-179).
- World Values Survey Cultural Map (2023). *WVS cultural map: 2023 version released*. <https://www.worldvaluessurvey.org/WVSNewsShow.jsp?ID=467>
- Yavuzer, H. (2014). *Doğum öncesinden ergenlik sonuna...çocuk psikolojisi* (37. Basım). Remzi Kitabevi.
- Yıldırım, F. & Abukan, B. (2017, 19-20 May). *Early marriages as a form of gender-based violence*. 12th International Conference on Social Sciences, Amsterdam-Hollanda.
- Yıldırım, F., Abukan, B. & Öztaş, D. (2019). From early marriage to adolescent pregnancy in Turkey: A review study in socio-cultural context. In D. Akella (Edt.) *Socio-cultural influences on teenage pregnancy and contemporary prevention measures* (pp.77-94), IGI Global.
- Yıldız, D. (2018). *Sosyo-kültürel faktörler bağlamında erken evlilikler* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Hacettepe Üniversitesi.
- Yılmaz, A. (2021). Tarihsel bir olgunun anakronik yaklaşımla dindarları itibarsızlaştırma aracı olarak kullanılması: Erken yaşta evlilik. *Dergiabant*, 9(1), 294-313.
- Yılmaz, M. & Toy, G. (2021). Examination of postgraduate theses about early marriage. *Journal of Human and Social Sciences*, 4(2), 381-394.
- Yiğit, T. (2015). *Feminist sosyal hizmet yaklaşımı bağlamında ataerkil ideoloji ve erken evlilikler* [Yayımlanmamış Doktora Tezi], Hacettepe Üniversitesi.



- Yiğit, T. (2016). Erken evlilikleri (çocuk evlilikler) yeniden düşünmek: Erken evliliklerin kavramlaştırılmasına yönelik nitel bir araştırma. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4 (36), 386-412.
- Yount, K. M., Crandall, A., Cheong, Y. F., Osypuk, T. L., Bates, L. M., Naved, R. T. & Schuler, S. R. (2016). Child marriage and intimate partner violence in rural Bangladesh: a longitudinal multilevel analysis. *Demography*, 53(6), 1821-1852.
- Yorgun, E. (2019). *Erken evlilikler ve çocuk yetiştirmede karşılaşılan problemler (Ardahan ili örneği)* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Sakarya Üniversitesi.
- Yukich, J., Worges, M., Gage, A. J., Hotchkiss, D. R., Preaux, A., Murray, C. & Cappa, C. (2021). Projecting the impact of the COVID-19 pandemic on child marriage. *Journal of Adolescent Health*, 69(6), S23-S30.
- Yulkardi, Y. (2018, 5-6 September). *Social practice of early marriage*. First International Conference on Social Sciences, Humanities, Economics and Law, Padang-Indonesia.
- Zahra, F., Kidman, R. & Kohler, H. P. (2021). Social norms, agency, and marriage aspirations in Malawi. *Journal of Marriage and Family*, 83(5), 1332-1348.
- Zeiger, H. (2009). Institutionalization as a secular trend. In J. Qvortrup, W.A. Corsaro & M.S. Honig (Edts.), *The Palgrave handbook of childhood studies* (pp.127-139). Palgrave Macmillan.
- Zelizer, V.A. (1985). *Pricing the priceless child: the changing social value of children*. Basic Books, Inc., Publishers.

- Zelizer, V.A. (2005). The priceless child revisited. In Jens Qvortrup (Edt.), *Studies in modern childhood* (pp. 184-200). Palgrave Macmillan.
- Zencirkıran, M. (2021). *Sosyoloji* (10. Baskı). Dora Basım-Yayın Dağıtım Ltd.Şti.
- Zeren, F. & Gürsoy, E. (2020). Erken evliliklere neden olan faktörler, tutum ve kadın sağlığı üzerine etkisi. *Türkiye Klinikleri Hemşirelik Bilimleri*, 12(1), 124-132.
- Zgambo, T. (2022). The Construction of teen pregnancy and child marriage in Africa. In C.O. Odimegwu & Y. Adewoyin (Eds.), *The Routledge handbook of african demography* (pp. 181-197). Routledge.

## EK 1. ORJİNALLİK RAPORU



**HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ  
DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU**

**HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ  
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA**

Tarih: 16/06/2023

Tez Başlığı : Annesi Erken Yaşta Evlenen Çocukların 'Erken Evliliğe' Bakışları Üzerine Nitel Bir Araştırma

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 159 sayfalık kısmına ilişkin 16/06/2023 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 2'dir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1-  Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç
- 2-  Kaynakça hariç
- 3-  Alıntılar hariç
- 4-  Alıntılar dâhil
- 5-  5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'mı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim

16.06.2023

Tarih ve İmza

**Adı Soyadı:** Filiz YILDIRIM

**Öğrenci No:** N11145038

**Anabilim Dalı:** Sosyoloji

**Programı:** Sosyoloji

**Statüsü:**  Doktora  Bütünleşik Dr.

**DANIŞMAN ONAYI**

UYGUNDUR.

Prof.Dr.Esra BURCU SAĞLAM

(Unvan, Ad Soyad, İmza)



**HACETTEPE UNIVERSITY  
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES  
Ph.D. DISSERTATION ORIGINALITY REPORT**

**HACETTEPE UNIVERSITY  
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES  
SOCIOLOGY DEPARTMENT**

Date: 16/06/2023

Thesis Title : A Qualitative Study of the Views of Children on 'Early Marriage' whose Mothers Married Early

According to the originality report obtained by myself/my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options checked below on 16/06/2023 for the total of 159 pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled as above, the similarity index of my thesis is 2%.

Filtering options applied:

1.  Approval and Declaration sections excluded
2.  Bibliography/Works Cited excluded
3.  Quotes excluded
4.  Quotes included
5.  Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

16.06.2023

Date and Signature

**Name Surname:** Filiz YILDIRIM  
**Student No:** N11145038  
**Department:** Sociology  
**Program:** Sociology  
**Status:**  Ph.D.  Combined MA/ Ph.D.

**ADVISOR APPROVAL**

APPROVED.

Prof.Dr.Esra BURCU SAĞLAM  
 \_\_\_\_\_  
 (Title, Name Surname, Signature)

## EK 2. ETİK KURUL BELGESİ



T.C.  
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ  
Rektörlük

Sayı : 35853172/

433 - 3120

21 Eylül 2017

### SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi: 14.08.2017 tarih ve 5177 sayılı yazınız.

Enstitünüz Sosyoloji Anabilim Dalı doktora programı öğrencilerinden **Doç. Dr. Filiz YILDIRIM**'ın **Prof. Dr. Esra Burcu SAĞLAM** danışmanlığında yürüttüğü "**Sosyal Bir Problem Olarak Erken Yaşta Evlilikler: Erken Evlilik İle Kurulan Ailelerin Çocukları Üzerine Nitel Bir Araştırma**" başlıklı tez çalışması, Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun **12 Eylül 2017** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Rahime M. NOHUTCU  
Rektör a.  
Rektör Yardımcısı

### EK 3. GÖRÜŞME SORULARI

1. Cinsiyetiniz nedir?
2. Şu anki yaşınız nedir
3. Doğum yeriniz neresidir?
4. Yaşamınızı en çok nerede geçirdini?
5. Eğitim kademeniz nedir?
6. Eğitiminizi sürdürdüğünüz okul devlet okulu mu özel okul mu?
7. Annenizin kaçınıcı evliliği?
8. Babanızın kaçınıcı evliliği?
9. Anneniz kaç yaşında?
10. Annenizin evlilik yaşı nedir?
11. Annenizin en son bitirdiği okul nedir?
12. Annenizin işi/mesleği nedir?
13. Babanız kaç yaşında?
14. Babanızın evlilik yaşı nedir?
15. Babanızın en son bitirdiği okul nedir?
16. Babanızın işi/mesleği nedir?
17. Annenizin ve babanızın şu an resmi nikahı var mı?
18. Annenizin ve babanızın akrabalık durumu nedir?
19. Ailenizle birlikte mi oturuyorsunuz?
20. Böyle bir aileyle yaşama konusunda ne düşünüyorsunuz? Neden? Biraz bahseder misiniz?
21. Ailenizdeki kişi sayısı nedir?
22. Kardeşiniz var mı?
23. Kardeşlerinizin öz/üvey olma durumundan (sayı, medeni durum, çalışma durumu, evli ise evlenme yaşı) bahseder misiniz?
24. Varsa kardeşleriniz arasında okuyan oldu mu? Nereye kadar? (kız kardeş mi erkek kardeş mi?)” Her birinden biraz bahseder misin?
25. Kız kardeşleriniz varsa aileniz okumalarını destekliyor mu? Biraz bahseder misiniz?

26. Okumayan kardeşiniz oldu mu (kız kardeş mi erkek kardeş mi)?” Varsa biraz nedenlerinden bahseder misiniz?
27. Ailenizin ekonomik durumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?” Biraz bahseder misiniz?
28. Hiç gelir getiren bir işte çalıştınız mı, çalışıyor musunuz? Biraz bahseder misiniz?
29. Üniversiteye gitmek istiyor musunuz? Bunun için hangi fırsatlara sahipsiniz, ne olmak istiyorsunuz? Biraz bahseder misiniz,
30. Bana biraz annenizin evliliğinden bahseder misiniz?
31. Annenizin ve babanızın nasıl tanıştıklarını ve evlendiklerini biliyor musunuz? Biraz bahseder misiniz?
32. Sizce ne zaman evlenmemek gerek? Bana biraz nedenleriyle bahseder misiniz?
33. Annenizin evlenme yaşı sizce evlenmek için uygun bir yaş mı? Neden?
34. .... yaşında annenizin neden evlendiğini bana anlatabilir misiniz?
35. Anneniz sizce isteyerek mi evlendi? İsteyerek evlenmediyse bu evliliği kimin onayladığını ya da kimlerin bu evliliğe neden karar verdiklerini bana anlatabilir misiniz?
36. Annenizin evliliğine kendi ailelerindeki ve çevrelerindeki tepkilerin nasıl olduğu konusunda bir bilginiz var mı? Varsa bahseder misiniz?
37. Anneniz dışında yakın çevrenizde .....yaşında evlenen var mı? Biliyor musunuz? Evlenen varsa bu konudan biraz bahseder misiniz?
38. Anneniz evlendiğinde kimlerle birlikte oturdukları konusunda bilginiz var mı? Yani sadece annen ve baban mı yoksa dede, büyükanne, amca, hala gibi aile bireyleri de var mıydı? Varsa onlarla ilişkileri nasıldı?
39. Anneniz evlendiğinde aile içinde neler yaptığı (roller ve sorumluluklar) konusunda bilginiz var mı? Kısaca bahsedebilir misiniz?
40. Peki annenizin evlendiğinde nelerle karşılaştığı, neler yaşadığı hakkında bilginiz var mı? Bana biraz bu konudan bahsedebilir misiniz?
41. ....yaşında evlenen anneniz için bu evliliğin sağladığı herhangi bir şey var mı sizce? Neden? Size anneniz bu konudan bahsetti mi hiç? Bahsettiyse bana biraz anlatır mısınız?

42. .... yaşında evlenen anneniz bu yaşta evlendiği için memnun mu? Bana biraz bu konudan bahsedebilir misiniz?
43. ....yaşında evlenen annenizin kendi evlilik deneyimiyle ilgili size tavsiyeleri, önerileri oldu mu? Bunlardan biraz bahsedebilir misiniz?
44. Peki bu tavsiyeler, öneriler konusunda ne düşünüyorsunuz?
45. ....yaşında evlenen annenizin kendi evlilik deneyimiyle ilişkili size tavsiyeleri, önerileri olmadıysa bu durumu nasıl değerlendiriyorsunuz? Biraz bahseder misiniz?
46. Peki ne zaman (hangi yaşta) evlenmek isteseyiz anneniz “daha çocuksun” diyerek evlenmenize onay vermez? Bana bu konudan biraz nedenleri ile birlikte bahseder misiniz?
47. Peki annenizin bu konudaki düşünceleri konusunda ne düşünüyorsunuz? Neden?
48. Peki annenizin yerinde olsanız onun gibi..... yaşında evlenir miydiniz? Neden?
49. Diyelim ki annenizin yerindesiniz ve size evlen dediler, bu durumda ne yapardınız? Evlenmek istemiyorsanız bu duruma nasıl karşı koyardınız?
50. Sizin evlenirim dediğiniz ideal yaş(zaman) nedir? Biraz bu konudan nedenlerini de belirterek bahseder misiniz?
51. Size göre günümüzde annenizin evliliği gibi evlilikler devam ediyor mu? Sizce devam ediyorsa, neden devam ediyor, etmiyorsa neden devam etmiyor? Biraz bahseder misiniz?
52. Annenizin evlendiği yaştaki evliliklerin önlenmesi konusunda ne düşünüyorsunuz? Önlenmeli ise, nasıl önlenebilir, biraz bahseder misiniz?
53. Önlenmemeli ise biraz bu konudan nedenleriyle birlikte bahseder misiniz?
54. ....yaşında evlenen annenizin evliliği gibi bir evliliği herkese önerir misiniz? Neden?